ΘΗΜΕΡΗ ΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩ

avgi

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
0 2 ΣΕΠ. 2005

Ο κέλωμ(
γιά τούς στρατεύσιμους

ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

Συζήτηση μέ τούς: Φ. Βεγλερῆ, Γ. Δερτιλῆ, Δ. Δημητράκο, Γ. Κοντογιώργη, Γ. Μαυρογορδᾶτο, Χρ. Ροζάκη.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 τηλ. 3248346

ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΣ ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ

Ὁ διονυσιακός μῦθος τοῦ τεμαχισμοῦ καί τῆς ἀναβίωσης, μῦθος – κλειδί στό Μυστήριο, λειτουργώντας καί σήμερα στήν Ἑλλάδα μέσα στά ἴδια τά γεγονότα πού καθορίζει ἡ πράξη, ταυτίζεται μέ τό χρονικό τοῦ Πολυτεχνείου καί τήν ἐπέτειό του. Μῦθος καί χρονικό γράφουν τό ἴδιο μυστικό σχέδιο, κύκλους μέ ἀγώνα, πάθος, πένθος καί ἀναβίωση

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ
μυθιστόρημα

●

ΤΑ ΨΑΘΙΝΑ ΚΑΠΕΛΑ
μυθιστόρημα

●

ΣΠΑΡΑΓΜΟΣ
θεατρικό

●

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΠΟΝΤΑ
ποιήματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
Ζ.ΠΗΓΗΣ 3 ΑΘΗΝΑ Τηλ. 360.32.34
κυκλοφορούν

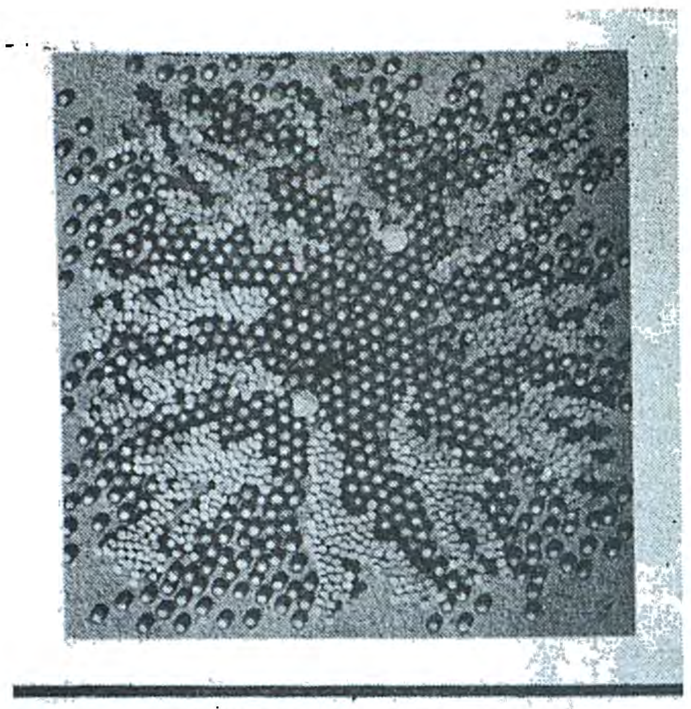

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΤΕΡΛΕΞΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
στό σύγχρονο κράτος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

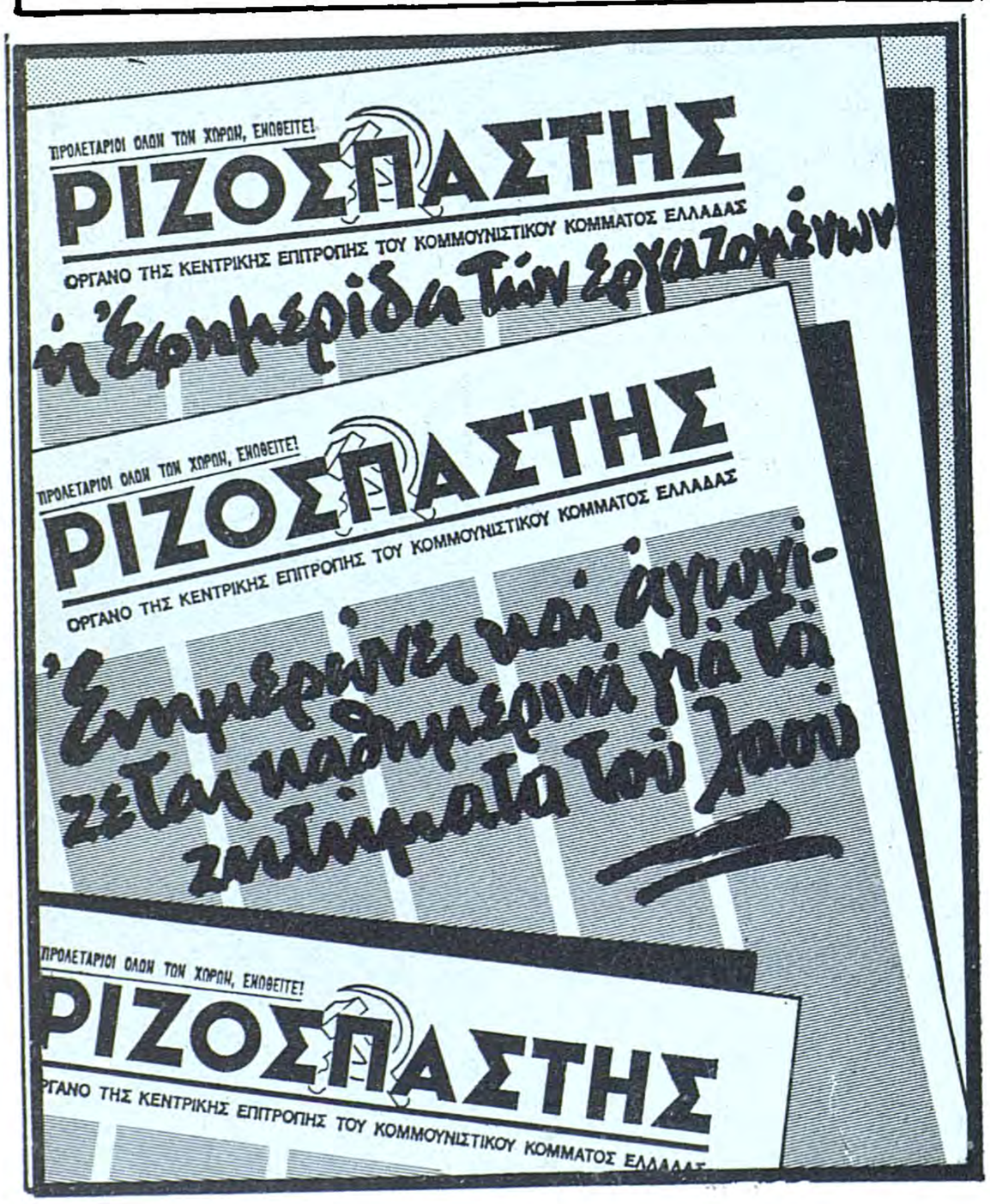

Ἀγγλοελληνικές ἐκδόσεις

Κεντρική διάθεση: Pop Eleven
Σκουφᾶ 15
1ος ὄροφος
Τηλ: 363.1860

anti

Περίοδος Β
Χρόνος 4ος
Τεύχος 82

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Δημοχάρους 60, Αθήνα 601. Τηλ. 732-713 – 732-819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ρεπορτάζ: Καραμανλῆς, «ἐθνικοφροσύνη» καί ἐκλογές. 4

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ: Ἔτσι ἀρχίζει τό «φακέλωμα» τῶν στρατευσίμων. 8
Α.ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ: Συνέντευξη μέ τόν Τζόσονα Νκόμο. 14
ΚΥΠΡΙΑΚΟ: Περίεργες συμπτώσεις. 14
Π. ΕΥΘΥΜΙΟΥ: «Ἡ συμμαχία τῶν 5». 15
ΣΥΖΗΤΗΣΗ γιά τά κόμματα. Συζητοῦν: Φ. Βεγλερῆς, Γ. Δερτιλῆς, Δ.Δημητράκος, Γ. Κοντογιώργος, Γ. Μαυροκορδᾶτος, Χ. Ροζάκης. 16
ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ καί ΠΕΣΙΝΕ: Μία μελέτη τῆς «Ἐπιστροφῆς γιά τήν μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος» τοῦ ΠΑΣΟΚ. 24
«ΚΛΕΦΤΕΣ κι ἀστυνόμοι»... 27
Η ΦΩΝΗ τῶν Ἰνδιάνων στόν ΟΗΕ. 28
ΕΟΚ – ΕΡΕΥΝΑ: Τό θεσμικό πρόβλημα τοῦ Π.Κ. Ἰωακειμίδη. 30
Δ. ΔΡΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ: ἡ ψευτοοικονομική καί ἡ πολιτική οἰκονομία τῆς ἐκπαίδευσης. 34
Κ. ΜΟΣΡΟΦ: ἡ «συζήτηση τῶν 12». 42
Γ. ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ: Τό φεστιβαλικό φινάλε. 44
ΝΤΟΡΑΣ ΡΟΓΚΑΝ: Συνέντευξη μέ τόν Κουρχίτ. 45
ΜΑΓΔΑΣ ΧΑΛΙΚΙΑ: Βιβλία γιά τό κίνημα τῶν μαύρων 46
ΔΙΑΛΟΓΟΣ. 48
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ τοῦ ΣΤ΄ τόμου. . . 52

ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἡ χώρα βαδίζει γιά μιά ἀκόμα φορά πρός τίς ἐκλογές πού ἀπό κάθε ἄποψη εἶναι κρίσιμες. Γιατί θά καθορίσουν ὁριστικά πιά τόν μεταχουντικό προσανατολισμό τῆς χώρας μας μέσα ἴσως ἀπό "συμμαχίες" καί "διαρρυθμίσεις" πολιτικῶν δυνάμεων πού πρώτη φορά θά γνωρίσει ἡ χώρα καί πού θά ἐγγυοῦνται τή νομή τῆς ἐξουσίας ἀπό ἕνα κεντροδεξιό σχῆμα ...

Ἡ χώρα βαδίζει πρός τίς ἐκλογές χωρίς ὅμως νά ἔχει λυθεῖ ἤ τουλάχιστο χωρίς νά δοθοῦν στοιχειώδεις ἐγγυήσεις ὅτι ὁ ΣΤΡΑΤΟΣ δέν θά παίξει καί πάλι τόν π ο λ ι τ ι κ ό του ρόλο. Καί δέν ἐννοοῦμε βέβαια – κάτι τέτοιο θά πήγαινε πολύ ὕστερα ἀπό τήν ὀδυνηρή ἐμπειρία τῆς ἐφταετίας – ὁποιεδήποτε ἄμμεσες ἐπεμβάσεις ἀλλά τόν ἔ μ μ ε σ ο ρόλο πού στό κάτω κάτω ἀσκεῖ σάν μιά μάζα ψήφων. Καί ἄν κρίνουμε ἀπό τό ἀποκαλυπτικό ἔγγραφο πού δημοσιεύει σήμερα τό ΑΝΤΙ καί πού ἀφορᾶ τή συνεργασία Στρατοῦ καί ἀστυνομίας γιά τό φακέλλωμα τῶν κληρωτῶν τότε εἶναι εὔκολο νά δεῖ κανένας πῶς ἡ δεξιά ἐξακολουθήσει νά χρησιμοποιεῖ τό Στρατό σάν τό "μυστικό ὅπλο" της στό παιχνίδι τῆς ἐξουσίας ... Ἡ ἀστυνόμευση καί ὁ ἔλεγχος τῶν πολιτικῶν φρονημάτων τῶν στρατευμένων δημιουργεῖ τό κατάλληλο ψυχολογικό κλίμα πού διαμορφώνει "εἰδικά" τήν στρατιωτική ψῆφο.

Ἡ παράδοση πολιτικῶν ἐπεμβάσεων ἀπό τό Στρατό πάει φυσικά πολύ πίσω. Καί ἡ παράδοση – λένε – ἔχει δύναμη ... Μιά παράδοση πού (ἡ δεξιά) πολιτική ἐξουσία φροντίζει νά ἐκτρέφει καί νά συντηρεῖ. Κι' εἶναι γι αὐτό βέβαια πού ἡ διαπίστωση τῆς"ἐθνικοφροσύνης καί γενικῶς τῶν φρονημάτων" τῶν στρατιωτῶν ἀρχίζει νά γίνεται μέ μηχανισμούς – ὅπως αὐτός πού ἀποκαλύπτουμε – πού "παρακολουθοῦν" τούς κληρωτούς πολύ π ρ ί ν τήν κατάταξή τους ... Καί αὐτά βέβαια ἐπί νεοδημοκρατικῆς κυβέρνησης ...

Ἡ χώρα βαδίζει πρός τίς ἐκλογές. Καί στήν τριετία ἡ πολιτική τῶν "σταγονιδίων" τοῦ κ. Ἀβέρωφ καί τά διάφορα ἄλλα περί "ἀποφυγῆς τραυματισμοῦ τοῦ φιλοτίμου τῶν ἀξιωματικῶν μας" καί γενικότερα ἡ π ο λ ι τ ι κ ή τῆς Ν.Δ ἀπέναντι στό Στρατό σκοποῦσαν – ἐκτόν τῶν ἄλλων – καί τό γεγονός ὅτι στή χώρα μας οἱ "Ἔνοπλες Δυνάμεις γενικά ἀποτελοῦν μιά ὄχι ... εὐκαταφρόνητη–τουλάχιστον– ἐ κ λ ο γ ι κ ή δ ύ ν α μ η...

ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ, ἐκλογές καί «ἐθνικοφροσύνη»...

«ΕΜΕΙΣ εἴμαστε οἱ ἐθνικόφρονες», εἶπε στήν τελευταία σύσκεψη τῆς Κ.Ο. τῆς «Ν. Δημοκρατίας» ὁ κ. Καραμανλῆς, κοιτάζοντας πρός τά δεξιά, ἐνῶ συγχρόνως στρέφοντας πρός τ' ἀριστερά: «Ἐμεῖς κλείσαμε τίς πόρτες πού ἄφησε ἡ δικτατορία, μέ τήν κατάρρευσή της, ὀρθάνοικτες στόν κομμουνισμό». Ἄλλωστε «μιά δεύτερη ἐκλογή (ΜΑΣ) θά τερματίσει τίς ἐλπίδες ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ψαρεύοντας στά θολά νερά διατηροῦν τήν ἐλπίδα κάποτε νά πλήξουν καί πάλι τήν δημοκρατία». Ὑπάρχει, μάλιστα, κι ἕνας ὁρισμός τῶν ὁρίων τῆς «ἐθνικοφροσύνης»:

«Ὑπό εὐρεῖαν ἔννοιαν ἐθνικόφρονες εἶναι ἐκεῖνοι πού πιστεύουν στήν ἰδέα τοῦ ἔθνους – δηλαδή στήν πατρίδα. Καί ὑπό τήν ἔννοιαν αὐτήν ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἐθνικόφρονες, ἐκτός βέβαια ἐκείνων πού πιστεύουν περισσότερο στή Μόσχα παρά στήν Ἑλλάδα. Ὑπό στενωτέραν ἔννοιαν ἐθνικόφρονες εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε, εἴτε ἔμμεσα εἴτε ἄμεσα, συνεργάσθηκαν μέ τόν κομμουνισμόν. Καί αὐτοί εἶναι κατ' ἐξοχήν ἐκεῖνοι πού συγκροτοῦν σήμερα τή "Ν. Δημοκρατία". Εἴμαστε τό μόνο κόμμα, ἡ μόνη παράταξη, ἡ ὁποία σέ ὅλη τήν ἱστορία της δέν ἔχει συναλλαγεῖ μέ τήν Ἀριστερά».

«ΣΗΜΑΔΙΑΚΗ» αὐτή ἡ ὁμιλία τοῦ πρωθυπουργοῦ, χάραξε καί τή «γραμμή πλεύσεως» τῆς Ν.Δ. στήν προεκλογική περίοδο: ἕνα «ἄλλο εἶδος» διμέτωπου, μιά γνωστή καί ἐπιτυχημένη στήν πράξη μεθοδολογία: ἡ «ἐθνικοφροσύνη» ΜΑΣ εἶναι ἐγγύηση τῆς ἡσυχίας ΣΑΣ, πού δέν κινδυνεύει πιά μόνο ἀπό ἀριστερά (ὅπως ἄλλοτε) ἀλλά καί ἀπό δεξιά...

ΑΛΛΟΤΕ... Πόσο πιό ἁπλά ἦταν τότε τά πράγματα! Μετά τήν ἐπιλογή του γιά ἀντικατάσταση τοῦ Παπάγου στήν πρωθυπουργία, ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ στρατάρχη (4-10-55), καί τήν ἵδρυση (λίγο μετά) τῆς ΕΡΕ, ὁ Κ. Καραμανλῆς βρέθηκε – γιά πρώτη φορά σάν ἡγέτης κόμματος – στό προεκλογικό μπαλκόνι κατά τίς ἐκλογές τῆς 19ης Φεβρουαρίου 1956. Ἀντίπαλός του, ἡ «Δημοκρατική Ἕνωσις» (7 κόμματα: τῶν Σ. Βενιζέλου, Γ. Παπανδρέου, Α. Σβώλου – Γ. Καρτάλη, Σ. Παπαπολίτη, Ἀλ. Μπαλτατζῆ, Κ. Τσαλδάρη (!) καί ἡ ΕΔΑ). Νά τό... Λαϊκό Μέτωπο – παρά τή συμμετοχή τοῦ ἄλλοτε κραταιοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ «Λαϊκοῦ Κόμματος» Τσαλδάρη! Νά ὁ ἄμεσος κομμουνιστικός κίνδυνος – πρίν περάσουν 7 χρόνια ἀπό τή λήξη τοῦ ἐμφύλιου! Φτιάχνουμε, λοιπόν, ἕνα μπασταρδεμένο πλειοψηφικό καί βγαίνουμε στό μπαλκόνι μέ τό μόνιμο σύνθημα: «ἐθνικοφροσύνη» καί «κομμουνιστικός κίνδυνος».

«Ἡ ἐπικείμενη ἐκλογή θά σημειώσει σταθμόν εἰς τήν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους. Δύναται νά ἀποβεῖ ἡ ἀφετηρία μιᾶς νέας εὐτυχοῦς περιόδου, ἀλλά δύναται ἐξίσου ν' ἀποβεῖ ἀφετηρία νέων συμφορῶν διά τήν Ἑλλάδα. Ἡ χώρα μας ἀπό μακροῦ χρόνου διέρχεται μόνιμον κρίσιν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ βαθυτέρα αἰτία τῆς κακοδαιμονίας τοῦ λαοῦ μας. Διά νά ἐξασφαλίσω ὁμαλήν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτικοῦ μας βίου, εἰσηγήθην ἐκλογικό σύστημα, διά τοῦ ὁποίου καθίστατο τουλάχιστον ἀδικαιολόγητος ἡ συνεργασία τῶν ἐθνικοφρόνων κομμάτων μετά τῶν κομμουνιστῶν. Γνωρίζω καλῶς τήν ἀδυναμίαν ὁρισμένων ἀστικῶν κομμάτων καί τάς ὑπόπτους τάσεις ὁρισμένων ἐκ τῶν ὀπαδῶν των. Ἐφρόντισα ὁ ἐκλογικός νόμος νά διατυπωθεῖ κατά τρόπον ὥστε νά καθιστᾶ ἀδικαιολόγητον καί τεχνικῶς καί ἠθικῶς τήν συνεργασίαν μετά τῶν κομμουνιστῶν. Τό γεγονός παρά ταῦτα, ὅτι τά ἀστικά κόμματα τῆς χώρας μας ἀποφάσισαν νά συμπράξουν μέ τόν κομμουνισμόν, ἀποδεικνύει εἰς ποῖον βαθμόν ἐχαλαρώθησαν τά πολιτικά ἤθη τῆς χώρας μας. Ἐπικαλοῦνται προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, διότι ὁ ἐκλογικός νόμος συνδυάζων τά πλεονεκτήματα τοῦ πλειοψηφικοῦ καί τῆς ἀναλογικῆς, χωρίς νά ἔχει τά ἐλαττώματά των, ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τήν δημιουργίαν ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως, ἀλλά καί ἰσχυρᾶς ἐθνικόφρονος ἀντιπολιτεύσεως», λέει στήν τελευταία ὁμιλία του στήν πλατεία Κλαυθμῶνος (17-2).

ΚΑΘΩΣ μάλιστα εἶναι καί... καινούργιος, χρησιμοποιεῖ καί δυό ἄλλα «ἐπιχειρήματα»:

● Τό ἕνα: «Δέν ἔχω ἀνάγκη νά παράσχω ὑποσχέσεις ἤ νά παραπλανήσω τόν λαόν. Ἤ θά δικαιώσω τάς προσδοκίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἤ θά ἐγκαταλείψω τήν πολιτικήν».

● Τό ἄλλο: «Μοναδική μου φιλοδοξία εἶναι νά ὑπηρετήσω τόν *πτωχόν* λαόν»!! (Αὐτό τό τελευταῖο, τό εἶπε πιό ὄμορφα στήν ὁμιλία του (14-2) στήν Καβάλα, ὅπου, ἀφοῦ θύμισε ὅτι ἡ συνεργασία ἀστικῶν κομμάτων καί Ἀριστερᾶς «ἀποτελεῖ τήν κυρίαν ἐπιδίωξιν τοῦ διεθνοῦς κομμουνισμοῦ καί κατά κανόνα ἀποβαίνει, ὅπως ἀπέδειξε τό παρελθόν, μεταβατική κατάστασις πρός τόν ἐρυθρόν ὁλοκληρωτισμόν», πρόσθεσε:

«Σᾶς λέγω ὅτι ἀπό ἐμέ δέν ὑπάρχει προοδευτικότερος πολιτικός ἀπό ἀπόψεως πόνου καί συμπαθείας πρός τόν λαόν»!!

ΑΛΛΑ ὁ ἀχάριστος λαός δέν φαίνεται νά τόν πολυπίστεψε. Ἡ Δ.Ε. πῆρε 48,15% τῶν ψήφων, ἀλλά χάρις στό σύστημα μόνο 132 ἕδρες, δηλαδή τό 44% τοῦ συνόλου τῶν ἑδρῶν! Ἡ ΕΡΕ μέ 47,38% παίρνει 165 ἕδρες (55% τοῦ συνόλου τῶν ἑδρῶν!) καί σχηματίζει κυβέρνηση... Παρ' ὅλ' αὐτά τά ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ δεδομένα, ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΡΕ δηλώνει μετά τίς ἐκλογές:

«Αἰσθάνομαι βαθεῖαν ἱκανοποίησιν διότι ὁ ἑλληνικός λαός μέ ἀπόλυτον κατανόησιν τῆς σημασίας τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος καί τῶν συνεπειῶν τῆς ἐπικρατήσεως τῶν μετά τῶν κομμουνιστῶν συνεργασθέντων ἀντιπάλων μας, ἔδωσε εἰς τήν ΕΡΕ τήν πλειοψηφίαν»!

ΔΥΟ χρόνια μετά, αὐτή ἡ «πλειοψηφία» δέν ἀντέχει σέ μιά «οἰκογενειακή ἐξέγερση» 16 βουλευτῶν (ἐπικεφαλῆς: Ράλλης, Παπαληγούρας) καί ἔχουμε νέα ἐκλογική ἀναμέτρηση στίς 11 Μαΐου 1958. Τή φορά αὐτή τά πράγματα εἶναι πιό εὔκολα γιά τήν ΕΡΕ: τό λεγόμενο «τριφασικό» σύστημα τῆς «ἐνισχυμένης ἀναλογικῆς», ἡ... ἀπέχθεια τῶν «κεντρώων» στήν ἰδέα μιᾶς νέας συνεργασίας μέ τήν ΕΔΑ, ἡ βεβαιότητά τους γιά τήν... ἀξιωματική ἀντιπολίτευση (καλή ὥρα) καί ἡ ἄνοδος τῆς Ἀριστερᾶς ἔφεραν κάπως... περίεργα ἀποτελέσματα: ἡ ΕΡΕ ἔχασε κι ἄλλο ἀπό τήν (πλασματική) δύναμή της (πῆρε 41,17% κι ἔβγαλε 171 βουλευτές!) ἀλλά στή δεύτερη θέση βρέθηκε ἡ ΕΔΑ (24,43% καί 79 βουλευτές) καί μόλις στήν τρίτη τό «Κέντρο» («Κόμμα Φιλελευθέρων» – μέ τούς Σ. Βενιζέλο, Γ. Παπανδρέου) μέ 20,68% καί... 36 βουλευτές!

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ τῆς ΕΡΕ ἔχει πεῖ προεκλογικά (9/5, στήν πλατεία Κλαυθμῶνος):

«Εἰς τόν ἐξωτερικόν τομέα διαφυλάξαμε τάς συμμαχίας μας, τάς ὁποία θεωροῦμε ἀπαραιτήτους διά τήν ἀσφάλειαν τῆς χώρας καί τάς ὁποίας ἔθεσεν ἐν κινδύνω τό Λαϊκόν Μέτωπον τό 1956. (...) Λησμονοῦν (Σ.Σ.: οἱ ἀντίπαλοί του) τάς ἀρχάς των καί τάς ἀντιθέσεις των. Μεταπηδοῦν ἀπό θέσεως εἰς θέσιν κατά τρόπον ἠθικῶς καί πολλάκις ἐθνικῶς ἀπαράδεκτον, ἀλλά τό ἀποκορύφωμα τῆς ἀνωμαλίας αὐτῆς εἶναι ἡ εὐκολία μέ τήν ὁποία τόν τελευταῖο καιρόν διάφορα κόμματα συναλλάσσονται μέ τόν κομμουνισμόν, θέτοντα οὕτως εἰς κίνδυνον τό πολίτευμα καί τήν ἀσφάλειαν τῆς χώρας. Ἡ Ε.Ρ.Ε. εἶναι τό μόνο κόμμα, τό ὁποῖον δέν ἐπεζήτησε οὐδενός τήν εὔνοιαν καί δέν ἐδέχθη νά ἔχει ὁποθενδήποτε ἐξάρτησιν»!

ΤΟΝ ὁρισμό τῆς ΕΡΕ τόν εἶχε δώσει λίγο πρίν (Ἰούλιος '57) ἕνας δικός της ἄνθρωπος, ὁ Α. Ἀποστολίδης, ἀντιπρόεδρος τῆς κυβερνήσεως – μετά τήν παραίτησή του, φυσικά: «Αὐτή δέν εἶναι κυβέρνησις, εἶπε. Εἶναι ἐνωματάρχης καί ἐνωμοτία Χωροφυλακῆς». Λίγο καιρό πρίν (Μάρτης '57) ὁ Κ. Καραμανλῆς εἶχε πεῖ στή Βουλή: «Μετά ἀπό ἐμέ, ἡ δικτατορία». Μετά τίς ἐκλογές, δήλωσε ὅτι «ἡ ἀνανέωση τῆς ἐμπιστοσύνης» (Σ.Σ.: ποιά... ἀνανέωση;) ἀποτελεῖ δικαίωσιν τῆς πολιτικῆς μας» καί ὅτι «θά καταβάλωμεν κάθε προσπάθεια διά νά ἀνταποκριθοῦμε εἰς τάς προσδοκίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ». Ἔτσι κι ἔγινε: ἀκολούθησαν οἱ συμφωνίες τῆς Ζυρίχης, ἡ «γέννηση» τοῦ νεοφασιστικοῦ παρακράτους, τό ἐκλογικό πραξικόπημα τοῦ '61 κ.λπ. κ.λπ.

●

ΣΤΙΣ 29 Ὀκτωβρίου 1961, νέα ἐκλογική ἀναμέτρηση. Τά προγνωστικά εἶναι ἄσχημα γιά τήν ΕΡΕ. Φαίνεται ὅτι δέν θ' ἀρκέσει τό ἐκλογικό σύστημα, οὔτε ὁ ἐκφοβισμός (Σώματα Ἀσφαλείας, ΤΕΑ, στρατιωτικοί, παρακρατικοί κ.λπ.). Χρειάζεται κάτι πιό... συστηματικό (ὅπως ἄλλωστε ἔχει «συστηματοποιηθεῖ» πιά ὁ ἀντικομμουνισμός καί ἡ «ἐθνικοφροσύνη»). Ἔτσι, ἀπό τίς μυστικές ὑπηρεσίες, σέ συνεργασία ἐπίσημου κράτους καί στρατιωτικο-πολιτικοῦ παρακράτους, «γεννιέται» τό «σχέδιον ΠΕΡΙΚΛΗΣ» – κι ἔχουμε τίς χειρότερες ἐκλογές πού ἔγιναν στή μεταπολεμική Ἑλλάδα: βία, νοθεία, τρομοκρατία – ἕνα τρομακτικό «ἐκλογικό ὄργιο (πού μέ τή βοήθεια – πάντα – τοῦ συστήματος) φέρνει τήν ΕΡΕ πρῶτο κόμμα μέ... 50,81% (!) καί 176 ἕδρες, τό «Κέντρο» («Ἕνωση Κέντρου» τοῦ Γ. Παπανδρέου καί «Κόμμα Προοδευτικῶν» τοῦ Σπ. Μαρκεζίνη) δεύτερο μέ 33,66% (100 ἕδρες) καί τό ΠΑΜΕ (ΕΔΑ καί Ἐθνικό Ἀγροτικό Κόμμα) τρίτο μέ 14,63%, ἀλλά μόνο 24 ἕδρες!

Ο Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ἦταν πιό ἐπιθετικός στόν τελευταῖο προεκλογικό του λόγο (27/10) καί θυμίζει λίγο... τωρινό Καραμανλῆ:

«Ἡ ΕΡΕ εἶναι τό κόμμα τῆς προόδου, τό κόμμα τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ. Ἀπέδειξεν ὅτι ἔχει ρωμαλέαν συνείδησιν τῆς εὐθύνης του ἀπέναντι τοῦ ἔθνους μέ τήν σταθεράν προσήλωσίν του εἰς τά ἐθνικά ἰδανικά. Ἀντιμετώπισε μέ ἀποφασιστικότητα τόν κομμουνισμόν χωρίς νά ἐξέλθει ἀπό τήν δημοκρατικήν τάξιν (...) Ἡ ΕΔΑ δέν εἶναι ἀντίπαλος δικός μας, ἀλλά ἀντίπαλος ὁλόκληρου τοῦ ἔθνους. Γνωρίζετε τήν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κομμουνισμοῦ. Ἀρχίζει ἀπό τήν συμφωνίαν τῆς αὐτονομήσεως τῆς Μακεδονίας, διέρχεται ἀπό τά ἐγκλήματα καί τάς καταστροφάς τοῦ συμμοριτοπολέμου καί φθάνει εἰς τάς τελευταίας καί πολύ γνωστάς ἐνθελληνικάς πράξεις. Τό κόμμα τῆς ΕΔΑ ἀπαρτίζεται ἀπό 3 κατηγορίες ἀνθρώπων. Σκληρός πυρήν καί βάσις του εἶναι τό Κ.Κ.Ε., τό ὁποῖον καθορίζει τήν πολιτικήν του σύμφωνα μέ τίς ἐπιδιώξεις τοῦ διεθνοῦς κομμουνισμοῦ καί κατά κανόνα εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος. Τήν δευτέραν κατηγορίαν ἀποτελοῦν οἱ συνοδοιπόροι. Εἶναι οἱ ἄνευ ἀρχῶν φιλόδοξοι, ἀπορρίμματα τῶν ἄλλων κομμάτων καί περιτρίμματα τῆς πολιτικῆς. Πρόκειται περί ὑποκειμένων, τά ὁποῖα εἶναι ἄξια τῆς βαθυτέρας περιφρονήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τρίτη κατηγορία εἶναι οἱ πέραν τοῦ κομμουνισμοῦ ψηφοφόροι του (...) (ΣΣ: σᾶς θυμίζει τίποτε;) Ὁμιλοῦν περί δημοκρατίας, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι συνεργάσθηκαν μέ τόν ἀσπονδότερον ἐχθρόν αὐτῆς, τόν κομμουνισμόν. Ἀναγνωρίζουν δέ ὅλοι οἱ Ἕλληνες, πλήν τῶν κομμουνιστῶν, ὅτι ἡ ΕΡΕ ἀποτελεῖ ἐγγύησιν διά τήν δημοκρατίαν. Αὔριον, εἶναι ἡ ἐπέτειος τῆς ἡμέρας τοῦ ἱστορικοῦ ΟΧΙ. Ἀπαντήσατε καί σεῖς μέ ἕνα καθολικό ΟΧΙ, τόσον εἰς τούς φορεῖς τῆς παρακμῆς, ὅσον καί προπαντός εἰς τούς πράκτορας τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος».

ΑΛΛΑ εἶπε καί κάτι ἄλλο:

«Ἡ ΕΡΕ εἶναι νέο κόμμα, προϊόν ἱστορικῆς ἀνάγκης, ὅτε ὁ λαός ἀνεζήτει τρόπον ἀπαλλαγῆς ἀπό τά παλαιά πολιτικά σχήματα. Καί ἀνταπεκρίθη εἰς τάς προσδοκίας τοῦ λαοῦ, διότι δέν εἶναι οὔτε Δεξιά, οὔτε Κέντρον, οὔτε Ἀριστερά, ἀλλά κόμμα προόδου»!

ΤΑ ἀποτελέσματα τά εἴδαμε. Πῶς τά εἶδε ὁ πρωθυπουργός;

«Ἡ νίκη δέν εἶναι δική μου. Εἶναι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου τήν πολιτικήν ὡριμότητα ἐπιβεβαίωσε τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς. Ἡ καταδίκη εἰδικότερα τῆς ΕΔΑ κατέδειξε τήν θέλησιν τοῦ λαοῦ νά προστατεύσει τήν δημοκρατίαν καί τά πάγια συμφέροντα τοῦ ἔθνους κατά πάσης ἐπιβουλῆς. Αἰσθάνομαι ἰδιαιτέραν ἱκανοποίησιν διότι εἰς τό ἐθνικόν αὐτό ἀποτέλεσμα συνέβαλα καί ἐγώ διά τοῦ ἀγῶνος μου κατά τῶν κομμουνιστῶν, ἀλλά καί διά τήν θέσπισίν ἐκλογικοῦ νόμου ὠφελίμου εἰς τήν Ἐθνικήν Ἀντιπολίτευσιν (!) διακινδυνεύσας χάριν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ τήν αὐτοδύναμον πλειοψηφίαν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι, ἡ 29η Ὀκτωβρίου, θά ἀποτελέσει σταθμόν εἰς τήν πορείαν τοῦ ἔθνους πρός τήν πρόοδον καί τήν εὐημερίαν».

ΑΛΛΩΣΤΕ καί ἕνας «εἰδικός ἄνθρωπος» συμφωνοῦσε πάνω σ' αὐτό: ὁ ἀμερικανός πρεσβευτής Ἔλλις Μπρίγκς, ὁ ὁποῖος στό χριστουγεννιάτικο «μήνυμά του» πρός τόν ἑλληνικό λαό, ΔΥΟ ΜΗΝΕΣ μετά τήν ἐκλογική ἀναμέτρηση (κι ἀφοῦ εἶχαν ἤδη γίνει συγκλονιστικές ἀποκαλύψεις γιά τό ὄργιο βίας καί νοθείας), ἔλεγε ὅτι τό ἀποτέλεσμα ἀποτέλεσε

«ἔμπρακτον ἀπόδειξιν τῆς πίστεως εἰς τά ἰδεώδη τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἀτόμου»!!!

ΔΕΝ πέρασαν δυό χρόνια (δυό χρόνια ἀνένδοτου ἀγώνα, πάλης τῶν δυνάμεων τῆς Ἀριστερᾶς, ἀλλά καί τρομακτικῆς ἐξάπλωσης τοῦ παρακράτους – μέ ἀποκορύφωμα τή δολοφονία τοῦ Γρηγόρη Λαμπράκη) καί ἡ ΕΡΕ προσέφευγε πάλι στίς κάλπες. Ἀλλά αὐτή τή φορά ἔχασε (τυπικά καί οὐσιαστικά) τή μάχη: στίς 3 Νοεμβρίου 1963, μετά ἀπό τίς πρῶτες πραγματικά ἀδιάβλητες ἐκλογές (κυβέρνηση Μαυρομιχάλη), μέσα φυσικά στά «πλαίσια» πού ὑπῆρχαν, ἡ «Ἕνωση Κέντρου» (Γ. Παπαν-

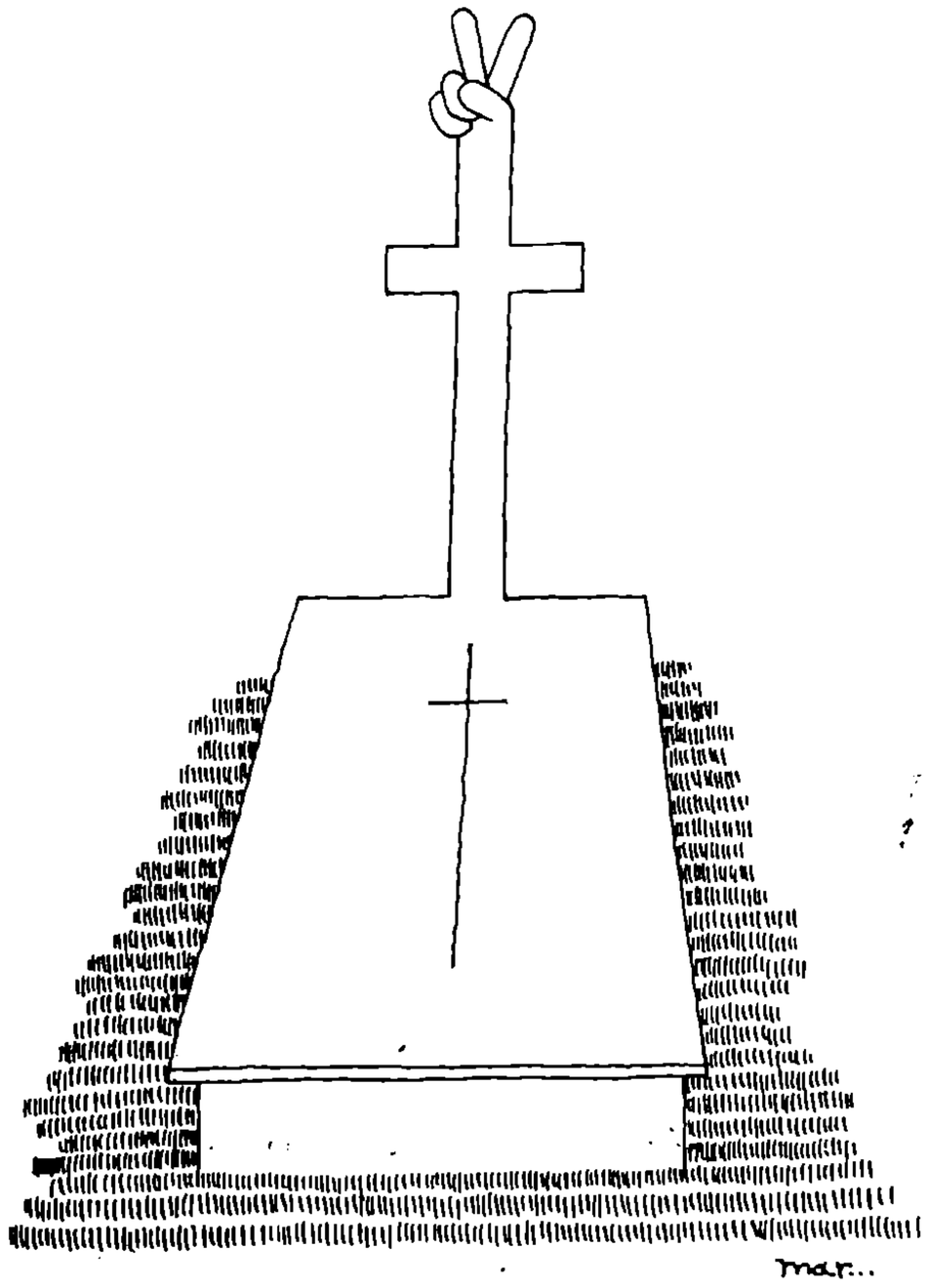

δρέου) πῆρε 42,04% καί 138 ἕδρες, ἡ ΕΡΕ 39,37% (132 ἕδρες) καί ἡ ΕΔΑ 14,34% (28 ἕδρες). (Εἶναι τό ἀδικημένο κόμμα τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος). Ὁ Καραμανλῆς ἔπεφτε – καί ἔφευγε γιά τό ἐξωτερικό (Παρίσι) σάν... Τριανταφυλλίδης!... Τί εἶχε πεῖ προεκλογικά;

● Γιά τήν ΕΡΕ: «Βεβαίως δέν καταστήσαμε τήν Ἑλλάδα εὐδαίμονα. Τήν καταστήσαμεν, ὅμως, λιγώτερον πτωχήν ἀπό ὅ,τι ἦτο πρό ὀκταετίας»!

● Γιά τήν ΕΚ: «Κατήργησε τά ὁρόσημα μεταξύ ἐθνικῆς δημοκρατικῆς ἰδεολογίας καί τῆς προπαγάνδας τῶν κομμουνιστῶν. Ἡ συντριπτική καταδίκη (!) τῶν μεθόδων τῆς ΕΚ θά δώσει ὁριστικήν λύσιν εἰς τό χρόνιον πολιτικόν πρόβλημα, τό ὁποῖον ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα, θά προβληματίσει τούς νεωτέρους καί θά ὁδηγήσει εἰς τήν δημιουργίαν νέας καί ὑγιοῦς ἀντιπολιτεύσεως»!

Καί ἀκόμα:

«Οἱ ἀντίπαλοί μας ἔχουν ἀποδυθεῖ εἰς μίαν ἀθλίαν ἐκστρατείαν δυσφημίσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τό ἐξωτερικόν, ἀποκαλοῦντες αὐτήν ἀστυνομικόν κράτος καί χώραν τοῦ παραπετάσματος. Καλλιεργοῦν πρός πᾶσαν κατεύθυνσιν καί προπαντός μεταξύ τῆς νεολαίας τό πνεῦμα τῆς ἀναρχίας μέ τά συνθήματα περί αὐτοδικίας καί αὐτοαμύνης. Μέ τά συνθήματα δέ αὐτά, τά ὁποῖα θυμίζουν τάς παραμονάς τοῦ συμμοριτοπολέμου, ἐξαπέλυσαν ὁμάδας τραμπούκων οἱ ὁποῖοι καταλύοντες τό κράτος προσπαθοῦν νά τρομοκρατήσουν τούς πάντας».

ΜΕΤΑ τίς ἐκλογές δήλωνε:

«Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι τό ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν κατέστησε δυσχερέστερον τό πολιτικόν πρόβλημα τῆς χώρας. Καί προβαίνουν εἰς κακήν ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεως ὅσοι προσπαθοῦν νά τό ἁπλοποιήσουν»...

●

ΕΝΤΕΚΑ χρόνια μετά, ὁ Κ. Καραμανλῆς, φεύγοντας βιαστικά ἀπό τό Παρίσι, ζητοῦσε «νά προσευχηθοῦν γι' αὐτόν» καί φτάνοντας ἐδῶ δήλωνε (25-7-74):

«Εἶμαι εὐτυχισμένος πού ἐπιστρέφω στήν πατρίδα. Ἦρθα διά νά συμβάλω μέ ὅσες δυνάμεις διαθέτω εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῆς ὁμαλότητος καί τῆς δημοκρατίας. Οἱ Ἕλληνες εἶναι λαός προικισμένος μέ πολλάς ἀρετάς. Θέλω ἑνότητα, σωφροσύνη καί ὑπομονή. Εἶμαι αἰσιόδοξος διά τό μέλλον. Μέ πίστιν, ἀφοσίωσιν καί αἰσιοδοξίαν θά προχωρήσωμεν ἐμπρός. Ὑπάρχουν εἰς τήν ζωήν τῶν ἐθνῶν κρίσεις, αἱ ὁποῖαι δύνανται νά μεταβληθοῦν εἰς ἀφετηρίαν ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως καί ἑνός καλλιτέρου μέλλοντος. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡνωμέναι ὅλαι αἱ ἐθνικαί δυνάμεις τοῦ τόπου θά καταστήσουν τό ὅραμα τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος πραγματικότητα. Σᾶς εὐχαριστῶ καί σᾶς παρέχω τήν διαβεβαίωσιν ὅτι θά πράξω ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπό ἐμέ, ὥστε ν' ἀντιμετωπισθεῖ ἐπιτυχῶς καί ἡ παροῦσα κρίσις καί νά ἴδει ἡ Ἑλλάς ἡμέρας καλλιτέρας».

ΛΙΓΟΥΣ μῆνες μετά, στήν τελευταία προεκλογική συγκέντρωση (πλατεία Συντάγματος, 15/11) ἔλεγε:

«Ἀνταποκρινόμενος σέ χρέος ἱστορικόν ἀνέλαβον τάς εὐθύνας μου. Καί μέσα σέ 3 μῆνας ἐπέτυχα νά μεταβάλω τήν ἀγωνίαν σας σέ ἐλπίδα. Καί αὐτό ἔγινε ἀνώδυνα καί χωρίς αἱματοχυσίας. Ἔγινε ὅμως μέ δικές μου ἀγωνίες καί προσωπικούς κινδύνους. Εἶναι γνωστόν ὅτι ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔχουμε τήν ἀδυναμίαν νά λησμονοῦμε γρήγορα τούς κινδύνους. Τήν ὀδυνηρήν αὐτήν ἀλήθεια, τήν ἐπιβεβαιώνει ἡ μακρά μας ἱστορία. Καί θά μποροῦσε κανείς νά μνημονεύσει τό 1920, τό 1940 καί κατά ἕνα τρόπο τό 1963. Τό τρίπτυχο τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς εἶναι: ἐθνική ἀνεξαρτησία, ἐθνική ἀσφάλεια, ἐθνική ἀξιοπρέπεια. Καί γιά νά ἐξασφαλισθοῦν αὐτά, χρειάζεται ἐθνική ἰσχύς. Καί αὐτή πάλι χρειάζεται ἐθνική ἑνότητα. (...) Ἔχω ὅμως ἀνάγκην μεγάλης πλειοψηφίας. Καί αὐτό δέν τό ζητῶ ἀπό ματαιοδοξίαν. Τό ζητῶ γιά λόγους οὐσιαστικούς. Γιατί καί τό κύρος καί οἱ δυνατότητες τῆς κυβερνήσεώς μου θά εἶναι ἀνάλογες μέ τήν λαϊκή θέληση πού θά ἐκφράζει. Μέ φέρατε ἐδῶ στίς 24 Ἰουλίου, γιά νά σώσω τόν τόπο πού ἐκινδύνευε, ἀλλά ἄν δέν πρόκειται νά μοῦ δώσετε τήν μεγάλην πλειοψηφίαν πού μοῦ χρειάζεται γιά νά ὁλοκληρώσω τήν ἀποστολήν μου, τότε τί μέ φέρατε;»

ΚΙ ΥΣΤΕΡΑ ἀπό τίς ἐκλογές:

«Ἐκφράζω τήν βαθιά εὐγνωμοσύνη μου πρός ὅλους ἐκείνους πού μέ ἐτίμησαν μέ τήν ψῆφο τους. Καί τούς παρέχω τήν διαβεβαίωσιν ὅτι θά πράξω ὅ,τι εἶναι δυνατόν ἀπό ἐμέ, γιά νά δικαιώσω τήν ἐμπιστοσύνη τους. Εἶναι ὅμως αὐτονόητον ὅτι γιά νά φέρω εἰς πέρας τό βαρύ ἔργο πού μοῦ ἀνατίθεται, θά ἔχω ἀνάγκην τῆς σταθερᾶς καί συνεχοῦς συμπαραστάσεως ὄχι μόνον αὐτῶν, ἀλλά καί ὅλων τῶν Ἑλλήνων».

●

ΤΟ τί ἔγινε ἀπό τότε μέχρι σήμερα, καί γνωστό εἶναι καί ξεφεύγει ἀπό τά πλαίσια αὐτοῦ τοῦ σημειώματος – «ρετρό», πού θέλησε νά ξαναθυμίσει σέ πολύ-πολύ χοντρές γραμμές τή σταθερή καραμανλική «γραμμή» καί τήν ἐπαναλαμβανόμενη (καί φραστικά μερικές φορές) «ἐπιχειρηματολογία». (Ἡ προσθήκη, στά προδικτατορικά πλαίσια, τοῦ φόβου «τῶν τάνκς» (1974) ἤ «τοῦ χάους» (1977) μᾶλλον βοήθησε οὐσιαστικότατα τόν Κ. Καραμανλῆ). Ὑπάρχει καί μιά ἀκόμα ἀλλαγή: στή γλώσσα – ἔγινε «πιό δημοτική»! Μόνο πού δύσκολα μπορεῖ νά ἐπαναλάβει σήμερα ἐκεῖνο τό πρῶτο του σύνθημα «περί πτωχοῦ λαοῦ» καί «περί προοδευτικότερου πολιτικοῦ ἀπό ἀπόψεως πόνου καί συμπαθείας πρός τόν λαόν»...

ἡ ΜΑΦΑΛΝΤΑ καὶ ὁ ΚΟΣΜΟΣ της

τοῦ ΚΟΥΪΝΟ

ΤΑ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ

Ἡ ἀπόφαση τῆς κυβερνητικῆς πλειοψηφίας νά μή δεχτεῖ τήν καθιέρωση σάν ἰδιώνυμου τοῦ ἀδικήματος τῶν βασανιστηρίων, ἔβαλε τήν ἀνεξίτηλη σφραγίδα της στήν πρώτη μεταδικτατορική Βουλή – μ' αὐτήν ἔκλεισε ἡ τελευταία συνεδρίαση! Τό θέμα τῶν βασανιστηρίων ἦταν ἀπό τά ἐλάχιστα, στά ὁποῖα τά τρία αὐτά χρόνια συμφώνησαν κυβέρνηση κι ἀντιπολίτευση. Μόνο πού δέν πρόλαβε (πῶς νά προλάβει μέ τό ρυθμό πού λειτουργοῦσε ἡ Βουλή;) νά φτάσει ἔγκαιρα. Τελευταία μέρα, προεκλογική περίοδος, τέτοια θά λέμε τώρα...

Ἔτσι, μιά ἐπιταγή ΟΛΗΣ τῆς Βουλῆς, μιά ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ἐπιταγή, πετάχτηκε στό καλάθι τῶν ἀχρήστων – ὁ κ. Στεφανάκης μάλιστα κάτι ψέλλισε γιά... ἀντισυνταγματικότητα! Ἦταν θλιβερός ὁ ρόλος του πράγματι – καί πιό θλιβερό τό κατάντημα τῆς «Ν. Δημοκρατίας». Ἀκόμα καί τούς... βασανιστές, λοιπόν;

CIA ΚΑΙ ...ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ Ἑλλάδα χρησιμοποιήθηκε ἀπό τή CIA πρίν 15 χρόνια κυρίως σάν βάση ἐπιχειρήσεων γιά τίς γειτονικές ἀνατολικές χῶρες (τό 10% μόνο τῶν «ἐπιχειρήσεων» ἀφοροῦσαν τή χώρα μας!) λέει σήμερα ὁ ἄλλοτε «σταθμάρχης» τῆς CIA στήν Ἀθήνα Τζών Μώρυ. (Σχεδόν ταυτόχρονα, ἀπό τή Μόσχα ὁ γνωστός βρετανός διπλός πράκτορας Κίμ Φίλμπυ βεβαιώνει γιά σχέδια τῆς CIA καί τῆς Ἰντέλλιντζες Σέρβις μέ στόχο τήν ἀναταραχή στά Βαλκάνια, τό 1951). Ἄραγε, γιατί πρέπει νά φτάσει τό...1990 γιά νά μάθουμε ἐπίσημα ὅτι ἡ Ἀθήνα ἦταν στίς μέρες μας τό «στρατηγεῖο» τῆς CIA γιά τήν Ἀνατολική Μεσόγειο, ὅταν ἤδη πρώην πράκτορες τό καταγγέλλουν ἀπό τώρα; Οὔτε... ἱστορικά δέν πείθονται οἱ κυβερνῶντες αὐτή τήν τόσο ...τυχερή χώρα;

ΟΙ ΝΕΟΦΑΣΙΣΤΕΣ

Ἡ δίκη τῶν νεοφασιστῶν τέλειωσε μέ τρεῖς καταδίκες (Καλέντζης 12 χρόνια, Κακαβᾶς 24 μῆνες, Ἡλιόπουλος 18 μῆνες) καί 6 ἀθωώσεις. Γράφτηκαν στόν ἡμερήσιο τύπο τόσα, ὥστε ὁ καθένας ἔχει σχηματίσει ἤδη γνώμη. Ἐμεῖς θά θέλαμε νά ἐπισημάνουμε ὅτι – ἄν δέν κάνουμε λάθος – γιά ΠΡΩΤΗ φορά δυό νεοφασίστες καταδικάζονται γιά ἔκρηξη βόμβας... Καί νά θυμίσουμε ΠΩΣ ἄρχισε αὐτή ἡ ὑπόθεση (μετά τό «προγκρόμ» τῶν δημοσιογράφων στό Α΄ νεκροταφεῖο κατά τήν κηδεία τοῦ Μάλλιου), ΠΩΣ προχώρησε καί ΠΟΙΟΙ ἔπαιξαν πρῶτο ρόλο (ὄχι μόνο στή συγκέντρωση τοῦ ὑλικοῦ ἀλλά καί σέ καθαρά «ἀστυνομικές» πράξεις) καί ἀκόμα ΠΩΣ ἔφτασε στό δικαστήριο. (Γιά τήν ἔλλειψη μαρτύρων ἀστυνομικῶν, πού τόσες δημοσιογραφικές – μόνο! – διαμαρτυρίες προκάλεσε, ὑπάρχει νομίζουμε μιά... λογική ἐξήγηση: 27 ἀστυνομικοί πῆγαν μάρτυρες στή δίκη τῶν 5 Κυπρίων γιά τή γνωστή πορεία κατά τῆς πρεσβείας τῶν ΗΠΑ. Ποῦ νά θρεθοῦν καί γιά τούτη τή δίκη;) Βέβαια δέν διαπιστώθηκε εὐθύνη τῶν δικαζομένων γιά ἠθική αὐτουργία μελῶν τῆς «4ης Αὐγούστου» – γι' αὐτό καί ἀθωώθηκαν. Ὁπωσδήποτε ὑπάρχει μιά σειρά ἐκρήξεων γιά τίς ὁποῖες φυσικοί καί ἠθικοί αὐτουργοί ἀναζητοῦνται πάντα. Ἤδη ἔγινε μιά ἀρχή. Δύσκολη (ὅπως κάθε ἀρχή) μά καί διδαχτική: ἀπό δῶ καί πέρα, τουλάχιστον, ὅποιος ἀσχοληθεῖ μέ τούς νεοφασίστες θά ξέρει, θἄχει ἕνα προηγούμενο... Δέν εἶναι κάτι κι αὐτό;

Η ...ΑΜΟΛΥΝΤΗ ΕΘΥΛ

Μιά δικαστική ἀπόφαση ἦρθε νά ἐπικυρώσει ἰατρικές γνωματεύσεις καί ἀποφάσεις ἁρμοδίων ἐπιτροπῶν γιά τήν ΕΘΥΛ: ὅτι, δηλαδή, ἔχει καταστεῖ τρομακτικά ἐπικίνδυνη πιά γιά τή Θεσσαλονίκη. Τό Τριμελές Πλημμελειοδικεῖο Θεσσαλονίκης καταδίκασε σέ 14μηνη φυλάκιση δυό ὑπεύθυνους τῆς ἑταιρίας γιά ἔλλειψη α) προστατευτικῶν μέτρων πρός ἀποφυγή ΜΟΛΥΝΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ἀπό μόλυβδο καί β) ἐνδιαφέροντος γι' αὐτούς πού προσβλήθηκαν ἀπό μολυβδίαση. Μηνυτής ἦταν ὁ μηχανοτεχνίτης Γ. Καραπάντσιος, πού προσβλήθηκε ἀπό μολυβδίαση καί μολυβδονευροπάθεια, ἀλλά τοῦ ἔλεγαν ὅτι ἔχει ...κολικό τοῦ νεφροῦ! Τρεῖς συνάδελφοί του βεβαίωσαν τίς ἴδιες παθήσεις – καί πρόσθεσαν ὅτι ἔπαθαν ἀνικανότητα!

Τό «ΑΝΤΙ» (τ. 72/28-5-77) εἶχε ἐπισημάνει (σέ ἄρθρο τοῦ Π. Παπασαραντόπουλου) τούς κινδύνους ἀπό τήν παραμονή τῆς ΕΘΥΛ στό λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης κι ἔγραφε πώς ἀπό τίς ἐξετάσεις (πρίν ἕνα χρόνο) 4 ἐργατῶν τῆς ἑταιρίας, ἀποδείχτηκε ὅτι οἱ τρεῖς εἶχαν τήν ὁριακή περιεκτικότητα μολύβδου στό αἷμα τους κι ὁ τέταρτος ἔπασχε ἀπό κολικό τοῦ νεφροῦ. Ἦταν ὁ μηνυτής καί οἱ μάρτυρες αὐτῆς, τῆς τόσο σημαντικῆς δίκης!... Τί ἄλλο περιμένουν ἄραγε οἱ ἁρμόδιοι;

anti-θέσεις

ΟΙ ΡΗΤΙΝΕΡΓΑΤΕΣ

Τό φαινόμενο δέν εἶναι ἀσυνήθιστο: ὅταν οἱ ἀριθμοί... «εὐημεροῦν», κάτι δέν πάει καλά μέ τούς... εὐημεροῦντες! Οἱ ρητινεργάτες ἔχουν ἀποδείξεις κυριολεκτικά χειροπιαστές γι' αὐτό: σύμφωνα μέ τό «πενταετές πρόγραμμα ἀναπτύξεως τῆς Ἑλληνικῆς Δασοπονίας (1976-80)» τοῦ Κέντρου Προγραμματισμοῦ καί Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν «2.829 ρητινοσυλλέκτες παρήγαγαν τό 1974 18.180.000 κιλά ρητίνης, ἡ μέση τιμή τῆς ὁποίας, συμπεριλαμβανομένης καί κρατικῆς ἐνισχύσεως, ἀνῆλθεν εἰς 10,2 δρχ. τό κιλό. Τό μέσον ἐτήσιον ἀκαθάριστον εἰσόδημα, βάσει τῶν ἀνωτέρω, ἑκάστου ρητινοσυλλέκτου ὑπολογίζεται εἰς 65.550 δρχ. Ἕκαστον ἡμερομίσθιον ἀμείβεται πρός 800 δραχμές περίπου».

Στήν πραγματικότητα, οἱ ρητινεργάτες διεκδικοῦν τόν τίτλο τοῦ πιό ἀδικημένου ἐργαζόμενου: τό ἡμερομίσθιό τους φτάνει τίς ἑκατό (ἀριθμός 100) δραχμές!! Τσιφλικάδες, ρητινέμποροι καί κράτος μοιράζονται (ὄχι ἴσως σέ ἴσα μέρη) τίς εὐθύνες γιά τό ἐξοργιστικό μεροκάματο, τίς ἀπαράδεκτα σκληρές συνθῆκες δουλειᾶς, τήν ὑποτυπώδη περίθαλψη.

Ἤδη, μερικοί ρητινεργάτες ἔκαναν τό πρῶτο βῆμα: στά Μέγαρα ὀργανώθηκαν σέ σύλλογο (μ' ὅλες τίς δυσκολίες πού ἀπό πολλές πλευρές βρῆκαν) κι ἑνωμένοι διεκδικοῦνε τά δικαιώματά τους. Εἶναι ἡ ἀρχή...

ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ

Ἔχοντας ἐξασφαλίσει ἐπαγγελματική στέγη (καί τό δικαίωμα νά «σχολιάζει ἐλευθέρως τήν ἐπικαιρότητα») στήν «Ἀκρόπολη» καί ἐπαγγελματική κάλυψη ἀπό τήν ΕΣΗΕΑ (πού τόν ἔχει ἀκόμα μέλος – νά τόν χαίρεται!) ὁ χουντικός ὑπουργός Θ. Παπακωνσταντίνου βρῆκε τήν εὐκαιρία, μέ τήν πρόσφατη ἱστορία τῶν σκουπιδιῶν, νά γράψει (2 τρ.) «ἄρθρο» μέ τίτλο «ἡ ἐπανάστασις τῶν σκουπιδιῶν», στό ὁποῖο χαρακτηρίζει «σημαδιακά τά γεγονότα τῶν Ἀμπελοκήπων», καί σπεύδει νά δώσει... «γραμμή» (παλιά μου τέχνη, κόσκινο) στό «κοινόν πού ἔχει πολλούς καί ποικίλους λόγους ἀγανακτήσεως»: ἡ μέθοδος τῆς «αὐτενεργείας»!

Τί θέλει νά πεῖ; Ἀντιγράφουμε: «Ἄν αἴφνης ἀπό κάθε δρόμον τῆς περιοχῆς τοῦ δήμου Ἀθηναίων μετεφέρετο εἰς τό Δημαρχεῖον μία μόνον σακκούλα σκουπιδιῶν, θά ἐσχηματίζετο εἰς τήν ἐκεῖ πλατεῖαν ἕνας ὡραῖος Λυκαβηττός – ἀφιέρωμα εἰς τόν ρέκτην δήμαρχον καί τήν ἀνταξίαν του παρέαν τῆς ''Δημοκρατικῆς Συνεργασίας''. Ἀλλά καί διά τά λεωφορεῖα, πού καθιστοῦν μαρτυρικήν τήν ζωήν τῶν Ἀθηναίων, καί διά τά ταξί πού ἀρνοῦνται θρασύτατα μίσθωσιν ἤ ἐκβιάζουν πολλαπλήν μίσθωσιν (ἀφοῦ τούς τήν ἐδίδαξεν ἠλιθίως ἡ πολιτεία) καί διά τούς ἀφηνιάσαντας αἰσχροκερδεῖς ὅλων τῶν κατηγοριῶν, ὑπάρχουν καί ἠμποροῦν νά κινηθοῦν ἄπειρα μέσα αὐτοαμύνης τοῦ κοινοῦ...»

Ἄχ, αὐτή ἡ «ἐπανάστασις τῆς κατσαρόλας» τί ἔκανε... Πάντως θά συμφωνήσουμε σ' ἕνα σημεῖο μέ τόν «ὑπουργό» τῆς χούντας: γιά τήν αὐτοάμυνα τοῦ κοινοῦ. Μόνο πού θά ἔπρεπε νά εἶχε ἐκδηλωθεῖ πολύ καιρό πρίν (καί χωρίς «νά ἐπινοηθοῦν ἄπειρα μέσα» – ὑπάρχει ἡ... ἁπλή καί σίγουρη μέθοδος), ὅταν ἡ πολιτεία «ἐδίδαξεν ἠλιθίως» τήν «ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» στά σκουπίδια τῆς 7ετίας...

Τό Πενταμελές Ἐφετεῖο Σύρου, ὕστερα ἀπό τριήμερη διαδικασία, ἀθώωσε (στίς 7 τρ.), τούς τρεῖς κατηγορουμένους γιά τήν ὑπόθεση τῶν συνθετικῶν οἰνοπνευμάτων: τόν ἰδιοκτήτη τῆς «ΤΡΑΝΣΤΕΚΟΜ» Σόλωνα Σασών, τόν (ἐπί χούντας) διευθυντή τῆς «Ἑνώσεως Οἰνοποιητικῶν Συνεταιρισμῶν Σάμου» (ΕΟΣΣ) Γ. Καπνουλᾶ καί τόν πρόεδρο (ἐπί χούντας) τῆς ΕΟΣΣ Δ. Βασιλειάδη.

Ἀπαλλακτική πρόταση ἔκανε καί ὁ εἰσαγγελεύς.

Ἡ ἀπόφαση πάρθηκε μέ ψήφους 4 – 1.

Ἡ δίκη, ἀπό πλευρᾶς ἡμερησίων ἐφημερίδων, καλύφθηκε ΜΟΝΟ ἀπό τό «Ριζοσπάστη».

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
Α' ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΤΟΥ 1. Ποία ἡ οἰκονομικὴ του κατάστασις;
2. Ἀνεμείχθη εἰς Ὀργανώσεις; α. Εἰς ποίας; β. Πότε; γ. Ἐπὶ πόσον χρόνον; δ. Ποία ἡ ἀναπτυχθεῖσα δρᾶσις του;
3. α. Ἐξεδηλώθη ἢ ἐκδηλοῦται ὑπὲρ ἀνατρεπτικῶν ἢ ἐξτρεμιστικῶν ὀργανώσεων ἢ θεωριῶν; β. Ἀναγιγνώσκει ἔντυπα ἀνατρεπτικοῦ περιεχομένου καὶ ποῖα; γ. Συναναστρέφεται ἄτομα ἀνατρεπτικῶν ἢ ἐξτρεμιστικῶν πεποιθήσεων;
4. α. Συναναστρέφεται ἄτομα ὑπόπτου ἤθους; β. Ρέπει εἰς κακὰς ἕξεις; καὶ ποίας; γ. Ποιεῖται χρῆσιν ναρκωτικῶν ἢ ἡδονιστικῶν οὐσιῶν ἢ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν; δ. Τυγχάνει ἰσχυροῦ χαρακτῆρος;
Β' ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΟΥ 5. Ποία ἡ οἰκογενειακὴ κατάστασις;
6. Ἀνεμίχθησαν οἱ γονεῖς καὶ ἀδελφοί, εἰς ὀργανώσεις; α. Ποίας; β. Πότε; γ. Ἐπὶ πόσον χρόνον; δ. Ποία ἡ ἀναπτυχθεῖσα δρᾶσις των;
7. Ἀπηυθύνθη κατ' αὐτῶν καμία κατηγορία; Μὲ ποίας συνεπείας;
8. α. Ὑπῆρξαν χαρακτηρισμένοι δι' ἀνατρεπτικὴν ἢ ἐξτρεμιστικὴν δρᾶσιν ἢ θεωρίαν; β. Ἀπεχαρακτηρίσθησαν καὶ πότε; γ. Ποία ἡ μετὰ τὸν ἀποχαρακτηρισμὸν διαγωγή των;
9. Οἱ ἀνωτέρω ἀσκοῦν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἀναφερομένου;
10. Ὑπάρχουν ἕτερα πρόσωπα ἐπηρεάζοντα τὸν ὑποψήφιον Ἀξιὸν ἢ Ὑπέχον λόγῳ εἰδικῶν συνθηκῶν; (Συμπληροῦται ἐφ' ὅσον ἀφορᾷ ὑποψήφιον Σχολῆς Ἀξιῶν ἢ Ὑπέχων).
11. Ποῖαι λοιπαὶ χρήσιμοι πληροφορίαι διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ ὑπ' ὄψιν ἀτόμου καὶ τοῦ ἀμέσου οἰκογενειακοῦ του περιβάλλοντος;
12. Τόσον τὸ ἐν λόγῳ ἄτομον ὅσον καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του εἶναι ἢ ὑπῆρξαν μέλη θρησκευτικῆς τινὸς αἱρέσεως (χιλιασταί κ.λ.π.);

Ἔτσι ἀρχίζει τό «φακέλωμα»

«Ἕκαστος δικαιοῦται νά ἀναπτύσσῃ ἐλευθέρως τήν προσωπικότητά του καί νά συμμετέχῃ εἰς τήν κοινωνικήν, οἰκονομικήν καί πολιτικήν ζωήν τῆς Χώρας, ἐφ' ὅσον δέν προσβάλλει τά δικαιώματα τῶν ἄλλων καί δέν παραβιάζει τό Σύνταγμα ἤ τά χρηστά ἤθη(...). Ἡ προσωπική ἐλευθερία εἶναι ἀπαραβίαστος...»

(Ἄρθρο 5 παρ. 1 καί 3 τοῦ Συντάγματος)

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ πού δημοσιεύει σήμερα τό «ΑΝΤΙ» περιλαμβάνεται (2η σελίδα) σ' ἕνα τυποποιημένο (ΚΟ 103) ἀπόρρητο «ΔΕΛΤΙΟΝ ΔΙΑΓΩΓΗΣ», πού ἀφορᾶ τούς στρατεύσιμους νέους. Πρόκειται γιά ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ἔγγραφο πού στέλνεται στίς ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ μέ τήν ἐντολή νά «συμπληρωθῆ ὑποχρεωτικῶς». Μ' αὐτό, κατά πᾶσα πιθανότητα, ΕΓΚΑΙΝΙΑΖΕΤΑΙ ὁ «φάκελος» τῶν νέων πού πρόκειται νά ὑπηρετήσουν – ἕνας «ΦΑΚΕΛΟΣ» πού θά τούς ἀκολουθεῖ σέ ΟΛΗ τή ζωή τους:

Σ' ΑΥΤΟ τό ἐρωτηματολόγιο πρέπει νά ἀπαντήσουν μέ σαφήνεια οἱ Ἀρχές Ἀσφαλείας ψάχνοντας (ἤ ἔχοντας ἤδη μαζέψει) μιά σειρά ἀπό στοιχεῖα ὄχι μόνο γιά ΚΑΘΕ νέο πού πρόκειται νά περάσει ἀπό τό Συμβούλιο Ἐπιλογῆς Ὁπλιτῶν (τό γνωστό «περιοδεῦον συμβούλιον» ἤ ἁπλά «περιοδεῦον») ἀλλά καί:

- γιά ΟΛΟΚΛΗΡΗ τήν οἰκογένειά του·
- γιά «ΕΤΕΡΑ πρόσωπα» πού τυχόν ἐπηρεάζουν τό νέο – σέ περίπτωση πού προορίζεται γιά ἀξιωματικός ἤ ὑπαξιωματικός.

Η «ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ» πού ἀκολουθεῖ τίς ἐρωτήσεις τό λέει καθαρά – γιά νά ἀποφεύγονται οἱ παρανοήσεις:

«Συμπληροῦνται ὑποχρεωτικῶς ὑπό τῶν Ἀρχῶν Ἀσφαλείας ἅπασαι αἱ ἀνωτέρω στῆλαι, μετά προσοχῆς καί δίδονται θετικαί ἤ ἀρνητικαί ἀπαντήσεις καί ὄχι ἀόριστοι τοιαῦται π.χ. δέν περιῆλθον εἰς γνῶσιν τῆς ὑπηρεσίας μας ἐπιβαρυντικά στοιχεῖα ἤ δέν μᾶς ἀπησχόλησε δι' ἀνατρεπτικήν ἤ ἐθνικήν δραστηριότητα».

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ δηλαδή γιά τό πρῶτο ἀστυνομικοστρατιωτικό «φακέλωμα» τῶν νέων! Ἀξίζει, λοιπόν, νά τό δοῦμε ἀναλυτικότερα.

ΚΑΤ' ἀρχήν τό ἔγγραφο: ὅπως προαναφέρθηκε, εἶναι στρατιωτικό, ἀλλά βρίσκεται στά χέρια τῶν «Ἀρχῶν Ἀσφαλείας» γιά συμπλήρωση καί ἀποστολή. Εἶναι (φυσικά!) «ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ» καί στήν πρώτη σελίδα του ἔχει τόν τίτλο «ΔΕΛΤΙΟΝ ΔΙΑΓΩΓΗΣ», ἀριθμό ΚΟ 103, ἔχει χῶρο γιά νά συμπληρωθεῖ ποιά εἶναι «Η ΣΥΝΤΑΞΑΣΑ ΤΟ ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΑΡΧΗ» καί ἀναφέρει 4 εἰδῶν στοιχεῖα:

- *Ἐπώνυμον, Ὄνομα, Πατρώνυμον, Μητρώνυμον, Δῆμο ἤ Κοινότητα, Ἐπαρχίαν, Νομόν, ἔτος γεννήσεως, Διεύθυνσιν, Θρήσκευμα* – πού πρέπει νά συμπληρωθοῦν ἀπό τίς «Ἀστυνομικές Ἀρχές».
- *Ἔγγαμος-Ἄγαμος, Ἐπάγγελμα, Γραμματικαί Γνώσεις* – πού πρέπει νά συμπληρωθοῦν ἐπίσης ἀπό τίς «Ἀστυνομικές Ἀρχές» ἀλλά μέ ΜΟΛΥΒΙ *«καί ἐν συνεχεία ὁριστικῶς ὑπό τῶν Στρατ. Ἀρχῶν».*
- *Ἀνάστημα, Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, Εἰδικότης εἰς τάς ΕΔ* – πού πρέπει νά συμπληρωθοῦν ἀπό τά ΣΕΟ (ΣΣ: Συμβούλια Ἐπιλογῆς Ὁπλιτῶν).
- *Βαθμός, Ὅπλον, Μονάς – Ἡμερομηνία κατατάξεως* – πού πρέπει νά συμπληρωθοῦν ἀπό τά Κέντρα Κατατάξεως.

γιά τούς στρατεύσιμους...

● *Διαγωγή* – πού πρέπει νά συμπληρωθεῖ ἀπό τή Μονάδα Ἀπολύσεως «*βάσει τοῦ ΣΚ 20-1*».

ΟΠΩΣ φαίνεται, μ' αὐτό τό ἔγγραφο ξεκινάει τό «φακέλωμα» τοῦ στρατεύσιμου καί μ' αὐτό (τυπικά) κλείνει, ἀφοῦ μεσολαβήσει μιά ὁλόκληρη διαδικασία μέ σειρά ἐγγράφων – στρατιωτικῶν ἤ ἀστυνομικῶν ἤ ἄλλων (ΥΠΕΑ, ΚΥΠ κλπ.) ἀρχῶν.

ΣΤΗ δεύτερη σελίδα ὑπάρχουν τά ἐρωτήματα, πού συγκριτικά μέ αὐτά τά ὁποῖα κυκλοφοροῦσαν ἐπί χούντας ἤ πρίν ἀπό αὐτήν εἶναι... σχεδόν ἄψογα – «ἐκ πρώτης ὄψεως»: ἡ λέξη «κομμουνισμός» (ἤ ΚΚΕ) δέν ὑπάρχει πιά. Ὑπάρχουν, ὅμως, οἱ «*ἀνατρεπτικές ἤ ἐξτρεμιστικές ὀργανώσεις ἤ θεωρίες*» πού ἀφοροῦν τό συγκεκριμένο πρόσωπο ἤ φίλους του ἤ τούς δικούς του ἤ καί τά... ἔντυπα πού διαβάζει!

● Ποιές εἶναι αὐτές οἱ «ὀργανώσεις καί θεωρίες» πού μετά τήν «ἀλλαγή τοῦ Ἰουλίου» ἄρχισαν νά ἐμφανίζονται στά διάφορα στρατιωτικά ἔγγραφα – ὅπως ἀκριβῶς ἄρχισε νά προστίθεται καί στίς γνωστές ἀντικομμουνιστικές πινακίδες τῆς ὑπαίθρου ἡ λέξη «ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΝ» πρίν ἀπό τό ΚΚΕ;

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ Ἀμύνης κ. Ἐ. Ἀβέρωφ ἔχει κι ἄλλοτε – σέ ἀνάλογες περιπτώσεις – ἀναφερθεῖ στή θεωρία τῶν «δύο (ἐξτρεμιστικῶν) ἄκρων». (Τό ποιός... πείστηκε, εἶναι ἄλλη ἱστορία). Ἀλλά ἐδῶ τό ἴδιο τό ἔγγραφο... ἐξηγεῖ τί σημαίνουν αὐτές οἱ «ὀργανώσεις καί θεωρίες». Γιατί ὅταν (σήμερα) ἀναφέρεται στούς ΓΟΝΕΙΣ ἑνός 18χρονου ἤ 20χρονου καί ρωτᾶ ἄν «*ὑπῆρξαν χαρακτηρισμένοι δι' ἀνατρεπτικήν ἤ ἐξτρεμιστικήν δρᾶσιν ἤ θεωρίαν*» (!) δέ νομίζω ὅτι μένει σέ κανέναν ἀμφιβολία περί τίνος πρόκειται. Στά «παλιά χρόνια» τά πράγματα ἦταν ξεκαθαρισμένα: ὑπῆρχαν οἱ «ἐθνικόφρονες» καί οἱ «κομμουνισταί». (Καί φυσικά κανένας «ἐθνικόφρων» δέν... ἀποχρωματίζονταν – τό γαλάζιο δέν... ξεβάφει, ὅπως φαίνεται!) Τώρα, ὅμως, πού νομιμοποιήθηκε τό ΚΚ... μπλέξαμε! Βρήκαμε, βέβαια, ἄλλη φρασεολογία, ἀλλά μερικές φορές δέν ξέρουμε τί λέμε...

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ἔχουν ἐπίσης τά ἐρωτήματα γιά «*τήν οἰκονομικήν κατάστασιν*», τόν «*ἰσχυρόν χαρακτῆρα*» καί γιά τά ἔντυπα πού διαβάζει – «*καί ποῖα;*» – ὁ ὑποψήφιος φαντάρος. Τό ἴδιο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τά ἐρωτήματα γιά τήν «*οἰκογενειακήν κατάστασιν*» καί ἐκεῖνο τό ἀριστουργηματικό «*ποῖαι ΛΟΙΠΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ* (ΣΣ: ἡ ὑπογράμμιση δική μας) *διά τήν διαγωγήν τοῦ ὑπ' ὄψιν ἀτόμου καί τοῦ ἀμέσου οἰκογενειακοῦ του περιβάλλοντος*». (Ἐδῶ χωράει... ὅ,τι θελήσει ὁ ἀστυνόμος!..) Μήπως κάποιος θἄπρεπε νά τούς μιλήσει γιά τό Σύνταγμα;

●

Μ' ΑΥΤΟ, λοιπόν, τό χαρτί ἀρχίζει τό «φακέλωμα» τοῦ φαντάρου. Πηγαίνοντας νά καταταγεῖ θά ὑπογράψει ἄλλο, πληρέστερο, ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ. Ὅσο θά ὑπηρετεῖ, πολλά χαρτιά πού θά τόν ἀφοροῦν θά κυκλοφοροῦν ἀπό ὑπηρεσία σέ ὑπηρεσία – κι ὄχι μόνο μέσα στό στράτευμα. Φεύγοντας ὁ «φάκελος» (ἀφοῦ, φυσικά, κρατηθεῖ ἀντίγραφο) θά σταλεῖ στό «οἰκεῖον Τμῆμα» καί πάει λέγοντας...

ΕΝΑΣ γνωστός μας ἀξιωματικός, ὁ ἀντ/γος Λ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ, μᾶς ἐξηγεῖ σχετικά:

«ΕΠ Φ. 121/2/31579/24-3-75/
Α΄ ΣΣ/2ΕΓ
ΘΕΜΑ: Φρονήματα Στρατ. Προσωπικοῦ.
ΣΧΕΤ.: ΠΔ 1-8/67/ΑΣ.

1. Εἰς Κεφ. Θ΄ § 31 γ/3/ὕπερθεν σχετικῆς προβλέπονται τά κάτωθι:

α. Μέ τήν ὁριστικήν ἤ προσωρινήν ἀπόλυσιν τῶν Ἐφέδρων Ἀξ/κῶν καί Ὁπλιτῶν ἀποστέλλεται εἰς τάς ἁρμοδίας Ἀστ. ἀρχάς τοῦ τόπου καταγωγῆς καί τοῦ τόπου διαμονῆς τούτων, ἀντίγραφον τοῦ Δελτίου Νομιμοφροσύνης, ὡς τοῦτο ἐτηρήθη καί συνεπληρώθη καθ' ὅλην τήν διάρκειαν τῆς θητείας τῶν ἀνωτέρω.

β. Τό ἐν λόγω ἀντίγραφον τοῦ ΔΝ δέν ἀποστέλλεται δι' ἅπαντας τούς ὁριστικῶς ἤ προσωρινῶς ἀπολυθέντες Ἐφ. Ἀξ/κούς καί Ὁπλίτας, ἀλλά μόνον:

(1) Δι' ἐκείνους περί τῶν ὁποίων εἶχον παρασχεθῆ δυσμενεῖς πληροφορίαι ὑπό τῶν Ἀστ. Ἀρχῶν, διά τῶν ἀρχικῶν καί μεταγενεστέρων Δελτίων Ποιοῦ.

(2) Δι' ἐκείνους περί τῶν ὁποίων τά δελτία Ποιοῦ τῶν Ἀστ. Ἀρχῶν δέν περιεῖχον δυσμενεῖς πληροφορίας, πλήν ὅμως κατά τήν διάρκειαν τῆς εἰς τόν Στρατόν ὑπηρεσίας των ἐπέδειξαν τοιαύτην διαγωγήν ὥστε νά θεωροῦνται μή νομιμόφρονες ἤ ἀμφιβόλου Νομιμοφροσύνης καί συνεπεία τούτου λαβόντες ἀνάλογον χαρακτηρισμόν ἐν τῷ Στρατῷ.

2. Ἡ σκοπιμότης τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἀντιγράφου ΔΝ εἰς τάς Ἀστ. Ἀρχάς εἰς τάς δύο ἀναφερθείσας περιπτώσεις εἶναι πρόδηλος. Αἱ Ἀστ. Ἀρχαί, βάσει τούτου, θά συνεχίσουν τήν παρακολούθησιν τῶν ἀνωτέρω προσώπων, προβαίνουσαι εἰς τάς περαιτέρω ἐνεργείας ἀποχαρακτηρισμοῦ ἤ χαρακτηρισμοῦ ἀντιστοίχως, μετά σχετικῆς ἐνημερώσεως τῶν ΣΓ καί ΕΑ ἐξασφαλιζομένης κατ' αὐτόν τόν τρόπον, τῆς παρακολουθήσεως τῆς ἐφεδρείας.

3. Ἐπειδή ὑφίστανται ἐνδείξεις περί μή πλήρους τηρήσεως τῶν ἀνωτέρω, καθορίζεται ὅπως ἅπασαι αἱ μονάδες τοῦ ΣΣ ἐφαρμόζουν ἐπακριβῶς τήν καθοριζομένην διαδικασίαν ὑπό τῆς ὑπερθεν σχετικῆς.

Ἀντγος Λ. Σταθόπουλος
Διοικητής

Ἀκριβές ἀντίγραφον
Τ.Σ.Υ.
Α. Κανελλόπουλος
Τχης 2 ΕΓ».

ΚΑΤΙ θά ξέρει παραπάνω ὁ ἄνθρωπος: μάρτυρας γιά τήν ὑπόθεση ΑΣΠΙΔΑ ἦταν, στήν ΚΥΠ τοῦ Ἰωαννίδη ὑπηρετοῦσε, ἀσφαλῶς πιό πολλά ἀπό μᾶς ξέρει... (ΣΣ: ἡ ἡμερομηνία τοῦ ἐγγράφου εἶναι σωστή – δέν πρόκειται γιά τυπογραφικό λάθος).

●

ΑΛΛΑ ἄν ὁ «κομμουνιστικός κίνδυνος» πῆρε ἄλλη ὀνομασία, μερικά ΑΛΛΑ στοιχεῖα (καί βασικά: ὁλόκληρος ὁ μηχανισμός ἀστυνόμευσης τοῦ φρονήματος τῶν στρατιωτῶν) δέν πολυάλλαξαν. Τό ἔγγραφο πού ἀκολουθεῖ εἶναι τῆς χουντικῆς περιόδου. Ἀναφέρεται σέ ὁδηγίες γιά τήν «*Ὀργάνωσιν Δικτύων Ἀσφαλείας Στρατεύματος*» – ἑνός Ἐσωτερικοῦ (ΕΣΔΑΣ) κι ἑνός Ἐξωτερικοῦ (ΕΞΔΑΣ). Ἀπό αὐτή τήν πλευρά εἶναι διαφωτιστικότατο:

Γ'Σ. ΣΤΡΑΤΟΥ/2ον ΕΓ/Ια
ΟΔΗΓΙΑΙ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΔΙΚΤΥΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΣ

ΓΕΝΙΚΑ

1. Σκοπός

Σκοπός εἶναι ἡ παροχή ὁδηγιῶν ἐπί τῆς ὀργανώσεως τῶν Δικτύων Ἀσφαλείας Στρατεύματος, ἵνα διά τῆς ἀρτίας ὀργανώσεως τούτων, καταστῆ δυνατή ἡ παρακολούθησις, ἀποκάλυψις καί ἔγκαιρος ἐξουδετέρωσις πάσης παρανόμου ὡς καί δολίας ἐχθρικῆς προσπαθείας (κατασκοπεία – δολιοφθορά – ἀνατρεπτική δραστηριότης κλπ) ἐν τῷ Στρατεύματι.

ΕΥΘΥΝΑΙ-ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ

2. Ἐπί τῆς Στρατιωτικῆς Ἀσφαλείας

α. Ὑπεύθυνος διά τήν ἀσφάλειαν τῆς Μονάδος εἶναι ὁ Δκτής ταύτης.

β. Ὁ Ἀξκός Πληροφοριῶν καί ἀσφαλείας εἶναι ὑπεύθυνος ἔναντι τοῦ Δκτοῦ του διά τήν στρατιωτικήν Ἀσφάλειαν τῆς Μονάδος του.

γ. Πλήν τῆς συλλογικῆς εὐθύνης διά τήν Στρατιωτικήν Ἀσφάλειαν, ἥτις περιθάλλει τόν Δκτήν καί ἐπιτελεῖον του, ἕκαστος Ἀξκός καί ὁπλίτης ὑπέχει ἀτομικήν εὐθύνην διά τήν Ἀσφάλειαν, ἀπορρέουσαν ἐκ τοῦ Στρατιωτικοῦ καθήκοντος. (ΣΚ 80-1, παρ.20-21).

3. Ἐπί τῆς Ὀργανώσεως τῶν Δικτύων Ἀσφαλείας Στρατεύματος.

α. Ὑπό τήν εὐθύνην καί ἐπίβλεψιν τοῦ διοικητοῦ τῆς Μονάδος (ἤ διεύθυνσις Στρατιωτικοῦ Καταστήματος) ἀνατίθεται εἰς κατάλληλον Ἀξκόν ἡ ὀργάνωσις τῶν Δικτύων Ἀσφαλείας Στρατεύματος (ΔΑΣ) τῆς Μονάδος καί τῆς περιοχῆς εὐθύνης ταύτης.

β. Τήν ὀργάνωσιν τῶν ΔΑΣ εἰς τάς Μονάδας, ἔνθα δέν προβλέπεται ὑπό τῆς συνθέσεως Ἀξκός πληροφοριῶν καί Ὑπομονάδας ἔχει ὁ Διοικητής.

4. Ἡ ὀργάνωσις Δικτύου Ἀσφαλείας Στρατεύματος (ΔΑΣ) προβλέπει πλῆρες δίκτυον πληροφοριῶν, τό ὁποῖον νά δύναται νά παρακολουθῆ ὅλους τούς ὑπόπτους Στρατιωτικούς τῆς Μονάδος, τήν ἐν τῷ Στρατοπέδῳ διαβίωσίν των, τάς ἐκτός στρατοπέδου κινήσεις, συζητήσεις καί ἐπαφάς των μετά Στρατιωτικῶν καί πολιτῶν, ὡς καί τήν ἐχθρικήν δραστηριότητα εἰς τήν περιοχήν εὐθύνης τῆς Μονάδος. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὑφίσταται ἀνάγκη ὀργανώσεως δύο δικτύων τοῦ Ἐσωτερικοῦ Δικτύου Ἀσφαλείας Στρατεύματος (ΕΔΑΣ) καί τοῦ Ἐξωτερικοῦ τοιούτου (ΕΞΔΑΣ).

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ ΔΙΚΤΥΟΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΣ

5. Περιλαμβάνει δύο Δίκτυα, τό ΚΑΝΟΝΙΚΟΝ ΔΙΚΤΥΟΝ καί τό ΔΙΚΤΥΟΝ ΕΠΙΚΑΛΥΨΕΩΣ, ἀναπτυσσόμενα ὡς ἀκολούθως:

α. Κανονικόν Δίκτυον

(1) Ὑπ' εὐθύνη καί ἐπίβλεψιν τοῦ Δκτοῦ ἀνεξαρτήτων τμημάτων ἤ Λόχων ἀναπτύσσεται ὑπό τῶν διμοιριτῶν δίκτυον πληροφοριοδοτῶν μέ βάσιν τήν Ὁμάδα ἤ Τμῆμα δυνάμεως 6-10 ἀνδρῶν εἰς ἅ ὑφίσταται ὁπωσδήποτε εἷς κατάλληλος πληροφοριοδότης, μέ ἀποστολήν τήν ἀποκάλυψιν καί ἀφανῆ παρακολούθησιν τῶν ὑπόπτων τῆς ὁμάδος του.

(2) Ἕκαστος πληροφοριοδότης ἀναφέρει τάς πληροφορίας του εἰς τόν διοικητήν του (διμοιρίας ἤ τμήματος) καί ἐν συνεχεία ὁ Διοικητής εἰς τόν Ἀξκόν πληροφοριῶν ἤ εἰς τόν Δκτήν τῆς Μονάδος ἐφ' ὅσον δέν ἔχει ὁρισθῆ Ἀξκός πληροφοριῶν.

β. Δίκτυον Ἐπικαλύψεως

(1) Ἀναπτύσσεται προσωπικῶς ὑπό τοῦ Δκτοῦ τῆς Μονάδος καί Ἀξκοῦ πληροφοριῶν δι' ἐπιλογῆς ἑνός (1) ὁπωσδήποτε καταλλήλου πληροφοριοδότου εἰς ἕκαστον τμῆμα ἤ διμοιρίαν μέ σκοπόν:

(α) Τήν διασταύρωσιν τῶν παρεχομένων ὑπό τοῦ Κανονικοῦ Δικτύου Πληροφοριῶν.

(β) Τήν παροχήν συμπληρωματικῶν πληροφοριῶν βάσει ειδικῶν ἐντολῶν.

(γ) Τήν ἐξακρίβωσιν πληροφοριῶν, παρεχομένων ἐξ ἑτέρων πηγῶν.

6. Ἐπιλογή Πληροφοριοδοτῶν

α. Οἱ ἐπιλεγόμενοι πληροφοριοδόται δέον νά εἶναι ἄτομα ἠλεγμένων φρονημάτων, ἀξιόπιστα, ἐχέμυθα, ὑπομονετικά, διαθέτοντα κρίσιν, εὐφυΐαν καί νά μήν προκαλοῦν ὑποψίας.

β. Δέον ὅπως ἀνήκουν εἰς ἁπάσας τάς ΕΣΣΟ, πρός ἀποφυγήν ἐξαρθρώσεως τοῦ δικτύου λόγω ἀπολύσεως.

γ. Οἱ πληροφοριοδόται νά δοκιμάζωνται διά τήν ἐχεμύθειαν, ἀντίληψιν, παρατηρητικότητα, ἀξιοπιστίαν καί ἀντικειμενικότητά των.

δ. Νά ἐπιχειρῆται ἐπιλογή πληροφοριοδοτῶν καί μεταξύ τῶν χαρακτηρισθέντων ὁπλιτῶν, οἵτινες ἐφ' ὅσον καταστῶσι πληροφοριοδόται, δύνανται νά ἀποδώσουν ἄριστα.

ε. Κατ' ἀρχήν, ὁ Ταχυδρόμος, ὁ κουρεύς καί εἷς ὁπλίτης τοῦ ΚΨΜ, δέον νά καταστῶσι πληροφοριοδόται.
Οὗτοι δέον ὅπως εἶναι προσωπικά ὄργανα τοῦ Ἀξκοῦ Πληροφοριῶν.

ζ. Γενικῶς ἕν καλόν δίκτυον προϋποθέτει ἐμπίστους καί ἱκανούς πληροφοριοδότας καί ὄχι πολλούς ἀνικάνους.

7. Προπαρασκευή Πληροφοριοδοτῶν – Ἐνεργοποίησις Δικτύων

α. Ἀπαιτεῖται προπαρασκευή τῶν πληροφοριοδοτῶν ὑπό ἐντεταλμένων ὀργάνων, βάσει ὁδηγιῶν τοῦ Δκτοῦ ἤ Ἀξκοῦ πληροφοριῶν.

β. Εἰς ἕκαστον πληροφοριοδότην δίδεται συγκεκριμένη, σαφής καί περιορισμένη ἀποστολή, τήν ὁποίαν δέον νά ἐκτελέση καί ἀναφέρει ἐντός καθορισθέντος χρόνου.

γ. Καθοδηγεῖται ἐπί τοῦ τρόπου ἐπαφῶν καί τῆς συχνότητος τούτων καί τοῦ τρόπου ἐπιδόσεως τῶν σημειωμάτων (κατ' ἐλάχιστον ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος).

δ. Προπαρασκευάζεται εἰς τόν τρόπον συντάξεως τῆς πληροφορίας ὥστε νά εἶναι πλήρης καί σαφής (Τί – Ποῖος ἤ ποῖοι – πότε – ποῦ – ὑπό ποίας συνθήκας) καί οὐχί ἀόριστος καί γενική.

ε. Ἡ παρεχομένη πληροφορία ὑπό πληροφοριοδότου δέν πρέπει νά ἔχη κατ' ἀρχήν ἀτομικάς σκέψεις καί ἀντιλήψεις.

8. Δοκιμασία Πληροφοριοδοτῶν

α. Ἀξιοπιστίας

Ὁ πρῶτος ἔλεγχος τῆς ἀξιοπιστίας ἐνεργεῖται διά διοχετεύσεως μιᾶς πληροφορίας δι' ἑτέρου ὀργάνου καί ἐξετάζεται ἄν αὕτη μετεδόθη ὑπ' αὐτοῦ ἀκριβῶς.

Ἐν συνεχεία ἡ ἀξιοπιστία διαπιστοῦται ἐκ τῆς διασταυρώσεως μεθ' ἑτέρων πληροφοριῶν ἐπί τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, παρεχομένων ὑπό ἠλεγμένης ἀξιοπιστίας ὀργάνων.

β. Ἐχεμυθείας

Ὁ βαθμός ταύτης ἐλέγχεται διά τῆς ἀνακοινώσεως εἰς τοῦτον ὑπό τύπου ἐμπιστευτικοῦ, πληροφοριῶν ἐπί ζητημάτων ἅτινα ἐφελκύουν τό ἐνδιαφέρον.

γ. Ἀντιλήψεως καί Παρατηρήσεως

Ἐλέγχεται διά τῆς ἀναθέσεως εἰς αὐτόν ἐντολῆς πρός συλλογήν πληροφοριῶν ἐπί ἑνός γνωστοῦ ἀντικειμένου εἰς τόν Ἀξκόν πληροφοριῶν καί ἐν συνεχεία ἐξετάζεται ἡ πληρότης καί ἀκρίβεια τούτων.

δ. Ἀντικειμενικῆς κρίσεως

Ἐλέγχεται διά τῆς ἐξακριβώσεως ἐάν ὁ πληροφοριοδότης ἐπηρεάζεται ἀπό ἰδέας, πεποιθήσεις, αἰσθήματα, προσωπικά συμφέροντα κλπ.

Ἐπειδή δυσκόλως θά ἀνευρεθῶσι πληροφοριοδόται οἵτινες θά διαθέτουν ἀπολύτως τά ἀνωτέρω προσόντα, δέν θά πρέπει νά ἀποκλείωνται, ἐφ' ὅσον προσφέρονται νά ἐργασθῶσιν.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ ΔΙΚΤΥΟΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΣ (ΕΞΔΑΣ)

9. Τό ΕΞΔΑΣ γενικῶς ἔχει ἀποστολήν τήν παρακολούθησιν τῶν ἐκδηλώσεων τῶν ὑπόπτων Στρατιωτικῶν τῆς Μονάδος ἐκτός Στρατοπέδου καί τήν παρακολούθησιν τῆς ἐχθρικῆς δραστηριότητος ἐν τῇ περιοχῇ εὐθύνης τῆς Μονάδος.

Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὑφίσταται ἡ ἀνάγκη ὀργανώσεως τοῦ ΕΞΔΑΣ πρός παρακολούθησιν τοῦ Στρατιωτικοῦ Προσωπικοῦ.

Ὄργανα καί πηγαί πρός χρησιμοποίησιν εἶναι:

Στρατιωτικοί, έργαζόμενοι διά λογαριασμόν τοῦ Ἀξκοῦ πληροφοριῶν, ἰδιῶται ἀγαπῶντες τόν Στρατόν, Στρατιωτικαί, Ἀστυνομικαί καί Κρατικαί ἀρχαί, Ἅπαντες οἱ Στρατιωτικοί (Ἀξκοί-ὁπλῖται).

ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

10. Μέτρα Ἀσφαλείας

α. Ἀποφυγή ἀποκαλύψεως τῶν Δικτύων.

β. Ἀντικατάστασις πληροφοριοδότου ὅστις ἐγένετο ἀντιληπτός.

γ. Οἱ πληροφοριοδόται νά εἶναι ἄγνωστοι μεταξύ των.

δ. Ἡ ὑφισταμένη Δκσις νά μή γνωρίζη τό δίκτυον ἐπικαλύψεως, ἐνῶ ἡ προϊσταμένη Δκσις ἐπιβάλλεται νά γνωρίζη τῆς ὑφισταμένης τοιαύτης.

ε. Πληροφοριοδόται εἰσερχόμενοι εἰς Γραφεῖον πληροφοριῶν παύουν νά ὑφίστανται.

ζ. Νά ὑφίσταται σύστημα ἀφανοῦς ἐπικοινωνίας μετά τῶν πληροφοριοδοτῶν.

η. Διά τήν μή ἀποκάλυψιν τῶν ὀνομάτων πληροφοριοδοτῶν δίδονται εἰς αὐτούς συνθηματικοί ἀριθμοί ἤ ψευδώνυμα.

11. Ἐπικοινωνία (Ἐπαφή) μετά τῶν Πληροφοριοδοτῶν

α. Διά τήν ἀφανῆ πραγματοποίησιν τῶν ἐπαφῶν μετά ὀργάνων πληροφοριῶν δέον νά τηροῦνται οἱ κάτωθι κανόνες ἀσφαλείας:

(1) Νά εἶναι βραχεῖαι αἱ ἐπαφαί.

(2) Νά λαμβάνουν χώραν ἐκτός Στρατοπέδου, ἐν ὑπαίθρω καί κατά προτίμησιν νύκτα.

(3) Χῶρος ἐπαφῆς κατά προτίμησιν αὐτοκίνητον καί διά πολύωρον ἐπαφήν κλειστός χῶρος (οἰκία).

(4) Νά πραγματοποιοῦνται εἰς χώρους μέ μεγάλην κίνησιν ἤ διά τηλεφώνου καί νά ἀποφεύγωνται τά ξενοδοχεῖα, καφενεῖα κλπ.

(5) Ὁ χῶρος ἐπαφῆς νά χρησιμοποιῆται διά δύο τοιαύτας καί μόνον.

(6) Νά τηρῆται ἡ ἀκριβής ὥρα τῆς ἐπαφῆς.

(7) Ἐπαφή μεταξύ ἀγνώστων ἐπιθάλλει συγκεκριμένα «σήματα ἀναγνωρίσεως» καί σήματα «ἀσφαλείας».

β. Τρόποι ἐπαφῆς

Ὑφίστανται πολλοί καί ποικίλλοι τρόποι ἐπαφῆς οἵτινες δύνανται νά πραγματοποιηθοῦν, μεταξύ γνωστῶν καί ἀγνώστων καί εἰς κλειστόν καί ἀνοικτόν χῶρον.
Π.χ. ὑπό τύπου συναντήσεως ἐξ ἀντιθέτου διευθύνσεως εἰς ἀνοικτόν χῶρον, εἰς κλειστόν χῶρον, ειδικῶν συναντήσεων, εἰς προκαθορισμένον σημεῖον κλπ.

γ. Προσφερόμενοι Τρόποι ἐπαφῶν μετά Πληροφοριοδοτῶν Μονάδος

(1) Διά τῶν συνεντεύξεων

(2) Διά τοῦ κιβωτίου παραπόνων

(3) Διά τῆς ἀνεπισήμου ἀλληλογραφίας

Ὁ πληροφοριοδότης θέτει σημείωμα ἐντός φακέλλου μέ πλήρη διεύθυνσιν συγγενῆ μέ διακριτικόν «σῆμα» ἐπ' αὐτοῦ ὥστε νά ἀναγνωρισθῆ καί κρατηθῆ ὑπό τοῦ ταχυδρόμου, ὅστις προϋποτίθεται ὅτι εἶναι ὄργανον τοῦ Ἀξκοῦ πληροφοριῶν.

(4) Διά τῆς τοποθετήσεως σημειωμάτων εἰς προκαθορισμένον σημεῖον.

(5) Διά τηλεφώνου εἰς καθορισμένην ὥραν καί κατόπιν συνθηματικῆς ἀναγνωρίσεως.

12. Ἐνέργειαι ἐπί Ἀποκαλύψεως ὑπόπτων

α. Ἀποφυγή σπασμωδικῶν κινήσεων καί ἐμφανῶν μέτρων ἐναντίον τοῦ ὑπόπτου.

β. Συνεχής παρακολούθησις τοῦ ὑπόπτου.

γ. Ἀναφορά εἰς προϊσταμένη Μονάδα μετά ἐντυπώσεως τῆς Μονάδος καί προτεινόμενη ἐνέργεια.

13. Ἐνδεικτικά Στοιχεῖα ἐπί Ὑπόπτων

α. Εἶναι δυνατόν εἰς τό Στράτευμα νά ὑπηρετοῦν δυναμικοί καί φανατικοί Κομ/σταί ὡς καί λοιποί ἀντεθνικῶς σκεπτόμενοι οἵτινες διά τῶν ἐκδηλώσεών των νά κρύπτωνται ἐπιμελέστατα καί νά ὑποκρίνωνται ἀριστοτεχνικῶς εἰς τρόπον ὥστε νά ἀποκτήσουν τήν ἐμπιστοσύνην τῶν ἡγητόρων καί οὕτω νά δύνανται νά ἐργάζωνται ἀσφαλέστερον καί ἀποδοτικώτερον.
Ἐν τούτοις εἶναι δυνατόν παρά τήν ἔντεχνον ὑποκρισίαν των νά ἐπισημανθῆ ὑπό διαφόρων ἐκδηλώσεών του.

β. Γενικῶς δυνατόν νά εἶναι ὕποπτοι, ἀσχέτως περιεχομένου τῶν πληροφοριακῶν των ἐγγράφων, οἱ παρουσιάζοντες τάς κάτωθι ἐκδηλώσεις:

(1) Ὅσοι ἔχουν βλέμμα σκληρόν καί πλήρους μίσους.

(2) Ὅσοι ἐπιζητοῦν εἴτε διά προσωπικῶν αἰτήσεων, εἴτε δι' ἐπεμβάσεων ἀκραιφνῶν Ἐθνικοφρόνων πολιτῶν νά τοποθετηθοῦν εἰς ἐμπιστευτικάς θέσεις.

(3) Ὅσοι ἐπιδεικνύουν πειθαρχίαν καί προθυμίαν ἀσυνήθη διά τήν νοοτροπίαν τοῦ Ἕλληνος.

(4) Ὅσοι δηλώνουν κατωτέρας γραμματικάς γνώσεις, ἀπό τάς πραγματικάς διά νά μή προκαλοῦν τήν προσοχήν τῶν ἡγητόρων.

(5) Ὅσοι δηλώνουν ψευδές ἐπάγγελμα, ψευδῆ τόπον καί διεύθυνσιν διαμονῆς.

(6) Ὅσοι κατά τάς μετά τῶν συναδέλφων συζητήσεις:

(α) Δέν ἐκφράζονται αὐθορμήτως καί μετ' ἐνθουσιασμοῦ, διά τό ὑπό τοῦ Στρατοῦ ἐπιτελούμενον ἔργον.

(β) Δέν καταδικάζουν αὐθορμήτως μέ δριμύτητα καί δημοσία τό ΚΚΕ.

(γ) Κατηγοροῦν τούς Συμμάχους μας καί ὑποστηρίζουν τάς χώρας τοῦ Ἀνατολικοῦ συνασπισμοῦ.

(δ) Ρίπτουν συστηματικῶς ἔντεχνα συνθήματα κατά τοῦ Στρατοῦ καί τῶν στελεχῶν του.

(ε) Ἐκμεταλλεύονται τυχόν σφάλματα τῶν βαθμοφόρων καί Ἀξκῶν των καί σχολιάζουν ταῦτα πρός κατάρριψιν τοῦ γοήτρου των.

(7) Ὅσοι ἐνώπιον τῶν Ἀξκῶν των καί χωρίς νά προκληθοῦν ἐκφράζονται κατά τῶν κομμουνιστῶν κατά τρόπον ἐπιδεικτικόν.

(8) Ὅσοι ἐπιδιώκουν σχέσεις μέ συναδέλφους (πρώην ἀγνώστους) ὑπηρετοῦντας εἰς ἐμπιστευτικάς θέσεις.
Αἱ ὄψιμοι φιλίαι πρέπει νά διερευνῶνται σχολαστικῶς.

(9) Ὅσοι ἀποφεύγουν νά λαμβάνουν μέρος εἰς τάς παιδιάς καί εἰς τά ἐθνικά ἄσματα.

(10) Ὅσοι λαμβάνουν ἐπιστολάς καί μάλιστα ἀπό γυναίκας. Ἐπίσης ὅσοι ἀποστέλλουν πολλάς ἐπιστολάς εἰς πρόσωπα ξένα πρός τήν οἰκογένειάν των ἤ τόν τόπον καταγωγῆς των καί ἰδίως πρός γυναίκας.

(11) Ὅσοι ταχυδρομοῦν ἐπιστολάς ἐκτός Στρατοπέδου.

(12) Ὅσοι λαμβάνουν ἐπιστολάς POST RESTANT καί ἀποστέλλουν ἐπιστολάς POST RESTANT.

(13) Ὅσοι εἰς τήν ἀλληλογραφίαν δέν χρησιμοποιοῦν τό ὀνοματεπώνυμόν των, ἀλλά συναδέλφων των καί δή ἐθνικοφρόνων.

ΤΗΡΟΥΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ (ΔΑΣ)

14. Διά τήν ὀργάνωσιν τῶν δικτύων ἀσφαλείας Στρατεύματος καί τόν ἔλεγχον τῆς ἀποδόσεως τούτων, τηροῦνται βιβλία ὀργανώσεως καί ἀποδόσεως ΕΔΑΣ, καί ΕΞΔΑΣ, ὑποδείγματα τῶν ὁποίων ἀναφέρονται εἰς ΠΔ 1-8/67 (ΒΑΔ 1558/1/67/ΓΕΣ)

15. Συνεργασία μετά τῶν Ἀρχῶν Ἀσφαλείας

α. Ἡ συνεργασία τοῦ Ἀξκοῦ πληροφοριῶν μετά τῶν Ἀστυνομικῶν Ἀρχῶν μεθ' ὧν δέον νά τηρῆ στενάς καί ἀγαθάς σχέσεις, εἶναι οὐσιώδης καί ἀπολύτως ἀναγκαία διά τήν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του.

β. Ἐκ τῶν Ἀστυνομικῶν Ἀρχῶν ὁ Ἀξκός πληροφοριῶν πληροφορεῖται τούς ὑπόπτους καί ἐπικινδύνους τῆς περιοχῆς, τηρεῖ ὀνομαστικήν κατάστασιν τούτων, ἵνα οὕτω διακρίνη τάς ὑπόπτους ἐπαφάς τῶν Στρατιωτικῶν καί νά κατευθύνη τά ὄργανα τοῦ ΕΞΔΑΣ.

16. Αἱ παροῦσαι ὁδηγίαι νά τηροῦνται ὑπ' εὐθύνη τῶν Δκτῶν καί νά παραδίδωνται διά πρωτοκόλλου κατά τήν ἀλλαγήν τῶν ἐκάστοτε Διοικήσεων.

Σχης (ΠΖ) Σπυρίδων Ἠλιόπουλος
διευθυντής

Ἀκριβές ἀντίγραφον
Χρ. Κουτσουθέλης
Ἀνχης (ΠΖ) -2ου ΕΓ
ΔΚ

Ὁ χαρακτηρισμός τῶν στρατιωτῶν ἔχει τίς ἑξῆς, βασικά, παραλλαγές:

Οἱ παραλλαγές τῶν χαρακτηρισμῶν εἶναι βασικά οἱ ἑξῆς :

Ε1 : *Ἐθνικόφρων καθαρόαιμος, ἄσπιλος. Γιά τούς φαντάρους πού δέν ἔχουν ἀκόμη προλάβει νά ἐκδηλωθοῦν πολιτικά, σημαίνει πώς ὁ πατέρας του ψήφιζε Δεξιά (Λαϊκό Κόμμα, Συναγερμό, ΕΡΕ...)*

Ε2 : *Ἐθνικόφρων κάπως μπασταρδεμένος ! Μέ τά προδικτατορικά κριτήρια πάλι ὁ πατέρας ψήφιζε Κεντροδεξιά.*

Α : *Ὁ ἴδιος δέν ἔχει πολιτική δράση, οἱ γονεῖς του ὅμως εἶναι Α ἤ Β ἤ Γ.*

Β : *Γονεῖς Α ἤ Β ἤ Γ καί ὁ ἴδιος ἔχει ἀναμιχθεῖ ἐνεργά στήν ἀριστερά.*

Γ : *Θεωρεῖται πώς ἔχει ἀναπτύξει ἐπικίνδυνη ἀνατρεπτική δράση, εἶναι στέλεχος κ.λπ.*

● *Ἐκτός ἀπό αὐτές τίς κατηγορίες ὑπάρχουν ἀκόμα οἱ «Χ» καί «Ψ», πού εἶναι μεταβατικά, διερευνητικά στάδια, ἀσταθεῖς καταστάσεις.*

Χ : *Ἀγνώστων-ὑπόπτων φρονημάτων πού μᾶλλον, ὅμως, εἶναι κάπου στήν Κεντροδεξιά.*

Ψ : *Ἀγνώστων-ὑπόπτων φρονημάτων, οἱ ὑποψίες ὅμως δέν ἔχουν ἐπιβεβαιωθεῖ (Μέ προχουντικά κριτήρια : κεντροαριστερός).*

ΥΠΕΡΒΟΛΕΣ τῆς χούντας, θά πεῖτε ἴσως. Σήμερα...

Ἂς δοῦμε δυό σημερινά ἔγγραφα:

● Στό ἕνα, κάποιος ἐπίσης γνωστός μας ἀξιωματικός, ὁ (ἀπόστρατος πιά) ταξίαρχος (τό 1975) Β. Λιός, (αὐτός μέ τόν... ἐξοπλισμό τοῦ ΚΚΕ ἀπό Παλαιστίνιους ἀντάρτες κλπ – γιά τήν ὑπόθεση πού δικάζεται τό «ΑΝΤΙ» μέ τό ν. 375/36) σέ ἕνα ἄλλο ἔγγραφό του (Φ. 121/22/184 ἀπό 15/5/75) ἀναφέρει μεταξύ ἄλλων:

«Πλεῖστοι ΔΕΑ καί ὁπλῖται φοιτηταί συνδεόμενοι φιλικῶς καί συναισθηματικῶς μετά ἀναρχικῶν, συμφοιτητῶν καί συμφοιτητριῶν των, δέχονται τά συνεχῆ πυρά παρά τῆς ἀναρχικῆς προπαγάνδας, ὑφ' ὅλας της τάς μορφάς δι' ἀλληλογραφίας, τηλεφωνικῶν συνδιαλέξεων, ἐπισκέψεων, ἐντύπου ὑλικοῦ κλπ.».

ΚΑΙ μεταξύ ἄλλων προτείνει:

«Νά τεθοῦν ὑπό διακριτικήν παρακολούθησιν ΔΕΑ καί ὁπλῖται φοιτηταί (νομιμόφρονες) περιοδικῶς κατά κρίσιν».

ΣΤΟ ἄλλο ἔγγραφο (μέ θέμα: *Κομμουνιστική κίνησις ἐσωτερικοῦ»* – ἄχ αὐτή ἡ... συνήθεια τί κάνει: στόν... κομμουνισμό ξαναγυρίσαμε) ἀναφέρεται μεταξύ ἄλλων:

3. Ἡ ἐπαφή μεταξύ τῶν ἀναρχικῶν ὁπλιτῶν καί τοιούτων κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας διεπιστώθη ὅτι πραγματοποιεῖται ἐντός τῶν Μονάδων ὡς κάτωθι:

α. Δι' ἀσμάτων κατά τάς ὥρας ἀναπαύσεως. Ὁ ἀνήκων εἰς κομμουνιστικήν ὀργάνωσιν ἄδει ἤ σφυρίζει σκοπόν κομμουνιστικοῦ ἄσματος. Οἱ ὁμοιοϊδεάται του ὁπλῖται ἐπί τῶ ἀκούσματι πλησιάζουν τοῦτον καί οὕτω ἐπέρχεται ἡ γνωριμία μεταξύ των πρός περαιτέρω δρᾶσιν.

β. Συσχετισμός γραμματικῶν γνώσεων καί εἰδικότητος. Ἀπόφ. Γυμνασίου ἤ πτυχιοῦχοι Α. Σχολῶν μέ εἰδικότητα τυφεκιοφόρου, τεκμαίρεται ὡς βεβαρυμένοι μέ κομμουνιστικήν ἰδεολογίαν.

γ. Ὑπηρεσία Φρουρᾶς: Παρακολουθοῦνται οἱ μή ἀναλαμβάνοντες καθήκοντα σκοποῦ εἰς κρισίμους θέσεις (πυρομαχικά – καύσιμα).

δ. Μή ἐπιλογή ὁπλίτου μέ ἐμφανῆ προσόντα ὡς ΔΕΑ: ὁ ὁπλίτης ἐξαναγκάζεται ὅπως αἰτιολογήσει τήν μή ἐπιλογήν του καί οὕτω ἀποκαλύπτει τήν θέσιν του.

ε. Κέντρα κατατάξεων: οἱ ὁπλῖται οἱ προερχόμενοι ἐκ τοῦ ΚΕΝ Κορίνθου παρά τάς γραμματικάς γνώσεις των (δέν ἔγινε ἀξιωματικός) τεκμαίρονται ὡς κομμουνισταί ἤ ἀναρχικοί.

ζ. Ὑπηρεσία γραφέως: οἱ ὁπλῖται μέ ἐμφανῆ προσόντα καί μή χρησιμοποιούμενοι εἰς γραφεῖα θεωροῦνται ὡς κομμουνιστικῆς ἀποκλίσεως.

η. Ὑποβολή ἐρωτήσεων κατά τήν ΕΗΔ: Οἱ ἐπιδιώκοντες νά ἐπισημανθοῦν ὑπό τῶν ὁμοιοϊδεατῶν των ὁπλῖται, ὑποβάλλουν καταλλήλους ἐρωτήσεις.

θ. Σύστασις δι' ἀλληλογραφίας: Δι' ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας ὑπό κομματικῶν στελεχῶν ἤ καί ὁπλιτῶν ἐξ ἑτέρων Μονάδων, δίδονται στοιχεῖα ἀλληλογνωριμίας διά διαφόρων συνθηματικῶν φράσεων.

4. Παρά τάς κατ' ἐπανάληψιν ἐκδοθείσας διαταγάς καί γνωστοῦ ὄντος τοῦ θέματος ὑφ' ἁπάντων, κρίνεται σκόπιμον, λόγω τῆς σοβαρότητος τήν ὁποίαν τοῦτο παρουσιάζει, νά ὑπομνησθῆ ἡ ἀνάγκη συνεχοῦς ἐπαγρυπνήσεως καί λήψεως τῶν ἐπιβαλλομένων μέτρων, πρός ἔγκαιρον ἐντοπισμόν τοιούτων ἐνεργειῶν καί ἀποτελεσματικήν ἀντιμετώπισίν των. Ἰδιαιτέρα προσοχή νά δοθῆ εἰς τούς ἐν παραγράφω 3 μνημονευομένους τρόπους ἐπαφῆς καί ἀλληλογνωριμίας μεταξύ τῶν ἀναρχικῶν κομμουνιστῶν ὁπλιτῶν. Πρός τοῦτο, νά ἐρευνηθῆ σχετικῶς τό ὅλον θέμα τῶν ὡς ἄνω ἐπαφῶν, ἀποτελέσματα δέ τῆς ἐρεύνης νά ἀναφερθοῦν εἰς Μεραρχίαν ἔστω καί ἀρνητικῶς μέχρι 27 Σεπ. 75».

ΚΑΙ τά δυό (ὅπως καί τοῦ Σταθόπουλου) δημοσιεύτηκαν στό «ΑΝΤΙ» (τ. 38/7-2-76). ΣΧΟΛΙΑ... δέν κάνουμε: ὅποιος ἔχει μάτια βλέπει...

●

ΞΑΝΑΓΥΡΙΖΟΥΜΕ, λοιπόν, στό ἀρχικό ἔγγραφο, αὐτό πού ἐγκαινιάζει τό «φακέλωμα» τῆς νεολαίας τήν ὥρα πού ἑτοιμάζεται νά ὑπηρετήσει τήν πατρίδα. Πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἀπό τά χαρακτηριστικά ντοκουμέντα γιά τή σημερινή κατάσταση πού ἐπικρατεῖ στόν τομέα αὐτό. Πιστεύουμε ὅτι ἀποκαλύπτοντας τή μεθόδευση αὐτοῦ τοῦ «φακελώματος» (τό ξεκίνημα, στήν προκειμένη περίπτωση) βοηθᾶμε στήν κατάργησή του. Καί πιστεύουμε ὅτι ΤΩΡΑ εἶναι ἴσως ἡ πιό κατάλληλη ἐποχή γι' αὐτό: ἀποτελεῖ ΚΑΙ μιά ἀπάντηση στή μεθοδευμένη «κινδυνολογία» – μιά ἀπάντηση στά περί «ἐθνικοφροσύνης» τοῦ πρωθυπουργοῦ...

ΡΕΠΟΡΤΕΡ

ΕΝΑ ΕΓΓΡΑΦΟ

Ἕνα ἀκόμα ἔγγραφο (δημοσιευμένο στό τεῦχος 42/3-4-76), πού δίνει ἀπό ἄλλη «ὀπτική γωνία» τό θέμα τῆς συνεργασίας Ἀστυνομίας – Στρατοῦ, καί δείχνει μερικά πράγματα ΠΟΛΥ ΚΑΘΑΡΑ:

ΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΕΠΕΙΓΟΝ

ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ

87 ΣΔΙ
2ον ΕΠΙΤ. ΓΡΑΦΕΙΟΝ
Τηλ. 830876
Φ. 110/1/1062
Σ. 21
Θεσ/νίκη 25 Ἰαν. 75

ΠΡΟΣ: Πίναξ ἀποδεκτῶν «Ο»
ΚΟΙΝ.:

ΘΕΜΑ: Πολιτική Ἀσφάλεια (Συνεργασία Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν).
ΣΧΕΤ.: Φ. 110/3/122061/ Σ. 29/16/1/75/2ον ΕΓ/Ιβ.

1. Εἰς ἐκτέλεσιν ὕπερθεν σχετικοῦ γνωρίζεται ὅτι, μετά τήν κατάργησιν τῆς ἰσχύος τοῦ Νόμου «περί καταστάσεως Πολιορκίας» ἡ συνεργασία τῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν μετά τῶν οἰκείων Ἀστυνομικῶν Ἀρχῶν ἐπί θεμάτων Ἐθνικῆς – Ἐσωτερικῆς Ἀσφαλείας καθορίζεται ὡς ἀκολούθως:

α. Ἡ ἐνημέρωσις τῶν Διοικητῶν τῶν Μονάδων ἐπί θεμάτων Ἐθνικῆς-Ἐσωτερικῆς Ἀσφαλείας, εἰδικώτερον δέ εἰς ὅτι ἀφορᾶ τήν Κομμουνιστικήν δραστηριότητα κλπ., θά ἐνεργῆται προφορικῶς ὑπό τῶν οἰκείων Ἀστυνομικῶν Ἀρχῶν καί θά περιορίζεται μόνον εἰς τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα.

β. Ἐξαιρετικῶς, ἐπί πάσης δραστηριότητος δυναμένης νά ἔχη ἐπίπτωσιν εἰς βάρος τοῦ Στρατεύματος, θά γίνεται ἐγκαίρως ἔγγραφος ἐνημέρωσις ὑπό τῶν Ἀστυνομικῶν Ἀρχῶν, ἐπίσης δέ καί προφορική τοιαύτη διά προσωπικῆς ἐπαφῆς τῶν Διοικητῶν.

γ. Τάς αὐτάς ὡς ἄνω ὑποχρεώσεις ἔχουν καί αἱ Στρατιωτικαί ἀρχαί πρός τάς ἀντιστοίχους Ἀστυνομικάς τοιαύτας.

2. Ἡ ὑλοποίησις τῆς ὡς ἄνω συνεργασίας θά λάβη χώρα ὑπό Μονίμων Ἀξιωματικῶν – ἀντιστοίχων δέ Ἀστυνομικῶν Ἀρχῶν διοικουμένων παρά Ἀξιωματικῶν.

3. Εἰδικῶς διά τάς περιπτώσεις τῶν Στρατιωτικῶν ἐν ἐνεργεία, ἐν ἐφεδρεία ἤ ἀποστρατεία καί τῶν πολιτῶν τῶν ὑπηρετούντων ἤ ὁπωσδήποτε ἐργαζομένων εἰς τάς ἐνόπλους Δυνάμεις, ἰσχύει ἡ συνήθως ἐφαρμοζομένη μέχρι σήμερον διαδικασία, ἤτοι τῆς ἐγγράφου αἰτήσεως καί παροχῆς τῶν αἰτουμένων πληροφοριῶν ἀπ' εὐθείας ἤ (μέσω ΥΠΕΑ).
Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι αἱ Ἀστυνομικαί Ἀρχαί ὀφείλουν αὐτεπαγγέλτως νά ἐνημερώνουν ἐγγράφως τάς Στρατιωτικάς Ἀρχάς περί πάσης ἐκνόμου δραστηριότητος ἤ περί διαβρώσεως παντός ἀτόμου ὑπηρετοῦντος αὐταῖς.

4. Τέλος τονίζεται ὅτι τήν κυρίαν ἁρμοδιότητα ἐπί τῶν θεμάτων Ἐθνικῆς Πολιτικῆς Ἀσφαλείας ἔχουν αἱ Ἀστυνομικαί καί ἄλλαι Ἀρχαί, οὐχί δέ αἱ Στρατιωτικαί τοιαῦται.
Ἔρευναι καί ἐνέργειαι συνεχῶς τῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν, δι' ἐγγράφων ἤ ἄλλων ἀμέσων τρόπων πρός συγκέντρωσιν σχετικῶν πληροφοριῶν καί στοιχείων χρησίμων εἰς ταύτας, εἶναι δυνατόν νά παρεξηγηθοῦν καί νά δημιουργήσουν ἐσφαλμένας ἤ δυσαρέστους ἐντυπώσεις, ὡς καί ἀφορμάς διά θορύβους, εἰς βάρος τοῦ Στρατεύματος, πλήν τῆς περιπτώσεως τῶν λίαν ἀπαραιτήτων πληροφοριῶν καί στοιχείων διά τήν σύνταξιν καί μόνον τῶν Σχεδίων Ἐσωτερικῆς Ἀσφαλείας, ἅτινα θά αἰτῶνται παρά τῶν Διοικήσεων Χωρ/κῆς ἐγγράφως

5. Παρακαλοῦμεν διά τήν πιστήν ἐφαρμογήν τῆς παρούσης, πᾶσα δέ προγενεστέρα Διαταγή καταργεῖται.-

Ἀκριβές ἀντίγραφον
Κων/νος Παπανικόπουλος
Ἀν/χης (ΠΖ) Διευ/ντής 2ου ΕΓ

Ταξίαρχος Παντ. Κοφινᾶς
Διοικητής»

Μιᾶ παρατήρηση: γιά τίς σχέσεις Στρατοῦ – Ἀστυνομίας, θά θέλαμε νά ἐπισημάνουμε (γιά τό περίεργο τοῦ πράγματος») τήν ὑπόμνηση στό ἔγγραφο πού σήμερα πρωτοδημοσιεύουμε (νά γίνεται ἡ δουλειά «μετά προσοχῆς» καί νά ἀποφεύγονται οἱ ἀοριστίες) καθώς καί ἕνα ἄλλο ἔγγραφο (πού δημοσιεύσαμε στό τεῦχος 38, σελ. 15) στό ὁποῖο ἀναφέρεται ὅτι «καθίσταται σαφής ἡ ἀνάγκη ἐξευρέσεως καί ΕΤΕΡΩΝ (Σ.Σ: ἡ ὑπογράμμιση δική μας) πηγῶν πληροφοριῶν, πλέον τῶν ὀργάνων Ἀσφαλείας» – σκοπός ὁ ἔλεγχος φρονημάτων τῶν ὑποψηφίων γιά τίς Παραγωγικές Στρατιωτικές Σχολές, στίς ὁποῖες «ὁ ἐγχώριος Κομμουνισμός θά προσπαθήση νά εἰσαγάγη νέους ὀργανωμένους εἰς Ἀναρχικάς Ὀργανώσεις, ἐξ ὧν καί τέκνα ἐθνικοφρόνων οἰκογενειῶν μεμυημένα εἰς τόν κομμουνισμόν» κλπ. Τό ἔγγραφο εἶναι τοῦ 1975...

Ὁδηγός Ἐκλογῶν ἀπ' τό 1961

ΕΛΑΒΟΝ...

Πλήρη ἐκλογικά ἀποτελέσματα καί βουλευτές κατά περιφέρεια

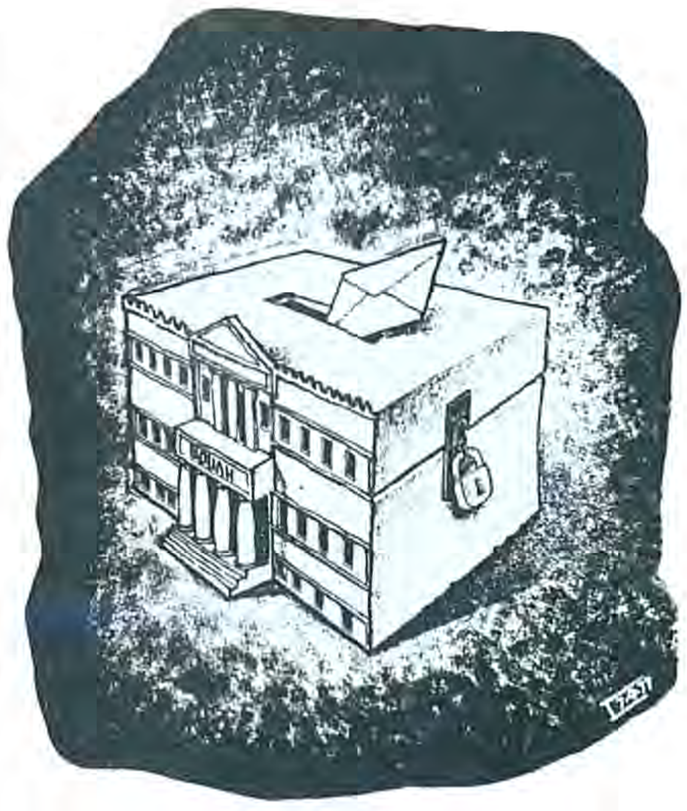

- **τά ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν 1961 – 1974 γιά κάθε ἐκλογική περιφέρεια**
- **οἱ βουλευτές κάθε ἐκλογικῆς περιφέρειας καί ἡ ἐκλογική τους ἱστορία**

Βασικός στόχος τῆς ἔκδοσης αὐτῆς εἶναι ἡ παρουσίαση τῆς «φυσιογνωμίας» κάθε ἐκλογικῆς περιφέρειας γιά τήν περίοδο ἀπό τίς ἐκλογές τοῦ 1961 μέχρι καί τίς ἐκλογές καί τό δημοψήφισμα τοῦ 1974: ποιά κόμματα ἔλαβαν μέρος σέ κάθε ἐκλογή καί ποιά ἦταν ἡ ἐκλογική τους δύναμη σέ ψήφους καί ποσοστά· ποιοί βουλευτές ἐκλέχτηκαν τό 1974 καί ποιά εἶναι ἡ ἀτομική ἐκλογική πορεία κάθε βουλευτῆ (πότε ἦταν ὑποψήφιος, μέ ποιό κόμμα, πότε ἐκλέχτηκε καί πότε ἀπέτυχε, καί ἐπίσης ἄν ὑπάρχουν ἄμεσοι συγγενεῖς του πού διατέλεσαν κι αὐτοί βουλευτές).

Ἐκτός ἀπό τίς «ἐκλογικές» πληροφορίες πού ἀφοροῦν κάθε μία ἐκλογική περιφέρεια χωριστά, τό βιβλίο περιλαμβάνει ἐπίσης ἕνα σημείωμα γιά τό ἐκλογικό σύστημα, ἕνα λεξικό κομμάτων καί συνασπισμῶν καθώς καί τά συγκεντρωτικά ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1961, τοῦ 1963, τοῦ 1964, τοῦ 1974 καί τοῦ Δημοψηφίσματος.

Συλλογή, ἐπεξεργασία καί παρουσίαση στοιχείων:
Χ. Γεωργίου καί Ἠλ. Καρᾶς.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΕΡΓΟΣ

ΤΖΟΣΟΥΑ ΝΚΟΜΟ: «Δέν πολεμᾶμε τό λευκό Σμίθ, ἀλλά τό ρατσιστή»

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΟΥΝ γιά τή Ροδεσία οἱ βρετανικές προτάσεις πού πρόσφατα ἀποδέχτηκε ἡ κυβέρνηση τοῦ Ἴαν Σμίθ; Τί θά κάνει τό «Πατριωτικό Μέτωπο»; Τί ἀκριβῶς συμβαίνει σήμερα στή Ροδεσία;

Ο ΗΓΕΤΗΣ τοῦ «ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ» τῆς Ροδεσίας ΤΖΟΣΟΥΑ ΝΚΟΜΟ, ἔδωσε τήν παρακάτω συνέντευξη γιά τό «ΑΝΤΙ» στό δημοσιογράφο ΑΧΙΛΛΕΑ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟ, πού προσκαλεσμένος τῆς λιβυκῆς κυβέρνησης στίς γιορτές γιά τά ὀκτώ χρόνια ἀπό τήν ἐκθρόνιση τοῦ βασιλιᾶ Ἰντρίς, συναντήθηκε στήν Τρίπολη μαζί του.

ΕΡ: *Ποιά εἶναι σήμερα ἡ κατάσταση στή Ροδεσία;*

ΑΠ: Τή στιγμή αὐτή, δημοσιεύεται τό βρετανικό σχέδιο γιά τή μεταβίβαση τῆς ἐξουσίας στήν πλειοψηφία τῶν μαύρων τῆς Ροδεσίας. Τό σχέδιο αὐτό ἔχει τήν ὑποστήριξη καί τῶν Η.Π.Α. Ἔχω στά χέρια μου τά ἔγγραφα πού μοῦ ἔδωσε ὁ ἄγγλος πρόξενος. Τό ἕνα ἀπό αὐτά, εἶναι περίληψη τοῦ σχεδίου καί τό δεύτερο σχέδιο συντάγματος γιά τό μελλοντικό κράτος. Ὁ σκελετός τοῦ βρετανικοῦ σχεδίου συνοψίζεται σέ 7 σημεῖα καί προβλέπει τή μεταβίβαση τῆς ἐξουσίας ἀπό μιά παράνομη σέ μιά νόμιμη κυβέρνηση, εἰρηνικά, ὡς τό 1978, ὁπότε θά γίνουν ἐκλογές μέ καθολική ψηφοφορία.

ΕΡ: *Στό ἐνδιάμεσο χρονικό διάστημα;*

ΑΠ: Θά ὑπάρξει μιά μεταβατική κυβέρνηση καί, ἐπίσης, πολιτική ἐγγύηση τοῦ Ο.Η.Ε. καί στρατιωτική δύναμη τοῦ Ὀργανισμοῦ στή χώρα μας. Ἐξ ἄλλου στό διάστημα αὐτό ὁ ὑπεύθυνος βρετανός ἁρμοστής θά ἀσκεῖ ἐκτελεστική καί νομοθετική ἐξουσία καί θά εἶναι ὁ διοικητής τοῦ στρατοῦ καί τῆς ἀστυνομίας.

ΕΡ: *Τί θά προβλέπει τό Σύνταγμα;*

ΑΠ: Θά προβλέπει, μεταξύ ἄλλων:

- Τήν κατάργηση τῶν διακρίσεων μεταξύ μαύρων καί λευκῶν.
- Τήν κατοχύρωση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Τήν ἀνεξαρτησία τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

Ἡ κυβέρνηση πού θά κερδίσει τίς ἐκλογές, θά πάρει δάνειο ἀπό τούς Ἀμερικανούς καί τούς Βρετανούς. Ἀπό τά πιό σημαντικά στοιχεῖα τοῦ σχεδίου εἶναι ἡ ἰσότητα ψήφου μεταξύ τοῦ ἄνδρα καί τῆς γυναίκας: ἕνας ἄντρας μιά ψῆφος – μιά γυναίκα μιά ψῆφος!

ΕΡ: *Ἐσεῖς, κ. Νκόμο, δέχεστε τό βρετανικό σχέδιο;*

ΑΠ: Τήν προσωπική μου γνώμη, δέν μπορῶ νά σᾶς τήν ἀναπτύξω. Ἡ ἀπόφασή μας θά παρθεῖ ἔπειτα ἀπό συνεδρίαση τοῦ Πατριωτικοῦ Μετώπου, πού θά γίνει στή Λουζάκα ἤ στό Μαπούτο.

ΕΡ: *Τί πιστεύετε γενικότερα γιά τό πρόβλημα τῆς Ροδεσίας σήμερα;*

ΑΠ: Τό ζήτημα γιά μᾶς εἶναι ἡ μετάβαση ἀπό μιά κατάσταση πολέμου – γιατί αὐτή τή στιγμή γίνεται πόλεμος – στήν ἀνεξαρτησία τῆς χώρας μας. Οἱ Βρετανοί ἐνεργοῦν ἔτσι ὅπως ἐνεργοῦν σήμερα, ὄχι ἀπό αἰσθήματα φιλανθρωπίας, ἀλλά γιατί δέν μποροῦν νά κάνουν τίποτε ἄλλο. Ὑποχωροῦν. Καί ὑπογραμμίζω ὅτι μιά ἐνδεχόμενη κυριαρχία τοῦ βρετανοῦ ἁρμοστῆ, μέ τίς δικαιοδοσίες πού προβλέπει τό «σχέδιο», σημαίνει δικτατορική διακυβέρνηση τῆς χώρας.

ΕΡ: *Ζητᾶτε τήν ἀπομάκρυνση ὅλων τῶν λευκῶν ἀπό τή Ροδεσία;*

ΑΠ: Δέν θέλουμε νά διώξουμε ὅλους τούς λευκούς. Δέν βάζουμε τό θέμα πάνω σέ ρατσιστική βάση. Δέν πολεμᾶμε τό λευκό Σμίθ,ἀλλά τό ρατσιστή καί φασίστα.

ΕΡ: *Ἀπό τίς ἄλλες ἀφρικανικές χῶρες ἔχετε συμπαράσταση;*

ΑΠ: Ἐκτός ἀπό ἐλάχιστους ἀφρικανούς ἡγέτες, πού συνειδητά ἤ ὄχι παίζουν τό παιχνίδι τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι φίλοι μας.

ΚΥΠΡΙΑΚΟ

«ΠΕΡΙΕΡΓΕΣ ΣΥΜΠΤΩΣΕΙΣ»

Γιά μιά ἀκόμα φορά τό Κυπριακό πῆρε τό δρόμο τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Στή Γ. Σ. ὁ πρόεδρος τῆς Κύπρου Σπ. Κυπριανοῦ εἶπε πώς εἶναι ἀποδεκτές οἱ ἀμερικανικές πρωτοβουλίες πού ἐκδηλώνονται μέσα στά πλαίσια τοῦ ΟΗΕ ἀλλά καί ὅτι ἡ Κύπρος ἀποδέχεται τήν πρόταση τῆς Σ. Ε. γιά Διεθνή Διάσκεψη.

Στή Νέα Ὑόρκη ὅμως συνέβησαν καί ἄλλα – ὄχι βέβαια πρωτότυπα – πού κατά σύμπτωση τυχαίνει νά ἐκδηλώνονται κάθε φορά πού ἡ Κύπρος προσφεύγει στόν ΟΗΕ. Ἔτσι λοιπόν ὁ προεδρικός σύμβουλος καί «ἐντεταλμένος» γιά τό Κυπριακό κ. Κλίφφορντ εἶχε νά προτείνει στόν πρόεδρο τῆς Κύπρου μιά νέα φόρμουλα «ἐπίλυσης» τοῦ προβλήματος, ἡ ὁποία – βέβαια – δέν ἦταν τελική ἀλλά «σήκωνε» συζήτηση καί τροποποιήσεις: Ἐκτός ἀπό τήν ἑλληνοκυπριακή καί τουρκοκυπριακή ζώνη προστίθεται ἐπίσημα πιά καί ἕνα καινούριο στοιχεῖο, ἡ ὕπαρξη μικτῶν περιοχῶν (γίνεται λόγος γιά τήν Ἀμμόχωστο καί τόν παλιό δρόμο Λευκωσίας-Ἀμμοχώστου), οἱ ὁποῖες θά ὑπάγονται στήν κεντρική ὁμοσπονδιακή κυβέρνηση. Κατά σύμπτωση ἐπίσης ἡ Τουρκία – μέ δηλώσεις τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν Τσαγλαγιανγκίλ – ἔδειξε «διαλλακτικότητα», σέ τέτοιο μάλιστα βαθμό ὥστε νά κάνει λόγο καί γιά «παραχωρήσεις» ἀλλά καί νά ἀφήσει νά «διαρρεύσει» πώς θά ἔπαιρνε μέρος σέ μιά νέα πενταμερή – ἡ πρώτη ἦταν ἐκείνη πού ὁδήγησε στίς συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου – πού θά διαμόρφωνε τό καθεστώς τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, κάτω ὅμως ἀπό τό φῶς... τῶν καινούριων δεδομένων, πού δέν εἶναι βέβαια ἄλλα ἀπό τά σημερινά τετελεσμένα...

Ἡ χώρα μας, ἀπό τήν ἄλλη, βαδίζει – πρίν κάν ἡ παρούσα κυβέρνηση ἐξαντλήσει τήν τετραετία – πρός τίς ἐκλογές γιά... «ἀκραιφνῶς ἐθνικούς λόγους», πού ὑποτίθεται συμπεριλαμβάνουν καί τό Κυπριακό.

Στήν Κύπρο ἡ κυβέρνηση, «ἀποδυναμωμένη» ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ προέδρου Μακάριου, μοιάζει νά προσπαθεῖ νά βρεῖ τήν «αὐτοπεποίθησή» της. Οἱ προοδευτικές δυνάμεις ἐξάλλου καταγγέλλουν ἀδιάκοπα αὐτή τήν περίοδο τήν ὕπαρξη ἀμερικανονατοϊκῶν σχεδίων γιά τή «ρύθμιση» τοῦ Κυπριακοῦ πρίν ἀπό τίς ἐκλογές τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1978...

Ἄν μπορεῖ κανένας νά θεωρήσει τή «διακήρυξη» τῆς Σ.Ε. καί τῶν ΗΠΑ γιά τό σχηματισμό παλαιστινιακοῦ κράτους στή Μέση Ἀνατολή, γιά ἐπίλυση τοῦ προβλήματος, σάν ἔνδειξη τῆς πολιτικῆς τους γιά «μόνιμη εἰρήνη καί ὕφεση» στή Νοτιοανατολική Μεσόγειο, τότε θά μποροῦσε κανένας νά συμπεράνει πώς θά πρέπει νά ἀναμένονται καί στό Κυπριακό ἐντυπωσιακές ἴσως ἐξελίξεις...

Γ.Τ.

Ἡ «Συμμαχία τῶν 5»

Τοῦ Πέτρου Εὐθυμίου

Ὁ προεκλογικός θόρυβος καθώς καί ἡ ἀπαίτηση τῆς ἐκλογικῆς διαδικασίας γιά σχηματοποίηση καί ἁπλοποίηση τῶν λειτουργιῶν, κινδυνεύουν νά περιορίσουν καί τήν ὀπτική μας γύρω ἀπό τή «Συμμαχία τῶν 5» σάν καταρχήν σχῆμα ἐκλογικό πού, μάλιστα, οἱ ἄλλες του διαστάσεις θά κριθοῦν ἀπ' τήν ἐκλογική του παρουσία.

ΜΙΑ τέτοια ἀντιμετώπιση τῶν «5» ἔχει ἤδη σημειωθεῖ. Προέρχεται ἀπό δυό, βασικά, πλευρές: πρῶτα ἀπό ἐκείνους πού, γιά δικούς τους λόγους, θά ἤθελαν νά εἶναι ἔτσι τά πράγματα. Ἡ στάση τους εἶναι κατανοητή ἀλλά διαβλητή, ἀπό τήν ἴδια τήν ἀφετηρία της. Ἡ ἄλλη πλευρά εἶναι πιό ἐνδιαφέρουσα: εἶναι βασικά οἱ ἀγωνιστές πού οἱ ἐπανειλημμένες διαψεύσεις καί πικρίες ἀπό τήν πολιτική τῆς Ἀριστερᾶς, ἔχουν μεταβάλει τή δυσπιστία σέ ὀργανικό στοιχεῖο τῆς πολιτικῆς τους στάσης. Εἶναι γεγονός πώς ἡ ὀδυνηρή διαδρομή τοῦ ἀριστεροῦ κινήματος στόν τόπο μας νομιμοποιεῖ καί δικαιολογεῖ ἀκόμα καί μή πολιτικές κατηγορίες κριτηρίων, σάν τήν ἐπιφύλαξη καί τό συγκρατημό μπρός στό καινούργιο, μέ τό φόβο μήπως ἀποδειχτεῖ κάτι γνωστό καί χρεωκοπημένο.

Μ' ὅλη τή διακινδύνευση ποὗχει κανείς μιλώντας γιά τήν ἐξέλιξη κάποιου ἀνθρώπου ἀπ' τίς ἐνδείξεις τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, θά ἐπιχειρήσω μιά παρουσίαση προβληματισμοῦ γύρω ἀπό τούς «5». Ἡ προβληματική αὐτή δέν προορίζεται γιά τήν πρώτη κατηγορία ἀπόψεων γύρω ἀπό τή «Συμμαχία». Στοχεύει στήν ἄλλη στάση· ὄχι μόνο γιατί ἐκεῖ στέκεται ὁ συντάκτης ἀλλά, κύρια, γιατί ἐκεῖ ἀναφέρεται ἡ «Συμμαχία».

Ἕνα ἀπό τά πιό παράξενα χαρακτηριστικά τῆς κρίσης τῆς Ἀριστερᾶς εἶναι ὁ ἐθισμός στήν ὕπαρξή της. Μάθαμε νά συμβιώνουμε μέ τούς ὅρους της, σκεφτόμαστε τοξινωμένοι ἀπό τό παρελθόν της. Κάθε νέα ἀπόδειξη γιά τό μέγεθός της, κάθε καινούργιο χτύπημα ἤ χαμένη εὐκαιρία δέν ἐκπλήσσει, δέν ἐκνευρίζει. Ἴσα-ἴσα, δημιουργεῖ ἕνα παράξενο αἴσθημα ἱκανοποίησης καί αὐτοεπιβεβαίωσης ὡς πρός τό ἀναπόφευκτο αὐτοῦ πού συντελέσθηκε, πού προετοιμάζει τό ἔδαφος γι' αὐτό πού θά ἀκολουθήσει.

Εἶναι γεγονός πώς ἡ πρόσφατη ἱστορία ἐνισχύει αὐτή τήν παθολογία: ἡ διάσπαση τοῦ ΚΚΕ δέν ἔλυσε τό πρόβλημα παρά μόνο μερικά, ἀποσαφηνίζοντας ὁρισμένους μόνο ἀπό τούς ὅρους του. Τό ἐγχείρημα ΠΑΣΟΚ δέν ἄντεξε τό βάρος πού φιλοδόξησε νά σηκώσει.

Ἴσως καί στή «Συμμαχία τῶν 5» νά μήν εἶναι εὔκολο νά δεῖ κανείς τό καινούργιο. Ἄλλωστε, μέ τή λογική τῆς προηγούμενης ὀπτικῆς, μερικοί ἀπό τούς φορεῖς πού τήν ἀπαρτίζουν δέν εἶναι ἀμέτοχοι γιά ὁρισμένες πλευρές τῆς τωρινῆς κατάστασης τοῦ κινήματος.

Γιά νά κατανοηθεῖ τό καινούργιο πού, κατά τή γνώμη μου, «δυνάμει» κομίζει ἡ «Συμμαχία», χρειάζεται μιά τελευταία παραδοχή: ὅτι μέχρι σήμερα δηλαδή τό ἀριστερό κίνημα ζητοῦσε μιά *κεντρική πρόταση* γιά τή λύση τῆς κρίσης τῆς Ἀριστερᾶς. Αὐτό φανερώνει, ἄλλωστε, ἡ κριτική μας στούς φορεῖς πού δέν τήν ἔδωσαν (ἐνῶ ὑποθέτουμε ὅτι θά μποροῦσαν) ἤ σ' ἐκείνους πού τήν ἐπιχείρησαν (ἀλλ' «ἀποδείχτηκε» πώς δέν ἦταν ἡ «σωστή»). Πρέπει σήμερα νά παραδεχτοῦμε ὅτι ἡ ἀπάντηση στήν κρίση, ἡ «κεντρική πρόταση», θά εἶναι ἡ συνισταμένη διεργασιῶν πού θά περνοῦν μέσα ἀπό τά ἤδη ὑπάρχοντα σχήματα ἀλλά, ταυτόχρονα, θά διαπερνοῦν τό σύνολο τῶν δυνάμεων, πού, ἄν καί χωρίς ἔνταξη, μετέχουν καί βιώνουν τό πρόβλημα στήν ἴδια ἔνταση μέ τούς ὀργανωμένους.

Ἡ «Συμμαχία τῶν 5» εἶναι «δυνάμει» τό σχῆμα πού μπορεῖ νά γίνει ὁ καταλύτης αὐτοῦ τοῦ διαλόγου. Διαλόγου πού δέν θά ἐξαντλεῖται πιά στά γραπτά μας καί στά κεφάλια μας, ἀλλά θά ἁπλωθεῖ στήν ἴδια τήν πρώτη ὕλη τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι, στό λαό. Ἔχει δέ ἡ «Συμμαχία» αὐτή τή δυνατότητα, γιατί ἡ ἴδια ἡ σύμπηξή της φανερώνει τήν ἐπίγνωση πώς τό πρόβλημα τῆς Ἀριστερᾶς μένει ἀνοιχτό, καί πώς ἡ ἀπάντησή του δέν μπορεῖ νά διεκδικηθεῖ ἤ νά μονοπωληθεῖ ἀπό ἕνα καί μόνο φορέα.

Σ' ἐνίσχυση αὐτῆς τῆς διαπίστωσης ἔρχονται, ἄλλωστε, οἱ «προγραμματικές θέσεις» πού, σέ πολλά σημεῖα τους, δουλεύτηκαν ἀπ' τίς ἁρμόδιες ὀργανώσεις τῶν φορέων. Οἱ Κασσάνδρες διαψεύστηκαν γιά μιά φορά, πράγμα ὄχι συνηθισμένο τά τελευταῖα χρόνια. Ὁ καρπός τῶν πολύμηνων διαπραγματεύσεων δέν ἀποτελεῖ τήν ἐπιβεβαίωση τῆς ἰδιαίτερης κομματικῆς γραμμῆς κανενός ἀπ' τούς φορεῖς. Εἶναι μιά στέρεα πλατφόρμα, πού συνθέτει τίς ἀπόψεις *ἀφήνοντας ἀνοιχτή τή δυναμική τους*. Δυναμική, πού ἡ φορά της θά κριθεῖ στήν προώθηση τῶν θέσεων αὐτῶν μέσα στό λαό.

Ὅσοι παρακολουθοῦσαν μέ προσοχή τίς πολύμηνες διαπραγματεύσεις τῶν «5», ἀκόμα κι ἀπ' τίς ἐφημερίδες, θά μποροῦσαν νά διαισθανθοῦν αὐτό πού ὑπῆρξε τό κύριο γνώρισμά τους: ὅτι τά βήματα πρός τή σύμπηξη τῆς «Συμμαχίας» ἦταν τό ἀποτέλεσμα ἔντονων ἐσωκομματικῶν ζυμώσεων, ἀλλά ἀκόμα καί σκληρῶν ἀντιπαραθέσεων διαφορετικῶν ἀντιλήψεων.

Ἴσως δεκάδες χρόνια ἔχει νά γνωρίσει ἡ Ἀριστερά αὐτή τήν κινητικότητα τῆς βάσης τῶν φορέων της. Ἴσως σπάνια διαπραγματευτές σέ συναντήσεις (ἀναπόφευκτα) κορυφῆς εἶχαν τόσο ἔντονα τό αἴσθημα τοῦ ἀναφέρεσθαι στά μέλη τους, τό αἴσθημα τῆς ἀντιπροσώπευσης μιᾶς συλλογικά διαμορφωμένης ἄποψης. Ἴσως γι' αὐτό καί μόνο τό λόγο νά μοιάζει ἀδύνατη ἡ ἐκτίμηση πώς ἡ «Συμμαχία» εἶναι τό ἐπιμεριστικό ἀποτέλεσμα τῆς σύμπτωσης στρατηγικῶν στόχων καί τακτικῶν ἀναγκῶν τῶν φορέων.

Ἀκόμα περισσότερο, ἡ πραγματική δύναμη πού ἐπέβαλλε τούς «5» εἶναι ἡ πιό ἀφανής, ἀλλά ὄχι λιγότερο πιεστική, βούληση, τῶν ἀνοργάνωτων δυνάμεων τῆς Ἀριστερᾶς πού ἀρνοῦνται νά ὑποταγοῦν στό ἀδιέξοδο ἤ σέ μιά ἀπό τίς προσφερόμενες «ὁλοκληρωμένες λύσεις», ὁρισμένες σέ «μοναδικές».

Αὐτό φανερώνει καί τό γεγονός τοῦ περιστοιχισμοῦ τῆς «Συμμαχίας», τίς πρῶτες κιόλας μέρες, ἀπό ἑκατοντάδες στελέχη καί ἀγωνιστές πού δήλωσαν ὅτι θέλουν νά ἐνεργοποιηθοῦν, ὄχι σά μέλη κάποιου ἀπ' τούς φορεῖς, ἀλλά σάν ἀγωνιστές στά πλαίσια τῆς προβληματικῆς τῆς «Συμμαχίας».

Δέν εἶναι ἀθεμελίωτη, λοιπόν, ἡ ἐκτίμηση πώς ἡ «Συμμαχία τῶν 5» μπορεῖ νά ἀποδειχτεῖ τό ἀποφασιστικότερο σημεῖο τῆς κρίσης τῆς Ἀριστερᾶς μετά τή διάσπαση τοῦ '68. Σημεῖο ὄχι ἁπλῶς ἀποφασιστικό ἀλλά ποιοτικά διαφορετικό. Γιατί ἄν ἡ διάσπαση σημείωσε τό τέλος μιᾶς διαδικασίας, ἡ «Συμμαχία» μπορεῖ νά ἀποτελέσει τήν ἀφετηρία μιᾶς ἄλλης, πού θά ὑπερβεῖ τίς ἐμπλοκές τῆς πρώτης.

Δέν μπορεῖ νά ἀμφισβητήσει κανείς πώς καί οἱ ἐκλογές θά ἐπηρεάσουν τίς ἐξελίξεις στή «Συμμαχία». Ὄχι ὅμως σέ ἐκεῖνο τό βαθμό, πού νά ἀναιροῦνται τά στοιχεῖα πού προαναφέρθηκαν. Ἄλλωστε, οἱ ἔννοιες ἐκλογική «ἐπιτυχία» ἤ «ἀποτυχία» τῆς «Συμμαχίας» εἶναι δύσκολο νά βροῦν τό πλαίσιο ἀναφορᾶς

Ἐπιτυχία τῆς «Συμμαχίας» θά εἶναι ἄν καταφέρει στόν προεκλογικό ἀγώνα ν' ἀνοίξει τίς πόρτες στό μεγάλο διάλογο. Ἐπιτυχία θά εἶναι ἄν ἐνεργοποιήσει πλατιές λαϊκές μάζες σέ μιά ἄλλη προοπτική. Ἐπιτυχία θά εἶναι ἄν θά δυναμώσει τούς δεσμούς στή βάση τῶν κομμάτων. Ἐπιτυχία θά εἶναι ἄν σπάσει τήν κρούστα τῆς δυσπιστίας καί τήν ἐπιφύλαξη τῆς πικρίας στήν Ἀριστερά.

Κι αὐτό, γιατί ἡ μάχη τῶν ποσοστῶν σέ ἐπίπεδο ἀντιπολιτευτικῆς ἀντιπαράθεσης εἶναι ἤδη μᾶλλον κερδισμένη. Αὐτό τό βέβαιο κέρδος πρέπει νά ἐξαργυρωθεῖ ἀπ' τήν Ἀριστερά. Καί τό χρέος αὐτό ξεπερνάει τή Συμμαχία. Ἀναλογεῖ στόν καθένα μας.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Ἡ συνάντησή μας ἐδῶ ἔχει σκοπό ὄχι ἁπλά νά συνεχίσει τή γενική συζήτηση πού ὀργάνωσε στήν Πάντειο τόν περασμένο Ἀπρίλη ἡ ΕΕΠΕ γιά τά κόμματα στήν Ἑλλάδα. Στόχος μας νομίζω πρέπει νάναι ἡ ἐξειδίκευση καί ὁ χρονικός ἐντοπισμός τοῦ θέματος στή μεταδικτατορική Ἑλλάδα. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἐλπίζω νά βγεῖ κάτι τό καινούργιο ἀπ' αὐτή τή συζήτηση. Ὡστόσο ἡ προβληματική μας θά εἶναι ἀναγκαστικά ἡ ἴδια μέ ἐκείνη πού διέπει τά κόμματα γενικά σάν θεμελιακό θεσμό τῆς πολιτικῆς ζωῆς ἑνός τόπου.

Ἡ λειτουργία τῶν κομμάτων συνδέεται μέ τήν ὕπαρξη μιᾶς σειρᾶς ἐξισορροπητικῶν διαδικασιῶν μέ βάση τίς ὁποῖες μιά κοινωνία στοχεύει νά ἀφομοιώσει ἤ ἔστω νά ἐξουδετερώσει τίς φυγόκεντρες δυνάμεις συμφερόντων πού ἀναπτύσσονται στό ἐσωτερικό της. Ἕνα κόμμα ἐκφράζει, ἀπό τό ἕνα μέρος, τήν ἀλληλεγγύη πού συνδέει μιά ἤ περισσότερες κοινωνικές τάξεις ἤ στρώματα, καί ἀπό τό ἄλλο, τή συνολική προβληματική καί τά συμφέροντα τῶν ὀπαδῶν του στά διάφορα ἐπίπεδα τῆς ἐξουσίας. Πρέπει συνεπῶς νά δοῦμε πῶς τίθεται τό πρόβλημα τῆς ἐκπροσώπησης, τῆς ἔκφρασης καί τελικά τῆς μορφοποίησης τῶν αἰτημάτων τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων μέσα ἀπό τά ἑλληνικά πολιτικά κόμματα. Πρόβλημα πού ἐπιβάλλει τή διερεύνηση τοῦ βαθμοῦ πολιτικῆς ἀνάπτυξης καί συμμετοχῆς τῶν ἐσωκομματικῶν μηχανισμῶν ἐπικοινωνίας στά διάφορα ἐπίπεδα τῆς ἡγεσίας, καί αὐτῆς μέ τή βάση. Ἐδῶ θά διερωτηθεῖ κανείς γιά τήν κοινωνική σύνθεση τῶν ὀπαδῶν ἀλλά καί τῶν στελεχῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Εἶναι ταξικά, εἶναι διαταξικά; Καί ποιά σχέση ὑπάρχει ἀνάμεσα στή σύνθεση τῆς ἐκλογικῆς πελατείας καί τῶν στελεχῶν ἑνός κόμματος, ἀφενός, καί ἀφετέρου στήν ὀργάνωση καί στό πρόγραμμα πού διακηρύσσει; Τέλος, εἶναι βασικό νά διερευνήσουμε ποιά θέση ἀναγνωρίζεται στά ἑλληνικά κόμματα στήν πολιτική διαδικασία. Πῶς λειτουργεῖ δηλαδή τό κομματικό ἤ πολυκομματικό σύστημα στή χώρα μας – σέ σχέση μέ ἄλλες ἐνδεχομένως χῶρες – καί πῶς τίθεται τό πρόβλημα τῆς ἐναλλακτικῆς λύσης στήν ἐξουσία.

Κι ὅλα αὐτά κάτω ἀπό ἕνα πρίσμα διαχρονικό, πού φυσικά δέν

Τά κόμματα στήν Ἑλλάδα (καί εἰδικά μετά τή δικτατορία) εἶναι τό θέμα τῆς συζήτησης πού ὀργάνωσε τό «ΑΝΤΙ». Πῆραν μέρος ὁ καθηγητής πανεπιστημίου **Φαίδων Βεγλερῆς** καί οἱ πολιτικοί ἐπιστήμονες **Γιῶργος Δερτιλῆς, Δημήτρης Δημητράκος, Γιῶργος Κοντογιώργης, Γιῶργος Μαυρογορδᾶτος** καί **Χρῆστος Ροζάκης.**

Συντονιστής, ὁ **Γ. Κοντογιώργης.**

Ἡ συζήτηση ἔγινε τό καλοκαίρι, κι ἔτσι δέν εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπό τίς πρόσφατες πολιτικές ἐξελίξεις – τό προεκλογικό, γενικότερα, κλίμα.

θά μᾶς ἀπορροφήσει ἀπό τό κύριο πρόβλημα. Διαπιστώνουμε πραγματικά μιά ἀλλαγή στό χῶρο τῶν ἑλληνικῶν πολιτικῶν κομμάτων – καί τῆς πολιτικῆς γενικά – μετά τή δικτατορία; Καί ἄν ναί, σέ ποιά ἔκταση καί ποιᾶς μορφῆς; Ποιός στάθηκε ὁ εἰδικός ρόλος τῆς δικτατορίας στή διαμόρφωση τῶν παραπέρα πολιτικῶν συνθηκῶν;

Ἔχω τή γνώμη πώς τό τελευταῖο πρόβλημα πρέπει νά μᾶς ἀπασχολήσει ἀπό τήν ἀρχή. Γιά νά συνδέσουμε τό ἀντικείμενό μας χρονικά καί τοπικά.

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Νά σᾶς πῶ, ἡ ἰδέα μου εἶναι πώς τά κόμματα ἀρχίζουν νά σχηματίζονται μετά τή μεταπολίτευση τῆς 24ης Ἰουλίου 1974. Τό ἐρώτημα εἶναι: Πῶς μεταβαίνουμε ἀπό τό καθεστώς ὅπου δέν ὑπῆρχαν κοινοβούλιο καί κόμματα, de facto ἤ ἀναγνωρισμένα, σέ μιά περίοδο ὅπου ἐπιτρέπονται οἱ πολιτικές διαδικασίες οἱ ὁποῖες θά σχημάτιζαν τά κόμματα, ὅσα ἔπειτα πῆραν μέρος στίς ἐκλογές τῆς 17 Νοεμβρίου 1974. Νομίζω πώς ἔτσι πρέπει νά ἀρχίσουμε.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Ὁπωσδήποτε τά κόμματα πού ἐμφανίζονται μετά τή μεταπολίτευση καί πού παίρνουν μέρος στίς πρῶτες ἐκλογές σέρνουν μαζί τους – τά κυριότερα τουλάχιστον – μιά παράδοση. Νομίζετε ὅμως ὅτι ἔχουν κάτι τό κοινό μέ τά προδικτατορικά πολιτικά σχήματα ἤ εἶναι κάτι τί τελείως διαφορετικό;

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Νομίζω θέσατε καλά τό ἐρώτημα. Τό ζήτημα εἶναι ἄν κατά τή διάρκεια τῆς δικτατορίας, ὅπου εἶχε ἀτονήσει ὁ πολιτικός βίος, ἐσχηματίστηκαν νέες κινήσεις καί, ἄν ναί, εἶναι αὐτές πράγματι πού μετά τή μεταπολίτευση ἐξελίχθηκαν σέ κόμματα; Ἤ μήπως οἱ κινήσεις αὐτές, ἄν ὑπῆρχαν καί ὅσο ὑπῆρχαν κατά τή διάρκεια της δικτατορίας, χρησίμευσαν λίγο πολύ στά παλιά κόμματα σάν στοιχεῖα μέ τά ὁποῖα οἱ παλιοί ἀρχηγοί θά μποροῦσαν νά τά ζωογονήσουν; Ὁ Καραμανλῆς τήν παλιά του ΕΡΕ, οἱ κεντρῶοι τήν παλιά φιλελεύθερη παράταξη· ἐκεῖ μέσα ἔχουμε ἴσως νέους σχηματισμούς πού πρέπει νά συζητήσουμε καί νά δοῦμε τί πρωτοτυπία εἶχαν καί τί αὐτοτέλεια. Τό Κομμουνιστικό Κόμμα πάλι κατέληξε σ' ἕνα διχασμό πού εἶναι ἰδιοτυπία ἑλληνική, διχασμός ὁ ὁποῖος χρονολογεῖται ἀπό μέσα ἀπό τήν περίοδο τῆς δικτατορίας. Ἐρωτᾶται συνεπῶς ἄν μποροῦμε νά ποῦμε πώς ὑπάρχει μιά νέα κομματική κίνηση ἡ ὁποία δημιουργήθηκε.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Δέν ξέρω μήπως ἡ ἀπαισιοδοξία σας αὐτή ἀποτελεῖ ὑπαινιγμό στή γνωστή ἄποψη πού υἱοθέτησαν οἱ Παπαδοπουλικοί, καί πού ἀποτελοῦσε, εἶναι ἀλήθεια, συνείδηση σέ πολύ κόσμο, ὅτι οἱ παλιοί πολιτικοί ἀποδείχτηκαν κατά κάποιον τρόπο ἀνίκανοι νά προλάβουν καί νά λύσουν μέσα ἀπό τούς κομματικούς μηχανισμούς τά προβλήματα τοῦ τόπου. Καί ὅτι ἦρθαν μετά τή δικτατορία οἱ ἴδιοι αὐτοί νά ξανατεθοῦν ἐπικεφαλῆς τοῦ ἑνός ἤ τοῦ ἄλλου πολιτικοῦ σχηματισμοῦ καί συνεπῶς νά γίνουν φαινομενικά ἤ πραγματικά αἰτία καί ἀποτέλεσμα τῆς «κακῆς» ἐμφάνισης τῶν κομμάτων μετά τή δικτατορία.

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Δέν θέλω νά κάνω τέτοια κριτική αὐτή τή στιγμή. Ὅλοι οἱ δικτάτορες καταδίκαζαν τόν πολιτικό κόσμο. Ἀλλά καί ὅλοι ἐπάσχισαν νά συνεργαστοῦν μαζί του – ὅσο μποροῦσαν. Τό ἴδιο ἔκαμε καί ὁ Παπαδόπουλος.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Ἔχω τή γνώμη ὅτι τό θέμα τῆς ἀναβίωσης τῶν παλιῶν κομμάτων εἶναι ἕνα φαινόμενο πού ὑπάρχει γενικά στήν ἑλληνική ἱστορία. Νομίζονταν λ.χ. πώς ὅταν θά τελείωνε ἡ γερμανική κατοχή θά βρισκόμασταν σέ ἕνα τελείως διαφορετικό σχῆμα. Καί οἱ δυνάμεις τῆς ἀντίστασης στή δικτατορία πίστευαν ὅτι μετά ἀπ' αὐτή θά ἔρχονταν μία νέα πραγματικότητα πού δέν θά ἐπέτρεπε στίς παλιές πολιτικές δυνάμεις νά ἐπιζήσουν. Βέβαια δέν παρουσιάζεται ποτέ οὔτε ἀκριβῶς τό ἴδιο φάσμα, ἀλλά οὔτε καί τά ἴδια κόμματα. Σέ μιά τέτοια κρίση ὅπως ἡ δικτατορία, ὑπάρχουν προσωπικότητες καί πολιτικές δυνάμεις οἱ ὁποῖες χειμάζουνε κάπου, καί ξαφνικά φεύγουν τά χιόνια καί ἀναφαίνονται. Ἀναφαίνονται ἀκριβῶς τά ἴδια σχήματα, οἱ ἴδιες συνήθειες, ὁ ἴδιος πολυκομματισμός.

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Μιά παρεμβολή... Στό ἐξωτερικό παρατηροῦσε κανείς ὅτι οἱ πολιτικές κινήσεις πού ὑπῆρχαν ἀποτελοῦσαν ἐν μέρει μέν ἀνανέωση, ὅπως ὁ ὅμιλος τῆς Δημοκρατικῆς Ἄμυνας, ἀλλά καί ἐν μέρει κομμάτια τῶν παλαιῶν κομμάτων. Βλέπετε τό σαλόνι τοῦ Καραμανλῆ στό Παρίσι ἦταν πράγματι ἡ συνέχεια τῆς παλιᾶς ΕΡΕ, στήν ὁποία ἄλλωστε προσήρχοντο καί δημοκρατικοί, διότι ἦταν ἡ πιθανή συντομότερα ὁδός τῆς ἐπανόδου τους στά ὑπουργεῖα. Καί στήν Ἑλλάδα τό ἴδιο συνέβαινε. Ὑπῆρξαν μερικές νέες κινήσεις, ὅπως ἡ Δημοκρατική Ἄμυνα, ὁ Ρήγας Φεραῖος καί ἄλλες. Καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οἱ προσπάθειες τῶν παλαιῶν πολιτευομένων νά ξαναστήσουν τούς παλιούς σχηματισμούς, δηλαδή τίς στρατηγικές θέσεις τους.

ΡΟΖΑΚΗΣ: Δέν θά θελα νά συμφωνήσω μ' αὐτή τήν ἁπλοποίηση σχετικά μέ τήν ἐπαναφορά τῶν παλιῶν πολιτικῶν σχημάτων στή μεταδικτατορική Ἑλλάδα. Μπορεῖ κανείς νά δεῖ μία εὐθυγράμμιση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ κόσμου στίς βασικές κομματικές δομές πού ἰσχύουν στή δυτική Εὐρώπη. Κάτι πού δέν ὑπῆρχε προδικτατορικά. Ἡ Ἕνωση Κέντρου – Νέες Δυνάμεις παρουσιάζονται ἀμέσως σχεδόν μετά τή μεταπολίτευση σάν ἕνα σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, κάτι πού φυσικά δέν συνέβαινε προδικτατορικά. Παράλληλα ἐμφανίζεται γιά πρώτη φορά τό σοσιαλιστικό κόμμα τοῦ Παπανδρέου. Ἀντίστοιχα ἡ Ν.Δ. παρουσιάζεται μέ νέο προσωπεῖο. Παρουσιάζεται δηλ. σάν ἕνα κόμμα δεξιό φυσικά, συντηρητικό, ἀλλά κι αὐτό μέ τή σειρά του εὐθυγραμμισμένο σέ κάποιο βαθμό στά μοντέλα τῶν χριστιανοδημοκρατικῶν κομμάτων τῆς Δύσης, πού ἀναμφίβολα ἔχουν κάποιο σχετικό φιλελευθερισμό μέσα τους, κάποιες τάσεις ἀνοιγμάτων πρός τίς νέες κοινωνικές κατευθύνσεις πού 'χει πάρει ἡ Εὐρώπη. Παράλληλα παρουσιάζεται τό φαινόμενο τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ, τό ὁποῖο ἀντιπροσωπεύει στήν οὐσία σιγά σιγά τόν εὐρωκομμουνισμό πού γεννιέται στήν Ἰταλία, Γαλλία, καί τό γνωστό δογματικό σχῆμα τοῦ ΚΚΕ, τό ὁποῖο ἀντιπροσωπεύει κι αὐτό μέ τή σειρά του κάποια μορφή συνέχειας ἡ ὁποία ἔχει δημιουργηθεῖ μετά τή διάσπαση τήν ἰδεολογική, στόν εὐρωπαϊκό χῶρο τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων. Δέχομαι βέβαια ὅτι ἀναμφίβολα οἱ νέες αὐτές τάσεις «καναλιζαρίστηκαν» σέ παλαιοκομματικά σχήματα καί δέν ὑπῆρξε ἡ προσωπική, ἄν θέλετε, ἀνανέωση, πού ἀναμφίβολα ἔπαιξε τό ρόλο της στίς ἐξελίξεις μέσα στό κόμμα. Ὑπῆρξαν ἁπλῶς μεταφορές σχημάτων ἀπό τή Δύση, μέ κάποια ἴσως δύσμορφη φυσιογνωμία στόν ἑλληνικό χῶρο. Ἐδῶ θά πρέπει νά τό διασυνδέσουμε τό θέμα καί μέ τό κοινωνικό περιβάλλον πού σχηματίστηκε στή διάρκεια τῆς δικτατορίας. Ἡ δικτατορία κατ' ἐξοχήν εὐνόησε κάποια σχετική ἀστικοποίηση τοῦ ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος. Καί πάλι κακόμορφη. Ὥστόσο αὐτή ἡ μικροαστική, ἄν θέλετε, μεταβολή τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου εἶχε τήν πολιτική της ἀπήχηση. Τόσο γιατί οἱ μεταρρυθμίσεις ἔπρεπε νά γίνουν κατά τρόπο ἀκίνδυνο γιά τίς νέες κοινωνικές τάξεις, ὅσο καί γιατί φυσικά ἡ φυσιογνωμία τῆς ἴδιας τῆς δικτατορίας, δηλ. τῆς μονολιθικότητάς της καί τῶν ἀποτελεσμάτων πού μπορεῖ νά ἔχει ἕνα ἐξαιρετικά ἀντιδραστικό καθεστώς, ἦταν τέτοια, ὥστε ὁδήγησε στή συνειδητοποίηση ὅτι πρέπει ὁρισμένες ἔστω ὁριακές ἀλλαγές νά γίνουν στόν ἑλληνικό χῶρο, ἀνεξάρτητα ἀπό ποῦ θά ἔρθουνε καί ποιοί θά ἔπρεπε νά τίς ἀντιπροσωπεύουν.

Ἀντίσταση καί πολιτική

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Θά ἦταν ἴσως χρήσιμο νά συνοψίσουμε στό σημεῖο αὐτό γιά νά δοῦμε ποῦ φτάσαμε: Νομίζω πώς συμφωνοῦμε στό ὅτι μετά τή δικτατορία δέν ἔχουμε μιά ἁπλή συνέχιση τῶν παλιῶν πολιτικῶν σχημάτων. Ὑπάρχει μιά προσαρμογή στίς νέες ἑλληνικές καί ξένες οἰκονομικοκοινωνικές καί πολιτικές συνθῆκες, καί ἴσως μιά ἀπόπειρα γιά νέα σχήματα, πού τελικά ἀπέτυχε. Διαπιστώνεται ἐπίσης ὅτι δέν σημειώθηκε μετά τή δικτατορία οὐσιώδης μεταβολή στή σύνθεση τοῦ πολιτικοῦ προσωπικοῦ. Ἐδῶ τίθεται τό ἐρώτημα: γιατί οἱ ἀντιστασιακές δυνάμεις, πού ἦταν καί οἱ μόνες νέες δυνάμεις πού ἀναπτύχθηκαν στό πολιτικό ἐπίπεδο στή διάρκεια τῆς δικτατορίας, δέν μπόρεσαν νά σταθοῦν καί νά ἀναπτύξουν ἕναν αὐτοτελή καί δυναμικό πολιτικό μηχανισμό; Ἀναφέρομαι κυρίως στίς δυνάμεις πού τοποθετοῦνται πολιτικά ἀπό τό Ἐσωτερικό ὡς τήν Πρωτοβουλία. Βρίσκετε ὅτι σήμερα οἱ δυνάμεις αὐτές ἔχουν προοπτική;

ΡΟΖΑΚΗΣ: Προσωπικά πιστεύω ὅτι ἡ βασική παγίδα στήν προσπάθεια ἀνανέωσης τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς εἶναι οἱ παλαιοφιλελεύθερες καταβολές. Καί φυσικά αὐτό πού θά μποροῦσε νά συμβάλει οὐσιαστικά στήν ἀνανέωση τοῦ πολιτικοῦ χώρου, εἶναι πιά οἱ εὐρύτερες συμμαχίες πού θά μποροῦσαν νά δημιουργηθοῦν. Ἡ δυνατότητα πού αὐτή τή στιγμή γεννιέται γιά οὐσιαστική ἀνανέωση – ἀναφέρομαι τόσο στήν ἰδεολογική ἀνανέωση, τήν ὁποία δέν θεωρῶ δεδομένη, ὅσο καί στήν ὀργάνωση – εἶναι ἀκριβῶς ἡ δυνατότητα ἡ ὁποία θά προέλθει ἀπό τίς προοδευτικές παρατάξεις, τή στιγμή πού θά ἀποφασιστεῖ ἡ συνεργασία τους, δηλ. τή στιγμή πού γιά λόγους πού σήμερα ὅλοι ξέρουμε – εἴτε ἀπό ἀναγκαιότητα δηλ. εἴτε ἀπό σκοπιμότητα πολιτική – θά ὁδηγηθοῦμε σέ κάποια μαζικότερη ὀργάνωση, σάν ἀποτέλεσμα συνεργασίας τῶν προοδευτικῶν δυνάμεων, πού μπορεῖ νά προέρχονται καί ἀπό τήν ΕΔΗΚ (δέν τή βγάζω ἔξω), καί ἀπό τό ΠΑΣΟΚ, καί ἀπό τ' ἀριστερά πιά κινήματα.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Ἔκανα τήν προηγούμενη ἐρώτηση ἀναφερόμενος εἰδικά στήν Πρωτοβουλία, τήν ΕΔΑ, ὅπως ἐμφανίζεται μέ τό νέο της πρόγραμμα, καί στό «Ἐσωτερικοῦ».

ΡΟΖΑΚΗΣ: Ἀπό μόνα τους δέν ἔχουν τήν ἀντίσταση ἐκείνη ἡ ὁποία θά τούς ἐπέτρεπε σάν αὐτόνομα κόμματα ν' ἀντιπαλέψουν

τήν κεντρώα παράδοση. Ἀλλά ἐπειδή πιστεύω ὅτι σέ μεγάλο βαθμό ἡ ἑλληνική ἀστικοποίηση ἔχει γίνει προσδιοριστικό στοιχεῖο στόν καθορισμό τῆς πολιτικῆς τακτικῆς, κάποια ὑποχώρηση τῶν ἀκραίων θέσεων μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ καί προκαλέσει τή δημιουργία ἑνός κοινοῦ προγράμματος. Ἔτσι ἡ δυνατότητα συνεργασίας, δέν πρέπει ν' ἀποκλείεται. Κι ἀπ' τή στιγμή πού δέν πρέπει ν' ἀποκλείεται αὐτή ἡ πιθανότητα συνεργασίας, οἱ παλαιοκομματικές «κεντρῶες» καταβολές, θά δώσουν τή θέση τους σέ μιά προώθηση πολιτικῶν ἰδεολογιῶν πού θ' ἀντιμετωπίζουν μέ σαφήνεια τά πολιτικά καί κοινωνικά προβλήματα καί θά παραμερίζουν τό ἀσφυχτικό «προσωπικό» στοιχεῖο ἀπ' τό πολιτικό προσκήνιο.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Συμφωνῶ ἀπολύτως μέ τόν Ροζάκη. Θά ἤξελα ἁπλῶς νά διερωτηθῶ κάτι: τί σημαίνει ὁ ὅρος κεντρῶες καταβολές. Πρῶτα πρῶτα «Κέντρο» σημαίνει μιά ἰδιαίτερα ἑλληνική ἰδιοτυπία πού δέν ὑπάρχει στό ἐξωτερικό, δέν εἶναι ἴδιο μέ τό «Centre» στή Γαλλία. Αὐτό γιά μένα σημαίνει 1ον) μιά διάθεση συμβιβασμοῦ ἀσυμβίβαστων – κι αὐτό τό βλέπει κανείς καί στό καταστατικό καί στίς ἀρχές τοῦ Κέντρου, πῶς εἶναι διατυπωμένα ὥστε νά θολεύουν τούς πάντες – καί 2ον) ἕνα ρίζωμα, ἕνα δέσιμο μέ μιά ἱστορία νεοελληνική ἡ ὁποία δέν ἔχει καμιά σχέση πιά μέ τά σημερινά προβλήματα. Τό βλέπουμε μέ τίς ἀντιδράσεις πού δημιουργοῦνται ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πράγματος μέσα στούς ἴδιους τούς κόλπους τῶν δυνάμεων πού ὀνομάζουμε Κέντρο, π.χ. ἡ λεγόμενη Πρωτοβουλία. Δημιουργοῦνται δηλαδή οἱ δυνάμεις ἐκεῖνες πού μποροῦν νά ριζοσπαστικοποιηθοῦν καί νά ἑνωθοῦν μέ ἄλλες δυνάμεις σέ μιά συνεργασία ἡ ὁποία νά εἶναι γόνιμη.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Θέλω ἁπλῶς νά σημειώσω ὅτι ἀποτελεῖ μυθολογία τό νά πιστεύουμε ὅτι αὐτό πού ἀπό πολλά χρόνια στήν Ἑλλάδα ὀνομάζουμε «Κέντρο» εἶναι κάτι ἄμορφο ἤ χωρίς ἀρχές. Αὐτό πού πρέπει νά κάνουμε εἶναι νά ἐρευνήσουμε τίς περιοχές: λ.χ. τίς δημοκρατικές ἐλευθερίες, στίς ὁποῖες τό Κέντρο ἐκφράζει μιά ἐναλλακτική λύση ἤ μᾶλλον μιά ἀντίθεση μέ τή Δεξιά.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Βασικά ἐδῶ τό πρόβλημα τοῦ Κέντρου δέν τίθεται αὐτοτελῶς. Πρέπει νομίζω νά ἰδωθεῖ στά πλαίσια τῆς ἐναλλακτικῆς λύσης στίς δυνάμεις τῆς Δεξιᾶς στόν ἑλληνικό χῶρο, ὅπου ἡ ἀνεκτικότητα πρός τίς περισσότερο ἀριστερές δυνάμεις εἶναι περιορισμένη. Μήπως τό ἐπίπεδο οἰκονομικοκοινωνικῆς καί πολιτικῆς ἀνάπτυξης τῆς χώρας ἐπιβάλλει νά ὑπάρχει στή θέση αὐτή ἕνα σοσιαλιστικό κόμμα πού θά καλύπτει ἀποτελεσματικότερα αἰτήματα μιᾶς μερίδας τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας;

ΡΟΖΑΚΗΣ: Πρέπει νομίζω νά δοῦμε ἄν τό Κέντρο ἀποτελεῖ μιά ἐναλλαγή τῆς Δεξιᾶς ἤ τῆς ἐξουσίας. Ἔτσι πού ἔχει σήμερα τό Κέντρο, ἀντιπροσωπεύσει μιά ἐναλλακτική λύση τῆς Δεξιᾶς, πού μπορεῖ ὅμως μέ τό φιλελευθερισμό πού φέρνει νά ἐπιτρέψει ὁριακές πολιτικές καί κοινωνικές ἀλλαγές.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Καί ἡ σοσιαλδημοκρατία ἀποτελεῖ ἐναλλαγή τῆς Δεξιᾶς.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Ὄχι, τό Κέντρο ἀποτελεῖ ἔκφραση μιᾶς κάποιας πολιτικῆς ἀντίθεσης πρός τή Δεξιά, ἐνῶ ἡ σοσιαλδημοκρατία εἶναι καί κοινωνική ἀντίθεση πρός τή Δεξιά.

Ἡ ἐσωτερική δημοκρατία

ΔΕΡΤΙΛΗΣ: Ἐγώ θά πάρω ἕνα προηγούμενο σημεῖο πού ἀναφερθήκατε, τό θέμα τῆς ἐσωτερικῆς δημοκρατίας. Γιατί τό θεωρῶ πολύ ἐνδεικτικό: Συνδέεται μ' αὐτό πού λέμε ἐξευρωπαϊσμό τῶν κομμάτων. Πῶς εἶναι δυνατόν νά ποῦμε πώς τά κόμματα «ἐξευρωπαΐστηκαν», χωρίς παράλληλα νά ὑπάρχει τό φαινόμενο τῆς ἐσωτερικῆς δημοκρατίας, πού εἶναι κατ' ἐξοχήν δυτικοευρωπαϊκό; Τό γεγονός ὅτι διατηρεῖται τό ἴδιο πλέγμα προσώπων στήν ἡγεσία τῶν κομμάτων μήπως συνδέεται μέ τό πρόβλημα; Ἡ κατάσταση αὐτή, κατά τή γνώμη μου, σημαίνει ὅτι, ὅπως καί παλιά ἔτσι καί τώρα, ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει μιά ἡγεσία κομμάτων πού στηρίζεται πάνω σέ σχήματα πατρωνείας καί πελατείας. Ἑπομένως, ἐνῶ ἔχουμε φορμαλιστικά σχήματα πού μοιάζουν μέ τά δυτικοευρωπαϊκά, στήν πραγματικότητα ἔχουμε μιά συνέχεια τοῦ παλιοῦ τρόπου ὀργάνωσης καί ἡγεσίας.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Νομίζω ὅτι ἔχουμε ὑπερτονίσει τήν προσδοκία ριζικῆς ἀνανέωσης τοῦ πολιτικοῦ προσωπικοῦ. Τέτοιες πρσδοκίες, πού χαρακτηριστικά προέρχονται ἀπό αὐτούς πού λίγο ἤ πολύ θά φιλοδοξοῦσαν νά εἶναι τό νέο πολιτικό προσωπικό, διατυπώθηκαν ὄχι μόνο στήν κατοχή τή δικιά μας ἀλλά καί στή κατοχή ὅλων τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν χωρῶν, στήν Ἰταλία, Γαλλία κλπ. Καί παρ' ὅλα αὐτά, μετά τό Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο σ' αὐτές τίς χῶρες δέν ὑπῆρξε μία ὁλική ἐξαφάνιση τῶν πολιτικῶν σχημάτων ἤ τῶν πολιτικῶν ἀνθρώπων τῆς προπολεμικῆς περιόδου. Γι' αὐτό, νομίζω, τό αἴτημα αὐτό, ἔτσι ὅπως παρουσιάζεται, δέν εἶναι ρεαλιστικό καί οὔτε ἀποτελεῖ ἑλληνική ἰδιοτυπία. Ἡ συνέχεια – στήν ὁποία ἀναφέρθηκε ὁ Γιῶργος Δερτιλῆς – συγκροτεῖται κατά τήν ἄποψή μου ἀπό τά τοπικά κόμματα τῶν πολιτευτῶν. Στήν ἐπαρχία ἡ πιό σταθερή δομή εἶναι σέ κάθε περιοχή τό ἕνα ἤ τά περισσότερα τοπικά κόμματα, τά ὁποῖα μερικές φορές ἔχουν συνέχεια μέχρι καί πρίν ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Θέλεις νά προσδιορίσεις τί ἐννοεῖς μέ τόν ὅρο τοπικά κόμματα;

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Τοπικό κόμμα εἶναι ἕνα δίκτυο ἀνθρώπων πού συνδέονται μεταξύ τους μέ σχέσεις πελατείας.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Ἄτυπο.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Ἄτυπο εἶναι μέ τήν ἔννοια ὅτι δέν ἔχει καταστατικό κατατεθειμένο στό πρωτοδικεῖο.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Λειτουργεῖ συνεπῶς μέ βάση τήν τοπική κοινωνική πραγματικότητα, πού θά καθορίσει τελικά καί τό σύστημα ἐκπροσώπησης.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Ναί ὁπωσδήποτε. Δέν εἶναι νομικό πρόσωπο. Ἀλλά ὅταν λέμε ἄτυπο, δέν θἄπρεπε νά ἐννοοῦμε καί κάτι ἄμορφο. Παρουσιάζει μιά καταπληχτική ἀντοχή στό χρόνο. Ἀναβιώνει σέ κάθε ἀποκατάσταση τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας καί ἀποτελεῖ τό σταθερότερο γιά τά ἀστικά τουλάχιστον κόμματα ὀργανωτικό ὑπόβαθρο. Αὐτό πού ὑπάρχει συνεπῶς εἶναι μιά ἀντίφαση ἀνάμεσα στήν ἐπιβίωση ἑνός πολιτικοῦ προσωπικοῦ πού στή συντριπτική του πλειοψηφία, ἄν ὄχι στήν ὁλότητά του, στηρίζεται σέ τοπικές βάσεις, δηλ. σέ τοπικά κόμματα, κι ἀπό τήν ἄλλη μεριά μιά ἀνανέωση ὡς ἕνα βαθμό τοῦ πολιτικοῦ προσωπικοῦ – γιατί ὑπάρχει ἀρκετή συγχώνευση νέων ἀνθρώπων σέ ὅλα τά κόμματα, καί στά ἀστικά ἰδίως πού μᾶς ἀπασχολοῦν αὐτή τή στιγμή, – καί μιά δηλ. προσπάθεια ἀνακαίνισης καί τῆς ἰδεολογίας καί τῆς ὀργάνωσης τῶν κομμάτων κλπ.

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Ἐκεῖνο πού μέ ἀνησυχεῖ – καί ἐκεῖνο εἶναι ἴσως φαινόμενο ἑλληνικό – εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχει διαδοχή στά κόμματα. Ὑπάρχει μιά σχετική ἀνανέωση, ἀλλά ἕνας κομματάρχης τοπικός ἀναγνωρισμένος θά μείνει στή θέση του μέχρι θανάτου χωρίς νά δημιουργήσει τό διάδοχό του. Καί ἐκεῖ ὑπάρχει μιά ἀκινησία στά κόμματά μας.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Στά τοπικά κόμματα ὑπάρχει διαδοχή.

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Ἡ ὁποία εἶναι κληρονομική ὅμως.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Δέν εἶναι αὐστηρά κληρονομική. Δηλ. δέν ἀκολουθεῖ τούς κανόνες τοῦ ἀστικοῦ κώδικα. Εἶναι πάντως ὁπωσδήποτε δοτή. Δέν εἶναι ἀναγκαστικά μέσα στήν ἴδια τήν οἰκογένεια, γι' αὐτό καί τά τοπικά κόμματα δέν εἶναι πάντα αὐστηρά οἰκογενειακά. Νομίζω διοικοῦνται ἀπό κάποια ἄτυπη τοπική ὀλιγαρχία, θεωροῦνται βέβαια τό κόμμα τοῦ τάδε, ἀλλά δέ σημαίνει ὅτι ὁ τάδε καί ἡ οἰκογένειά του εἶναι ἡ μόνη ἡγεσία τοῦ τοπικοῦ κόμματος. Στή μεταδικτατορική Βουλή ὑπάρχουν ἀρκετά νέα στελέχη, καί μάλιστα ἀρκετά προοδευτικά, ὅπως ὁ Βασίλης ὁ Κοντογιαννόπουλος τῆς Ν.Δ. ἤ ὁ Πρωτοπαπαδάκης τῶν Κυκλάδων, οἱ ὁποῖοι δέν θά μποροῦσαν ποτέ νά ἐκλεγοῦν μέ βάση τίς ἰδέες τους, γιατί νομίζω θά ἦταν πολύ προχωρημένες γιά τούς ψηφοφόρους τους, ἀλλά κατάφεραν νά ἐκλεγοῦν, καί ἄρα νά ἀποτελέσουν στοιχεῖο ἀνανέωσης στή Βουλή, ἐπειδή στηρίχτηκαν σέ τοπικά κόμματα.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Ὡστόσο πρέπει νά δοῦμε ὅτι ἡ ἀνανέωση γίνεται στά πλαίσια τῆς εὐρύτερης οἰκογένειας, πράμα πού θυμίζει πατριαρχικές δομές. Μπορεῖ νά μήν εἶναι ὁ γιός πού θά διαδεχθεῖ τόν τοπικό παράγοντα, θἄναι ὅμως κάποιος στενός συγγενής, ἤ γιατί δέν ἔχει κατιόντα ἤ γιατί ὁ γιός δέν ἔχει πολιτικές φιλοδοξίες. Καί ἐπιπλέον πρέπει νά λάβουμε ὑπ' ὄψη μας ὅτι καί ἄν ξεφύγει ἀπ' αὐτή τήν παράδοση ἡ διαδοχή, ὁπωσδήποτε τίς περισσότερες φορές μένει ὑπό τόν ἔλεγχο τῶν παραδοσιακῶν οἰκογενειῶν πού κυριαρχοῦν κοινωνικά πάνω στήν τοπική ζωή. Δέν ὑπάρχει ὁ

Ἐκλογές τῆς 29ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1961

Κόμματα	Ψῆφοι	Ποσοστό %	Ἕδρες	Σχέσις ἑδρῶν πρός ψήφους*
Ε.Ρ.Ε.	2.347.922	**50,81**	176	115
Ε.Κ.-Κ.Π.	1.555.122	**33,66**	100	99
Π.Α.Μ.Ε.	675.867	**14,63**	24	55
Διάφοροι[2]	41.842	**0,90**	–	–

πολιτικός διάλογος πού θά λειτουργήσει αὐτόνομα, πού θά ἀντιτάξει οἰκογένειες ἤ πρόσωπα πάνω σέ θέματα ἰδεολογικά ἤ ἔστω τοπικῆς σημασίας.

ΔΕΡΤΙΛΗΣ: Ἐκεῖ ἐπάνω ἤθελα ἀκριβῶς νά παρατηρήσω ὅτι δέν ὑπάρχει ἰδεολογική συνέχεια: ὑπάρχει ἁπλῶς ἡ ἰδεολογία τοῦ ρουσφετιοῦ, κι αὐτό ἀποδεικνύεται μέ αὐτό πού ἀνέφερες, δηλ. τίς μεταστάσεις. Τό ἐρώτημά μας ὅμως εἶναι γιατί διαιωνίζεται τό σύστημα πατρωνείας καί γιατί τά κόμματα λειτουργοῦν μέ βάση αὐτό τό σύστημα καί ὄχι μ' ἕνα πρόγραμμα ἀρχῶν καί μιά ἐσωτερική ὀργάνωση πού θ' ἀλλάζει αὐτές τίς ἀρχές ἀνάλογα μέ τό τί ἐπιθυμεῖ ἡ βάση.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Τό ρουσφέτι ὁπωσδήποτε λειτουργεῖ, καί λειτουργεῖ, ἄς ποῦμε, σάν τσιμέντο τῶν τοπικῶν ἀλλά καί τῶν ἐθνικῶν κομμάτων. Ὅμως δέν σημαίνει ὅτι πρόκειται γιά μιά καθαρά φιλική ἤ, ἄν θέλετε, ὠφελιμιστική ἀνταλλαγή ἡ ὁποία εἶναι ἐντελῶς γυμνή ἀπό ὁποιοδήποτε ἰδεολογικό περιεχόμενο. Μπορεῖ κάλλιστα στήν περιοχή τάδε τό τοπικό κόμμα τοῦ κ. Χ νά ἔχει μιά παράδοση φιλελεύθερη, ἐνῶ τοῦ κ. Υ νά ἔχει μιά παράδοση δεξιά ἤ βασιλόφρονα. Ὁπότε αὐτόματα μπαίνει κάποιο εἶδος χαλαρῆς ἰδεολογίας ἤ πάντως κάποιο εἶδος ἱστορικῆς παράδοσης.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Ἐγώ θά συμφωνοῦσα μέ τά σχήματα πού ἀναπτύχθηκαν ἀλλά ἐν μέρει μόνο. Ὁ Χρ. Ροζάκης βρίσκει μιά ἀντιστοιχία, κάπως σχηματική κατά τή γνώμη μου, ἕνα καθρέφτισμα, κατά κάποιον τρόπο, τῶν εὐρωπαϊκῶν κομμάτων στό καθένα ἀπό τά ἑλληνικά κόμματα. Ἐγώ δέν βρίσκω ὅτι ἔχει γίνει αὐτό τό πράγμα. Θά περίμενε κανείς ὅτι ὅταν γίνονται κοινωνικές ἀλλαγές πολύ μεγάλες, πολύ ριζικές, αὐτό θά ἔχει ἀντίκτυπο στίς πολιτικές δυνάμεις. Κατά ποιόν τρόπο; Πρῶτον ὅτι θά ἄλλαζε τό χαρακτήρα τους, θά ἄλλαζε τήν ἰδεολογία τους, πράγμα πού μπορεῖ νά τό 'χουμε ἤδη τουλάχιστον ξώφαλτσα. Δεύτερον, ὅτι θά ἄλλαζε ὁ συσχετισμός δυνάμεων. Αὐτό πού βλέπουμε ὅμως εἶναι μία ἀναντιστοιχία στίς ἀλλαγές πού θά περίμενε κανείς, πού εἶναι πάντοτε ἐξωτερικές. Καί θά ἤθελα ἐπίσης νά διευκρινίσω ὅτι ὅταν μιλᾶμε γιά πολιτικά κόμματα πρέπει νά διαχωρίζουμε τά ἀστικά κόμματα ἀπό τά ἐπαναστατικά κόμματα. Δέν ἔχει γίνει τό ἴδιο πράγμα μέ τά κομμουνιστικά κόμματα: ἀπό τήν ἀρχή τῆς γένεσής τους ἄρχισαν μ' ἕνα δέσιμο μέ τίς κοινωνικές δυνάμεις πού τά στηρίζουν. Ὅλη ἡ ἀντίληψη πού διακατέχει ἕνα ἐπαναστατικό κόμμα εἶναι τελείως διαφορετική ἀπό αὐτήν πού διακατέχει ἕνα ἀστικό κόμμα. Ἐδῶ μποροῦμε νά δοῦμε μιά ὁρισμένη συνέχεια, ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἵδρυσης τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Ἑλλάδας μέχρι σήμερα, μέ τά δυό κομμουνιστικά κόμματα. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, διαπιστώνουμε ὅτι κάθε φορά πού ἔχουμε μιά μεγάλη ἀναταραχή, ἔχουμε μία κατ' ἐπίφασιν ἀλλαγή, μετονομασία τῆς ΕΔΗΚ σέ σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, τῆς ΕΡΕ σέ Ν. Δημοκρατία κλπ. Στήν πραγματικότητα ἔχουμε πολύ περισσότερο μία ἐπιβίωση τῆς προηγούμενης κατάστασης παρά ἕνα καθρέφτισμα τῶν νέων κοινωνικῶν συνθηκῶν.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Εἶναι ἀκριβές ἱστορικά – αὐτό ἀναρωτιέμαι.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Ἀπόλυτα, δέν εἶπα...

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Νομίζω πώς πολιτικά αὐτή ἡ ἀναντιστοιχία ἀντανακλᾶται ὄχι μόνο στήν ἐκπροσώπηση ἀλλά καί στήν ἰδεολογία, στά πάντα. Διερωτῶμαι μήπως ἡ ἀναντιστοιχία αὐτή πρέπει νά ἀποδοθεῖ ὡς ἕνα βαθμό σέ μιά προσπάθεια ἀντιστοιχίας-ἐξομοίωσης τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς πραγματικότητας μέ τήν εὐρωπαϊκή. Μήπως δηλ. στό ὄνομα τοῦ λεγόμενου ἐξευρωπαϊσμοῦ γινόμαστε ὄργανα μιᾶς διεθνοῦς ἰδεολογικῆς ἀλληλεγγύης ἡ ὁποία ἀπομακρύνει συγχρόνως τόσο ἀπό τήν ἑλληνική πραγματικότητα ὅσο καί ἀπό τό προσδοκώμενο ὅραμα, ἀφοῦ οἱ ἐσωτερικές δομές κάνουν ἀδύνατη τή μετουσίωσή του.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Αὐτό πού ἤθελα νά πῶ – κι ἄν θέλεις ἀπάντηση σ' αὐτό πού λές – εἶναι ὅτι ὁ ἐξευρωπαϊσμός δέν εἶναι ἡ μεταβολή πού ἐξηγεῖ αὐτό τό φαινόμενο. Στήν πραγματικότητα οἱ πολιτικές δυνάμεις δέν μποροῦν νά μετουσιώσουν σέ πρωτοβουλία, σέ ἰδεολογία, σέ πολιτικές θέσεις, σέ πράξη, αὐτό πού ὁ Ροζάκης ὀνόμασε κοινωνική δυναμική. Ἡ κοινωνική δυναμική γίνεται ἐρήμην τῶν πολιτικῶν δυνάμεων. Μετά τή δικτατορία οἱ παλαιές πολιτικές δυνάμεις ἦρθαν νά εἰσπράξουν ὄχι τή δυναμική ἀλλά τό ἀποτέλεσμα. Ἐκεῖ πού ἦτανε ἀποῦσες στή δυναμική, ἔρχονται νά ξαναβάλουν τό ἀποτέλεσμα, τήν ἀστικοποίηση, μέσα σέ καινούργια καλούπια, τά ὁποῖα σέ μεγάλο βαθμό εἶναι τά παλιά. Καί ἁπλῶς στήν ἐπίφαση μόνο παίρνουμε ὁρισμένες εὐρωπαϊκές φιγοῦρες. Ἐκτός ἀπό τή Ν.Δ., ἡ ὁποία δέν εἶναι μόνον ἐπίφαση. Ἐπειδή εἶναι «ἀρχή», ἔχει ἀνάγκη ἀπό τήν τεχνοκρατική ἰδεολογία τοῦ κρατικομονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Τό ἐρώτημα, ὅμως, πού μέ κάνει νά ἀντιπαρατάσσω τίς δύο ἀναντιστοιχίες εἶναι κατά πόσον ἡ ἰδεολογία τῆς Ν.Δ. μιά καί τήν ἀνάφερες, ἤ καί τῶν ἄλλων κομμάτων, λέω ἐγώ, ἐκφράζει πράγματι τό ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ στήν Ἑλλάδα καί ὄχι τό ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καπιταλισμοῦ.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Ἐκεῖ εἶναι πού σοῦ ἀπαντάω ὅτι ἐκφράζει τό ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καπιταλισμοῦ, γιατί αὐτό πού ἔχουμε ἐδῶ στήν Ἑλλάδα δέν εἶναι ἑλληνικός καπιταλισμός· στόν ὁποῖο ἀπαντᾶνε οἱ ἄλλοι, δηλ. ἡ ΕΔΗΚ, ὁ Παπανδρέου κλπ. μέ ἕνα δῆθεν ἐκσυγχρονισμό τῶν δικῶν τους κομμάτων. Τά ὀνομάζουν π.χ. σοσιαλδημοκρατικά κλπ.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Δέν ὑπάρχει συνεπῶς συμφωνία τῆς ἰδεολογίας μέ τήν ἑλληνική πραγματικότητα.

1964 – 67: Μιά «σημαδιακή» περίοδος

ΡΟΖΑΚΗΣ: Σέ γενικές γραμμές θά μποροῦσα νά συμφωνήσω μαζί σου ἀλλά τό θέμα πού παραμένει σάν κεντρικό εἶναι νομίζω ὅτι στήν τελική ἀπόληξη τῆς δημιουργίας τῶν μεταδικτατορικῶν κομμάτων, ὑπῆρξαν καί ἄλλοι παράγοντες πού παῖξαν τό ρόλο τους. Κι αὐτοί γιά μένα εἶναι οἱ ἑξῆς: Πρῶτα-πρῶτα τά γεγονότα τοῦ '64 ὡς τό '67, τό γεγονός δηλ. ὅτι μέσα σ' αὐτή τήν τριετία διαπιστώθηκε ὅτι ἡ συνέχιση τῶν ἴδιων ἀπαράλλακτων δομῶν, πού ἴσχυαν μέχρι τό '64, θά ὁδηγοῦσε σχεδόν νομοτελειακά σέ ἀνατροπή τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας, πού εἴχαμε εὐαγγελιστεῖ, καί τῆς κάποιας δυτικοευρωπαϊκῆς καπιταλιστικοποίησης τῆς Ἑλλάδας.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Ἄν κατάλαβα καλά, ἡ νομοτέλεια ἀναφέρεται στήν ἀνατροπή τῆς καπιταλιστικοποίησης τῆς Ἑλλάδας: δηλ. ἀπό πρίν ἤτανε προδιαγραμμένο;

ΡΟΖΑΚΗΣ: Λέω ὅτι μετά τό τέλος τοῦ ἐμφύλιου οἱ βασικές δυνάμεις, πού δούλεψαν στόν ἑλληνικό χῶρο, εἶναι οἱ δυνάμεις τῆς συντήρησης, ἤ τό πολύ πολύ ὁρισμένες φιλελεύθερες δυνάμεις. Οἱ δυνάμεις αὐτές σέ μεγάλο ποσοστό, γύρω στό '64, ἄρχισαν νά διαβλέπουν στή δημοκρατία ἕνα καθεστώς πού θά μποροῦσε νά δουλέψει γιά νά εὐνοήσει τήν τελική καπιταλιστικοποίηση τῆς Ἑλλάδας. Καί ὅταν λέω καπιταλιστικοποίηση, ἐννοῶ φυσικά ἕναν καπιταλισμό δυτικοῦ τύπου.

Νομίζω ὅτι στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1960 ἔγινε συνείδηση στόν ἑλληνικό πολιτικό χῶρο ὅτι ὁ καπιταλισμός, γιά νά μπορέσει νά ἐπιζήσει, πρέπει νά μπορεῖ νά ἀνανεώνεται καί νά διευρύνεται συνέχεια μέσα στά στρώματα τοῦ λαοῦ. Κι ὄχι νά χρησιμοποιεῖ, ἁπλά καί μόνο, ἕνα κλειστό κοινωνικο-παραγωγικό κύκλωμα, πού εἶναι παράλληλα καί κατασκευαστές καί προμηθευτές καί καταναλωτές. Ἡ ἀνάγκη νά μποῦμε στήν «πλατιά ἀγορά» –ἕνα οἰκονομικό δηλ. μέλημα– ὁδηγεῖ στήν ἀνάγκη δημοκρατικοποίησης. Τά εὐρύτερα λαϊκά στρώματα πρέπει νά μποῦν στό καπιταλιστικό παιχνίδι. Ἀλλά γιά νά μποῦν, πρέπει ν' ἀποκτήσουν τήν πολιτική ἐκείνη φωνή πού θά τούς δίνει τήν εὐκαιρία νά ἱκανοποιήσουν τά αἰτήματά τους καί νά γίνουν συναγωνίσιμοι στόν κύκλο τῆς οἰκονομίας τῆς ἀγορᾶς. Αὐτή ἡ ἴδια ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιβίωσης τοῦ καπιταλισμοῦ φέρνει τίς αὐξημένες διεκδικήσεις στό προσκήνιο καί φέρνει τό Κέντρο στήν ἐξουσία τό 1964. Ἀλλά ἐδῶ δημιουργεῖται ἕνας φαῦλος κύκλος: Οἱ ἀπαιτήσεις, ὅταν ἀφεθοῦν ἐλεύθερες, δέν σταματοῦν εὔκολα κι ἔτσι οἱ συντηρητικές δυνάμεις τρομάζουν μπροστά στίς ἀνεξέλεγκτες δυνάμεις πού ἐξαπολύονται καί προσπαθοῦν νά τίς τιθασεύσουν. Γιά νά μᾶς φέρουν στό βασιλικό πραξικόπημα καί στά Ἰουλιανά, γιά νά μᾶς φέρουν στή δικτατορία τοῦ 1967. Ὡστόσο, παρά τίς δύο αὐτές προσπάθειες γιά ἀποτελεσματικό ἔλεγχο, ἡ δυναμική τῆς ἀλλαγῆς τῶν δομῶν, ἀπό τήν προκαπιταλιστική φάση στήν καπιταλιστική, εἶχε πιά ἀρχίσει. Καί συνεχίστηκε καί μέσα στή δικτατορία, παρά τό γεγονός ὅτι διοχετεύτηκε ἡ οἰκονομική ρώμη βασικά στήν κατεύθυνση τοῦ μεταπρατισμοῦ καί τοῦ παρασιτισμοῦ. Κι αὐτή ἀκριβῶς ἡ νέα φυσιογνωμία τοῦ ἑλληνικοῦ κοινωνικοοικονομικοῦ «κεκτημένου» ἀποτελεῖ καθοριστικό παράγοντα στίς ἐξελίξεις πού ἀκολουθοῦν τήν πτώση τῆς δικτατορίας. Ὁ ἴδιος ὁ Καραμανλῆς δεσμεύεται ἀπ' αὐτή τή διεύρυνση τῶν αἰτημάτων καί τῶν διεκδικήσεων, ἀπ' αὐτή τήν ἀνάγκη νά δώσει εὐκαιρίες γιά πλατύτερη ἱκανοποίηση στό κοινωνικό «γίγνεσθαι». Δηλ. ἀναγκάζεται νά κάνει ὁρισμένα πράγματα. Ποιά; Πρῶτα-πρῶτα ἡ συνεργασία του μέ τίς Νέες Δυνάμεις, σάν παράδειγμα. Δεύτερον, τά μέτρα πού στήν ἀρχή πῆρε στό θέμα τῆς βασιλείας, τῆς ἀναγνώρισης τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος ἤ τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων, τά ὁποῖα δέν μποροῦν νά δικαιολογηθοῦν παρά μόνο ὑπό τό πρίσμα τῶν κοινωνικῶν πιέσεων στίς 25 Ἰουλίου.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Θά μποροῦσε, ἄν ἤθελε, νά ἀκολουθήσει τήν παλιά συντηρητική πολιτική;

ΡΟΖΑΚΗΣ: Αὐτή τή στιγμή κάνουμε μιά ὑπόθεση, ὅτι δέν θά μποροῦσε κατ' ἀρχήν. Γιατί ἄν μποροῦσε θά τό ἐπιδίωκε. Ἄς

σκεφτοῦμε καί κάποιες ἄλλες δυνάμεις τοῦ περιβάλλοντός του πού τόν ἔφεραν ἐδῶ· ἦταν δυνάμεις πού δέν ἦταν ἴσως ἐντελῶς ἀντίθετες σέ συντηρητικότερους σχηματισμούς.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Ἐγώ διαφωνῶ, γιατί δέν νομίζω νἀταν θέμα κοινωνικῶν πιέσεων, καί μάλιστα τῶν ἀνθρώπων πού ἦταν μέσα στίς νέες πολιτικές δυνάμεις πού δημιουργήθηκαν τότε, νομίζω ὅτι ἦταν ἄλλο τό θέμα. Ἐδῶ παίζει τεράστιο ρόλο ἡ κυρίαρχη ἰδεολογία. Τό πρῶτο κράτος πού σχηματίστηκε ἀμέσως μετά τόν ἐμφύλιο πόλεμο, εἶχε τήν ἀντικομμουνιστική ἰδεολογία σάν θάση ὀργάνωσής του: ἀποκλεισμός τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, ἐξορίες, οἱ παρακρατικές ὀργανώσεις κ.ἄ. Αὐτό ὁδηγεῖ κάποτε –τό λέω τελείως σχηματικά– στήν ἐξασφάλιση τῆς συνέχειας τοῦ ἀντικομμουνισμοῦ σάν συστήματος ἀπό τούς συνταγματάρχες. Δέν μπορεῖ ἐπομένως μετά τή μεταπολίτευση νά παίξει τόν ἴδιο ὀργανικό ρόλο αὐτή ἡ ἰδεολογία, ἔστω κι ἄν εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ Καραμανλῆ ἤ οἱουδήποτε ἄλλου. Θά πρέπει νά εἶναι πιά μιά δῆθεν φιλελεύθερη, μιά δῆθεν ἀνεκτική ἰδεολογία, στήν ὁποία θά ἔχουν τή θέση τους καί τά ἀκίνδυνα ἄλλωστε κομμουνιστικά κόμματα. Ἡ ἴδια ἡ κλασική δεξιά εἶχε πεῖ ὅτι δέν ὑπῆρχε κομμουνιστικός κίνδυνος τήν 21 Ἀπριλίου '67.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Γιά νά κλείσουμε μ' αὐτό, ἔχω τή γνώμη ὅτι οἱ κοινωνικές πιέσεις πού ἀσκήθηκαν ὀφείλονταν ὄχι σέ 5-6 ἀνθρώπους πού ἐξέφραζαν μιά τέτοια πολιτική στήν κυβέρνηση, ἀλλά στήν ὁλική ἐξέλιξη τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Δέν μπορεῖ νά ὑποστηριχτεῖ ὅτι ἕνα ἰδεολογικό σχῆμα, καί ἕνας κρατικός σχηματισμός πού τό ἐκφράζει, μπορεῖ νά σταθεῖ χωρίς νά ἀνταποκρίνεται στό οἰκονομικοκοινωνικό καί πολιτιστικό ὑπόβαθρο τῆς δοσμένης κοινωνίας. Ὅπως δέν μπόρεσε νά γίνει ἀνεκτή καί νά σταθεῖ ἡ δικτατορία. Ἄν ἤθελε ἡ δεξιά νά νομιμοποιηθεῖ καί νά σταθεῖ στήν ἐξουσία, μέσα στή μεταδικτατορική Ἑλλάδα, ἔπρεπε νά ἀνανεωθεῖ. Νά ἐκφράσει δηλ. τά νέα αἰτήματα, τίς νέες θέσεις, τίς νέες νοοτροπίες. Εἴδαμε νά ἐπαναστατεῖ ὁ γιός τοῦ δεξιοῦ ὑπουργοῦ καί νά διασπῶνται οἱ ἀστικές οἰκογένειες. Σήμερα, παιδιά συντηρητικῶν οἰκογενειῶν ἀνήκουν στήν Ἀριστερά. Δέν εἶναι συνεπῶς μόνο στά νέα μικρομεσαῖα στρώματα καί στό προλεταριάτο πού ἀναπτύσσεται τό αἴτημα γιά ἀλλαγή, ἀλλά καί στόν ἴδιο τό χῶρο τῆς ἄρχουσας τάξης. Καί ἐκεῖ ἀκριβῶς ἀποδίδω μεγαλύτερη σημασία.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Ἡ δική μου θέση, ἡ ὁποία, ἄν θέλεις, εἶναι ἀνάλογη μέ τοῦ Δερτιλῆ –ἔτσι ὅπως ἐκφράστηκε τουλάχιστον γιά τό 19ο αἰώνα– εἶναι ὅτι ἀκριβῶς λόγω τῆς ἔλλειψης ἀντιστοιχίας ἤ, ἄν θέλεις, τῆς σχετικῆς αὐτονομίας τῶν πολιτικῶν δυνάμεων ἀπό τίς κοινωνικές δυνάμεις, εἶναι δυνατόν νά μήν ἐκφράζονται ἀπό τίς πολιτικές δυνάμεις ἤ ἀπό τήν κυβέρνηση, οἱ διάφορες κοινωνικές πιέσεις. Διότι δέν νομίζω νά μήν ὑπῆρχε κοινωνικό αἴτημα γιά ἀλλαγή, ἄς ποῦμε γιά νομιμοποίηση τοῦ ΚΚΕ, τό 1964.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Μποροῦσε ὅμως τό κράτος νά τό παρακάμψει αὐτό, εἶχε καί τήν κοινωνική δυνατότητα καί τή δύναμη στό συσχετισμό τῶν δυνάμεων. Νομίζω ὅτι τό πρόβλημα ἐδῶ εἶναι τί ἐκφράζει τελικά ἕνα κόμμα, τί ἐκπροσωπεῖ καί, κατά προέκταση, πῶς λειτουργεῖ τό κομματικό σύστημα μέσα στό γενικότερο πολιτικό σύστημα. Πῶς δηλαδή εἶναι ὀργανωμένο τό σύστημα τῆς λήψης τῶν ἀποφάσεων.

ΔΕΡΤΙΛΗΣ: Ἄν τό ζητούμενο εἶναι αὐτό, ἄν μπορούσαμε νά μείνουμε...

Ἀνανέωση καί ἀπορρόφηση

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Εἶχα τήν ἐντύπωση ὅτι φτάσαμε σ' ἕνα συμπέρασμα τό ὁποῖο συγκέντρωνε τό γενικό consensus: ὅτι δηλαδή οἱ πολιτικές δυνάμεις πού ἐμφανίστηκαν μετά τή λήξη τῆς δικτατορίας, εἶχαν μία τάση νά ἀπορροφῶνται ἀπό τά παλιά σχήματα. Νομίζω σ' αὐτό μοιάζαμε νά καταλήγουμε καί οἱ τρεῖς. Γι' αὐτό πρέπει νά τό συνεχίσουμε. Δέν ἔχετε, νομίζω, ἀπολύτως δίκιο ὅταν λέτε ὅτι ὁ Καραμανλῆς, εἴτε πιεζόμενος ἀπό δυνάμεις εἴτε ἀπομιμούμενος αὐτά τά λίγα πού ἔμαθε στή Γαλλία, θέλησε νά ἀνανεώσει τήν ἑλληνική πολιτική ζωή. Καί αὐτά τά ἀριστερά κόμματα τά ἀναγνώρισε μέ ἕνα τέτοιο ἐκλογικό νόμο ὥστε νά τά ἐξουθενώσει τελείως. Κατόρθωσε νά κολακεύσει, ἄν θέλετε νά παρηγορήσει, αὐτές τίς ἀριστερές δυνάμεις, γιά νά τίς ἐξαφανίσει στή συνέχεια ὁριστικά καί νά μήν τούς δώσει καμιά ἐκπροσώπηση μέσα στή Βουλή. Τό Σύνταγμά του εἶναι ἐκεῖνο τοῦ Παπαδόπουλου ἀκριβῶς, μέ κάτι ποικίλματα τά ὁποῖα πῆρε ἀπό μερικά ξένα συντάγματα. Δέν παραχώρησε τίποτα ὁ Καραμανλῆς. Γι' αὐτό καί οἱ πολιτικοί ἄνδρες ἐκπλήσσονται ἀδικαιολόγητα ὅταν ἀνακαλύπτουν ἔξαφνα τό Συμβούλιο τῆς Δημοκρατίας, τήν ἐκτόπιση καί τά ἄλλα. Εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι, ὅταν οἱ ἁρμόδιοι τῶν σχετικῶν δημοσιεύσεων διατύπωσαν τά πρακτικά τῆς Βουλῆς γιά τίς συζητήσεις τοῦ Συντάγματος, προσέθεσαν στό τέλος μέ μπλέ φύλλα τίς προτάσεις πού εἶχαν κάνει 26 βουλευτές τῆς ΕΡΕ στίς 21 Φεβρουαρίου 1963 γιά νά τροποποιήσουν ἐπί τῶ αὐταρχικότερο τό Σύνταγμα. Αὐτό σημαίνει ὅτι πανηγύριζαν γιά τήν κομματική νίκη πού μετά τόσα χρόνια πέτυχαν μέ τό ἴδιο τό Σύνταγμα.

Ἐκλογές τῆς 3ης Νοεμβρίου 1963

Κόμματα	Ψῆφοι	Ποσοστό %	Ἕδρες	Σχέσεις ἑδρῶν πρός ψήφους
Ε.Κ.	1.962.079	**42,04**	138	109
Ε.Ρ.Ε.	1.837.377	**39,37**	132	112
Ε.Δ.Α.	669.267	**14,34**	28	65
Κ.Π.	173.981	**3,73**	2	18
Διάφοροι[1]	24.455	**0,52**	–	–

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Θίξατε ἕνα σπουδαῖο θέμα σχετικά μέ τούς εὐρύτερους ἰδεολογικούς καί ὀργανωτικούς προσανατολισμούς τῶν ἀστικῶν κομμάτων, ὄχι μόνο στήν Ἑλλάδα ἀλλά καί παντοῦ. Εἴπατε ὅτι ὁ Καραμανλῆς δέν ἔκανε τίποτ' ἄλλο ἀπό τό νά ἀντιγράψει στό Σύνταγμά του τό Σύνταγμα τοῦ Παπαδόπουλου, τό ὁποῖο μέ τή σειρά του ἀκολουθεῖ τίς προτάσεις τοῦ '63. Ὑπάρχει μιά συνέχεια, ὅπως βλέπουμε, πού ὀφείλεται θασικά στήν ἑνότητα τῆς ἀστικῆς ἀντίληψης γιά τή διακυβέρνηση μιᾶς χώρας. Ὅλες αὐτές οἱ ἀντιλήψεις συγκλίνουν σέ κάποιο ἀντικειμενικό δεδομένο: ὅτι ὅλοι αὐτοί οἱ φορεῖς τῶν συνταγματικῶν μεταβολῶν ἐμπνέονται ἀπό τίς τεχνοκρατικές θασικά δυτικές ἀντιλήψεις, πού ἐπικράτησαν ἀπό τό '60 καί μετά πάνω στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο πρέπει νά παίρνονται οἱ πολιτικές ἀποφάσεις. Κατά τήν ἄποψή τους, μέσα σέ ἕνα σύγχρονο ἀστικό πολιτικό σύστημα δέν εἶναι δυνατό νά περιμένουμε ἀπό τό Κοινοβούλιο μέ τίς πολύπλοκες καί χρονοβόρες διαδικασίες νά πάρει μία ἀπόφαση τῆς ὁποίας ἡ ὑλοποίηση ἐπείγει γιά τήν καπιταλιστική οἰκονομία. Ἐξ ἄλλου, στίς συλλογικές καί δημόσιες πολιτικές διαδικασίες παρεμβάλλονται καί ἄλλοι φορεῖς συμφερόντων, πού φέρνουν ἐμπόδια στή λήψη τῆς ἀπόφασης. Τό πρόβλημα λοιπόν εἶναι πῶς θά παρακαμφθοῦν οἱ ἐξισορροπητικές τῶν ἀντίθετων συμφερόντων διαδικασίες, ὥστε νά λειτουργήσει τό καπιταλιστικό σύστημα μέ τίς λιγότερες δυνατές πιέσεις. Γι' αὐτό, ὑποστηρίζουν, πρέπει νά ἀποδυναμωθεῖ τό Κοινοβούλιο τόσο πού νά μήν εἶναι σέ θέση νά δημιουργεῖ ἀντιδράσεις καί ἐπιπλέον ἡ ἐξουσία νά συγκεντρωθεῖ πρός τά πάνω – στήν κυβέρνηση, ἡ ὁποία θά ἀποφασίζει μαζί μέ τούς τεχνοκράτες. Αὐτή στάθηκε κατά τή γνώμη μου ἡ θασική ἀντίληψη πού ὁδηγεῖ τόσα χρόνια τίς σκέψεις τῆς Δεξιᾶς καί πού μαρτυρεῖ ὁπωσδήποτε μιά καχυποψία γιά τήν κοινή γνώμη, ἀκόμα καί τή δική της.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Ἄν μοῦ ἐπιτρέπετε, νά ξαναφέρω τό πρόβλημα τῆς μορφολογίας τῶν κομμάτων σήμερα. Νομίζω πώς σήμερα τά δύο ΚΚ καί ὡς ἕνα θαθμό ἡ ΕΔΑ ἀνταποκρίνονται περίπου στή μορφολογία τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν κομμάτων. Θά πρέπει ἐπίσης νά ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ὅτι ἔχουμε δύο χαρισματικούς ἡγέτες, τόν Παπανδρέου καί τόν Καραμανλῆ. Ὅλα αὐτά ἔχουν σημαντικές συνέπειες. Οἱ χαρισματικοί ἡγέτες δέν ἐξαρτῶνται ἀπόλυτα ἀπό τοπικούς πολιτευτές. Σέ μεγάλο θαθμό εἶναι σέ θέση νά δημιουργήσουν οἱ ἴδιοι θουλευτές ἤ ἄλλους πολιτικούς παράγοντες. Οἱ τελευταῖοι ὅμως σέ μεγάλο θαθμό στηρίζονται στίς τοπικές τους πελατεῖες. Ἀπό κεῖ καί πέρα τίθεται τό θέμα τῆς ὀργάνωσης: Κάτω ἀπό ποιές προϋποθέσεις εἶναι δυνατό αὐτά τά στοιχεῖα νά ὀργανωθοῦν σ' ἕνα πρότυπο δυτικοευρωπαϊκό–γιατί αὐτό εἶναι τό πρότυπο πού ὅλοι ἔχουμε κατά νοῦ.

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Ἔχω τή γνώμη ὅτι πρέπει πρῶτα νά ἐξετάσουμε τί μένει ἔξω ἀπό τά κοινοθουλευτικά κόμματα. Ἄν, στήν εὐρύτερη ἔννοια, ἡ λέξη «κόμμα» σημαίνει ὅτι μέσα στό λαό ὑπάρχουν δυνάμεις οἱ ὁποῖες εἶναι ἐπιδεκτικές νά ἀποκρυσταλλωθοῦν σέ πολιτικούς σχηματισμούς. Γιατί αὐτό εἶναι ἕνα πρόθλημά μας. Ὑπάρχουν δυνάμεις ἐκτός τοῦ Κοινοβουλίου καί ἐκτός τῶν κομμάτων, μεγάλες καί ἀρκετά ἐκρηκτικές, πού εἶναι σέ θέση νά κάνουν συλλαλητήρια. Ἀλλά μποροῦν νά κινητοποιηθοῦν πολιτικά καί νά σχηματίσουν νέα κόμματα ἤ νά ἐνισχύσουν καί ν' ἀνανεώσουν τούς ὑπάρχοντες σχηματισμούς; Μπορεῖς νά κινήσεις τούς ἀνθρώπους γιά μιά ἐκδήλωση μαζική, ἰδίως τούς νέους, ἀλλά δύσκολα τούς μαζεύεις νά κάνουν κάτι καινούργιο, ὅπως μιά πολιτική κίνηση.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Ὑπάρχει μιά βασική ἐξήγηση στό δισταγμό τοῦ Ἕλληνα νά ὀργανωθεῖ: ὁ φόβος. Ἡ πολιτική ἀστάθεια καί τό καθεστώς τῆς βίας, πού λίγο πολύ ὅλοι γνωρίζουν, διδάσκει κάποτε τή φρονιμάδα. Ὁ Ἕλληνας δέν εἶναι ἀπολιτικός, εἶναι φρόνιμος. Ἀλλά ὑπάρχει ἐπιπλέον καί ἡ ἔλλειψη τῆς πολιτικῆς παράδοσης. Θίξατε ὅμως καί ἕνα σπουδαῖο θέμα, πού προβληματίζει πάνω στό τί ἐκφράζουν τά κόμματα καί πόσο ἐξακολουθοῦν νά εἶναι χρήσιμα: εἴπατε ὅτι ὑπάρχουν καί ἐξωκομματικές ὀργανώσεις. Πράγματι βλέπουμε πολλές φορές, λ.χ. στήν Ἰταλία πρόσφατα, νά ξεπερνιοῦνται τά κόμματα, γιατί δέν ἐκφράζουν αὐτό πού ζητάει ὁ λαός ἤ ἔστω ὁρισμένες κοινωνικές ὁμάδες. Καί αὐτό εἶναι φυσικό ὡς ἕνα βαθμό. Ἕνα συνδικάτο θά ἐκφράσει τά κοινωνικά αἰτήματα τοῦ κλάδου, ἐνῶ ἕνα πολιτικό κόμμα θά σκεφτεῖ πολιτικά. Τό Κομμουνιστικό Κόμμα π.χ στήν Ἰταλία, μπορεῖ να «προδώσει» τά βραχυπρόθεσμα στενά ἐπαγγελματικά συμφέροντα τῆς ἐργατικῆς τάξης στό ὄνομα τῆς εὐρύτερης στρατηγικῆς πού χάραξε στό χῶρο. Αὐτό ὅμως δέν μπορεῖ νά γίνει μέ τά συνδικάτα.

Τό «ἡγεμονικό συγκρότημα»

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Νομίζω ὅτι τό φαινόμενο αὐτό ὀφείλεται σ' αὐτό πού μπορεῖ νά ὀνομαστεῖ «ἡγεμονικό συγκρότημα». Κι ὅταν λέμε ἡγεμονικό συγκρότημα, ἐννοοῦμε τήν ἄρχουσα τάξη, καί μάλιστα ἐκεῖνα τά λαϊκά στρώματα πού τήν ἀκολουθοῦν. Ἐν πάση περιπτώσει, αὐτό ἐξηγεῖ καί τούς λόγους γιά τούς ὁποίους ὑπάρχουν δυνάμεις οἱ ὁποῖες μπορεῖ νά βρίσκονται πολύ πιό ἀριστερά ἤ νά ἔπρεπε νά βρίσκονται πολύ πιό ἀριστερά, ἀλλά οἱ ὁποῖες στηρίζουν ἀκριβῶς αὐτό τό ἡγεμονικό συγκρότημα. Στό μέτρο πού οἱ πολιτικές δυνάμεις πάντοτε εἶχαν ἀναντιστοιχία μέ τίς κοινωνικές δυνάμεις, δέν ἐκφράζουνε τή βάση, ἀλλά πᾶνε νά τή βροῦνε. Τότε τό κενό πάει νά καλυφτεῖ, ὅπως εἶπες προηγουμένως Γιῶργο (Κοντογιώργη), μέ τήν ἐξωκομματική δράση, πού παρακολουθεῖ ἀπό κοντά τίς κοινωνικές πιέσεις ἐν τῶ γίγνεσθαι.

ΡΟΖΑΚΗΣ: Γιά νά δοῦμε στήν ὀργάνωση, πρέπει νά διακρίνουμε στά καθαρά ἀστικά κόμματα καί στά κομμουνιστικά κόμματα. Τά ἀστικά κόμματα ἦταν πάντοτε κόμματα τά ὁποῖα ἔπασχαν στόν ὀργανωτικό τομέα, καί νομίζω ὅτι δέν εἶναι μόνο ἑλληνικό φαινόμενο. Τό ζήτημα εἶναι συνυφασμένο μέ τήν ἴδια τή φιλοσοφία τῆς συντήρησης ἤ τοῦ φιλελευθερισμοῦ. Τό γεγονός δηλαδή ὅτι ἡ συντήρηση δέν προωθεῖ τήν ἀλλαγή παρά μόνο στό μέτρο πού «φυσικά» ἐπιτελεῖται, σημαίνει ὅτι δέν ἐπιδιώκει τήν ὀργάνωση πού ἀποσκοπεῖ στή διαλεκτική τῆς ἀλλαγῆς, στή συνδιαλλαγή τῶν ἀντιθέσεων. Γιατί ἡ ὀργάνωση εἶναι συνυφασμένη μέ τή δημιουργία καί προώθηση αἰτημάτων. Ἀπό πλευρᾶς τώρα τῶν βασικῶν προοδευτικῶν δυνάμεων, νομίζω ὅτι ἤδη ἔχει ἀρχίσει νά γίνεται κάποια κίνηση. Ὑπάρχει μιά δυναμική πού ἀναμφίβολα παγιδεύεται ἀπό τήν κακοδαιμονία πού ἰσχύει σ' αὐτά, ἀλλά πού ὡστόσο μπορεῖ μακροπρόθεσμα νά ἀποδώσει. Ὡστόσο θέλω νά τονίσω ὅτι ἀκόμα καί στά πιό προηγμένα δυτικοευρωπαϊκά κόμματα, τό ποσοστό συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ σ' αὐτά δέν ὑπερβαίνει ποτέ ἕνα 30% τῶν ψηφοφόρων.

ΔΕΡΤΙΛΗΣ: Ἐγώ νομίζω ὅτι ἐδῶ θά πρέπει νά σκεφτοῦμε τό πῶς θά μποροῦσε νά λειτουργήσει μιά ἐσωκομματική δημοκρατία στόν ἑλληνικό χῶρο, γιά νά δοῦμε ἀμέσως ὅτι στήν πραγματικότητα δέν μπορεῖ νά λειτουργήσει. Πρῶτα ἀπ' ὅλα θά προϋπόθετε τό δικαίωμα τῶν μελῶν τοῦ κόμματος, δηλαδή ἀνθρώπων πού προέρχονται ἀπό τή βάση, νά ἐκλέγουν καί νά ἐκλέγονται καί νά λειτουργοῦν μέσα στό μηχανισμό τοῦ κόμματος. Γιά ποιό λόγο; Γιά νά συμμετέχουν στίς ἀποφάσεις ὡς πρός τό πρόγραμμα τοῦ κόμματος κι ὡς πρός τήν ἐφαρμογή αὐτοῦ τοῦ προγράμματος. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ ἀγρότης, τήν ἐποχή π.χ. τοῦ Παπάγου, θά μποροῦσε ν' ἀνέβει στήν κορυφή τῆς ἱεραρχίας τοῦ κόμματος καί ἐνδεχομένως νά κληθεῖ ἤ ν' ἀντιδράσει ἤ ἀλλιῶς νά προσυπογράψει στά ἀντιαγροτικά μέτρα ἐκείνης τῆς κυβέρνησης, πράγματα δηλαδή ἀδύνατα μέ τίς οἰκονομικές συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν καί ἐπικρατοῦν στή χώρα. Στήν Ἑλλάδα, ὅπου στήν οἰκονομία κυριαρχοῦν ὁρισμένοι μηχανισμοί καθαρά ἐκμεταλλευτικοί καί ὅπου ὑπάρχει ἕνας μεγάλος βαθμός ξενικῆς ἐπέμβασης, ὅπου δηλαδή ὑπάρχουν καίρια στοιχεῖα δυσλειτουργίας καί πρώιμης παρακμῆς τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, αὐτό σημαίνει ὅτι ὄχι μόνο τά ταξικά κόμματα εἶναι ἀδύνατα, ἀλλά καί ὅτι ἡ ἐκπροσώπηση τάξεων μέσα στά ἀστικά κόμματα εἶναι κι αὐτή ἀδύνατη. Γι' αὐτό τό λόγο νομίζω ὅτι τό πρόβλημα εἶναι πρωθύστερο: δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἐσωτερική δημοκρατία στό κόμμα, γιατί ἁπλούστατα θά δημιουργοῦσε μιά ἔκρηξη τῆς ἴδιας τῆς κομματικῆς συνοχῆς, ἄν ὄχι καί τοῦ καθεστῶτος.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Νομίζω, ὅτι πρίν ἐξετάσουμε, ἄν εἶναι δυνατό, τήν ἐσωκομματική δημοκρατία, θά πρέπει νά διευκρινίσουμε τί σημαίνει ὁ ὅρος αὐτός. Νά δοῦμε πρῶτα-πρῶτα ποιό εἶναι τό πρότυπο μέ βάση τό ὁποῖο ἀξιολογοῦμε τή δημοκρατικότητα ἤ μή τῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίας ἑνός κόμματος, ἄν τό πρότυπο αὐτό εἶναι ἐπαρκές καί ἄν πλάι του ὑπάρχουν ἄλλες δυνατές ἐναλλακτικές λύσεις. Ὅλοι, νομίζω, αὐτή τή στιγμή φέρνουμε στό νοῦ μας τό «ἀντιπροσωπευτικό» σύστημα –καί διερωτούμαστε κατά πόσον οἱ ἀρχές τῆς ἔμμεσης, ὅπως λέγεται, δημοκρατίας λειτουργοῦν μέσα σ' ἕνα κόμμα. Ἄν δηλαδή ὑπάρχει μιά ἀντανάκλαση καί μιά ἀλληλεπίδραση τῆς κορυφῆς μέ τή βάση, καί τό ἀντίστροφο. Ἀναρωτιέται ὅμως κανείς ἄν τό μοντέλο αὐτό ἐξακολουθεῖ νά ἐπαρκεῖ γιά τίς ἀνάγκες μας. Σκέφτομαι, ἀπό τό ἄλλο μέρος, τό πρότυπο τῆς ἄμεσης δημοκρατίας, ὅπως λειτούργησε προπαντός στήν Ἀθήνα τοῦ 4ου αἰώνα. Τότε, μέ τόν ὅρο κόμμα ἐννοοῦσαν τό συνασπισμό τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων πού λειτουργοῦσαν –χωρίς ἐκπροσώπηση– στήν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου. Δέν ὑπῆρχε ὁ δοσμένος κομματικός μηχανισμός πού θά δέσμευε αὐταρχικά τή λαϊκή θέληση. Τό ἄμεσο πρόβλημα τή στιγμή αὐτή δέν εἶναι βέβαια ἄν μποροῦμε νά πάρουμε τήν ἄμεση δημοκρατία σάν πρότυπο ἀναφορᾶς, ἀλλά ἄν τό ἀντιπροσωπευτικό σύστημα ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἐπαρκές γιά τό σύγχρονο ἄνθρωπο ἤ χρειάζεται νά τό δοῦμε σέ συνδυασμό μέ τό σύστημα αὐτοκυβέρνησης, πού μᾶς προσφέρει ἡ ἄμεση δημοκρατία.

Τό δυτικοευρωπαϊκό πρότυπο

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Μά νομίζω ὑπάρχει τό πρότυπο τό δυτικοευρωπαϊκό.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Μήπως πρέπει νά ποῦμε: τό πρότυπο τῶν ἀστικῶν ἤ τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων;

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Τό πρότυπο δημοκρατικῆς ὀργάνωσης ἑνός κόμματος τό ἔδωσε ἡ δυτικοευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία. Τό ἴδιο μοντέλο πῆραν καί οἱ μπολσεβίκοι καί πάνω σ' αὐτό τό μοντέλο ἔκαμαν ὁρισμένες μετατροπές, πιστεύοντας ὅτι πάντως δέν ἀναιροῦν τό βασικό δημοκρατικό χαρακτήρα. Τό ἴδιο μοντέλο υἱοθέτησαν καί τά χριστιανοδημοκρατικά κόμματα καί ἄλλα φιλελεύθερα ἤ συντηρητικά κόμματα.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Ἐδῶ βέβαια σοῦ ἐπισημαίνω ὅτι τό ἴδιο ἀντιπροσωπευτικό μοντέλο λειτουργεῖ διαφορετικά στή Ἀμερική, ὅπου οἱ προκριματικές ἐκλογές μεταβάλλουν τό πολιτικό τοπίο. Ἀλλά ἄς ἐπανέλθουμε στήν Ἑλλάδα.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Λοιπόν στό ἑλληνικό θέμα... Πρῶτα-πρῶτα συμφωνῶ βασικά μέ τό Γ. Δερτιλῆ, ὅτι γιά τά ἀστικά κόμματα –τά ὁποῖα ἀναγκαστικά, ὑπό συνθῆκες καθολικῆς ψηφοφορίας, πρέπει νά στηρίζονται σέ κάποιου εἴδους συμμαχία. διαφορετικῶν τάξεων καί στρωμάτων εἶναι ἐξαιρετικά ἐπικίνδυνη ἡ ὀργάνωση, ἀπό τήν ἄποψη ὅτι μέσα στή μαζική ὀργάνωση μπορεῖ νά βγοῦν στήν ἐπιφάνεια καί νά φτάσουν σέ ἔκρηξη οἱ ταξικές ἀνομοιογένειες στήν ἐκλογική τους βάση. Δέν νομίζω ὅμως ὅτι τό πρόβλημα εἶναι ἀξεπέραστο. Τό Συντηρητικό κόμμα τῆς Ἀγγλίας ὀργάνωσε μαζικά πολύ νωρίς συντηρητικούς ἐργάτες κάτω ἀπό τήν ἡγεσία τῶν ἀριστοκρατῶν. Τά χριστιανοδημοκρατικά κόμματα μεταγενέστερα στράφηκαν στούς ἀγρότες καί ἐργάτες.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Τό Συντηρητικό ἀπόκτησε κάποια δημοκρατία, γιά νά μπορεῖ νά ἐκλέγει τόν ἀρχηγό του, μέ τό Χήθ. Μέχρι τότε τούς διόριζε ὁ βασιλιάς.

ΔΕΡΤΙΛΗΣ: Νομίζω ὅτι δέν εἶναι τό ἴδιο στήν Ἑλλάδα. Διότι ὅταν ἔχεις μιά χώρα ὅπου τό ἄνοιγμα εἰσοδημάτων εἶναι 7/1 καί μιᾶς ἄλλης πού τό ἄνοιγμα εἰσοδημάτων εἶναι 35/1, τό ξεπέρασμα τῶν δυσκολιῶν εἶναι πολύ πιό δύσκολο στή δεύτερη παρά στήν πρώτη.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Ὄχι, αὐτό εἶναι ἐντελῶς μιά μηχανιστική ἐξήγηση. Δέν νομίζω οἱ διαφορές ἀπό ἄποψη εἰσοδημάτων ἤ ἀπό ὁποιαδήποτε ἄλλη ἄποψη νά ἦταν μικρότερες στήν Ἀγγλία τοῦ περασμένου αἰώνα ἀπό αὐτές πού ὑπάρχουν στήν Ἑλλάδα!

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Εἶναι ἐπικίνδυνο νά ἐπιχειρεῖς νά συγκρίνεις μιά αὐτοκρατορική χώρα μέ μιά ἐξαρτημένη. Εἶναι ἕνα σχῆμα πού νομίζω πώς δέν μπορεῖ νά ἐκφράσει τίποτα. Στήν αὐτοκρατορική Ἀγγλία ὑπῆρχε π.χ. ἡ δυνατότητα εἰσαγωγῆς συμπληρωματικῶν προσόδων ἀπό τό ἐξωτερικό, πράγμα πού δέν ἦταν ποτέ ἐφικτό στήν ἐξαρτημένη Ἑλλάδα.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Καί κάτι ἄλλο, ὑπάρχει ἐδῶ ἕνα πρόβλημα τρόπου ἄρθρωσης: στήν περίπτωση π.χ. τοῦ Συντηρητικοῦ κόμματος, ἐπί Ντισραέλι, ἔγιναν ὁρισμένες παραχωρήσεις πρός τούς ἐργάτες, μέ τίς ὁποῖες τό κόμμα τούς προσεταιρίστηκε.

Ἐκλογές τῆς 16ης Φεβρουαρίου 1964

Κόμματα	Ψῆφοι	Ποσοστό %	Ἕδρες	Σχέσις ἑδρῶν πρός ψήφους
Ε.Κ.	2.424.477	**52,72**	171	108
Ε.Ρ.Ε.-Κ.Π.	1.621.546	**35,26**	107	101
Ε.Δ.Α.	542.865	**11,80**	22	62
Διάφοροι[1]	9.951	**0,22**	–	–

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Ἀποτελεῖ κατά τήν ἄποψή μου μυθολογία τό νά πιστεύουμε ὅτι τά ἀστικά κόμματα, καί κατ' ἐπέκταση ἡ ἀστική τάξη, δέν ἔκανε ποτέ στήν ἑλληνική ἱστορία σημαντικές παραχωρήσεις εἴτε στούς ἐργάτες εἴτε στούς ἀγρότες εἴτε στά μικρομεσαῖα στρώματα.

ΔΕΡΤΙΛΗΣ: Ἔ, ὄχι καί νά πιστεύουμε ὅτι ἡ ἀστική τάξη ἔκανε παραχωρήσεις στούς ἀγρότες! Εἶναι λιγάκι ὑπερβολικό. Μήπως μετά ἀπό 100 χρόνια πού ἔδωσε ἀγροτική μεταρρύθμιση; Ἡ πρώτη διανομή ἐθνικῶν χτημάτων ἔγινε τό 1871 καί τά ἰδιωτικά τσιφλίκια μοιράστηκαν μόλις τό 1924.

Ἡ ὑπόδειξη τῶν ὑποψηφίων

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Πέρα ἀπό τόν κίνδυνο τῆς ἔκρηξης τῆς διαταξικῆς βάσης ἑνός ἀταξικοῦ κόμματος, μᾶλλον ἑνός κόμματος πού θέλει νά παρουσιάζεται σάν ἀταξικό, στήν ἑλληνική πραγματικότητα ὑπάρχει γιά μένα τό κρίσιμο ζήτημα τῆς ὑπόδειξης τῶν ὑποψηφίων. Ἐάν ἕνα ἀστικό ἰδίως κόμμα ἀποφασίσει νά ὀργανωθεῖ δημοκρατικά, πού σημαίνει ὁπωσδήποτε ὅτι οἱ τοπικές του ὀργανώσεις θά ὑποδεικνύουν τούς ὑποψηφίους τοῦ κόμματος στίς βουλευτικές ἐκλογές, αὐτό θέτει σέ ἄμεσο κίνδυνο τά τοπικά κόμματα τῶν πολιτευτῶν. Ἐάν τό κόμμα προχωρήσει σέ μιά τέτοια ὀργάνωση, αὐτό πού πρέπει κανείς νά περιμένει εἶναι ὅτι οἱ τοπικοί πολιτευτές θά γράψουν τούς φίλους τους στήν τοπική ὀργάνωση, ὥστε νά ἐξασφαλίσουν τήν ἐκλογή τους. Κι αὐτό ἔγινε ἀπ' ὅ,τι ξέρω καί σέ ἀρκετές περιφερειακές ὀργανώσεις τῆς ΕΔΗΚ πρίν ἀπό τήν ἐκλογή τῶν περιφερειακῶν ἐπιτροπῶν καί τῶν ἀντιπροσώπων στό συνέδριο. Ἀναρωτιέται συνεπῶς κανείς ἄν ἡ ἁπλή ἐγκαθίδρυση τῆς κομματικῆς δημοκρατίας θά ὁδηγήσει σέ οὐσιαστικές μεταμορφώσεις μέσα στή δομή τοῦ κόμματος. Μιά δεύτερη διάσταση εἶναι τό ζήτημα τῆς ἡγεσίας. Ἕνας χαρισματικός ἡγέτης ὅπως ὁ Καραμανλῆς ἤ ὁ Παπανδρέου ἔχει κάποια περιθώρια νά προχωρήσει σέ δημοκρατική ὀργάνωση. Ὅσο μπορεῖ νά πιθανολογήσει, τά μέλη θ' ἀμφισβητήσουν τυχόν τούς τοπικούς πολιτευτές, ἀλλά δέν θ' ἀμφισβητήσουν τόν ἀρχηγό. Ἀπό τή στιγμή ὅμως πού, ὅπως συνέβη στό ΠΑΣΟΚ, ἡ ἐσωκομματική δημοκρατία ἀρχίζει νά καταργεῖ τό χαρισματικό ἡγέτη σάν χαρισματικό ἡγέτη, εἶναι αὐτονόητο ὅτι δημιουργεῖται μιά σύγκρουση πού δέν μπορεῖ εὔκολα νά λυθεῖ. Λοιπόν νομίζω ὅτι αὐτά τά τρία πρίσματα, δηλαδή τό θέμα τῆς σύγκρουσης ταξικῶν ἤ ἄλλων κοινωνικῶν συμφερόντων, τό θέμα τῆς ἐπιβίωσης τῶν τοπικῶν κομμάτων τῶν βουλευτῶν καί τό θέμα τῆς ἐπιβίωσης μιᾶς χαρισματικῆς ἡγεσίας, εἶναι τά τρία καίρια σημεῖα ἀπό τά ὁποῖα ἐξαρτᾶται ἄν μπορεῖ νά γίνει δημοκρατική ὀργάνωση στά ἑλληνικά ἀστικά κόμματα.

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Πράγματι, ὄχι μόνο τό σπουδαῖο σημεῖο εἶναι ἡ ἐπιλογή τῶν ὑποψηφίων, ἀλλά μπορῶ νά σᾶς πῶ ὅτι τά ἑλληνικά κόμματα δέν λαβαίνουν ὕπαρξη, παρά ἀπό τή στιγμή πού ἀρχίζει νά γίνεται ἡ ὑπόδειξη τῶν ὑποψηφίων, ἡ κατάρτιση τῶν συνδυασμῶν. Τότε ἀρχίζει νά ὑπάρχει ἑλληνικό κόμμα καί παγιώνεται σέ κόμμα τῆς Βουλῆς. Στά κόμματα αὐτά ἡ ὀργάνωση ἐμφανίζεται, νομίζω, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐξελέγησαν οἱ ὑποψήφιοι, καί ἐπιχειροῦν νά δημιουργήσουν τίς συνθῆκες μιᾶς ἐπανεκλογῆς. Γι' αὐτό ἐγώ εἶμαι λίγο ἀπαισιόδοξος, ὅσον ἀφορᾶ τή δυνατότητα νά ἔχουμε στήν Ἑλλάδα κόμματα δημοκρατικά ὀργανωμένα. Κι αὐτό εἶναι ὁ κίνδυνος τοῦ Κέντρου. Γιά νά μπορέσει νά σταθεῖ πρέπει ν' ἀποκτήσει γερή συλλογική συγκρότηση καί ἡγεσία.

ΔΕΡΤΙΛΗΣ: Ἐγώ ἤθελα νά πῶ ὅτι συμφωνῶ μέ τίς ἀπόψεις τοῦ Μαυρογορδάτου, ὅτι τά στοιχεῖα τῆς πατρωνείας καί τῆς ἰδεολογίας παίζουν καίριο ρόλο. Ἐκεῖνο ὅμως πού ἤθελα πάλι νά διευκρινίσω εἶναι ὅτι τό πρωτογενές αἴτιο δέν βρίσκεται ἐκεῖ. Γιατί τελικά τί εἶναι ἐκεῖνο πού ἐπιτρέπει τήν πατρωνεία; Καί τί εἶναι ἐκεῖνο πού ἐπιτρέπει αὐτή τήν ἰδεολογική ἀλλοτρίωση καί τήν παραπλάνηση πού ἀνέφερε ὁ Δημητράκος; Κατά τή γνώμη μου, αὐτό πού τά ἐπιτρέπει ὅλα αὐτά εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀνάγκη ν' ἀποφύγουμε μιά ἐκ τῶν κάτω ἀνατροπή τῆς κρατούσης τάξης μέσα στό κόμμα καί, κατ' ἐπέκταση, μέσα ἴσως καί στό ὅλο κοινωνικό σύστημα. Ἄς φανταστοῦμε ἕνα παράδειγμα ὅπου ἐμφανίζεται ξαφνικά ἕνας χαρισματικός ἡγέτης ἀπό τά κάτω, ἐγείρει ταξικά πλέον αἰτήματα μέσα στό κόμμα καί συγκρούεται μέ τόν καθιερωμένο ἐκ τῶν ἄνω ἀρχηγό: δέν εἶναι βέβαιο ὅτι θ' ἀνατραπεῖ ἡ ἱεραρχική τάξη μέσα στό κόμμα; Δηλαδή ἡ ἐσωκομματική δημοκρατία ἀποκλείεται μέσα στά ἑλληνικά κόμματα, ἀκριβῶς γιά νά διαιωνίζεται αὐτό τό σύστημα πατρωνείας καί ἰδεολογικῆς ἀλλοτρίωσης ἔξω ἀπό τά κόμματα· καί μέσα σέ κάθε κόμμα χωριστά, γιά νά μήν ὑπάρχει περίπτωση ἀμφισβήτησης ἀπό κοινωνικά προσδιορισμένους ἡγέτες ἤ ὁμάδες πού θά ξεπηδήσουν ἀπό τήν ἴδια τή βάση τῶν κομμάτων.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Ἔχω τή γνώμη ὅτι ἡ πραγματική ἐσωκομματική δημοκρατία δέν εἶναι θέμα ἀναπαραγωγῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκπροσώπησης, τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας. Εἶναι θέμα ἄρθρωσης, πῶς συναρθρώνεται τό πολιτικό κόμμα μέ τίς κοινωνικές δυνάμεις· ἄν συναρθρώνονται τελικά οἱ κοινωνικές ἀνάγκες, δηλαδή ἄν μετουσιώνονται σέ πολιτικές προγραμματικές ἀρχές, σ' ἕνα πρόγραμμα.

Ἡ ἐσωκομματική νομιμότητα

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Αὐτό ἔχει μεγάλη σημασία καί νομίζω πώς ὁδηγεῖ σ' ἕνα ἄλλο ἐρώτημα, δηλαδή στό πῶς μπορεῖ νά ἐλεγχθεῖ ἡ ἐσωκομματική νομιμότητα. Κατά πόσο λ.χ. ἡ τήρηση τῶν ἐσωκομματικῶν διαδικασιῶν γιά τήν ἐπιλογή τῶν ὑποψηφίων κλπ. μπορεῖ νά προσβληθεῖ ἀπό τά μέλη καί πῶς; Θά πρέπει μήπως νά προβλεφθεῖ ἡ δυνατότητα προσφυγῆς σέ κάποιο ὄργανο τοῦ κόμματος ἤ – ὅπως συνέβη μέ τό Δημοκρατικό Κόμμα τῶν ΗΠΑ – θά πρέπει νά ἀναγνωρισθεῖ καί δυνατότητα προσφυγῆς στά κρατικά δικαστήρια; Τό πρόβλημα ἔτσι γίνεται πλατύτερο: Οἱ ἐνέργειες ἑνός κόμματος, ἔστω καί ἄν λαβαίνουν χώρα στό ἐσωτερικό του, θά πρέπει νά θεωρηθεῖ ὅτι ἀποτελοῦν κρατικές δραστηριότητες; Ἐάν ναί, τότε ὁποιοσδήποτε πολίτης καί εἰδικότερα τό μέλος τοῦ κόμματος δικαιοῦται νά προσφύγει στά κρατικά δικαστήρια καί νά ζητήσει τήν ἀποκατάσταση τῆς νομιμότητας.

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Ὅπως συμβαίνει σ' ἕνα ὁρισμένο βαθμό γιά τά σωματεῖα.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Σήμερα ὅμως δέν δέχεται κανένα ἑλληνικό κόμμα, καί κανένα εὐρωπαϊκό ἀπ' ὅ,τι ξέρω – ἀλλά οὔτε καί τό κράτος ἐνδιαφέρεται – νά μεταβάλει τίς ἐσωκομματικές του ὑποθέσεις σέ δημόσιες. Τό κόμμα ἐξακολουθεῖ σήμερα νά ἀντιμετωπίζεται σάν μιά καθαρά ἰδιωτική ὑπόθεση.

ΡΟΖΑΚΗΣ: Νομίζω ὅτι λέγοντας ἐσωκομματική δημοκρατία θά πρέπει νά τονίσουμε ὅτι ἀκόμα καί στά πιό προωθημένα δυτικοευρωπαϊκά κόμματα δέν σημαίνει πάντοτε τό πέρασμα τῆς ἀπόφασης ἀπό τή βάση στήν κορυφή. Ὡστόσο, αὐτό πού παρατηρεῖται σάν ὑγιές φαινόμενο στήν ἐσωκομματική δημοκρατία, εἶναι ἡ δυνατότητα πιά τῆς βάσης νά ἐλέγχει, καί αὐτή εἶναι ἡ μετριοπαθέστερη ἄν θέλετε ἀντίληψη σέ σχέση μέ τήν ἀπολυτότητα πού ἔχει ἡ συνεχής ροή τῆς ἀπόφασης ἀπό κάτω πρός τά πάνω, πού εἶναι σχεδόν ἀδύνατη. Κι ἴσως ἐκεῖ θἄπρεπε νά δοῦμε, ἄν ἔστω αὐτή ἡ μετριοπαθής ἀντίληψη ἐπικρατεῖ κατά ποσοστό στά ἑλληνικά κόμματα. Καί ἴσως θά μπορούσαμε νά δοῦμε ποιός εἶναι ὁ ρόλος τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας σάν μιᾶς ὁμάδας πού ἀποτελεῖ αὐτή τή στιγμή τήν κορυφή σέ σχέση μέ τήν ὁποιαδήποτε βάση. Ὑπάρχει ἐπίδραση στή γνώμη τῶν βουλευτῶν, ἡ ὁποία νά προέρχεται σαφῶς ἀπό τή βάση τοῦ κόμματος ἤ ὄχι;

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Ὑπάρχει ἀναπόφευκτα σ' ὅλα τά κόμματα, εἴτε τῆς Ἑλλάδας εἴτε τοῦ ἐξωτερικοῦ, μία, ἄς τήν ποῦμε, ὑποστασίωση τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας, κυρίως τῆς κυβέρνησης, ἰδίως ὅταν αὐτά εἶναι κόμματα ἐξουσίας, γιατί λειτουργεῖ ἐκεῖ ἕνα εἶδος Raison d' Etat πού τό ξεχωρίζει ἀπό τίς ἐπιθυμίες, ἀπό τίς πιέσεις τῆς βάσης, ὅσο καί δημοκρατικά νάναι ὀργανωμένο αὐτό τό κόμμα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, αὐτό πού γίνεται μέ τά κομμουνιστικά κόμματα εἶναι ὅτι αὐτά τά ὁποῖα ἀποφασίζει ἕνα κομμουνιστικό κόμμα, ἕνα ἐπαναστατικό κόμμα, μέ τή μέθοδο τοῦ δημοκρατικοῦ συγκεντρωτισμοῦ, εἶναι ὑποχρεωμένοι οἱ κοινοβουλευτικοί ἐκπρόσωποι νά τά ἐκφράσουνε ὅταν βρίσκονται στό Κοινοβούλιο. Συνεπῶς αὐτή ἡ ὑποστασίωση πού γίνεται στό ἐπίπεδο τῆς ἐξουσίας ἀπό ἄλλα κόμματα δέν λειτουργεῖ στήν περίπτωση τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων, δέν δημιουργεῖται δηλ. μιά αὐτονομία τῆς κομμουνιστικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας ἐπειδή βρίσκεται στό Κοινοβούλιο. Τώρα τό πῶς. Συμφωνῶ ἀπολύτως μαζί σου στό

ὅτι ἡ βάση ποτέ σέ κανένα κόμμα, εἴτε κομμουνιστικό εἴτε σοσιαλιστικό εἴτε ὁτιδήποτε, δέν παίζει ἕνα κυρίαρχο ρόλο στό πέρασμα μιᾶς ὁρισμένης γραμμῆς πρός τά πάνω, ἀλλά ρόλο ἐξελεγκτικό.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Πάντως θά ἤθελα νά σημειώσω ὅτι ἀπό τήν πρώτη στιγμή πού ἕνα ὀργανωμένο μαζικά κόμμα βγάζει βουλευτές στό Κοινοβούλιο δημιουργεῖται ἡ ἀντίφαση ἀνάμεσα στήν κομματική βάση, πού εἶναι ἀναγκαστικά στενότερη ἀπό τήν ἐκλογική βάση. Ὁ βουλευτής δέν ἀντιπροσωπεύει πιά τά μέλη τοῦ κόμματος, ἀντιπροσωπεύει τούς ψηφοφόρους τοῦ κόμματος, τούς τωρινούς καί κατά κάποια ἔννοια τούς μελλοντικούς. Συνεπῶς ἡ αὐτονομία σ' ὅλα τά κόμματα τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας ἀπό τά ὀργανωμένα μέλη τοῦ κόμματος ὀφείλεται στήν ἀνάγκη τοῦ κόμματος νά ἀντιπροσωπεύσει καί νά ἀποκτήσει πλατύτερη ἐκλογική βάση.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Βασικά νομίζω ὅτι στό θέμα τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐκπροσώπησης ὑπάρχει μιά ἀντίφαση στίς ἐσωτερικές διαδικασίες πού λαβαίνουν χώρα ἀνάμεσα στή βάση τοῦ κόμματος καί στίς ἄλλες βαθμίδες τῆς κομματικῆς ἱεραρχίας. Καί ἡ ἀντίφαση αὐτή ἀνάμεσα στή βάση καί στούς κοινοβουλευτικούς ἐκπροσώπους τοῦ κόμματος νομίζω ὅτι ὀφείλεται βασικά – ἰδιαίτερα στή χώρα μας – σέ μιά συγκεκριμένη πολιτική τοῦ κράτους. Τό Σύνταγμά του δέν ἀναγνωρίζει τό κόμμα σάν ὄργανο τοῦ κράτους στή διαδικασία λήψης τῶν ἀποφάσεων, ἀλλά τούς βουλευτές, οἱ ὁποῖοι βέβαια συγκροτοῦνται καί ἀποτελοῦν μιά πραγματική κατάσταση σάν ὁμάδα κομματική μέσα στή Βουλή. Καί οἱ βουλευτές – οἱ κυβερνητικοί ἀλλά καί οἱ ἄλλοι – στεροῦνται μέ τή σειρά τους ἀπό τήν κομματική ἡγεσία ἀπό τό δικαίωμα ἔκφρασης ξεχωριστῆς γνώμης! Αὐτό εἶναι πολύ σημαντικό. Τό κατ' ἐξοχήν ταξικό ἀστικό κράτος ἀρνεῖται νά ἀναγνωρίσει τήν ταξική συγκρότηση τῆς κοινωνίας στό ἐπίπεδο τῆς ἐξουσίας, ὅπως δέν ἀναγνωρίζει τήν ἐκπροσώπηση τῶν τοπικῶν περιοχῶν τῆς χώρας ἀπό τούς βουλευτές. Ἀφορισμοί ὅπως αὐτός πού ὑποστηρίζει ὅτι οἱ βουλευτές ἐκπροσωποῦν τό λαό στό σύνολό του δέν πρέπει νά ἰδωθεῖ ἁπλά κάτω ἀπό τό πρίσμα τῆς τάσης τοῦ κράτους γιά ὑπερσυγκέντρωση ἐξουσιῶν. Ἐκφράζει, κατά τή γνώμη μου, μιά θεμελιακή πολιτική ἐπιλογή: νά κρατηθεῖ ὁ λαός καί οἱ βαθιές κοινωνικές ἀντιθέσεις μακριά ἀπό τά κύρια ὄργανα τῆς πολιτικῆς διαδικασίας, δηλαδή ἀπό τά κόμματα καί τή Βουλή. Ἐκεῖνο πού φοβίζει καί ἑνώνει ὅλα τά κόμματα – κι ὄχι μόνο τά ἀστικά – δέν εἶναι μόνο ὁ κίνδυνος αὐταρχικῶν λύσεων, ἀλλά καί ἡ θέση σέ ἀμφισβήτηση ἤ ἔστω ἡ ἀδιαφορία τοῦ λαοῦ γιά τό πρότυπο τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος. Ὁ λαός θεωρεῖται ἐξίσου ἐπικίνδυνος μέ τούς συνταγματάρχες, γιά τά προνόμια τῆς πολιτικῆς τάξης, ὅταν διεκδικεῖ ἄμεση συμμετοχή στή διαδικασία λήψης τῶν ἀποφάσεων. Συνέπεια τῆς δυσπιστίας αὐτῆς πρός τό λαό καί τίς κοινωνικές, καί ἰδίως τίς πολιτικές, διεκδικήσεις του εἶναι νά ἀναγνωρίζεται στήν κοινοβουλευτική ὁμάδα – ἰδίως στά ἀστικά κόμματα – ἕνας δυσανάλογος ρόλος μέσα στό κόμμα, πού ἐπισκιάζει οὐσιαστικά ὅλες τίς ἐσωκομματικές διαδικασίες πού ἐνδεχομένως ὑπάρχουν. Στά ΚΚ τό ρόλο τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας παίζουν ἄλλα ὄργανα στήν κορυφή τῆς ἱεραρχίας, ὄχι ὅμως ὁ πολιτικά ἀνώριμος καί «ἄμορφος» λαός.

Τό Σύνταγμα καί ἡ βάση τῶν κομμάτων

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Ἐπειδή ἀναφέρατε τό Σύνταγμα καί τήν ἀναγνώριση τῶν κομμάτων ἀπό αὐτό, ἤθελα νά σᾶς πῶ ὅτι πράγματι τίμησε τά κόμματα, γιατί αὐτή τή φορά τά ἀναφέρει, δέν τά ἀγνοεῖ. Μέ ποιό τρόπο ὅμως; Στήν πρώτη παράγραφο λέει: «Ἕλληνες πολῖται ἔχοντες τό δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν δύνανται νά ἱδρύουν ἐλευθέρως καί νά μετέχουν εἰς πολιτικά κόμματα, ἡ ὀργάνωσις καί ἡ δρᾶσις τῶν ὁποίων ὀφείλει νά ὑπηρετεῖ τήν ἐλευθέραν λειτουργίαν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος». Ἀναφέρω ἐπίσης πῶς τό Σύνταγμα ἐξασφαλίζει νά μή δημιουργηθεῖ ποτέ βάση κόμματος: «Ἀπαγορεύονται ἀπολύτως αἱ οἱασδήποτε μορφῆς ἐκδηλώσεις ὑπέρ πολιτικῶν κομμάτων τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει καί τῶν ὀργάνων τῶν σωμάτων ὀφαλείας καί τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὡς καί ἡ ἐνεργός ὑπέρ κόμματος δρᾶσις τῶν ὑπαλλήλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων καί τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως». Ἑπομένως ἄν γίνει κουβέντα πολιτική σ' ἕνα δημόσιο γραφεῖο ἤ σ' ἕνα γραφεῖο τῆς οἱασδήποτε κοινότητας ἤ οἱουδήποτε νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου, ὅπως λέει, μπορεῖ ν' ἀσκηθεῖ πειθαρχική δίωξη. Ἔτσι διαμορφώνεται ἡ κοινή γνώμη ἡ ὁποία θά φτιάξει τή βάση τῶν κομμάτων. Σέ κάθε στροφή τοῦ Συντάγματος, ὑπάρχει μιά παγίδα γιά τήν ὁποία εἶναι συνυπεύθυνη ἄλλωστε καί ἡ ἀντιπολίτευση, πού πολλές φορές δέν κατάλαβε τήν παγίδα.

Ἐκλογές τῆς 17ης Νοεμβρίου 1974

Κόμματα	Ψῆφοι	Ποσοστό %	Ἕδρες	Σχέσις ἑδρῶν πρός ψήφους
Ν.Δ.	2.669.133	**54,37**	219*	134
Ε.Κ.-Ν.Δ.	1.002.559	**20,42**	60*	98
ΠΑ.ΣΟ.Κ.	666.413	**13,58**	13*	32
Ε.Α.	464.787	**9,47**	8	28
Ε.Δ.Ε.	52.768	**1,08**	–	–
Διάφοροι[1]	53.314	**1,09**	–	–

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Κύριε καθηγητά, ὑπάρχει καί ἡ ἀντίστροφη ὄψη. Ὅτι ἡ ἴδια αὐτή διάταξη ἀποκλείει τή δημιουργία κομματικῶν ὀργανώσεων διά τοῦ διορισμοῦ δημοσίων ὑπαλλήλων. Τό ἀμερικανικό ἀλλά καί τό ἑλληνικό μοντέλο στό ζήτημα αὐτό εἶναι ὅτι δημιουργεῖς τό κόμμα σου καί τήν κομματική σου ὀργάνωση διορίζοντας ἀνθρώπους στόν κρατικό μηχανισμό οἱ ὁποῖοι μετά εἶναι ὑποχρεωμένοι ὄχι μόνο νά σέ ὑποστηρίζουν, ἀλλά καί νά πληρώνουν ἕνα ποσοστό τοῦ μισθοῦ τους στόν κομματικό κορβανά.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Δέν νομίζω ὅτι μπορεῖ νά γίνει ἐπίκληση τοῦ ἀμερικανικοῦ μοντέλου, πού δέν μπόρεσε νά ἐπιβιώσει πέρα ἀπό τό τέλος τοῦ περασμένου αἰώνα – στήν Ἑλλάδα καταργήθηκε μέ τή θέσπιση τῆς μονιμότητας τῶν ὑπαλλήλων στίς ἀρχές τοῦ αἰώνα μας. Τώρα ὅμως δέν δικαιολογεῖται ὁ ἀποκλεισμός τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἀπό τήν πολιτική, ὄχι μόνο γιατί στερεῖ τό δικαίωμα αὐτό ἀπό τούς μισούς σχεδόν Ἕλληνες, ἀλλά καί γιά τό λόγο ὅτι καθιερώνονται ὁλοένα καί ἀντικειμενικότερα κριτήρια γιά τό διορισμό καί τήν κατάστασή τους.

ΒΕΓΛΕΡΗΣ: Ξεχνᾶτε τά ἐθνικά φρονήματα καί τίς συχνές ἄρσεις τῆς μονιμότητας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ: Μά καί μέ τή μονιμότητα ὁ ὑπάλληλος δέν ἔχει λύσει ὅλα τά προβλήματα. Ἀπό κεῖ καί πέρα ἡ πελατεία ἀρχίζει καί λειτουργεῖ στή μετάθεσή του, στήν προαγωγή του κλπ.

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ: Φυσικά αὐτό δέν εἶναι θέμα ἀντικειμενικό καί οὔτε ἀξιοκρατικό, ἄν τό πάρουμε ἀπό μικροαστική ἄποψη. Ἀλλά ἐδῶ πιά τίθεται θέμα νομιμότητας τοῦ ἴδιου τοῦ καθεστῶτος. Τό πρόβλημα νομίζω δέν εἶναι νά καταργήσουμε τό μισό ἐκλογικό σῶμα, ἀποκλείοντάς το ἀπό τήν ἐνεργό συμμετοχή στά κοινά γιά νά προφυλαχτοῦμε ἀπό μιά παρανομία.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ: Εἶναι τάση τῶν δεξιῶν καθεστώτων ν' ἀποπολιτικοποιοῦν θεσμικά τήν κοινωνική ζωή, εἴτε μέσα στούς δημόσιους ὀργανισμούς εἴτε στό στρατό εἴτε στό ἐργοστάσιο. Στήν Ἑλλάδα δέν ἐδιώχθη ὅμως ποτέ κανείς, οὔτε ἐπί Καραμανλῆ οὔτε ἐπί χούντας, γιά τά δεξιά του φρονήματα. Τό «ἀπαγορεύεται ἡ πολιτική στό στρατό», ἐσήμαινε ὅτι ἐγώ ὅταν ἔπαιρνα τό ΒΗΜΑ ἔπρεπε νά τό διπλώνω, ἐνῶ οἱ ἄλλοι πού ἔπαιρναν τήν ΑΚΡΟΠΟΛΗ τήν παίρνανε φανερά.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οἱ πίνακες πού ὑπάρχουν στό κείμενο, μέ τά ἀποτελέσματα τῶν τελικά τεσσάρων τελευταίων ἐκλογικῶν ἀναμετρήσεων, εἶναι παρμένοι ἀπό τό βιβλίο τῶν Χ.Γεωργίου, Η.Καρρᾶ «ΕΛΑΒΟΝ...» (ἐκδ. «ΒΕΡΓΟΣ»). Πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι: α) ὁ δείκτης πού ἐκφράζει τήν ἀναλογία ἑδρῶν πρός ψήφους, βγαίνει πολλαπλασιάζοντας μέ 100 τό ποσοστό τῶν ἑδρῶν πού κατάκτησε ἕνα κόμμα καί διαιρώντας μέ τό ποσοστό τῶν ἑδρῶν πού πῆρε. Ὅταν ὁ δείκτης εἶναι μεγαλύτερος τοῦ 100, σημαίνει ὅτι ἀναλογικά οἱ βουλευτές τοῦ κόμματος εἶναι περισσότεροι ἀπό τίς ψῆφους πού πῆρε. β)Οἱ ἐκλογικές περιφέρειες ἦταν στίς τρεῖς προχουντικές ἐκλογές 55, ἐνῶ τό 1974 ἔγιναν 56. Ἡ ΕΔΑ ἔβαλε τό 1963 σέ 54 καί τό 1964 σέ 31 περιφέρειες, τό Κ.Π. (1963) σέ 51 καί ἡ ΕΔΕ (1974) σέ 53. γ) Τά κόμματα ἀναφέρονται μέ τ' ἀρχικά τους καί εἶναι «Ἐθνική Ριζοσπαστική Ἕνωση», «Ἕνωση Κέντρου» – «Κόμμα Προοδευτικῶν» (ΕΚ–ΚΠ), «Πανδημοκρατικό Ἀγροτικό Μέτωπο Ἑλλάδος» (ΠΑΜΕ – 6 κόμματα), «Ἕνωση Κέντρου» (ΕΚ), «Ἑνιαία Δημοκρατική Ἀριστερά» (ΕΔΑ), «Κόμμα Προοδευτικῶν» (ΚΠ), «Νέα Δημοκρατία» (Ν.Δ), «Ἕνωση Κέντρου» – «Νέες Δυνάμεις» (ΕΚ-ΝΔ), «Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα» (ΠΑΣΟΚ), «Ἑνωμένη Ἀριστερά» (ΕΑ) καί «Ἐθνική Δημοκρατική Ἕνωσις» (ΕΔΕ). δ) Μετά τίς ἐπαναληπτικές καί ἀναπληρωματικές ἐκλογές τοῦ 74, οἱ βουλευτές τῆς Ν.Δ. ἔγιναν 216, τῆς ΕΔΗΚ 61 καί τοῦ ΠΑΣΟΚ 15, ἐνῶ στό κλείσιμο τῆς Βουλῆς ἡ δύναμη τῶν κομμάτων ἦταν: Ν.Δ 215, ΕΔΗΚ (ἡ ἄλλοτε ΕΚ-ΝΔ) 57, ΠΑΣΟΚ 15, «Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία» 3, ἀνεξάρτητοι 2 (Τ.Μήνης, Ἰπ. Σαββούρας) καί Ε.Α. 8 (δηλαδή: 5 ΚΚΕ, 2 ΚΚΕ ἐσ. καί 1 ΕΔΑ).

'Αλουμίνιο «ΠΕΣΙΝΕ» καί καταστροφή τῆς γῆς

ΜΙΑ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ «ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ» ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ

Η PECHINEY UJINE KUHLMANN (PUK), τέταρτη στήν παγκόσμια παραγωγή ἀλουμινίου, ἐλέγχει καί τήν Α.Ε. «᾽Αλουμίνιον τῆς Ἑλλάδος», καί τό πολυεθνικό αὐτό συγκρότημα δέν ἄφησε ἀνεκμετάλλευτες τίς δυνατότητες διείσδυσης στήν ἑλληνική οἰκονομία. ᾽Από τή φύση του ἐκμεταλλεύεται τήν ὁμοιογένεια καί ἀνομοιογένεια τοῦ παγκόσμιου καπιταλιστικοῦ συστήματος:

- ὁμοιογένεια στήν παγκόσμια ἀγορά προϊόντων, κεφαλαίου καί ἐργατικῆς δύναμης·
- ἀνομοιογένεια στίς τοπικές συνθῆκες παραγωγῆς, τούς φυσικούς πόρους, τή νομοθεσία, τή φορολογία, τό κόστος ἐργατικῆς δύναμης, τίς πολιτικές συνθῆκες.

Ἡ λογική τοῦ συστήματος συνοψίζεται στή φράση «πραγματοποίηση τοῦ maximum ὑπεραξίας».

Γενικά οἱ πολυεθνικές διευρύνουν τόν καπιταλισμό, καί σάν τρόπο παραγωγῆς - ἐκμετάλλευσης καί σάν τρόπο ζωῆς. Καί ναί μέν μπορεῖ νά πρόκειται γιά σημαντική μονάδα βαριᾶς βιομηχανίας (ἀνεξάρτητα ἄν ὁ προσανατολισμός της βασικά πρός τήν παραγωγή ἀλουμίνας καί ὄχι ἀλουμινίου σημαίνει ἀπώλεια συναλλαγματικοῦ ὀφέλους, τή μή δημιουργία καί ἄλλων μονάδων γιά τά προϊόντα ἀλουμινίου), ἀλλά μέ τίς συνθῆκες πού λειτουργεῖ καταστρέφει τή γύρω περιοχή καί εἶναι πηγή κινδύνων γιά τούς ἐργαζόμενους τουλάχιστον.

Βέβαια συμφωνοῦμε μέ τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη, ἀλλά αὐτή πρέπει νά βασίζεται στή σωστή πολιτική:

1. Κατοχύρωση ἐθνικῶν καί τοπικῶν συμφερόντων, βραχυχρόνια καί μακροχρόνια.
2. ᾽Αξιοποίηση πλουτοπαραγωγικῶν πόρων κατά τόν καλύτερο δυνατό τρόπο.
3. Νά μήν ἐμποδίζει τήν πολύπλευρη καί ὀρθολογικότερη ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς.
4. Νά γίνεται βάσει μιᾶς χωροθέτησης, πού θ᾽ ἀποβλέπει στήν ἐλάχιστη ἀλλοίωση καί ὑποβάθμιση τοῦ περιβάλλοντος.

Στήν Ἑλλάδα ὅμως, πού δέν ὑπάρχει νομοθετική ρύθμιση τοῦ θέματος καί ὁ σχεδιασμός καί προγραμματισμός εἶναι ἀποτέλεσμα τεχνοκρατικῆς σκέψης, τό περιβάλλον ὑποβαθμίζεται συνέχεια.

Ἡ ἔλλειψη ἐνημέρωσης τοῦ κοινοῦ, ὁ ἀποπροσανατολισμός τοῦ λαοῦ, ἡ ἀδυναμία παρέμβασης τῶν πολιτῶν ὀξύνουν τό πρόβλημα.

Ἡ μή συμμετοχή τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης, κατ᾽ ἐξοχήν ἁρμόδιου φορέα, τοῦ ΤΕΕ, τῶν ἐπιστημονικῶν συλλόγων καί τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων τῶν ἐργαζομένων στίς διαδικασίες σχετικά μέ θέματα χωροταξίας, φυσικοῦ σχεδιασμοῦ, προστασίας τοῦ περιβάλλοντος καί ποιότητας τῆς ζωῆς, καθορίζει καί τή θέληση τῆς κυβέρνησης νά ἐλέγξει τά ξένα καί ντόπια μονοπώλια.

Ἡ ὑποβάθμιση τοῦ περιβάλλοντος εἶναι καταστρεπτική γιά τό σύνολο τῶν Ἑλλήνων. Ὅσο κι ἄν ἡ «ΠΕΣΙΝΕ» ἔχει ἀγοράσει τεράστια ἔκταση γύρω ἀπό τό ἐργοστάσιο, μήν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ γῆ ἀνήκει στούς Ἕλληνες καί ἡ δημιουργία σεληνιακῶν τοπίων αὐτούς βλάπτει.

Ἄς δοῦμε ὅμως τά προβλήματα πού ἔχουν δημιουργηθεῖ ἤ δημιουργοῦνται ἀπό τή λειτουργία τοῦ ἐργοστασίου.

Δημογραφικό πρόβλημα

Ἡ κατάσταση πού δημιουργεῖται ἀπό τήν «ΠΕΣΙΝΕ» θά ἔχει, ἄν δέν ἔχει ἀρχίσει, σά συνέπεια δημογραφικό πρόβλημα. Καί αὐτό γιατί ὁ προσανατολισμός τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς κατευθύνεται μονόδρομα πρός τήν ἐργασία στή βιομηχανική μονάδα. Στό μεταξύ ἡ ἐπερχόμενη καταστροφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καθιστᾶ ἀρνητική κάθε ἀπασχόληση μέ ἄλλες δραστηριότητες πού εἶχαν ὅλες τίς προϋποθέσεις ἐπιτυχίας, π.χ. μελισσοκομία, ἀμπελουργία, κτηνοτροφία. Ἔτσι ἡ μονάδα ἔχει στήν κυριολεξία «στά χέρια» τούς κατοίκους τῆς περιοχῆς, καί πάντα ὑπάρχει βέβαια ὁ κίνδυνος τῆς ἀπόλυσης. Στήν ἐπαφή μας μέ ἀνθρώπους τῆς περιοχῆς συνειδητοποιήσαμε ὅτι μέ τίς δομές πού ἀναπτύχθηκαν, ἄν ἀπολυθοῦν, θά πρέπει νά φύγουν καί νά ἐγκατασταθοῦν ἀλλοῦ.

Ἄς μήν ὑποστηριχθεῖ ἡ ἄποψη τῆς βιομηχανικῆς ἐξέλιξης καί ὅλων τῶν ἄλλων βερμπαλιστικῶν ἐπιχειρημάτων, τή στιγμή πού καπιταλιστές οἰκονομολόγοι παραδέχονται ὅτι οἰκονομική ἀνάπτυξη καί μεγάλοι ρυθμοί παραγωγῆς συμβαδίζουν – ἄν δέν ἀποτελοῦν τόν ἄλλο πόλο ἑνός κλειστοῦ συστήματος – μέ χαμηλή θνησιμότητα καί τήν ἔλλειψη ἀλλοίωσης τοῦ πληθυσμοῦ.

Κόκκινη λάσπη

Κατά τό διαχωρισμό τῆς ἀλουμίνας ἀπό τό μετάλλευμα παράγεται τό 70% τοῦ συνολικοῦ βάρους τῶν ἀποβλήτων τῆς κατεργασίας. Διαχωρίζοντας τήν ἀλουμίνα μέ διαλυτοποίηση σέ διάλυμα καυστικῆς σόδας, ἀφήνεται ἕνας πολτός γνωστός σάν «κόκκινη λάσπη». Τό μέν στερεό ὑπόλειμμα εἶναι βασικά ὀξείδια σιδήρου, τό δέ ὑγρό μέρος περιέχει κατάλοιπα καυστικῆς σόδας, διαλυμένες ἑνώσεις χαλκοῦ, ὑδραργύρου, ψευδαργύρου, καδμίου, μολύβδου καί πιθανότατα κάποιο ποσοστό κυανιόντων. Τά ἀπόβλητα τοῦ ἐργοστασίου ρίχνονται στή θάλασσα χωρίς νά ἐνδιαφέρεται κανείς – ἔξω βέβαια ἀπό τούς κατοίκους τῆς περιοχῆς πού συνειδητοποιοῦν τόν κίνδυνο – γιά τό ὅτι σιγά - σιγά καταστρέφεται ἡ θαλάσσια ζωή στόν Κορινθιακό κόλπο. Ἡ λάσπη χύνεται μέ 2 ἀγωγούς. Ὁ ἕνας κάνει μεγάλη διαδρομή στό ἔδαφος πάνω, ἐκτεθειμένος σέ κάθε βλάβη. Τό σκεπτικό εἶναι, λένε, νά ἀποκαλύπτεται εὔκολα τό μέρος πού «φράζει», ὥστε νά μήν ἐμποδίζεται ἡ ἀποχέτευση.

Ἡ λάσπη μέ τά συστατικά της κάθεται στό βυθό καί σκεπάζει τά αὐγά ἐμποδίζοντας τήν ἀναπαραγωγή, ἀλλάζει τό PH τοῦ νεροῦ καί τό καθιστᾶ ἀφιλόξενο γιά τά ψάρια, ἐμποδίζει τό ἡλιακό φῶς νά κατέβει μέχρι βαθιά καί γενικά οἱ οὐσίες πού περιέχονται δροῦν σάν δηλητήρια στά ψάρια.

Σήμερα αὐτά τά προβλήματα ἀντιμετωπίζονται μέ τή δημιουργία τεχνητῶν λιμνῶν ἀπόρριψης τῆς κόκκινης λάσπης. Στίς ΗΠΑ ἤδη 7 στά 9 ἐργοστάσια διαθέτουν τέτοιες λίμνες καί τά ἄλλα δύο τίς κατασκευάζουν. Καί στό χῶρο ὅμως αὐτό ἡ ἀπόρριψη εἶναι ἐλεγχόμενη σέ ὅ,τι ἀφορᾶ στή συνολική ποσότητα τῶν ἀποβλήτων κάθε μέρας στό PH τοῦ νεροῦ καί στά ὅρια περιεκτικότητάς του σέ τοξικές οὐσίες. Ὁ ἔλεγχος ἐπεκτείνεται καί στά ὑπόγεια νερά τῆς περιοχῆς: γιά ἀντιμετώπιση τῆς διήθησης 4 τουλάχιστον γεωτρήσεις ἀνάντη καί κατάντη τῆς λίμνης καταγράφουν τή μεταβολή τῆς περιεκτικότητας σέ

ἐπικίνδυνα μέταλλα (χαλκό, μόλυβδο, ψευδάργυρο). Ἡ ὅλη ἐγκατάσταση ἐπιβαρύνει τήν ἀρχική ἐπένδυση μέ 0,30 δολ. περίπου ἀνά τόνο λάσπης καί τό κόστος λειτουργίας μέ 0,70 δολ. ἀνά τόνο λάσπης, συνολικά δέ κάπου 1 - 2 δολ. ἀνά τόνο ἀλουμίνας.

Καταστροφή τῆς γύρω περιοχῆς

1. Ἡ μόλυνση ἐκτείνεται σέ ἀκτίνα 10 - 12 χιλ. ἀπό τό ἐργοστάσιο ἀλουμινίου.

2. Ἡ μόλυνση ὀφείλεται στό φθόριο πού ἐκλύεται κατά τήν ἠλεκτρόλυση τῆς ἀλουμίνας.

3. Ἀπό ἐξέταση τῶν αἰγοπροβάτων πού ἀπό τό 1969 ἄρχισαν νά παρουσιάζουν ἀνωμαλίες δοντιῶν καί ὀστῶν καί σέ πολλές περιπτώσεις καταβολή θρέψεως, βρέθηκε:

Περιοχή	*Ἀριθμός προσβληθέντων ποιμνίων*	*Ποσοστό προσβολῆς κάθε ποιμνίου*
Κοινότητα Στειρίου	*100%*	*65%*
Κοινότητα Κυριακίου	*81%*	*32,6%*
Κοινότητα Διστόμου	*24%*	*4,2%*

Ἀπό ἀναλύσεις τῶν χόρτων καί τῶν βλαστῶν θάμνων πού χρησιμοποιοῦνται ὡς τροφή τῶν αἰγοπροβάτων καί πού πάρθηκαν σέ διάφορες ἀποστάσεις ἀπό τό ἐργοστάσιο καί σέ διάφορους προσανατολισμούς, βρέθηκε ὅτι ἡ μόλυνση τῶν ζώων ὀφείλεται στήν τροφή τους, τό δέ ποσοστό φθορίου σ' αὐτήν εἶναι 4 - 1500 PPM. Οἱ περισσότερες τιμές ἦταν μεγαλύτερες ἀπό 15 PPM.

Σέ δείγματα πού πάρθηκαν ἀπό ἄλλες βιομηχανικές περιοχές βρέθηκε φθόριο 4 - 10 PPM. Βρέθηκε ἐπίσης ὅτι ἡ συγκέντρωση πάνω ἀπό τήν ὁποία ἀρχίζει ἡ προσβολή τῶν ζώων εἶναι τά 100 PPM, ἐφ' ὅσον ἡ τροφή αὐτή καταναλίσκεται καθημερινά. Ἡ τιμή αὐτή συμπίπτει μέ τίς τιμές πού βρῆκαν σέ πειράματά τους οἱ Ἀμερικάνοι (70 - 100 PPM).

Οἱ συγκεντρώσεις τοῦ φθορίου στά φυτά ἐξαρτιόντουσαν ὄχι μόνο ἀπό τήν ἀπόσταση ἀπό τό κέντρο μόλυνσης, ἀλλά καί ἀπό τήν ἐποχή (μεγαλύτερες τό καλοκαίρι), τό εἶδος τοῦ φυτοῦ καί τόν προσανατολισμό τῆς θέσης δειγματοληψίας. Οἱ τιμές ἦταν μεγαλύτερες γιά τά δείγματα φυτῶν πού βρισκόντουσαν ἀνατολικά, βορειοανατολικά καί νοτιοανατολικά τοῦ ἐργοστασίου καί μικρότερες γιά τά δείγματα πού πάρθηκαν βόρεια, δυτικά καί βορειοδυτικά.

Διαπιστώνεται ἐπίσης ὅτι ἡ ἐξέλιξη τῆς φθορίωσης τῶν ζώων ἐπιδεινώνεται, μέ σοβαρές οἰκονομικές ἐπιπτώσεις στό εἰσόδημα τῶν ἀγροτῶν τῆς περιοχῆς.

4. Παρατηρήθηκε θάνατος μελισσῶν. Ἀπό ἀναλύσεις πτωμάτων τους βρέθηκε:

Κοινότητα	*Φθόριο σέ πτώματα μελισσῶν*
Κυριακίου	*14,3*
Στειρίου α	*18,5*
Στειρίου β	*16,8*

mg / μέλισσα

Διεθνῶς εἶναι παραδεκτή ἡ τιμή 1 mg/μέλισσα. Πάνω ἀπό τήν τιμή αὐτή προκαλεῖται θάνατος μελισσῶν.

5. Παρατηρήθηκε ἐπίσης ξήρανση τῶν φύλλων τῶν ἀμπελιῶν. Ἀπό ἀναλύσεις στήν περιοχή «ΛΑΚΑ» τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ βρέθηκε ὅτι τά ξηρά φύλλα περιεῖχαν τήν πολύ ὑψηλή τιμή 102-348 PPM. Ἔτσι ἐπιβεβαιώνεται ἡ αἰτία τῆς ξήρανσης τῶν φύλλων. Ἡ φθορίωση αὐτή ἔχει ἐπιπτώσεις καί στήν ποσότητα καί τήν ποιότητα τῶν σταφυλιῶν. Τά ἴδια τά σταφύλια βρέθηκε νά περιέχουν φθόριο 0,33-2,23 PPM ἐπί νωποῦ δείγματος. Ἔγινε ἀκόμη ἡ διαπίστωση ὅτι τό ἀμπέλι δείχνει τή μεγαλύτερη εὐαισθησία ἔναντι τοῦ φθορίου ἀπό ὅλα τά φυτά καί δέντρα τῆς περιοχῆς.

6. Ἀνάλογα συμπτώματα ἀλλά σέ μικρότερη ἔκταση παρατηρήθηκαν καί στά ἐλαιόδεντρα. Ἄν καί ἡ ἐλιά φαίνεται πιό ἀνθεκτική ὡς πρός τό φθόριο τῆς ἀτμόσφαιρας καί τοῦ ἐδάφους, ἐν τούτοις εἶναι δυνατόν ἄλλοι δυσμενεῖς παράγοντες πού τήν ἐπηρεάζουν (παράσιτα, ξηρασία κ.λπ.) νά ἐξασθενίζουν τήν ἀντοχή τοῦ δέντρου στό φθόριο. Ἐπειδή ἡ ἐλιά καί τό ἀμπέλι ἔχουν μεγάλη διάδοση στήν περιοχή, τό πρόβλημα ἔχει μεγάλη σημασία γιά τήν οἰκονομία τῶν κατοίκων της.

7. Ἡ συγκέντρωση φθορίου στήν ἀτμόσφαιρα εἶναι πολύ ὑψηλή. Οἱ πιό πάνω ἐξετάσεις ἔγιναν ὕστερα ἀπό τίς διαμαρ-

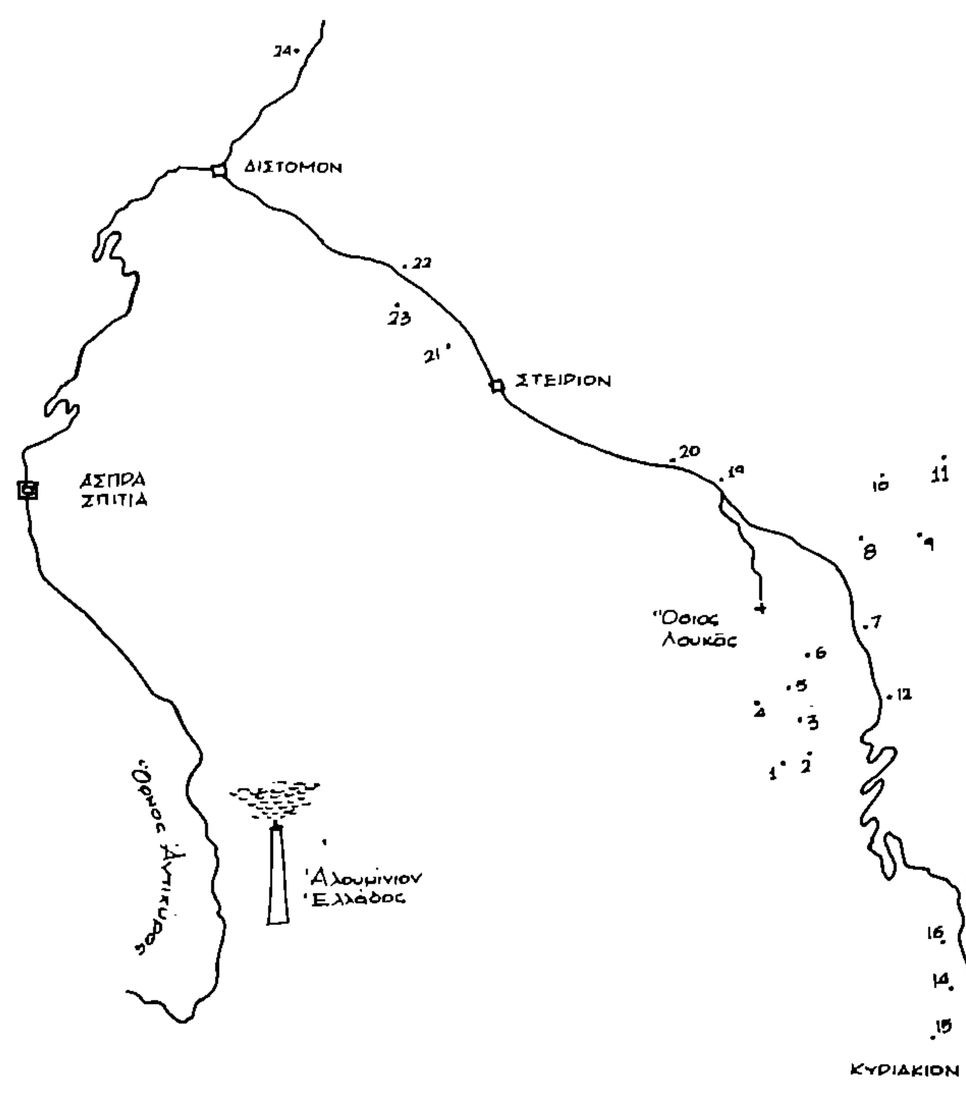

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Φύλλα ἀμπελιῶν. Τά νούμερα ἀντιπροσωπεύουν τίς θέσεις δειγματοληψίας. Ἡ συγκέντρωση φθορίου σέ PPM στήν ξηρή οὐσία εἶναι: θέση 1-12: PPM 102-348, θ. 13-18: 46-63, θ.19-20: 66-86, θ. 21-23: 36-65, θ. 24: 26-36

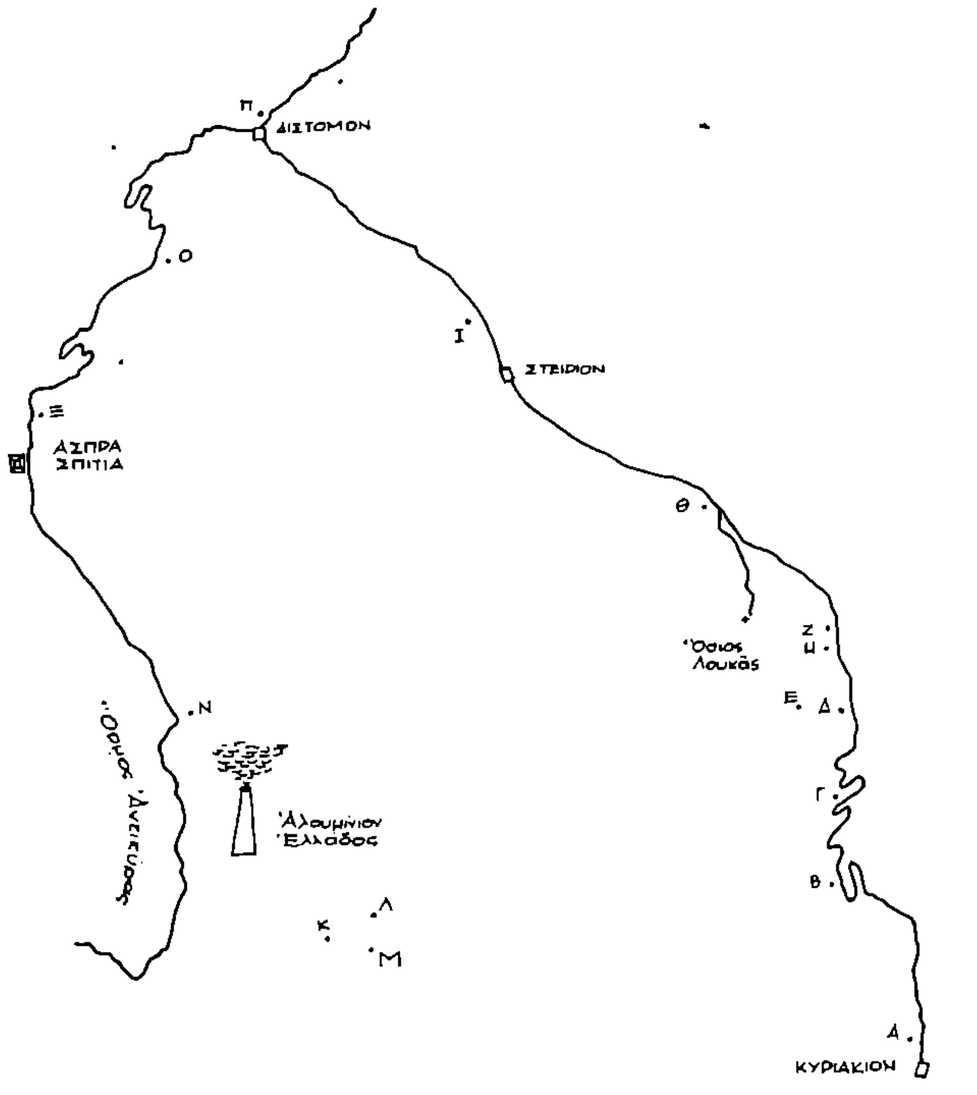

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Περιεκτικότητα φύλλων ἐλιᾶς σέ φθόριο (PPM φθορίου σέ ξηρή οὐσία).Θέση δειγματοληψίας Α: PPM Ο,Β-Γ: 58, Δ-Η: 28,5-199,8, Θ: 39,9-86,6, Ι: 20,2-26,6, Κ-Μ: 424,8-1164,0, Ν: 813,1-1216,5, Ξ: 103,7, Ο: 61,3 καί Π: 28,9

τυρίες τοῦ πληθυσμοῦ ἀπό τήν Παθολογική Κλινική τῆς Κτηνιατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (διευθυντής καθηγητής Σπαής) καί τή Διεύθυνση Γεωργίας Ν. Βοιωτίας, μέ τή βοήθεια τοῦ Μπενακείου Φυτοπαθολογικοῦ Ἰνστιτούτου.

Τό 1976, ὁμάδα ἐργασίας τοῦ ὑπουργείου Βιομηχανίας πού δημιουργήθηκε γιά νά μελετήσει τό πρόβλημα καί νά ὑποβάλει προτάσεις ἐπιβεβαίωσε ὅσα ἀναφέρθηκαν πιό πάνω καί πρότεινε:

α) Νά καθιερωθοῦν νομοθετικά τά ἀνώτατα ἐπιτρεπόμενα ὅρια φθορίου.

β) Νά ἐγκατασταθεῖ στήν περιοχή δίκτυο μετρήσεως φθορίου.

γ) Νά συνεχισθοῦν οἱ ἔρευνες τοῦ Μπενακείου καί τῆς Κτηνιατρικῆς Ὑπηρεσίας.

δ) Νά ὁλοκληρωθοῦν οἱ ἐγκαταστάσεις ἀποφθορίωσης τοῦ ἐργοστασίου τό ταχύτερο δυνατόν.

Ἡ Ἑταιρία Ἀλουμινίου εἶχε διαβεβαιώσει τήν ἐπιτροπή ὅτι οἱ ἐγκαταστάσεις εἶχαν ἀρχίσει καί ὅτι θά ἦταν ἕτοιμες ἀρχές τοῦ 1977.

Ὡς πρός τίς ἐπιπτώσεις τῆς μόλυνσης στήν ὑγεία τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς δέν ὑπάρχουν στοιχεῖα. Μεταξύ ὅμως τῶν ἐργαζομένων τῆς «ΠΕΣΙΝΕ» ὁ ἀριθμός τῶν ἀρρώστων ἀπό βρογχικό ἄσθμα αὐξάνει συνεχῶς. Καί εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι οἱ περισσότεροι ἄρρωστοι εἶναι ἀπό τήν ἠλεκτρολυτική σειρά πού τροφοδοτεῖται μέ φθοριωμένη ἀλουμίνα.

Τούς τελευταίους μῆνες δύο ἐργαζόμενοι ἀρρώστησαν, ἐνῶ ἄλλοι 16 πού δούλευαν στήν ἠλεκτρόλυση καί ἀρρώστησαν ἔχουν μετατεθεῖ σέ ἄλλα τμήματα τοῦ ἐργοστασίου.

Τόν Αὔγουστο τοῦ 1976, ὕστερα ἀπό διαμαρτυρίες τῶν ἐργαζομένων στό ὑπουργεῖο Ἀπασχόλησης, συστήθηκε ἐπιτροπή μέ ἀπόφαση τῶν ὑπουργῶν Πολιτισμοῦ, Βιομηχανίας, Ἐργασίας, Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν (Ἀρ. Ὑπουργικῆς Ἀπόφασης 35090/4702/4 Αὐγούσ. '76). Ἡ ἐπιτροπή ἀποφάσισε τήν ἐκτέλεση μετρήσεων σέ διάφορα σημεῖα τῶν χώρων τοῦ ἐργοστασίου, κατά τήν κρίση της, ἀλλά καί στά σημεῖα πού θά ὑποδεικνύουν ἐκπρόσωποι τῶν ἐργαζομένων καί τῆς ἐργοδοσίας. Οἱ μετρήσεις αὐτές εἶναι: θερμοκρασίες, ὑγρασίες, θόρυβοι, ἀκτινοβολίες, μαγνητικά πεδία, μετρήσεις χημικῶν τοξικῶν οὐσιῶν, δηλ. ὑδροφθορίου, μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, διοξειδίου τοῦ θείου, ὀξειδίων ἀζώτου. σκόνης ἀλουμίνας, βωξίτη, φθοριούχων, ἄνθρακα καί πίσσας. Ἐπίσης ἰατρικές ἐξετάσεις τῶν ἐργαζομένων, δηλαδή ἐξετάσεις πνευμόνων, ἀκτινογραφίες θώρακα καί σπονδυλικῆς στήλης, ἀναλύσεις αἵματος καί οὔρων.

Πρέπει νά τονισθεῖ ὅτι στό χῶρο τῆς ἠλεκτρόλυσης οἱ συνθῆκες ἐργασίας εἶναι πολύ ἀνθυγιεινές. Παρά τά ὁρισμένα μέτρα πού ἔχουν παρθεῖ, τά προβλήματα ἐξακολουθοῦν νά εἶναι πολλά.

Οἱ σημαντικότερες ἐλλείψεις εἶναι ἡ χαμηλοῦ ἐπιπέδου συντήρηση τῶν καμπινῶν τῶν γερανογεφυρῶν, ἡ ἀνυπαρξία συστήματος πλήρους κλιματισμοῦ καί ἀνανέωσης τοῦ ἀέρα. Αὐτά πιστοποιοῦνται καί ἀπό τίς ὑψηλότερες τιμές φθορίου σέ καμπίνες μέ ἀνύπαρκτη ἤ κακή στεγανότητα.

Ἡ ἑταιρία, στά μέτρα πού ἔχει πάρει, φρόντισε καί γιά τό σκέπασμα τῶν λεκανῶν τῆς ἠλεκτρόλυσης καί γιά ἐγκατάσταση ἀπορρόφησης τῶν ἀερίων. Ὑπολόγιζε σέ 80% τή μείωση τοῦ φθορίου πού διασκορπίζεται στόν ἀέρα, ἀλλά τό Δελτίο τῶν Χημικῶν Μηχανικῶν ἀναφέρει σάν πραγματική μείωση τό ποσοστό τοῦ 50%. Γιά τούς ἐργαζόμενους οἱ συνθῆκες ἐργασίας μετά τή λήψη τῶν μέτρων πρέπει νά χειροτέρεψαν. Αὐτό δείχνει ὁ μεγαλύτερος ἀριθμός ἀρρώστων στίς σκεπασμένες λεκάνες. Γιατί τώρα τά ἀέρια πού ἀναρροφοῦνται ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ τήν ἀλουμίνα, πού προσροφᾶ ποσότητα ὑδροφθορίου. Ἔτσι οἱ λεκάνες τροφοδοτοῦνται μέ φθοριωμένη ἀλουμίνα, ἀπό τήν ὁποία μολύνονται οἱ ἐργαζόμενοι. Βέβαια ὑπάρχουν λύσεις πιό ὠφέλιμες γιά τήν ὑγεία τῶν ἐργαζομένων (χρησιμοποίηση πλυντρίδων ἀερίων).

Ἀπό πλευρᾶς ἀριθμοῦ ἀρρώστων ἀπό τό τμῆμα τῆς ἠλεκτρόλυσης, ἡ κατάσταση ἔχει ὡς ἑξῆς: 30 ἄτομα μέ συμπτώματα ἀναπνευστικῶν παθήσεων· ἀπό αὐτούς οἱ 12 εἶναι ἐκτός ἐργασίας καί οἱ 18 ἔχουν μετατεθεῖ σέ ἄλλα τμήματα. Σ' αὐτούς πρέπει νά προστεθεῖ ἕνας ἀριθμός ἐργατῶν πού ἀρρώστησαν καί ἀναγκάστηκαν νά φύγουν. Ἐπίσης πολλοί ἐγκατέλειψαν τήν ἐργασία τους λόγω τῶν ἀνθυγιεινῶν συνθηκῶν.

Δηλαδή ἐνῶ ἡ κατάσταση βελτιώθηκε μερικά, μετά τόν περιορισμό τοῦ πρός τά ἔξω ἐκπεμπομένου φθορίου κατά 50%, ἀναφορικά μέ τό γύρω περιβάλλον, ἔγινε ἀκόμα δυσμενέστερη γιά τούς ἐργαζόμενους.

Ἡ ἐπιτροπή ἄρχισε ἀπό τόν Ὀκτώβρη 1976 τή συλλογή τῶν στοιχείων γιά τίς συνθῆκες ἐργασίας καί γιά τίς ἐπιπτώσεις τους στούς ἐργαζόμενους. Μετρήθηκαν φυσικοί παράγοντες πού ἐπηρεάζουν τίς συνθῆκες ἐργασίας (θόρυβος, ὑγρασία, θερμοκρασία) καθώς καί χημικοί παράγοντες (ὑδροφθόριο, μονοξείδιο ἄνθρακα, διοξείδιο θείου, σκόνη). Τά ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ ἐλέγχου, καθώς καί τοῦ ἰατρικοῦ, σέ ἀντιπροσωπευτικά δείγματα τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἐργοστασίου, ἀναμένονται μέ ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον. Διαβάζοντας τό μηνιαῖο δελτίο τοῦ Συλλόγου Χημικῶν Μηχανικῶν (No 2-3, 1977) διαπιστώνει κανείς ὅτι πράγματι ἔχουν δίκιο οἱ ἐργαζόμενοι, τή στιγμή πού ὑποχρεώνονται νά δουλεύουν σέ ἀνθυγιεινές συνθῆκες ἐργασίας (ψηλές τιμές, πολύ μεγαλύτερες τῶν ἐπιτρεπόμενων διεθνῶς μεγίστων ὁρίων, μονοξειδίου ἄνθρακα, διοξειδίου θείου, ὑδροφθορίου, παθολογικά εὑρήματα ἀπό τόν ἔλεγχο τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος ὁμάδας ἐργατῶν).

Πιστεύουμε στή δικαίωση τοῦ ἀγώνα τῶν ἐργαζόμενων πού, ἄς σημειωθεῖ, δέν ἀποσκοπεῖ στήν ἐξαγορά τῆς ὑγείας μέ κάποια αὔξηση ἤ ἐπίδομα, ἀλλά γίνεται γιά καλύτερες συνθῆκες δουλειᾶς, γιά τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος.

Οἱ λύσεις βέβαια εἶναι καί προσιτές καί πραγματοποιήσιμες: διατήρηση σέ ἄριστη κατάσταση τῶν καμπινῶν, ἐγκατάσταση κλιματισμοῦ καί ἀνανέωσης τοῦ ἀέρα, χρησιμοποίηση πλυντρίδων ἀερίων, ὥστε νά μή φθοριώνεται ἡ ἀλουμίνα καί μολύνονται οἱ ἐργαζόμενοι, συχνός περιοδικός ἰατρικός ἔλεγχος τῶν ἐργαζομένων (κάθε 3 μῆνες) μέ παράλληλη ἐνημέρωση ἐπί τῶν ἀποτελεσμάτων, δημιουργία τεχνητῶν λιμνῶν ἀπόρριψης τῆς κόκκινης λάσπης, περιορισμός ἀκόμα μεγαλύτερος τοῦ ἐκπεμπομένου φθορίου, καθιέρωση τῶν μεγίστων ἐπιτρεπομένων ὁρίων τῶν διαφόρων στοιχείων, ἐκσυγχρονισμός τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας, πλήρης ἰατρική κάλυψη τῆς περιοχῆς, πού ἄς σημειωθεῖ εἶναι γεμάτη βιομηχανίες, ὑποχρέωση τῆς ἐργοδοσίας νά σταματήσει τό ἀπαράδεκτο καθεστώς τῶν ὑπεργολαβιῶν, γιατί ἀνεβάζει πολύ ψηλά τό δείκτη τῆς καταπίεσης καί αὐθαιρεσίας, ἐξασφάλιση τῶν ἐργαζομένων πού ἀρρωσταίνουν λόγω τῶν συνθηκῶν ἐργασίας.

Συμπερασματικά πρέπει νά λεχθεῖ ὅτι ἡ προστασία τῶν ἐργαζομένων ἀπό τήν πολιτεία βρίσκεται σέ πολύ χαμηλό ἐπίπεδο, ὅπως καί ὁ ἔλεγχος τῶν συνθηκῶν ἐργασίας, καί στά θολά αὐτά νερά ψαρεύουν οἱ ἑταιρίες. Χρειάζεται σύγχρονη νομοθετική ρύθμιση, μέ τή συμμετοχή στίς διαδικασίες τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης, τοῦ ΤΕΕ, τῶν ἐπιστημονικῶν συλλόγων, τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων τῶν ἐργαζομένων καί μέ πλήρη καί ὑπεύθυνη ἐνημέρωση τοῦ κοινοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. *Ο ΠΟΛΙΤΗΣ, τ. 5, σελ. 40, 1976. Πολυεθνικές ἑταιρίες καί Ἐθνική Ἀνεξαρτησία.*
2. *Science, Nov. 14, 1969, p. 837. Feedbacks in economic and demographic transition. (H. FREDERIKSEN)*
3. *ΕΞΟΡΜΗΣΗ, 18 Φλεβάρη 1977.*
4. *Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό Ἰνστιτοῦτο, ἀρ. πρωτ. 1090/12 Μάη 1976.*
5. *Νομαρχία Βοιωτίας, Ὑπηρεσία Γεωργίας, ἀρ. πρωτοκ. 42324/3 Αὐγ. 1973.*
6. *Κτηνιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Διευθ. καθ. Α. Σπαής. Δελτίον Ἀναλύσεων No 0858/ἀρ. μητρ. βιβλ. ἐργ. 295/5 Σεπτ. 1973.*
7. *Ἔκθεση τοῦ καθηγητῆ Α. Σπαῆ πρός τή Νομοκτηνιατρική Ὑπηρεσία Βοιωτίας, Νοέμβρης 1969.*
8. *Μελέτη τῶν Α. Συλλάνταβου καί Α. Κοβάτση, τοῦ ἐργαστηρίου Ἰατροδικαστικῆς καί Τοξικολογίας τοῦ Ἀριστοτελείου Παν/μου Θεσ/κης, πού ἔγινε τό Μάρτη 1970.*
9. *Πανελλ. Σύλλ. Χημ. Μηχ. Δελτίο No 2-3, 1977. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – οἱ συνθῆκες δουλειᾶς στό ἐργοστάσιο ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.*

ΚΛΕΦΤΕΣ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΟΙ

Αὐξημένη εἶναι, λοιπόν, ἡ ἐγκληματικότητα τῆς περασμένης χρονιᾶς σέ σχέση μέ τό 1975. Ὁ Α΄ ὑπαρχηγός τοῦ Σώματος ἀπόδωσε τό γεγονός τῆς διαφορᾶς στήν «ἐν γένει ἐγκληματικότητα» σ' ἕνα «βασικῶς» γεγονός: «ὅτι κατά τό 1975 οἱ ἀστυνομικές δυνάμεις ἦταν, σχεδόν, καθημερινῶς, ἀπασχολημένες μέ τήν ἀντιμετώπισιν ἐκτάκτων περιστατικῶν, ἀναφερομένων στήν δημοσία τάξι, ἐνῶ τό 1976 τά περιστατικά αὐτά ἦταν ὀλιγώτερα καί οἱ ἀστυνομικοί περισσότερο ἀπερίσπαστοι στήν κυρία ἀποστολή τους, καί ἔτσι μπόρεσαν νά βεβαιώσουν περισσότερες παραβάσεις».

Μ' ἄλλα λόγια: καθῆστε ἥσυχοι... «πολιτικῶς» γιά νά μήν κινδυνεύετε... «ποινικῶς». (Συμπτωματικά τήν ἴδια μέρα, ὁ κ. Σταμάτης ζητοῦσε ἀπό τά Σώματα Ἀσφαλείας – μ' ἀφορμή τίς ἐκλογές – ἀμερόληπτη ἐφαρμογή τοῦ νόμου, κατοχύρωση τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, νομιμοφροσύνη κλπ). Πέρα, ὅμως, ἀπό αὐτό τό... γενικό θέμα ὑπάρχει καί τό εἰδικό: τά ὅσα λέει ὁ κ. Παπαγεωργίου μπορεῖ νά ἰσχύουν γιά τά πλημμελήματα (αὔξηση 35,5%) καί τά πταίσματα (αὔξηση 71,9%) – ἄσχετα ἄν σηκώνει συζήτηση, βέβαια, κι αὐτό. Ἀλλά γιά τά κακουργήματα (αὔξηση 21,16%) τί σχέση ἔχει; Οἱ... φόνοι δέν ἔχουν σχέση, βέβαια, μέ τήν ὅποια ἀπασχόληση τῶν ἀστυνομικῶν, οὔτε μιά διαδήλωση ἤ μιά ἀπεργία ἐμποδίζουν τά ὄργανα τῆς Ὑπηρεσίας Διώξεως Ναρκωτικῶν νά κάνουν τή δουλειά τους! Τουλάχιστον ἄτυχη ἦταν, λοιπόν, ἡ «ἐξήγηση» τοῦ κ. Παπαγεωργίου γιά τήν «ἐν γένει» αὔξηση τῆς ἐγκληματικότητας.

Ἀλλά, ἐνῶ ἔδωσε στοιχεῖα ἀναλυτικά ὁ κ. Α΄ ὑπαρχηγός, λησμόνησε νά ἀναφερθεῖ – ἀπ' ὅ,τι διαβάζουμε στίς ἐφημερίδες τουλάχιστον – σ' ἕνα ἰδιαίτερο φαινόμενο τῆς ἁρμοδιότητάς του, «ὑπό διπλήν ἰδιότητα» μάλιστα: στό φαινόμενο τῆς «ἐγκληματικότητας» τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως!

● Τρεῖς ἀστυνομικοί, μέσα σ' ἕνα χρόνο, σκότωσαν ἰσάριθμους πολίτες, μέ τό ὑπηρεσιακό τους περίστροφο – γιά νά μήν πᾶμε στούς ὄχι λίγους τραυματισμούς «ἐν ὥρα ὑπηρεσίας». Θυμίζουμε:

1. Τόν Ἰούλιο τοῦ '76, ὁ ἀστυφύλακας Γ. Γιαννακούρης (τοῦ ΚΒ΄ τμήματος) σκότωσε στή Ν. Σμύρνη τό φωτογράφο Α. Ἀρμάο, ἀφοῦ τόν κυνήγησε. Τόν πέρασε γιά ἡδονοβλεψία – ἤ ἦταν...

2. Τόν περασμένο Ἰούλιο ὁ ἀστυφύλακας Ν. Μπάλκαμος σκότωσε στό Καλαμάκι τό Γ. Κεχαΐδη, δραπέτη τῶν φυλακῶν.

3. Στίς 29 Σεπτεμβρίου, ὁ ἀρχιφύλακας τῆς Ἀμέσου Δράσεως Γεώργιος Βερύκιος σκότωσε μέσα σέ χαρτοπαικτική λέσχη (Κυψέλη) τόν Ι. Γκουλιόβα.

● Τί ἀπέγινε ἄραγε μέ τούς δράστες τῶν δύο πρώτων φόνων; Ὁ κ. Σταμάτης, ὁ κ. Στεφανάκης (καί φυσικά ὁ κ. Παπαγεωργίου) ξέρουν. Ἄς μᾶς ποῦν...

● Ὁ δράστης τοῦ τρίτου φόνου διώκεται ἤδη γιά ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΕΚ ΠΡΟΘΕΣΕΩΣ!

Οἱ τρεῖς φόνοι ἔχουν – κατά τήν ἄποψή μας – τεράστια σημασία: ἀπό τή στιγμή πού ὁ ἀστυφύλακας «τραβάει πιστόλι» (καί βέβαια ὄχι στά καλά καθούμενα) οἱ κίνδυνοι γιά ΚΑΘΕ πολίτη εἶναι ἄμεσοι...

Ἀλλά (ἄν ἀφήσουμε τήν πρώτη περίπτωση, ὅπου τό θύμα ἦταν(;) ἕνας ἀπό τίς ἑκατοντάδες μπανιστηρτζῆδες πού κυκλοφοροῦν στήν Ἀθήνα), στίς δύό πρόσφατες περιπτώσεις τά πράγματα εἶναι συγκεκριμένα καί κοινά: τά θύματα ἦταν «σεσημασμένοι κακοποιοί» (καί καταζητούμενοι) πού ἀπείλησαν τούς δράστες μέ μαχαίρι, ὁπότε αὐτοί «ἀμυνόμενοι» τούς σκότωσαν. Τούτη τήν εἰκόνα ἔδωσαν ἐφημερίδες (ΟΛΕΣ οἱ ἐφημερίδες!) καί τηλεόραση. Σέ μία μάλιστα γράφτηκε (μ' ἀφορμή τό θάνατο τοῦ Γκουλιόβα) καί τό ἑξῆς καταπληκτικό: «Κάπως ἔτσι τελειώνουν συνήθως οἱ κακοποιοί καί ἰδιαίτερα οἱ «νονοί» τῆς Ἀθήνας»!! (Στό «δηλαδή;» πού εὔλογα γεννιέται, ὁ καθένας ἄς ἀπαντήσει ὅπως νομίζει).

● Ὁ Κεχαΐδης ΚΑΤΑΔΙΩΧΤΗΚΕ ἀπό τόν ...«ἀμυνόμενο» ἀστυφύλακα καί ΕΚΤΕΛΕΣΤΗΚΕ – ὁ δράστης ἄδειασε τό ὑπηρεσιακό του περίστροφο πάνω στό θύμα!

● Κι ὁ θάνατος τοῦ Γκουλιόβα χαρακτηρίστηκε ΕΠΙΣΗΜΑ σάν «ἀνθρωποκτονία ἐκ προθέσεως».

Ἡ κοινή γνώμη ἔχει ὅμως ἤδη – ἀπό τήν πρώτη στιγμή – μιά ΔΙΑΣΤΡΕΒΛΩΜΕΝΗ εἰκόνα τῶν γεγονότων, κι ὅλοι ξέρουμε πόσο εὔκολα δημιουργοῦνται ἐντυπώσεις... Θά τό ξαναποῦμε: ἄς προσέξουμε ΟΛΟΙ γενικά (καί μερικοί εἰδικότερα – ὅπως π.χ. ἡ Ἕνωση Συντακτῶν) τό φαινόμενο αὐτῶν τῶν τριῶν φόνων, μέ δράστες ἀστυφύλακες, μέσα σ' ἕνα χρόνο. Ἄς τό προσέξουμε (κι ἄς τό ἀντιμετωπίαουμε) ΤΩΡΑ!

Υ.Γ. Τό σημείωμα αὐτό εἶχε γραφτεῖ, ὅταν ὁ δημοσιογράφος Γιῶργος Βότσης δημοσίευσε στήν «Ἐλευθεροτυπία» (8 τρ.) ἕνα ἐκτενές ρεπορτάζ-ἀνάλυση, γιά τό φαινόμενο αὐτό.

Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΙΝΔΙΑΝΩΝ ΑΚΟΥΣΤΗΚΕ ΣΤΟΝ ΟΗΕ!

Η ΦΩΝΗ τοῦ ἰνδιάνικου λαοῦ στόν ΟΗΕ! Ἑκατό, περίπου, πολιτικοί καί πνευματικοί ἀρχηγοί τῶν Ἰνδιάνων πῆραν μέρος στό διεθνές συνέδριο τῶν μή κυβερνητικῶν ὀργανώσεων «γιά τίς φυλετικές διακρίσεις κατά τῶν Ἰνδιάνων», πού ἔγινε (20 – 23 Σεπτέμβρη) στήν ἕδρα τοῦ διεθνοῦς ὀργανισμοῦ, στή Γενεύη.

ΛΙΓΟ πρίν ἀρχίσει ἡ διάσκεψη, τά μέλη τῆς ἀμερικάνικης ἀντιπροσωπείας (πού εἶχαν ἐπικεφαλῆς τόν ὑπεραιωνόβιο ἀρχηγό τους Χόππι, 103 χρονῶν!) πέτυχαν μιά ἀκόμα νίκη: τήν ἔμμεση ἀναγνώρισή τους ἀπό τήν Ἑλβετία!

● Στό ἀεροδρόμιο τῆς Γενεύης ἀρνήθηκαν νά δείξουν τά ἀμερικάνικα διαβατήριά τους καί ἔδειξαν τά ΔΙΚΑ ΤΟΥΣ διαβατήρια, τά διαβατήρια τῶν «Ἰρόκις»! Οἱ ἑλβετικές ἀρχές ἀναγκάστηκαν νά τά δεχτοῦν...

ΟΙ ἀντιπροσωπεῖες, πού πῆγαν μέ τίς ἐθνικές τους ἐνδυμασίες, χτυπώντας τύμπανα καί τραγουδώντας τά τραγούδια τους, προέρχονταν: 70% ἀπό τή Βόρεια Ἀμερική, 20% ἀπό τή Λατινική Ἀμερική, 10% ἀπό τήν Κεντρική Ἀμερική.

ΛΙΓΟ καιρό πρίν (τόν Ἰούνιο), στό χωριό τῶν Σιού Γουάπκαγα, τῆς Νότιας Ντακότα, κοντά στό Μισσούρι, 1500 Ἰνδιάνοι ἀντιπρόσωποι 67 ἐθνῶν, συναντήθηκαν γιά νά συζητήσουν πλατιά τά θέματα πού θά παρουσίαζαν στόν ΟΗΕ. Συζητήθηκαν τά προβλήματα τῶν Ἰνδιάνων ὅλης τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου – ὄχι μόνο τῶν ΗΠΑ. Ἔτσι, π.χ. ἡ Ἶνες Γκομέζ, πού ἀντιπροσώπευε τούς ἐξόριστους Χιλιανούς στήν περιοχή τοῦ Σάν Φραντζίσκο, εἶπε πώς:

● Ἡ Χούντα τῆς Χιλῆς ἔσφαξε κάπου 20.000 Ἰνδιάνους τῆς φυλῆς Μαπούτσι γιά νά πάρει τή γῆ τους.

● Στή Βολιβία, μέ τή μετάβαση 150.000 λευκῶν ἀπό τή Ροδεσία, οἱ Ἰνδιάνοι, πού ἀποτελοῦν τό 85% τοῦ πληθυσμοῦ, ἐκδιώχθηκαν ἀπό τά μέρη τους.

ΘΥΜΙΖΟΥΜΕ ὅτι ἀπό τά 10 ἑκατομμύρια τῶν Ἰνδιάνων πού ζοῦσαν στή Β. Ἀμερική πρίν μερικούς αἰῶνες:

● Τό 1850 εἶχαν μείνει 250.000

● Σήμερα εἶναι 524.000 «ἐπίσημα» – στήν πραγματικότητα ἴσως πλησιάζουν τό 1.000.000

ΠΟΛΥ πρόσφατα, ὁ ἀγώνας τους γιά ἐλευθερία καί ἀνεξαρτησία πῆρε συγκεκριμένη μορφή καί τό A.I.M. (Ἀμερικάνικο Ἰνδιάνικο Κίνημα) πού δημιουργήθηκε τό 1973 ἔγινε γνωστό σ' ὅλο τόν κόσμο καί συνεργάζεται μέ ἀπελευθερωτικά κινήματα ἄλλων χωρῶν, ὅπως τό P.E.L.O. τοῦ Ὁμάν, τό E.L.F. τῆς Ἐρυθραίας τό U.N.F. τῆς Ὑεμένης κ.ἄ.

ΤΟ «ΑΝΤΙ» παρουσίασε σέ ἔκταση τόν ἀγώνα τῶν Ἰνδιάνων (τεῦχος 57/30 – 10 – 77) καί συγκέντρωσε ὑπογραφές συμπαράστασης. Σήμερα, δημοσιεύουμε μιά ἔκκληση τοῦ Μπάντ Γούντ, ἀρχηγοῦ τῆς φυλῆς τῶν Σιού, «πρός τούς πολίτες ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης» – μιά ἔκκληση πού θυμίζει τίς θέσεις τῶν οἰκολόγων! – καί ἔγινε λίγο πρίν ἀπό τό συνέδριο τῆς Γενεύης.

«Πολίτες ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς Δυτ. Εὐρώπης, γνωρίζετε ὅτι μιά ἀντιπροσωπεία ἀπό τούς ἀρχηγούς μας θά ἐπισκεφθεῖ, στή Γενεύη, τήν ἕδρα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Τό ταξίδι μας αὐτό ἔχει πολλούς στόχους, ὁ βασικότερος θά εἶναι νά περιγράψουμε τό ἀποικιοκρατικό καθεστώς πού ὑφίστανται οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, στό Βορρᾶ ὅπως καί στό Νότο.

Σᾶς ζητᾶμε νά τούς ὑποδεχθεῖτε προσεκτικά καί νά προσπαθήσετε νά καταλάβετε τή σπουδαιότητα τοῦ μηνύματος πού φέρνουν σ' ἐσᾶς καί σ' ὁλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα. Θά σᾶς ξαναθυμίσουν τήν ἱστορία.

Θά ξαναθυμίσουν πῶς οἱ πρόγονοί σας ἦρθαν σ' αὐτή τήν ἤπειρο γιά νά ξεφύγουν ἀπό τίς συνθῆκες τῆς ζωῆς πού θεωροῦσαν ἀνυπόφορες στίς χῶρες τῆς καταγωγῆς τους.

Θά ξαναθυμίσουν πῶς στήν ἀρχή ὁ λαός μας προσπάθησε νά μοιραστεῖ μαζί σας τά ἀγαθά αὐτῆς τῆς ἠπείρου πού ὁρισμένοι ὀνομάζουν τό «νησί τῆς χελώνας».

Ἀκόμα θά περιγράψουν πῶς οἱ πρόγονοί σας, πάντα ἀνικανοποίητοι ἀπό τό πῶς ἔβρισκαν τά πράγματα, κατάστρεψαν τή φύση πού ἔδινε τή ζωή καί τή διατηροῦσε. Σάν ἀνθρώπινα ὄντα, θέλουμε νά νιώσετε μαζί μας τήν ἀγωνία μας γιά τήν ἐπιβίωση τῆς ἀνθρωπότητας.

Οἱ ἀπεσταλμένοι μας θά σᾶς ποῦν μέ λεπτομέρειες ὄχι μόνο τά βάσανα πού ὑποστήκαμε, καί πού συνεχίζουν, ἀλλά ἐπίσης τήν ἀνησυχία μας μπροστά στήν ἐκμετάλλευση καί τήν ἀσυλλόγιστη καταστροφή τῶν φυσικῶν πηγῶν. Αὐτή ἀκόμα τή στιγμή, τά ἀδέρφια μας τῶν βόρειων περιοχῶν δέν μποροῦν πιά νά ψαρέψουν, γιατί τά ψάρια εἶναι μολυσμένα ἀπό τόν ὑδράργυρο πού βγαίνει ἀπό τήν εὐρωπο-ἀμερικανική βιομηχανία. Θά σᾶς μιλήσουν γιά τήν κοινή σέ ὅλους ἐμπειρία: τή γενοκτονία χτές καί σήμερα.

Οἱ προφητεῖες τῶν προγόνων μας λένε ὅτι θά ἔρθει μιά ἡμέρα πού ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος μέ τά τεχνικά του μέσα θά δηλητηριάσει τή γῆ, τόσο πολύ πού τίποτα δέ θά φυτρώνει πιά.

Ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει αὐτό πού ὀνομάζεται τό «ἀμερικάνικο ὄνειρο». Αὐτό πού δέν ξέρει, εἶναι ὅτι γιά τούς ντόπιους αὐτῆς τῆς ἠπείρου τό «ὄνειρο» αὐτό ὑπῆρξε ἐφιάλτης. Ὅπως ὅλοι οἱ ἀποικιοκρατούμενοι λαοί, ἔτσι καί ἐμεῖς ὑποχρεωθήκαμε νά ὑποταχθοῦμε στόν ἀποικιοκράτη, ἁπλῶς καί μόνο γιά νά ζήσουμε. Στήν πραγματικότητα σιχαινόμασταν τό σύστημα πού μᾶς εἶχαν ὑποβάλει, ἀλλά κάναμε ὅτι τό δεχόμαστε γιά νά προστατέψουμε τούς δικούς μας νά ἐπιζήσουν, μέχρι τήν ἡμέρα πού οἱ κυβερνητικοί καί θρησκευτικοί θεσμοί τοῦ ἀποικιοκράτη θά πέσουν σάν χάρτινοι πύργοι χτισμένοι στήν ἄμμο. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἀντίθετος ἀπό τίς δικές μας ἀξίες καί ἄν τόν υἱοθετούσαμε αὐτό θά σήμαινε ὅτι ἐγκαταλείπουμε τήν ὕπαρξή μας σάν λαοῦ μέ παράδοση καί ἱστορία. Βρίσκουμε ἀπαράδεκτες τίς κοινωνικές τους σχέσεις, τό χριστιανισμό τους, τούς νόμους τους καί εἴμαστε δεμένοι βαθιά μέ τίς ἐντολές πού ἀποκάλυψε στούς προγόνους μας τό «Μεγάλο Πνεῦμα».

Ἡ νέα ἀμερικάνικη κυβέρνηση προσπαθεῖ μέ τήν πολιτική της νά πείσει τούς λαούς τοῦ κόσμου ὅτι δέν ὑπάρχει πρόβλημα Ἰνδιάνων στίς Ε.Π.Α. Ἡ ὑποκρισία τῆς ἀμερικάνικης κυβέρνησης θά καταγγελθεῖ στή Γενεύη.

Θέλουμε τήν ἐλευθερία καί τήν ἀνεξαρτησία μας ἀπέναντι στίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες καί κάθε ἄλλη κυβέρνηση. Βέβαια δέν μποροῦν νά διορθωθοῦν 400 χρόνια ἀδικίας μέσα σέ λίγα χρόνια. Ἐμεῖς οἱ μεγαλύτεροι ἴσως δέν θά μπορέσουμε νά δοῦμε τήν ἀπελευθέρωσή μας. Ἡ ἐλπίδα μας εἶναι, τά παιδιά μας καί τά παιδιά τῶν παιδιῶν μας νά ζήσουν ἐλεύθερα. Ὁ ἀγώνας συνεχίζεται».

Μπάντ Γούντ (Αὔγουστος 1977)

ΕΟΚ: ΕΡΕΥΝΑ

Τοῦ Π.Κ. Ἰωακειμίδη

Τό θεσμικό πρόβλημα τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς

ΣΥΧΝΑ ἀκούγεται τό ἐπιχείρημα ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκή Κοινότητα ἐπιθυμεῖ πρῶτα νά ἰσχυροποιήσει τή θεσμική της δομή καί μετά νά διευρυνθεῖ. Ἀπό τά πιό ἐπίσημα χείλη, τόν πρόεδρο τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ε.Ο.Κ. κ. Roy Jekins, τονίστηκε στό λόγο του πρός τό Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο ὅτι «ἡ Κοινότητα θά πρέπει νά ἰσχυροποιηθεῖ γιά νά μπορέσει νά ὑποστεῖ περαιτέρω διεύρυνση». Ἀκόμα καί ἡ Γαλλλία, πού παραδοσιακά ἔδειξε ἐλάχιστο ἐνδιαφέρον γιά τήν αὐτόνομη ἀνάπτυξη τῶν κοινοτικῶν θεσμῶν, ἐπικαλέστηκε αὐτό τό λόγο σέ μιά προσπάθεια νά συνδέσει τήν ἑλληνική αἴτηση γιά εἰσδοχή μέ προσπάθειες ἄλλων μεσογειακῶν χωρῶν γιά ἔνταξη.[1]

● *Εὔλογα λοιπόν γεννιέται τό ἐρώτημα: ποιά εἶναι τά τόσο σοβαρά θεσμικά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ἡ Κοινότητα, ἀπ' τήν ἐπίλυση τῶν ὁποίων νά ἐξαρτᾶται κατά κάποιο τρόπο ἡ εἴσοδος νέων μελῶν στόν κοινοτικό χῶρο; Καί ἐάν ὑπάρχουν τέτοια προβλήματα, θά πρέπει νά λυθοῦν πρίν ἀπό τήν ἔνταξη νέων μελῶν ἤ μετά;*

ΑΝΑΜΦΙΒΟΛΑ ἡ Κοινότητα ἀντιμετωπίζει ἕνα σοβαρό «θεσμικό πρόβλημα».[2] Μέ τή φράση «θεσμικό πρόβλημα» ὑπονοεῖται ἡ κρίση πού ἔχει ξεσπάσει γύρω ἀπό τό ρόλο, σχέσεις, ἔκταση, δικαιοδοσίες καί δυνάμεις τῶν κεντρικῶν θεσμῶν τῆς Κοινότητας. Ἕνας σημαντικός ἀριθμός θεωριῶν ἔχει ἀναπτυχθεῖ γύρω ἀπό τή σημασία καί τό σκοπό τῶν θεσμῶν στή διαδικασία ὁλοκλήρωσης.[3] Ἡ στρατηγική τῆς Κοινότητας ἀντανακλᾶ σ' ἕνα βαθμό τήν ἐπιρροή τῆς φεντεραλιστικῆς θεωρίας, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ διαδικασία ὁλοκλήρωσης ἀπαιτεῖ ἰσχυρούς κεντρικούς θεσμούς ἱκανούς νά μεταβάλλουν τήν πολιτική θέληση σέ δεσμευτικές ἀποφάσεις. Ἡ Συνθήκη τῆς Ρώμης (καί τῶν Παρισίων) ἀπέδωσε σημασία στό ρόλο τῶν κεντρικῶν θεσμῶν καί ἀφιέρωσε τά ἄρθρα 137 - 198 γι' αὐτό τό σκοπό.

ΑΛΛΑ εἴκοσι χρόνια μετά τήν ὑπογραφή τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης τό «θεσμικό οἰκοδόμημα» τῆς Κοινότητας δέν ἔχει οὔτε ἀποπερατωθεῖ οὔτε ἀναπτυχθεῖ σύμφωνα μέ τήν ἀρχική ἀρχιτεκτονική. Ἡ νομική προσχεδίαση – ὅπως περιγράφεται στή συνθήκη – καί ἡ πολιτική πραγματικότητα – ὅπως διαμορφώθηκε τά τελευταῖα εἴκοσι χρόνια – διαφέρουν ἀποφασιστικά. Νέες ἀνάγκες, ἐθνικοί ἀνταγωνισμοί, πολιτικές (ἤ μᾶλλον μικροπολιτικές) σκοπιμότητες διαμόρφωσαν τή θεσμική δομή τῆς Κοινότητας κατά τρόπο πού δέν μπορεῖ νά ἀνταποκριθεῖ στίς ἀπαιτήσεις τῆς διαδικασίας γιά πλήρη οἰκονομική καί πολιτική ὁλοκλήρωση.

ΣΕ γενικές γραμμές, τό θεσμικό πρόβλημα τῆς Κοινότητας ἀναφέρεται στίς σχέσεις, τίς ἐξουσίες καί τό ρόλο τριῶν βασικῶν θεσμῶν: τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς (Commission), τοῦ Συμβουλίου τῶν Ὑπουργῶν (Councill of Ministers) καί τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου. Σ' αὐτούς θά πρέπει νά προστεθεῖ καί ἕνας τέταρτος: τό Εὐρωπαϊκό Συμβούλιο, ἕνας θεσμός πού δημιουργήθηκε τά τελευταῖα χρόνια ἀπό τήν πολιτική πραγματικότητα καί ἀνάγκη καί πού παίζει βαθμιαῖα ἕναν ὅλο καί σημαντικότερο ρόλο. Ἀλλά ἄς δοῦμε κάπως ἀναλυτικότερα τά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει κάθε θεσμός ξεχωριστά καί τίς λύσεις πού προτείνονται.

ΟΠΩΣ εἶναι γνωστό ἡ Εὐρωπαϊκή Κοινότητα παρουσιάζει ἕνα θεμελιῶδες χαρακτηριστικό πού τή διαφοροποιεῖ ριζικά ἀπό τούς ἄλλους διεθνεῖς ὀργανισμούς: ἔχει ὑπερεθνικό χαρακτήρα. Τά κράτη-μέλη μέ τήν ὑπογραφή τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης ἀποφάσισαν νά μεταβιβάσουν ἕνα μέρος τῆς κυριαρχίας τους σέ ὑπερεθνικούς θεσμούς καί νά δημιουργήσουν ἕνα ξεχωριστό σῶμα δικαίου πού εἶναι ἄμεσα δεσμευτικό γιά τά κράτη-μέλη καί τούς πολίτες τους. Τοῦτο εἶναι τό ἰδιαίτερο καί διακριτικό χαρακτηριστικό τῆς Κοινότητας: ὅτι οἱ θεσμοί της μποροῦν νά δημιουργήσουν κανόνες δικαίου πού εἶναι αὐτόματα δεσμευτικοί γιά τά ἄτομα τῶν κρατῶν - μελῶν, χωρίς τήν παρέμβαση τῶν ἐθνικῶν κοινοβουλίων. Καί σέ περίπτωση σύγκρουσης κοινοτικοῦ καί ἐθνικοῦ δικαίου, τό κοινοτικό δίκαιο ὑπερέχει. Ἔτσι ἡ σχέση μεταξύ Κοινότητας καί κρατῶν μελῶν πλησιάζει πρός τόν ὁμοσπονδιακό χαρακτήρα καί ἡ συνθήκη πρός ἕνα σύνταγμα μᾶλλον παρά σέ διεθνή συμφωνία. Ἡ σύσταση τῆς Κοινότητας ὑποδηλώνει κατά κάποιο τρόπο τήν κρίση τοῦ παραδοσιακοῦ «ἐθνικοῦ κράτους», μιά κρίση πού ὀξύνεται ἀπό τήν παράλληλη κρίση τῆς ἀναπτυγμένης καπιταλιστικῆς οἰκονομίας.

ΓΙΑ τήν ἐφαρμογή αὐτῶν τῶν νομικῶν ἀρχῶν καί γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν γενικότερων συμφερόντων, δημιουργήθηκε ἕνα πλέγμα ἀπό θεσμούς καί σχέσεις. Ἡ Ἐπιτροπή (Commission) ἦταν τό ὄργανο πού θά ὑλοποιοῦσε καί θά μεγιστοποιοῦσε τόν ὑπερεθνικό χαρακτήρα τῆς Κοινότητας. Στήν ἀρχή ἀποτελεῖτο ἀπό ἐννέα μέλη καί σήμερα (μέ τήν ἔνταξη τῆς Βρετανίας, Δανίας καί Ἰρλανδίας) ἀπό δεκατρία, πού ὑπηρετοῦν γιά τέσσερα ἀνανεώσιμα χρόνια. Οἱ ἐπίτροποι προέρχονται βέβαια ἀπό τά κράτη-μέλη, ἀλλά γιά νά τονιστεῖ ὁ ὑπερεθνικός ρόλος τους ὑποχρεοῦνται νά ὁρκισθοῦν μπροστά στό Δικαστήριο τῶν Κοινοτήτων ὅτι θά εἶναι οἱ ἐκφραστές καί προστάτες τοῦ κοινοτικοῦ συμφέροντος καί ὅτι δέν θά παίρνουν ὁδηγίες ἀπό τίς ἐθνικές κυβερνήσεις.

Οἱ λειτουργίες τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι σημαντικές: εἶναι τό ἐκτελεστικό ὄργανο τῆς Κοινότητας, διαμορφώνει τίς προτάσεις πολιτικῆς, ἀντιπροσωπεύει τήν Κοινότητα στό διεθνή χῶρο καί, πάνω ἀπ' ὅλα, εἶναι ὁ φρουρός τοῦ κοινοτικοῦ συμφέροντος, ὁ ἄγρυπνος θεματοφύλακας πού νοιάζεται γιά τήν πιστή ἐκτέλεση τῶν συνθηκῶν ἀπό τά μέλη καθώς καί γιά τή γενικότερη προαγωγή τῶν κοινοτικῶν συμφερόντων.

Ἡ ἀνάσχεση τῆς ὑπερεθνικότητας

ΣΤΗΝ ὀργάνωση καί τίς λειτουργίες τῆς Ἐπιτροπῆς οἱ αἰσιόδοξοι εὐρωπαϊστές εἶδαν τίς ἀπαρχές γιά τή σταδιακή ἀνάπτυξη τῆς κυβέρνησης τῆς πολιτικά ἑνωμένης Εὐρώπης. Πιστεύοντας ὅτι ἡ οἰκονομική ἑνοποίηση θά φέρει κάπως αὐτόματα τήν πολιτική ἑνοποίηση, οἱ ἀρχιτέκτονες τῶν Κοινοτήτων περίμεναν ὅτι καθώς θά προχωροῦσε ἡ διαδικασία ὁλοκληρώσεως ἡ Ἐπιτροπή θά ἀποκτοῦσε μεγαλύτερη ἰσχύ, κύρος, καί ἕνα ρόλο σχεδόν ἀνάλογο μ' αὐτόν τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης μιᾶς ὁμόσπονδης χώρας. Πράγματι, δέν εἶναι λίγοι αὐτοί πού πίστεψαν ὅτι ἡ Ἐπιτροπή θά ἀναπτυχθεῖ σέ μιά de facto κυβέρνηση τῆς Ἑνωμένης Εὐρώπης. Ἀτυχῶς, εἴκοσι χρόνια μετά τήν ὑπογραφή τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης, ἡ πραγματικότητα παρουσιάζεται ἀρκετά διαφορετική. Ἡ Ἐπιτροπή ὄχι μόνο δέν ἐξελίχθηκε πρός τήν κατεύθυνση τῆς «ὑπερεθνικῆς

κυβέρνησης» ἀλλά ἀπέτυχε ἀκόμη καί νά διατηρήσει τόν ἀρχικό της ρόλο, δυναμισμό, ἐνεργητικότητα καί ἐξουσίες. Ἡ σημασία της στό θεσμικό πλαίσιο τῆς Κοινότητας περιορίστηκε σημαντικά.

Η ΜΕΙΩΣΗ τῆς σημασίας τῆς Ἐπιτροπῆς σάν θεσμοῦ πού θά ὑλοποιοῦσε καί θά διεύρυνε τό κοινοτικό συμφέρον, ἀλλά καί σάν θεσμοῦ λήψης ἀποφάσεως, ἀντανακλᾶται στήν ἐνίσχυση τοῦ ρόλου τῶν διακυβερνητικῶν θεσμῶν τῆς Κοινότητας ἤ καί στήν ἐμφάνιση νέων τέτοιων θεσμῶν πού δέν προβλέπονται κάν ἀπό τίς συνθῆκες τῆς Ρώμης καί τῶν Παρισίων. Πράγματι, ὑπάρχει ἕνας πολλαπλασιασμός τῶν διαφόρων ὀργάνων – συμβουλευτικῶν ἤ ἐξεταστικῶν – πού ἐμπλέκονται στή διαδικασία λήψης ἀποφάσεων. Ἡ Ἐπιτροπή Μονίμων Ἀντιπροσώπων (Coreper) εἶναι π.χ. ἕνας θεσμός πού ἀπόκτησε βαθμιαῖα ἐξουσίες καί σημασία πού δέν προβλέπονται ἀπό τή συνθήκη. Ἡ ἐπιτροπή αὐτή ἀποτελεῖται ἀπό ἐκπροσώπους τῶν ἐθνικῶν κυβερνήσεων μέ βαθμό πρεσβευτῆ καί σύμφωνα μέ τή Συνθήκη τῆς Ρώμης θά ἀπέβλεπε στήν προετοιμασία τοῦ ἔργου τοῦ Συμβουλίου τῶν Ὑπουργῶν. Ἐν τούτοις ἡ Ἐπιτροπή τῶν Μονίμων Ἀντιπροσώπων ἐκτελεῖ σήμερα ἕνα τεράστιο ἀριθμό λειτουργιῶν καί συναγωνίζεται μᾶλλον ἀποτελεσματικά τήν Ἐπιτροπή (Commission) στή διαδικασία λήψης ἀποφάσεων. Σχεδόν ὅλες οἱ προτάσεις τῆς τελευταίας πρέπει νά περάσουν ἀπό τήν Coreper γιά ἔλεγχο, στό φῶς τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων τά ὁποῖα ἐκπροσωπεῖ κάθε μέλος.

ΠΙΟ σημαντικό εἶναι ἴσως τό γεγονός ὅτι αὐτό τό διακυβερνητικό ὄργανο ἔχει ἀποκτήσει δικαιοδοσίες στό χειρισμό τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς Κοινότητας. Καί, ὅπως παρατηρεῖ ἕνας μελετητής, ἡ ὁμάδα αὐτή ἔχει ἀναπτύξει ἕνα μεγαλύτερο βαθμό συνοχῆς ἀπ' ὅ,τι ἔχει ἐπιτύχει ἡ Ἐπιτροπή.[4] Καί ἄν καί οἱ λειτουργίες τῆς Coreper διευκολύνουν σημαντικά τήν ἀποτελεσματική διεξαγωγή τῶν κοινοτικῶν ὑποθέσεων, ἐν τούτοις ἡ ἔκτασή τους ὑπογραμμίζει τήν αὐξανόμενη ἐπιρροή τῶν διακυβερνητικῶν ὀργάνων σέ βάρος τῶν ὑπερεθνικῶν (Commission).

ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟ εἶναι καί τό σημαντικότερο ἴσως ὄργανο τῆς Κοινότητας: τό Συμβούλιο τῶν Ὑπουργῶν, τό ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπό τούς ὑπουργούς τῶν κυβερνήσεων τῶν χωρῶν - μελῶν. Ἀνάλογα μέ τό θέμα πού πρόκειται νά ἐξεταστεῖ, ἀποφασίζεται καί ποιός ὑπουργός θά λάβει μέρος στό Συμβούλιο. Οἱ γενικές ὑποθέσεις συζητοῦνται ἀπό τούς ὑπουργούς Ἐξωτερικῶν. Ὅπως εἶναι ἀρκετά γνωστό, τό Συμβούλιο εἶναι τό κορυφαῖο ὄργανο στή διαδικασία λήψης ἀποφάσεων τῆς Κοινότητας. Γιά νά λάβει ὅμως μιά ἀπόφαση, ἡ σχετική πρωτοβουλία πρέπει νά προέλθει ἀπό τήν Ἐπιτροπή (σύμφωνα μέ τή Συνθήκη τῆς Ρώμης).

ΤΟ Συμβούλιο εἶναι λοιπόν θεσμός γιά τή λήψη ἀποφάσεων. Οἱ προτάσεις πού ὑποβάλλονται ἀπό τήν Ἐπιτροπή, γιά νά γίνουν κανόνες ἤ πολιτική τῆς Κοινότητας, πρέπει νά ψηφιστοῦν ἀπό τό Συμβούλιο. Ἀλλά τό τελευταῖο – ἐκφραστής καθώς εἶναι τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων – δέν μπόρεσε ἀκόμη νά ξεπεράσει τίς δυσκολίες καί ἀντιθέσεις καί νά υἱοθετήσει μιά ἀποτελεσματική καί γρήγορη διαδικασία γιά τή λήψη ἀποφάσεων, πού δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τή διαδικασία τῆς πλειοψηφίας ἤ τῆς «ἐνισχυμένης πλειοψηφίας» (Weighed Majority). Ἀντίθετα καί παρά τίς σχετικές διατάξεις τῆς συνθήκης, παραμένει προσκολλημένο στήν ἀρχή τῆς ὁμοφωνίας. Ἔτσι κάθε μέλος ἔχει τή δυνατότητα νά ἀσκήσει «veto» καί νά «φρακάρει» τή διαδικασία λήψης ἀποφάσεων ἤ χάραξης πολιτικῆς. Καί τοῦτο ἔχει συμβεῖ ἐπανειλημμένα.

ΑΤΕΡΜΟΝΕΣ, ὁλονύκτιες συζητήσεις ἀνάμεσα στούς ὑπουργούς καταλήγουν μερικές φορές σέ μηδενικό ἀποτέλεσμα. Καί καθώς οἱ οἰκονομίες τῶν χωρῶν-μελῶν βρίσκονται σέ διαφορετικά στάδια ἀνάπτυξης ἤ καλύτερα ὕφεσης, οἱ ἀντιθέσεις καί διχογνωμίες πολλαπλασιάζονται. Ἔτσι ἡ διαφωνία μᾶλλον παρά ἡ ὁμοφωνία κυριαρχεῖ πολλές φορές στίς συναντήσεις τοῦ Συμβουλίου. Ἀποτέλεσμα: οὔτε ἀποφάσεις σέ ζωτικά κοινοτικά θέματα λαμβάνονται εὔκολα οὔτε ἡ χάραξη κοινῆς πολιτικῆς ἀπέναντι σέ φλέγοντα διεθνῆ θέματα ἐπιτυγχάνεται σύντομα. Πολλές προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς γιά θέματα ὅπως τό νομισματικό, τό ἐνεργειακό, τή βιομηχανική πολιτική ἔχουν κλειστεῖ στό ψυγεῖο ἀπό τό Συμβούλιο.

Η «ΕΝΙΣΧΥΜΕΝΗ πλειοψηφία» δέν ἔχει χρησιμοποιηθεῖ σχεδόν καθόλου γιά τή λήψη ἀποφάσεων. Ἡ ὁμοφωνία παραμένει ὁ κανόνας. Καί μόνο ὁμόφωνα μπορεῖ τό Συμβούλιο νά τροποποιήσει μιά πρόταση τῆς Ἐπιτροπῆς.[5] Εἶναι γνωστό ὅτι τό 1965 ἡ Κοινότητα ἀντιμετώπισε μιά ἀπό τίς πιό ὀδυνηρές κρίσεις, ὅταν ὁ Ντέ Γκώλ ἀπόσυρε τή χώρα του ἀπό τό Συμβούλιο, ἀρνούμενος νά δεχτεῖ «πλειοψηφικές ἀποφάσεις». Ἔτσι, εἴκοσι χρόνια μετά ἀπό τή Συνθήκη τῆς Ρώμης, δέν εἶναι ὑπερβολή νά ὑποστηρίξει κανένας ὅτι τό Συμβούλιο δέν ἔχει «θεσμοποιήσει» μιά ἀποτελεσματική διαδικασία γιά τή λήψη ἀποφάσεων, τή χάραξη πολιτικῆς καί τήν ἐπίλυσης συγκρούσεων. Ἡ ἀδυναμία τοῦ Συμβουλίου, σάν θεσμοῦ λήψης ἀποφάσεων καί χάραξης πολιτικῆς, ἀντανακλᾶται καί στό γεγονός ὅτι τά τελευταῖα χρόνια ἔχει κατά κάποιον τρόπο ὑπερκεραστεῖ ἀπό ἕνα νεοπαγές ὄργανο, τό ὁποῖο δέν προβλέπεται ἀπό καμιά συνθήκη: τό Εὐρωπαϊκό Συμβούλιο. Ὁ τίτλος αὐτός δόθηκε

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΟΚ

● *Ὁ φοιτητής* Μ. *Συμιακός μᾶς ἔστειλε τό παρακάτω κείμενο γιά τό ἄρθρο τοῦ* ΑΙΜ. ΖΑΧΑΡΕΑ *περί ΕΟΚ:*

Ἀγαπητό περιοδικό ΑΝΤΙ

Στό τεῦχος τοῦ Σαββάτου 14 Μάη διάβασα ἕνα ἄρθρο τοῦ κ. Α. Ζαχαρέα μέ τίτλο «ΕΟΚ: ΕΝΑ ΝΕΟ ΠΕΔΙΟ ΤΑΞΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ». Ἀπ' αὐτά πού διάβασα μοῦ δημιουργήθηκε ἕνας προβληματισμός τόν ὁποῖο καί θεώρησα σκόπιμο νά σοῦ μεταφέρω.

Βασική ἀρχή πού ἤδη ἔχει ἀποδειχθεῖ στήν πράξη εἶναι ὅτι βάση γιά τήν πραγματοποίηση τῆς ποθητῆς οἰκονομικῆς αὐτοτέλειας εἶναι ἡ ἀνάπτυξη τῆς βαριᾶς βιομηχανίας, καί εἰδικά τῆς παραγωγῆς «μέσων παραγωγῆς».

Τίθεται λοιπόν τό καυτό ἐρώτημα: εἶναι δυνατό μέσα σ' ἕνα σχηματισμό πού δημιούργησε ὁ ἰμπεριαλισμός, σέ μιά προσπάθεια ρύθμισης τοῦ διεθνοῦς ἀνταγωνισμοῦ τῶν μονοπωλίων, νά πραγματοποιηθεῖ μιά τέτοια διάρθρωση τῆς οἰκονομίας μας πού θά δίνει τή δυνατότητα γιά ὀρθολογική οἰκονομική ἀνάπτυξη καί αὐτοτέλεια; μπορεῖ νά εὐνοηθεῖ στά πλαίσια τῆς ΕΟΚ ὁ κλάδος τῆς βαριᾶς βιομηχανίας; Ἡ ἀπάντηση εἶναι: ὁπωσδήποτε ΟΧΙ.

Ὁ καπιταλισμός προσπαθεῖ νά χειραγωγήσει τήν ἀνάγκη γιά διεθνή καταμερισμό τῆς οἰκονομίας πρός ὄφελός του. Γεγονός πού ὁμολογεῖ καί ὁ ἴδιος ὁ Α.Ζ. εἶναι ὅτι θά εὐνοηθοῦν μόνο οἱ κλάδοι πού παράγουν συμπληρωματικά προϊόντα καί ὄχι ἀνταγωνιστικά τῆς ΕΟΚ. Μιά λοιπόν καί ἡ ΕΟΚ παράγει κατά τό πλεῖστο βιομηχανικά προϊόντα καί δή μηχανήματα, θά πρέπει νά ξεγράψουμε ἐμεῖς κάθε ὄνειρο γιά οἰκονομική αὐτοτέλεια. Βέβαια θέμα εἶναι καί τό κατά πόσο ἐχτιμᾶ κανείς τήν ἀναγκαιότητα γιά πραγματοποίησή της. Ταυτόχρονα ὅμως γεγονός ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι χωρίς μιά τέτοια οἰκονομία εἶναι ἀδύνατο νά ἐπιτευχθεῖ ἡ ἐθνική ἀνεξαρτησία.

Ἔκπληξη προκαλεῖ ἡ θέση τοῦ φίλτατου Α.Ζ. ὅτι ἀποτελεῖ ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ ὁ ἀγώνας γιά ἐθνική ἀνεξαρτησία χωρίς ὅρια καί περιορισμούς. Τί εἴδους ὅρια καί περιορισμούς μπορεῖ νά δεχθεῖ ἕνας λαός στό δικαίωμά του νά ἀποφασίζει μόνος του γιά τόν ἑαυτό του; Μήπως ἐννοεῖ ὅτι θά πρέπει νά ὑπακούει σέ ὁρισμένες νομοτέλειες πού διέπουν τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη; Μ' αὐτό εἶναι αὐταπόδειχτο, δέν χρειάζεται κάν νύξη. Δέν μπορεῖ κανείς νά μή θυμηθεῖ καί νά κάμει σύγκριση μέ κάποιες δηλώσεις τοῦ κ. Καραμανλῆ περί θυσίας ἑνός ποσοστοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ προκειμένου νά... εὐδοκιμήσει μελλοντικά (ὁ λαός;).

Ἔπειτα ποῦ βρίσκεται ἡ ἀντιστορικότητα τοῦ: «νά συνεργαζόμαστε μέ ὅσους μᾶς συμφέρει»; Μιλᾶμε γιά τό τωρινό συμφέρον μας καί δέν εἶναι καθόλου σφάλμα τό νά προσπαθοῦμε νά τό ἱκανοποιήσουμε. Ὁ διεθνής καταμερισμός καί ἡ αὐτοτέλεια καθόλου δέν συγκρούονται μέ τή διεθνοποίηση τῆς οἰκονομίας. Αὐτά πού ἀλληλοσυγκρούονται εἶναι ἡ θέληση τῶν ἰμπεριαλιστῶν νά ἐκμεταλλευτοῦν αὐτή τήν ἀνάγκη γιά διεθνή καταμερισμό πρός ὄφελός τους καί ἡ θέληση τῶν ἀναπτυσσομένων κρατῶν γιά δημιουργία μιᾶς οἰκονομίας πού θά κατοχυρώνει τήν ἀνεξαρτησία τους.

Οὐσιαστικά, τό θέμα πού θίγουν οἱ Frank, Cardoso, Amin περί «ἀνάπτυξης τῆς ὑποανάπτυξης», σάν ἀποτέλεσμα τῆς σύνδεσης τῆς περιφέρειας μέ τή μητρόπολη, εἶναι διαφορετικό μέ τό παράδειγμα πού φέρνει ὁ Α.Ζ. προσπαθώντας νά ἀναιρέσει τά προηγούμενα, περί τῆς σύμβασης δηλ. τῆς ΕΟΚ μέ τόν Α.C.P., ἀφοῦ ἐδῶ δέν ἔχουμε σχέση μητρόπολης - περιφέρειας, ἄσχετα ἄν αὐτή μπορεῖ νά βρεθεῖ στό ἐπίπεδο ὁρισμένων μελῶν τοῦ Α.C.P. Ἄρα ἡ ἄρνηση τῶν παραπάνω ἀπό τόν ἀρθρογράφο ἀποτελεῖ εὐσεβή καί ἀνερμάτιστο πόθο.

Ὅταν ἀρνεῖται ὁ Α.Ζ. τίς ἐπιλογές γιά ἔνταξη στήν ΚΟΜΕΚΟΝ ἤ στίς ἀδέσμευτες χῶρες, ἐπικαλεῖται τήν ἔλλειψη ρεαλισμοῦ, τόν ὁποῖο ὅμως δέν ἀναφέρει σάν ὑπάρχον στοιχεῖο τῆς τρίτης ἐπιλογῆς, τήν ὁποία καί δέχεται, δηλ. τήν ἔνταξη στήν ΕΟΚ. Πραγματικά πολύ ἀποτυχημένη ἡ ἐπίκληση τοῦ «ρεαλιστικοῦ» σκεφτικοῦ ὅτι ἀπαιτοῦμε μέχρις ἐκεῖ πού μᾶς δίνουν οἱ ἀστοί. Δέν μπορῶ πάντως νά πῶ ὅτι ἀποτελεῖ συνεπή ταξική θέση κάτι τέτοιο.

Παρακάτω ἐπικαλεῖται τό γεγονός ὅτι 15 τώρα χρόνια ἀπό τή

στίς τριμηνιαῖες συναντήσεις κορυφῆς τῶν πρωθυπουργῶν ἤ ἀρχηγῶν κρατῶν τῶν μελῶν τῆς Κοινότητας. Σκοπός τῶν συναντήσεων αὐτῶν διακηρύσσεται ὅτι εἶναι ἡ ἐπίλυση τῶν πιό σοβαρῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζει ἐσωτερικά καί ἐξωτερικά ἡ Κοινότητα. Οἱ τακτικές συναντήσεις ἄρχισαν τό 1974 μετά ἀπό σχετική πρωτοβουλία καί ἐπιμονή τοῦ γάλλου προέδρου Ζισκάρ Ντ' Ἐσταίν.

ΜΕΡΙΚΕΣ ἀπό τίς ἑπτά συναντήσεις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου πού ἔγιναν μέχρι σήμερα, ὅπως αὐτές τοῦ Δουβλίνου καί τῆς Ρώμης τοῦ 1975 καί τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1976, σημείωσαν ἀξιόλογη ἐπιτυχία. Στήν τελευταία ἀποφασίστηκε ἡ διενέργεια ἀπ' εὐθείας ἐκλογῶν γιά τό Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ἐπιτυχία· σημείωσε ἐπίσης καί ἡ συνάντηση τοῦ Μαρτίου 1977 στή Ρώμη, ὅπου χαράχθηκαν οἱ θέσεις τῆς Κοινότητας γιά τό διάλογο Βορρᾶ - Νότου. Ἡ συνάντηση ὅμως τοῦ Δεκεμβρίου 1976 ἀπέτυχε οἰκτρά, ἀφοῦ δέν μπόρεσε νά πάρει καμιά ἀπόφαση γιά τά ζωτικά θέματα τῆς Κοινότητας. Ὅπως διακήρυξε ὁ πρόεδρος Ζισκάρ Ντ' Ἐσταίν, «ἡ στιγμή δέν ἦταν κατάλληλη γιά μιά σημαντική πρόοδο στά εὐρωπαϊκά θέματα». Καθόλου ἐκπληκτικό: Ὅπως παρατηροῦσε ὁ «Economist», οἱ ἡγέτες τῶν χωρῶν - μελῶν πῆγαν στή σύνοδο ἀπασχολημένοι μέ τά ἐσωτερικά, ἐθνικά τους θέματα.[6] Ἡ φράση αὐτή ὑπογραμμίζει ἀνάγλυφα τόν κίνδυνο πού θέτει τό Εὐρωπαϊκό Συμβούλιο γιά τούς κοινοτικούς θεσμούς: Ὁ νέος αὐτός θεσμός εἶναι διακυβερνητικός. Δέν προβλέπεται ἀπό καμιά συνθήκη. Δέν ἐλέγχεται ἀπό κανένα ὄργανο. Οἱ ἀρχηγοί τῶν κρατῶν πού ὑποτίθεται θά ἔπαιρναν θαρραλέες ἀποφάσεις γιά τήν πρόοδο τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνοποίησης, ἀσχολοῦνται πολλές φορές μέ τήν ἄμυνα στενῶν ἐθνικῶν θέσεων καί συμφερόντων. Ἔχει ἐπιβληθεῖ πάνω ἀπό τό θεσμικό πλαίσιο τῆς Κοινότητας καί ἀπειλεῖ τόν ὑπερεθνικό της χαρακτήρα.

ΑΠ' ΟΣΑ εἴπαμε πιό πάνω εἶναι σαφές ὅτι τό «θεσμικό πρόβλημα» τῆς Κοινότητας εἶναι:

α) **Πρόβλημα ἀπουσίας** ἰσχυρῶν, σταθερῶν καί αὐτόνομων θεσμῶν ἱκανῶν νά λειτουργοῦν ἀνεξάρτητα ἀπό ἐθνικιστικές τάσεις καί μικροσυμφέροντα, ἱκανῶν δηλαδή νά ἐκφράζουν τό κοινοτικό, «εὐρωπαϊκό» συμφέρον καί νά «κατευθύνουν» τή διαδικασία ὁλοκλήρωσης πρός τόν τελικό της στόχο, πού εἶναι ἡ πολιτική ἑνοποίηση τῆς Εὐρώπης.

β) **Πρόβλημα ἔλλειψης** ἀποτελεσματικῆς, γρήγορης καί «νομιμοποιημένης» διαδικασίας γιά τή λήψη ἀποφάσεων, τή χάραξη πολιτικῆς καί τήν ἐπίλυση συγκρούσεων καί προβλημάτων.

Η ΠΡΩΤΗ διάσταση τοῦ προβλήματος ἀφορᾶ βασικά τήν Ἐπιτροπή, ἐνῶ ἡ δεύτερη τό Συμβούλιο, καθώς καί τίς σχέσεις καί τήν ἰσορροπία ἀνάμεσα στούς δύο θεσμούς. Ἀλλά πρίν προχωρήσουμε στήν ἀναφορά τῶν λύσεων πού προτείνονται, θά πρέπει νά τονίσουμε ὅτι τό θεσμικό πρόβλημα τῆς Κοινότητας ἔχει μιά σοβαρή διάσταση: **τοῦ δημοκρατικοῦ ἐλέγχου τῶν θεσμῶν.**

Τό πρόβλημα τοῦ δημοκρατικοῦ ἐλέγχου

Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ αὐτή ἀναφέρεται οὐσιαστικά στήν ἐπέκταση τῆς λαϊκῆς συμμετοχῆς στή διαδικασία τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁλοκλήρωσης καί στό μέγεθος τοῦ λαϊκοῦ ἐλέγχου πάνω στούς κοινοτικούς θεσμούς λήψης ἀποφάσεων πού ἐπηρεάζουν τήν καθημερινή ζωή ὅλων τῶν Εὐρωπαίων. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἀντίθεση ὁρισμένων σοσιαλιστικῶν ἤ ἀριστερῶν κομμάτων πρός τήν Κοινότητα (ὅπως τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας τοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος τῆς Ἀγγλίας – Tribune Group) πηγάζει καί ἀπό τήν ἔλλειψη δημοκρατικοῦ ἐλέγχου πάνω στούς θεσμούς. Ὁ φόβος ὅτι οἱ κοινοτικοί θεσμοί μπορεῖ νά ἐξελιχθοῦν σέ μιά κολοσσιαία, ἀνεξέλεγκτη, ἀπρόσωπη καί τεχνοκρατική γραφειοκρατία καταδυνάστευσης κατέχει μιά μερίδα πολιτικῶν ἡγετῶν καί διανοουμένων. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μέχρι σήμερα ἡ λαϊκή συμμετοχή στή διαδικασία εὐρωπαϊκῆς ὁλοκλήρωσης δέν ὑπῆρξε σημαντική. Αὐτός εἶναι ἕνας λόγος ἄλλωστε πού ἡ Κοινότητα δέν ἀπολαμβάνει καί πολύ μεγάλη δημοτικότητα.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ τῆς Ρώμης συνέστησε βέβαια τό «Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο». Ἀλλά στήν οὐσία ὁ θεσμός αὐτός οὔτε τόσο «εὐρωπαϊκός» εἶναι οὔτε τόσο «κοινοβούλιο», ὅπως τό ξέρουμε. Δέν εἶναι «κοινοβούλιο», γιατί στερεῖται δύο ἀπό τίς βασικότερες λειτουργίες: τή νομοθετική καί – σέ λιγότερη ἔκταση – τόν ἔλεγχο. Δέν εἶναι «εὐρωπαϊκός» γιατί τά 198 μέλη του δέν ἐκπροσωποῦν τήν Εὐρώπη ἀλλά τίς χῶρες–μέλη ἀπό τά ἐθνικά κοινοβούλια τῶν ὁποίων διορίζονται. Καί εἶναι κάπως ἐκπληκτικό ὅτι παρά τίς ἀδυναμίες αὐτές ὁ θεσμός συνέβαλε θετικά (ἄν καί ἀναπόφευκτα περιορισμένα) στή διαδικασία ὁλοκλήρωσης. Μέχρι σήμερα τό Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο ἔπαιξε ἕνα «συμβουλευτικό ρόλο». Ἡ Ἐπιτροπή ὑποχρεοῦται νά παίρνει τή γνώμη τοῦ Κοινοβουλίου γιά τίς προτάσεις πολιτικῆς. Τό Κοινοβούλιο ἔχει θεωρητικά τή δυνατότητα νά καταργεῖ τήν Ἐπιτροπή κάτω ἀπό ὁρισμένες συνθῆκες καί, μετά ἀπό τελευταῖες τροποποιήσεις τῆς συνθήκης, οἱ ἐξουσίες του πάνω στόν προϋπολογισμό (Budgetary Powers) αὐξάνονται.

σύνδεση παρατηρεῖται μιά γρήγορη ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, χωρίς νά ἀποδεικνύει ὅτι αὐτή ἡ ἀνάπτυξη θά μποροῦσε νά ἔχει συνέχεια. Πέρα ἀπ' αὐτό ὅμως παραβλέπεται τό γεγονός ὅτι ἡ οἰκονομία μας ἀλλοτριώθηκε σχεδόν ἐντελῶς στό ξένο κεφάλαιο, ὅτι ἀποτελεῖ στήν κυριολεξία ἕνα τερατούργημα ὅσον ἀφορᾶ τή διάρθρωσή του (μιά κατάσταση πού δυστυχῶς ὀγκώνεται συνέχεια) καί ὅτι καθημερινά ὀξύνονται τά διάφορα προβλήματα ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ.

Μπορεῖ κανείς νά βρεῖ πολλή δόση ἀνευθυνότητας σ' αὐτό πού ἀναφέρεται παρακάτω: ἀφοῦ εἴμαστε ἤδη ἐξαρτημένοι ἀπό τό ξένο κεφάλαιο, τί πειράζει νά μεγαλώσουμε τήν ἐξάρτησή μας μπαίνοντας στήν ΕΟΚ; ἀφοῦ δηλαδή εἴμαστε ἤδη μέχρι τό λαιμό βουτηγμένοι στό βοῦρκο, γιατί νά μή δώσουμε μιά καί νά πᾶμε μέχρι τό μέτωπο;

Το ἴδιο ανευθυνο εἶναι καί ἐκεῖνο τό «μᾶλλον βέβαιο» ὅτι ἡ ἑλληνική γεωργία θά ὠφεληθεῖ ἀπό τήν ἔνταξη. Ἐδῶ καλύτερα θά κάναμε νά ρωτήσουμε τήν ἀγροτιά μας καί εἰδικά αὐτούς πού ἄνοιξαν... ἐπιχείρηση θαψίματος τῶν προϊόντων τους, μιάς καί δέν βρῆκαν ἀνοιχτή τήν ἀγορά τῆς ΕΟΚ.

Μιά παρένθεση: Εἶναι λοιπόν τόσο ἀμελητέα ἡ προσφορά τῶν σοσιαλιστικῶν κρατῶν, ὥστε ὁ Α.Ζ. πουθενά δέν λαβαίνει τόν κόπο νά τίς ἀναφέρει σάν ἀγορές προϊόντων μας, καί μάλιστα ἀπό τίς οὐσιαστικότερες;

Ἡ ψήφιση ἀντιδραστικῶν νόμων ὅπως ὁ 330, τό νομοσχέδιο Ράλλη γιά τούς δ. ὑπαλλήλους κ.λπ., μήπως ἀποτελοῦν εὐοίωνες ἐνδείξεις στό λαό γιά τό εἶδος τῆς σύνδεσης τοῦ μέλλοντος τοῦ συστήματος μέ τή φιλελεύθερη δημοκρατία δυτικοῦ τύπου ἀπό μέρους τοῦ «νηφάλιου» τμήματος τῆς ἰθύνουσας τάξης; (Κάθε ἄλλο βέβαια παρά νηφάλιο εἶναι· μᾶλλον ἐνεργεῖ μέσα σέ ἔξαρση πανικοῦ· ὁ σώζων ἑαυτόν σωθήτω).

Τό παρακάτω πού ἀναφέρεις, ὅτι δηλ. ὁ μισθός κατάφερε νά περιορίσει τά κέρδη καί συνεπῶς τήν ἐπενδυτική δραστηριότητα τοῦ κεφαλαίου, ἀποτελεῖ σωστό δυναμίτη στά θεμέλια τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί ξεπούλημα τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας. Μά αὐτό ἀκριβῶς δέν εἶναι τό ἐπιχείρημα πού προβάλλουν οἱ ἀστοί ὅποτε ἀρνοῦνται νά παραχωρήσουν αὐξήσεις στούς ἐργαζόμενους; Ποῦ στηρίζουν τίς κινδυνολογίες τους γιά δῆθεν ἀπειλή τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας λόγω τῶν αὐξήσεων τῶν μισθῶν τῶν ἐργαζομένων;

Οὐαί καί ἀλλοίμονό μας ἄν αἴτιο τῆς κρίσης στήν Εὐρώπη λέμε ὅτι εἶναι μόνο ἡ «ἀποτελεσματική δράση τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος», ὅπως ὑποστηρίζει παρακάτω. Τότε δέν κάνουμε τίποτε ἄλλο παρά νά δεχόμαστε αὐτό πού ἰσχυρίζονται οἱ ἀστοί: αἰτία πού ἡ κατάσταση τῆς οἰκονομίας μας εἶναι δυσχερής, ἀποτελοῦν οἱ ἀτασθαλίες καί οἱ συνεχεῖς διεκδικητικοί ἀγῶνες τῶν ἐργαζομένων.

Τό ὅτι ἡ ἔνταση καί ἐνίσχυση τοῦ ἀγώνα μας σ' αὐτή τήν ἐπιλογή τῆς ἑλληνικῆς κεφαλαιοκρατίας (γιά ἔνταξη δηλαδή) θά ἀποτελέσει τήν ἀπάντησή μας, δέν εἶναι κάτι πού τό ἀνακάλυψε ὁπωσδήποτε πρῶτος ὁ Α.Ζ. Ἤδη τό ἔχουν ἐντοπίσει καί ὅσοι ἀρνοῦνται τήν ἔνταξη, μιά καί ὄντως θά ἐνταθεῖ περισσότερο ἡ ἐκμετάλλευση τῶν λαϊκῶν μαζῶν καί θά ἐνισχυθεῖ ἡ καταπίεσή τους.

Τό γιατί τώρα βάζει ἀπό τήν παρούσα φάση τήν ἀνάγκη γιά «ἐμπλουτισμό μέ σοσιαλιστικά στοιχεῖα» τοῦ προγράμματος ἀλλαγῶν στήν Ἑλλάδα, πού θά ὑποστηρίξει τότε τό ἐργατικό κίνημα, αὐτό δέν καταλαβαίνω γιατί τό κάνει· μήπως γιά νά μήν ἀφήσει νά δημιουργηθοῦν σέ κανέναν ὑπόνοιες γιά τό πόσο συνεπής εἶναι στόν τελικό στόχο πού λέει ὅτι παραδέχεται;

Τό ἄν τώρα ὁ «σταδιακός ἐμπλουτισμός» μπορεῖ νά μᾶς ὁδηγήσει στό σοσιαλισμό, αὐτό τό εἶχε ἤδη ἀρνηθεῖ ὁ Λένιν πρό δεκαετιῶν καί ἄς μή βιαστεῖ κανείς νά πεῖ ὅτι ἔχουν ἀλλάξει οἱ νομοτέλειες πού ἀφοροῦν τό θέμα. Περιττό νά ἀναφερθοῦμε καί ἐμεῖς στά ἴδια.

Αὐτές λοιπόν ἦταν οἱ ἀντιρρήσεις πού εἶχα ἀπό τή μελέτη τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Α.Ζ., καί σᾶς τίς ἀνάφερα ἐλπίζοντας ὅτι ἔτσι θά συμβάλω, ἔστω στό ἐλάχιστο, στήν ἐξεύρεση τῆς τελικῆς ὀρθῆς ἀπάντησης στό ἐρώτημα: ναί ἤ ὄχι στήν ΕΟΚ.

Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ γιά τήν ὑπομονή πού δείξατε

φιλικότατα

Μιχάλης Συμιακός

φοιτητής

Σύντομα θά μπορεῖ νά ἀπορρίπτει ὁλοκληρωτικά τόν προϋπολογισμό ἀφοῦ ὁ τελευταῖος θά χρηματοδοτεῖται ἀπό κοινοτικές πηγές. Ἀλλά τό βασικό πρόβλημα παραμένει: τό Κοινοβούλιο δέν μπορεῖ νά ἔχει καμιά νομοθετική πρωτοβουλία, δέν ἔχει ἀποτελεσματικές δυνάμεις ἐλέγχου τῶν ἐκτελεστικῶν θεσμῶν καί ὀργάνων λήψης ἀποφάσεων, καί δέν προέρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπό τό ἐκλογικό σῶμα.

ΒΛΕΠΟΥΜΕ λοιπόν ὅτι τό λεγόμενο «θεσμικό πρόβλημα» τῆς Κοινότητας εἶναι πολυδιάστατο καί πολύπλευρο. Τί λύσεις προτείνονται; Ἐδῶ οἱ ἀπόψεις διαφέρουν σημαντικά, σύμφωνα μέ τίς θέσεις πού υἱοθετεῖ κανείς ἀπέναντι στή διαδικασία ὁλοκλήρωσης. Αὐτοί πού ἐπιθυμοῦν τή γρήγορη μετατροπή τῆς Εὐρώπης σέ μιά ἑνωμένη, ὁμοσπονδιακή ὀντότητα, τάσσονται ὑπέρ ριζικῶν λύσεων καί οὐσιαστικῆς ἐνίσχυσης τῶν θεσμῶν τῆς Κοινότητας, ἰδιαίτερα τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἀλλά αὐτοί μᾶλλον λιγοστεύουν. Οἱ ἄλλοι, οἱ πιό ρεαλιστές, πού γιά πολλούς λόγους δέν τρέφουν τόσο μεγαλεπήβολα σχέδια, εἰσηγοῦνται λύσεις πού θά θελτιώσουν τήν ἀπόδοση τῆς Κοινότητας, θά ἁπλοποιήσουν καί συντομεύσουν τή διαδικασία λήψης ἀποφάσεων καί θά ὑποβοηθήσουν τό δημοκρατικό ἔλεγχο.

Ἡ ἔκθεση Tindemans

ΑΣ ἀρχίσουμε ἀπό τό Κοινοβούλιο: Ὅπως εἶναι γνωστό, τό Εὐρωπαϊκό Συμβούλιο ἀποφάσισε ὅτι ἐκλογές γιά τήν ἀπ' εὐθείας ἀνάδειξη τοῦ Κοινοβουλίου θά διεξαχθοῦν τό Μάη τοῦ 1978. Ἀλλά εἶναι κάπως ἀμφίβολο ἄν θά τηρηθεῖ αὐτή ἡ προθεσμία. Οἱ χῶρες - μέλη εἶναι ἐλεύθερες νά διαλέξουν τό ἐκλογικό σύστημα γιά τίς πρῶτες ἐκλογές. Καί μερικές, ὅπως ἡ Βρετανία, ἔχουν προβλήματα στήν ἐπιλογή. Ἀλλά κι ἄν ἀκόμα ἐκλεγεῖ ἀπ' εὐθείας τό Κοινοβούλιο, αὐτό δέν σημαίνει ὅτι τό τελευταῖο ἀποκτᾶ καί τίς ἀναγκαῖες δυνάμεις. Γιά τό θέμα αὐτό ὑπάρχει ἡ γνωστή ἔκθεση Vedel καί ἡ πιό πρόσφατη (καί κάπως πιό ἔγκυρη) ἔκθεση Tindemans. Σ' αὐτήν ὁ βέλγος πρωθυπουργός προτείνει τήν τροποποίηση τῆς Συνθήκης γιά νά δοθεῖ στό Κοινοβούλιο «τό δικαίωμα τῆς πρωτοβουλίας» καί ἄλλες δικαιοδοσίες ἐλέγχου καί συμμετοχῆς στή διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικῆς. Φαίνεται ὅτι οἱ προτάσεις αὐτές δέν θά ὑλοποιηθοῦν τουλάχιστον σύντομα. Γιατί ἡ ἔκθεση Tindemans ἔχει σχεδόν ἐγκαταλειφθεῖ κάτω ἀπό τήν πίεση τῶν ἐθνικῶν ἀνταγωνισμῶν καί οἰκονομικῶν κρίσεων. Ἔτσι γιά τήν ὥρα οἱ ἀπ' εὐθείας ἐκλογές θά ἀποτελέσουν τή βασική καινοτομία. Θά δώσουν στό Κοινοβούλιο μεγαλύτερο κύρος (ἀλλ' ὄχι δυνάμεις) καί θά ἐπιτρέψουν τήν ἄμεση λαϊκή συμμετοχή στή διαδικασία ὁλοκλήρωσης.

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης φαίνεται ὅτι εἶναι ἀναγκαία γιά νά διευρυνθοῦν οἱ ἁρμοδιότητες πρωτοβουλίας τῆς Ἐπιτροπῆς. Τήν ἀνάγκη γι' αὐτή τή διεύρυνση ἔχει τονίσει καί ἡ ἔκθεση Tindemans. Ἀλλά γιά νά τονιστεῖ ὁ ὑπερεθνικός εὐρωπαϊκός χαρακτήρας τῆς Ἐπιτροπῆς, τό Κοινοβούλιο πρέπει νά ἀποκτήσει κάποιο λόγο στήν ἐπιλογή τῶν ἐπιτρόπων. Οἱ κυβερνήσεις θά μποροῦσαν π.χ. νά ὑποβάλλουν ἕναν κατάλογο ὑποψηφίων καί τό Κοινοβούλιο νά ἐπιλέγει.

ΣΧΕΤΙΚΑ μέ τό Συμβούλιο Ὑπουργῶν, ἡ υἱοθέτηση τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας γιά τή λήψη ἀποφάσεων εἶναι τώρα περισσότερο παρά ποτέ ἀναγκαία. Ἡ ἔκθεση Tindemans κάνει τήν ἴδια ὑπόδειξη. Καί μιά ὁμάδα εἰδικῶν πού δημοσίευσε μιά νέα ἔκθεση γιά τά προβλήματα τῆς διεύρυνσης ὑπογραμμίζει τήν ἀνάγκη υἱοθέτησης τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας.[8] Ἀλλά ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ἡ λειτουργία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου ἀπειλεῖ νά μετατρέψει τό θεσμικό πλαίσιο τῆς Κοινότητας ἀποκλειστικά σέ διακυβερνητικό μηχανισμό. Τό περίεργο εἶναι ὅτι ἡ ἔκθεση Tindemans ἀναγνωρίζει τό ρόλο τοῦ Συμβουλίου, παρά τόν ἰδιόρρυθμο «ἐξω - κοινοτικό» του χαρακτήρα. Δέν βλέπουμε ὅμως γιατί τό Εὐρωπαϊκό Συμβούλιο καί τό Συμβούλιο τῶν Ὑπουργῶν δέν θά μποροῦσαν νά συγχωνευθοῦν σ' ἕνα νέο θεσμό. Καί οἱ τριμηνιαῖες συναντήσεις τῶν πρωθυπουργῶν τῶν χωρῶν-μελῶν νά πραγματοποιοῦνται στά πλαίσια αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ ἀλλά μέ τήν τήρηση ὁρισμένων κοινοτικῶν κανόνων.

ΤΟ θεσμικό πρόβλημα πού προσπαθήσαμε νά περιγράψουμε δέν εἶναι τό μόνο πού ἀντιμετωπίζει ἡ Κοινότητα. Ὑπάρχει τό πρόβλημα ἀναμόρφωσης ὁρισμένων πολιτικῶν ὅπως τῆς Κ.Α.Π. Καί ἐφ' ὅσον τελικός στόχος θά εἶναι ἡ πολιτικά ἑνωμένη Εὐρώπη, θεσμικό πρόβλημα θά ὑπάρχει μέχρι νά φτάσουμε στήν ὁλοκλήρωση αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ – στό πολύ ἀπώτερο μέλλον δηλαδή. Ὑπάρχει ἀκόμη τό πρόβλημα τῆς διαμόρφωσης μιᾶς νέας ἰσορροπίας πολιτικῶν δυνάμεων στίς χῶρες - μέλη (Γαλλία, Ἰταλία π.χ.), πού θά «προκαλέσει» τήν Κοινότητα στό σύντομο μέλλον.

ΕΙΝΑΙ ξεκάθαρο συνεπῶς ὅτι ἡ λύση τοῦ «θεσμικοῦ προβλήματος» τῆς Κοινότητας δέν μπορεῖ νά γίνει μέ μιά ἤ δυό ἀποφάσεις. Εἶναι θέμα μακροχρόνιο, ἀφοῦ καί ἡ διαδικασία τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁλοκλήρωσης θά εἶναι μακροχρόνια καί σταδιακή. Ἔτσι γίνεται φανερό ὅτι τό ἐπιχείρημα ὅτι θά πρέπει πρῶτα νά ἰσχυροποιηθοῦν οἱ θεσμοί καί μετά νά διευρυνθεῖ ἡ Κοινότητα δέν στηρίζεται σέ μιά ρεαλιστική ἐκτίμηση τοῦ «θεσμικοῦ προβλήματος». Ἀντίθετα, θά μποροῦσε κανείς νά ὑποστηρίξει ὅτι τά προβλήματα πού θά δημιουργοῦσε ἡ ἔνταξη ἑνός νέου μέλους ὅπως ἡ Ἑλλάδα θά ἔσπρωχναν τούς κοινοτικούς θεσμούς σέ μιά «προσαρμογή» πρός τίς νέες ἀπαιτήσεις.

---

1. Τόν ἴδιο λόγο ἐπικαλέστηκε καί ἡ Ἐπιτροπή στήν προσπάθειά της νά ἀναβάλει τήν ἱκανοποίηση τοῦ ἑλληνικοῦ αἰτήματος γιά ἔνταξη.

2. Γιά τό θεσμικό πρόβλημα γενικά: P. C. Ioakimidis. «The Institutional Problem of the E.E.C.» *(Ἀδημοσίευτη μελέτη).*

3. Βλέπε R.J. Harrison, Europe in Question *(London: George Allen and Unwin, 1974).*

4. R. Pryce, The Politics of the European Community *(London: Butterworth, 1973), σελ. 69.*

5. Θεωρητικά αὐτός ὁ περιορισμός εὐνοεῖ τήν κοινοτική διάσταση καί τήν Ἐπιτροπή. Ἀλλά στήν πράξη ὁ περιορισμός ἐξουδετερώνεται ἀπό τή δύναμη τοῦ Συμβουλίου ἤ ἑνός μέλους νά ἀπορρίπτει τήν πρόταση στό σύνολό της.

6. The Economist, *4 Δεκεμβρίου 1976.*

7. E.M. Browne «The E.E.C. After Tindemans: The Institutional Balance», The World Today, *Royal Institute of International Affairs, Δεκέμβριος 1976. σελ. 459 – 465.*

8. W. Wallace, G. Edwards, A Wider European Community? *(London: Federal Trust for Education and Research).*

ΤΟΜΟΣ Α 1 ΤΟΜΟΣ Α 2

ΠΕΤΡΟΣ ΑΝΤΑΙΟΣ

συμβολή στήν

ἱστορία τῆς ΕΠΟΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΤΟΜΟΣ Α

Η ΨΕΥΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τοῦ Βασίλη Δρουκόπουλου

«Μά θά πεῖτε, καταστρέφουμε τήν πιό ἱερή σχέση ὅταν ἀντικαθιστοῦμε τήν "κατ' οἶκον" ἐκπαίδευση μέ τήν κοινωνικοποιημένη.

Κι ἡ δικιά σας ἐκπαίδευση; Μήπως δέν εἶναι κι αὐτή κοινωνικοποιημένη καί μήπως δέν καθορίζεται ἀπό τίς κοινωνικές συνθῆκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ἐσεῖς ἐκπαιδεύετε μέ τήν παρέμβαση, ἄμεση ἤ ἔμμεση, τῆς κοινωνίας, μέσα ἀπό τά σχολεῖα κ.τ.λ.;

Οἱ κομμουνιστές δέν εἶναι αὐτοί πού ἀνακάλυψαν τήν παρέμβαση τῆς κοινωνίας στήν ἐκπαίδευση· αὐτοί ἁπλά καί μόνο ζητοῦν νά μεταβληθεῖ ὁ χαρακτήρας αὐτῆς τῆς παρέμβασης καί νά ξεκόψουν τήν ἐκπαίδευση ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς κυρίαρχης τάξης».

Κ. Marx καί F. Engels
Τό Κομμουνιστικό Μανιφέστο

Ἡ ἀκατάπαυστη ἀναφορά στήν ἀναγκαιότητα γιά ἐκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στή χώρα μας καί ἡ προσπάθεια τῆς γαλλικῆς κυβέρνησης τήν ἄνοιξη τοῦ 1976 νά καλουπώσει τήν πανεπιστημιακή ἐκπαίδευση παντρεύοντάς την μέ τίς ἀνάγκες τῆς γαλλικῆς βιομηχανίας, μοῦ δίνουν τήν ἀφορμή γιά μερικές σκέψεις πάνω στό θέμα τῆς «Πολιτικῆς Οἰκονομίας τῆς Ἐκπαίδευσης» (κι ὄχι «τῆς Παιδείας», μιά καί παιδεία εἶναι τό πιθανό ἀποτέλεσμα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐκπαίδευσης σάν μηχανισμοῦ καί σίγουρα μόνο μέρος τῆς παιδείας προέρχεται – ἄν προέρχεται – ἀπ' αὐτή τήν ἐφαρμογή).

Βασικά θά περιοριστῶ σέ τρία θέματα. Πρῶτα, θά ἀναφερθῶ στήν «Οἰκονομική τῆς Ἐκπαίδευσης» μέ τό νά παρουσιάσω κριτικά τή μεθοδολογία καί τίς ὑποθέσεις τοῦ κλάδου. Δεύτερο, θά συζητήσω τά «ἐπιστημονικά πορίσματα μελετῶν» γιά τήν Ἑλλάδα πού ἔχουν γίνει ὡς τά τώρα σύμφωνα μέ τήν πιό πάνω μέθοδο ἤ πού, χωρίς νά τή χρησιμοποιοῦν ἀναλυτικά, μεταχειρίζονται τά ἴδια ἐπιχειρήματα καί καταλήγουν σέ ἀνάλογα συμπεράσματα. Καί τρίτο, θά ἀναφερθῶ γενικότερα στή λειτουργία τῆς ἐκπαίδευσης στήν καπιταλιστική κοινωνία καθώς καί σέ ἔρευνες πού προσεγγίζουν τό θέμα μέ τή μέθοδο τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Πιστεύω ἔτσι ὅτι ἡ ἀναγκαιότητα γιά μιά ἀνάλυση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος στήν Ἑλλάδα πάνω στά πρότυπα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας θά φανεῖ πιό ἐπιτακτικά.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Ἡ «Οἰκονομική τῆς Ἐκπαίδευσης» ἀσχολεῖται «...μέ τήν ἐπίδραση τῆς ἐκπαίδευσης στήν παραγωγικότητα τοῦ ἐργάτη, στήν ἐπαγγελματική κινητικότητα, καί στή διανομή τοῦ εἰσοδήματος. [Ἀσχολεῖται ἐπίσης] μέ τήν ἀποδοτικότητα τῶν σχολείων καί μέ τίς σχέσεις μεταξύ ἐκπαιδευτικοῦ κόστους καί μεθόδων χρηματοδότησής του»[1]. Βλέπουμε λοιπόν ὅτι ἡ «Οἰκονομική τῆς Ἐκπαίδευσης» ἀσχολεῖται μέ περισσότερα (δυστυχῶς) θέματα ἀπό ὅ,τι ἰσχυρίζεται ὁ Μ. Νικολινάκος ὅταν λέει ὅτι εἶναι ὁ κλάδος «ὅπου κυρίως ἐξετάζεται ὁ προγραμματισμός τῆς εἰδικευμένης ἐργασίας μέ τή μορφή τῶν ἐπαγγελμάτων πού ἔχει ἀνάγκη μιά οἰκονομία μέσα στό πλαίσιο τῆς ἀνάπτυξής της»[2].

Ἡ «Ο τῆς Ε» θεωρεῖται παρακλάδι τοῦ τομέα τῆς ἀστικῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης πού τιτλοφορεῖται «ἀνθρώπινοι πόροι». Ὁ Klochkov ἀναφέρει ὅτι ἐνῶ οἱ κλασικοί οἰκονομολόγοι (Petty, Smith, Ricardo) παραδεχόντουσαν τήν ἐργασία σάν τό βασικό συντελεστή τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, οἱ κατοπινοί ἀστοί οἰκονομολόγοι, ὅπως παρατήρησε ὁ Marx, «δίνουν ἔμφαση στά ὑλικά στοιχεῖα τῆς παραγωγῆς καί ὑπερτιμοῦν τή σημασία τους σέ σχέση μέ τό ὑποκειμενικό στοιχεῖο, τήν ἄμεση ζωντανή ἐργασία»[3]. Ὁ Keynes κι οἱ διάδοχοί του (Domar, Harrod, κ.ἄ.) συνέχισαν αὐτή τήν ἀστική παράδοση μέ τό νά σχετίζουν τήν αὔξηση τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μέ τήν ποσότητα καί τό ρυθμό τῆς αὔξησης τοῦ πάγιου κεφαλαίου. Κι ἐνῶ ἀπό τό τέλος τοῦ 19ου αἰώνα ἄρχισαν νά δημοσιεύονται μελέτες στήν Ἀμερική πού συζητοῦσαν τή χρηματική ἀποδοτικότητα τῆς ἐκπαίδευσης, δέν ἦταν παρά στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1960 πού οἱ ἀστοί οἰκονομολόγοι, «κάτω ἀπό τήν πίεση τῶν νέων ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν τῆς κοινωνικῆς παραγωγῆς», ἀρχίζουν νά δουλεύουν πάνω στούς «ἀνθρώπινους πόρους» καί στό παρακλάδι τους, τήν «Ο τῆς Ε», πού ἀποκτοῦν ἔτσι μιά ἐπιστημονικοφανή κάλυψη[4]. Ἀλλά τό ἐννοιολογικό τους ὑπόβαθρο ὅτι «ὁτιδήποτε ἀποδίνει εἰσόδημα σέ μιά ὁρισμένη χρονική περίοδο εἶναι κεφάλαιο, καί ὅλο τό εἰσόδημα εἶναι πάντα προϊόν τοῦ κεφαλαίου» ἀποσκοπεῖ στό νά ἐξαλείψει τό πρόβλημα τῆς ἐκμετάλλευσης καί τῆς ταξικῆς πάλης στήν καπιταλιστική κοινωνία (Klochkov, Op. Cit, σ. 92)[5]. Αὐτό σά συνέπεια ἔχει νά μετατρέψει, τάχα, τούς ἐργάτες σέ καπιταλιστές, ἑρμηνεία πού ἔρχεται σέ ἄμεση ἀντίφαση μέ τή μαρξιστική ἀνάλυση, πού μᾶς διδάσκει ὅτι οἱ φυσικοί συντελεστές (μηχανήματα, κ.τ.λ.) κι ἡ ἐργατική δύναμη μετατρέπονται σέ κεφάλαιο μόνο ὅταν ἀγοραστοῦν ἀπό τόν καπιταλιστή γιά νά παράγουν ὑπεραξία (Klochkov, Op. Cit, σ. 95). Ἔτσι ὁ ὅρος «ἀνθρώπινο κεφάλαιο» υἱοθετεῖται ἀπό τούς ἀστούς οἰκονομολόγους, πού ἐπίσης ἰσχυρίζονται ὅτι δέν ὑπάρχουν βασικές διαφορές μεταξύ «ἀνθρώπινου κεφαλαίου» καί «φυσικοῦ κεφαλαίου», καί πού αὐτό ἔρχεται πάλι σέ ἀντίφαση μέ τή μαρξιστική ἐννοιολογική διάκριση ἀνάμεσα σέ «σταθερό» καί «μεταβλητό» κεφάλαιο[5α].

Συνεχίζω μέ μία ἀπό τίς βασικές μεθόδους πού χρησιμοποιοῦνται γιά τήν ἐξέταση τῶν περισσοτέρων ἀπό τά θέματα πού ἀναφέρθηκαν πιό πάνω στόν ὁρισμό τῆς «Ο τῆς Ε»[6].

Αὐτή βασίζεται στήν ἐκτίμηση καί σύγκριση τῶν «κερδῶν» καί τοῦ «κόστους» πού προκύπτουν ἀπό τά διάφορα εἴδη καί στάδια τῆς ἐκπαίδευσης. Σάν σημεῖο ἀναφορᾶς χρησιμοποιεῖται σχεδόν πάντα τό «ἐκπαιδευόμενο ἄτομο» πού, ὅπως ἐξάλλου σ' ὅλη τή νεοκλασική ἀνάλυση, θεωρεῖται ὅτι δρᾶ «ὡσάν νά» μεγιστοποιεῖ τό κέρδος του[6α]. Θά ὑπολογίσει, λέει ἡ θεωρία τῆς «Ο τῆς Ε», τό «ἰδιωτικό κόστος», πού ἀποτελεῖται ἀπό δαπάνες σέ βιβλία, δίδακτρα κ.τ.λ. σύν τό «διαφυγόν εἰσόδημα», πού μιά καί ὅποιος βρίσκεται στά θρανία γιά ἕναν ὁποιονδήποτε τύπο ἐκπαίδευσης δέν

μπορεῖ νά δουλεύει μέ κανονικό ὡράριο καί νά πληρώνεται. Σχετικά ἔχει ἐκτιμηθεῖ ὅτι στήν Ἀμερική τό «διαφυγόν εἰσόδημα» γιά τήν πανεπιστημιακή ἐκπαίδευση εἶναι περίπου τά 3/4 τοῦ «ἰδιωτικοῦ κόστους», ἐνῶ γιά τή Βρετανία, ὅπου ἡ κρατική χρηματική βοήθεια στούς φοιτητές εἶναι μεγαλύτερη, σχεδόν ὅλο τό «ἰδιωτικό κόστος» ἀποτελεῖται ἀπό «διαφυγόν εἰσόδημα»[7].

Τά «κέρδη» του, σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἐκπαίδευσής του, τό ἄτομο θά τά ἀποτιμήσει σάν τό παραπάνω εἰσόδημα πού θά κερδίσει (μετά ἀπό τή φορολόγησή του) σ' ὅλη τή διάρκεια τῆς ζωῆς του ἀπό ἐκεῖνο πού θά εἴσπραττε ἄν τυχόν δέν φοιτοῦσε σ' αὐτό τό ἰδιαίτερο εἶδος σπουδῶν. Ἡ σύγκριση τῶν «κερδῶν» καί τοῦ «κόστους» βασικά γίνεται μέ δύο διαφορετικές μεθόδους πού δέν εἶναι ἀνάγκη νά ἀναλύσω σ' αὐτό τό ἄρθρο[8]. Σχετικοί ὑπολογισμοί μποροῦν νά γίνουν ὄχι μόνο γιά τήν «ἰδιωτική ἀποδοτικότητα» πού ἐξήγησα πιό πάνω, ἀλλά καί γιά τήν «κοινωνική ἀποδοτικότητα». Ἐδῶ τό ἰδιωτικό κόστος, τά κρατικά ἐπιδόματα (ὑποτροφίες κ.τ.λ.), τό κόστος κτιρίων, οἱ μισθοί τοῦ προσωπικοῦ κ.τ.λ. ἀποτελοῦν τό «κοινωνικό κόστος» πού θά συγκριθεῖ μέ τό εἰσόδημα τῶν ἐκπαιδευθέντων (πρίν ἀπό τή φορολόγησή του).

Οἱ θεωρητικές ἀδυναμίες τῆς πιό πάνω ἀνάλυσης εἶναι βασικά οἱ ἑξῆς τέσσερις: 1. Ἡ «ὡσάν νά» ὑπόθεση. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ ἐπιχειρηματολογία – πού εἶναι πολύ συνηθισμένη στά «Οἰκονομικά», π.χ. στό θέμα τοῦ καθορισμοῦ τιμῶν καί ποσότητας σύμφωνα μέ τήν ὁριακή ἀνάλυση – ὑποστηρίζει ὅτι κι ἄν ἀκόμα οἱ «ὀρθολογικοί καί παντογνῶστες» ἐκπαιδευόμενοι ἤ οἱ γονεῖς τους δέν κάνουν στό χαρτί αὐτούς τούς ὑπολογισμούς, παρ' ὅλα αὐτά δροῦν «ὡσάν νά» τούς ἔκαναν. 2. Ἡ ὅλη ἀνάλυση βασίζεται στίς ἀρχές τῆς θεωρίας τῆς ὁριακῆς παραγωγικότητας, ἕνα ἀπό τά ἀκρογωνιαῖα λιθάρια τῆς νεοκλασικῆς θεωρίας. Θά ξέφευγα πολύ ἄν παρουσίαζα σ' αὐτό τό ἄρθρο τίς ἀρχές, τίς θεωρητικές ἀδυναμίες καί τήν ἀπολογητική φύση τοῦ ὅλου νεοκλασικοῦ οἰκοδομήματος, καί εἰδικότερα τῆς θεωρίας τῆς ὁριακῆς παραγωγικότητας. Ἀρκεῖ μόνο νά θυμηθοῦμε, χωρίς σχόλια, ὅτι σύμφωνα μέ τήν παραπάνω θεωρία τό καπιταλιστικό κέρδος (ἤ ὁ μισθός τοῦ ἐργάτη) εἶναι ἡ ἀνταμοιβή πού καθορίζεται ἀπό τήν ὁριακή συνεισφορά τοῦ κεφαλαίου (ἤ τῆς ἐργασίας) στό συνολικό προϊόν, κι ἄσχετα ἄν αὐτή ἡ συνεισφορά τίς πιό πολλές φορές δέν μπορεῖ νά μετρηθεῖ. Παρενθετικά προσθέτω ὅτι ἀρκετοί Σοβιετικοί οἰκονομολόγοι κρίνουν ὅτι ἀναλύσεις πού βασίζονται στήν ἐφαρμογή τῆς θεωρίας τῆς ὁριακῆς παραγωγικότητας δέν πρέπει νά σταματήσουν νά γίνονται(!)[9] 3. Μιά καί οἱ «ἀποδοτικότητες» ἀντανακλοῦν μέσους ὅρους, ἀφοῦ ὅλη ἡ ἐμπειρική ἀνάλυση βασίζεται σέ συνολικά μεγέθη, καμιά ἀναφορά δέν γίνεται στήν ἐπίδραση τῶν «ἀποδοτικοτήτων» στή διανομή τοῦ εἰσοδήματος[10]. 4. Ἡ μέθοδος, μέ τό νά μή διακρίνει τήν ταξική προέλευση (σ' αὐτό τό σημεῖο θ' ἀναφερθῶ πιό διεξοδικά στό τρίτο μέρος τοῦ ἄρθρου) τῶν ἐκπαιδευομένων, ἀποσιωπᾶ τό γεγονός ὅτι οἱ κρατικές ἐπιδοτήσεις στόν ἐκπαιδευτικό τομέα, πού παρουσιάζονται σάν οὐδέτερες, κάθε ἄλλο παρά τέτοιες εἶναι, μιά καί τά ἐμπόδια πού συναντοῦν οἱ φτωχοί μπλοκάρουν τήν εἴσοδο – ἤ τή μακρύτερη παραμονή τους – στήν ἐκπαίδευση (καλή ὥρα ἡ «δωρεάν» παιδεία μας).

Ὅσο γιά τήν ἰδεολογική «ἀμεροληψία καί ἀντικειμενικότητα» τῆς παραπάνω ἀνάλυσης, αὐτό φαίνεται, ὅπως ἰσχυρίζεται ἡ «Ο τῆς Ε», ἀπό τό ὅτι τά μεγαλύτερα εἰσοδήματα ἐξηγοῦνται ἀπό τά περισσότερα χρόνια στά θρανία πού ἔχουν μείνει αὐτοί πού τά κερδίζουν. Καί τοῦ καθενός ἡ ἐξέλιξη παρουσιάζεται ἔτσι σάν τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς του (ἤ τῆς οἰκογένειάς του), μέ μόνους περιορισμούς τίς προσωπικές του ἱκανότητες καί τή διαθέσιμη «τεχνολογία» στήν ἐκπαίδευση[11]. Ἔτσι ἡ ἀστική κοινωνία μπορεῖ ὡραιότατα νά ὑπερασπίζεται τό status quo καί νά κρύβει τό πραγματικό αἴτιο τῆς ἀνισότητας τῶν εἰσοδημάτων. Προτρέπει λοιπόν: «Ἄν θές ν' ἀνέβεις κοινωνικά καί νά κερδίσεις χρήματα, πρέπει νά μορφωθεῖς». Τό γεγονός ὅμως ὅτι, τουλάχιστο μερικά, περισσότερα χρόνια στό σχολεῖο εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ νά 'χει κάποιος (ἤ οἱ συγγενεῖς του) ψηλά εἰσοδήματα ἤ τό ὅτι τό κοινωνικό ἀνέβασμα ἤ ἡ καλή δουλειά εἶναι στρωμένα ἀπό πρίν, αὐτά ἡ πιό πάνω ἀνάλυση συνήθως τά περιφρονεῖ ἤ στήν καλύτερη περίπτωση τούς ἀποδίδει σχετικά μικρή σημασία[12]. Ἀλλά μ' αὐτό τό σημεῖο θ' ἀσχοληθῶ περισσότερο στό τρίτο μέρος.

Ἐπίσης, ἐπειδή ἔχει θρεθεῖ μέ τούς ὑπολογισμούς τῶν ἀστῶν οἰκονομολόγων ὅτι ἡ κοινωνική ἀποδοτικότητα εἶναι ἀρκετά πιό χαμηλή ἀπό τήν ἰδιωτική ἀποδοτικότητα, ἡ laissez faire ἰδεολογία τους συμπεραίνει ὅτι γιά νά ἱκανοποιηθεῖ ἡ μεγάλη ζήτηση γιά κάθε εἴδους μόρφωση θά ἀπαιτηθοῦν μεγάλες κρατικές δαπάνες πού θά 'χουν γιά ἀποτέλεσμα ἀκόμα πιό χαμηλή ἤ κι ἀρνητική κοινωνική ἀποδοτικότητα. Πρόταση: ν' αὐξηθεῖ τό ἰδιωτικό κόστος τῆς ἐκπαίδευσης, γιά νά μήν ὑπάρχει μεγάλη ζήτηση γιά ἐκπαίδευση· κι ἔτσι οὔτε μεγάλες κρατικές δαπάνες θά χρειαστεῖ νά κάνει τό κράτος κι οὔτε θά πέσει ἡ κοινωνική ἀποδοτικότητα!

Ἕνα ἄλλο σημεῖο εἶναι ὅτι οἱ εἰδικοί τῆς «Ο τῆς Ε», γιά νά κάνουν τή μεθοδολογία τους πιό ρεαλιστική, παραδέχονται ὅτι ἡ ἐκπαίδευση ἐκτός ἀπό «ἐπενδυτικό ἀγαθό» εἶναι καί «καταναλωτικό ἀγαθό», δηλ. ὅτι τά ἄτομα καί ἡ κοινωνία σάν σύνολο ἀποδίδουν στήν ἐκπαίδευση ἀξία πού δέν μετριέται μέ κέρδη, κόστος κι ἀποδοτικότητες. Ἀλλά θιάζονται νά προσθέσουν ὅτι εἶναι δύσκολος ὁ ὑπολογισμός τοῦ πόσο ἡ ἐκπαίδευση εἶναι «ἐπένδυση» καί πόσο «κατανάλωση», μέ ἀποτέλεσμα νά ἐξακολουθοῦν νά «ἐρευνοῦν» ἀπτόητοι τά «Ο τῆς Ε» καί νά παρουσιάζουν τίς μετρήσεις τους ἀφήνοντας ἀπ' ἔξω τό ρεαλιστικότερο μέρος τῆς θεωρίας, μιά κι αὐτό δέν γίνεται νά μετρηθεῖ. Μέ ἄλλα λόγια, συμπεράσματα μποροῦν καί πρέπει νά βγαίνουν μόνο ἀπό θεωρίες πού ἐπιδέχονται μετρήσεις, ἄσχετα μέ τό πόσο ρεαλιστικές εἶναι αὐτές!

Τέλος, ἡ ἰδεολογική «ἀμεροληψία» τῆς «Ο τῆς Ε» φαίνεται καί ἀπό ἐρωτήσεις τοῦ τύπου: «Ἐπένδυση σέ σχολεῖα ἤ ἐπένδυση σέ ὑψικαμίνους;» Τό δίλημμα – πού ἀπόλυτα ἀπορρίπτει τήν ἐκπαίδευση σάν λαϊκό δικαίωμα – εἶναι γι' αὐτούς συγκλονιστικά σοβαρό, ἄν σκεφτεῖ κανείς ὅτι ἡ ἀπολογητική οἰκονομική ἐπιστήμη ὁρίζεται σάν ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀποτελεσματικῆς κατανομῆς σπάνιων πόρων σέ ἐναλλακτικές χρήσεις!

Συμπερασματικά, ὅπως πετυχημένα τονίζει ὁ Klochkov «...ὁ ἄνθρωπος καί οἱ ἀνάγκες του δέν εἶναι ὁ ἀντικειμενικός σκοπός τῆς καπιταλιστικῆς ἀναπαραγωγῆς. Γι' αὐτό ἡ χαρακτηριστική τάση τῆς ἀστικῆς κοινωνίας εἶναι νά ἀναπαράγει τή μεγαλύτερη μάζα τοῦ πληθυσμοῦ ὄχι σάν ἁρμονικά ἀναπτυγμένα ἀνθρώπινα ὄντα, ἀλλά μόνο σάν ἐργατική δύναμη, δηλ. νά ἐπενδύει στούς ἀνθρώπους μόνο τό ἐλάχιστο ποσό πού θά ἐξασφαλίζει, λιγότερο ἤ περισσότερο, τήν ὁμαλή ἀναπαραγωγή τῆς ὑπεραξίας»[13]. Ἀντίθετα, ὅπως μᾶς λέει ὁ Manacorda, «... ὁ Marx ἀντετίθετο πρός ἕνα τύπο ἐκπαίδευσης πού ὑποτασσόταν στίς ἄμεσες ἀπαιτήσεις τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς καί πού δέν εἶχε περιεχόμενο μορφωτικό»[14].

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: «ΜΕΛΕΤΕΣ» ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

Ἐδῶ, ἀπό τή μιά μεριά ἔχουμε τίς «μελέτες» πού, ὕστερα ἀπό μετρήσεις μέ τή μεθοδολογία πού ἀνάφερα πιό πάνω, παρουσιάζουν συμπεράσματα καί καταλήγουν σέ προτάσεις. Ἀπό τήν ἄλλη, «μελέτες» πού ἄν καί δέν καταφεύγουν σέ ποσοτικές μετρήσεις παρ' ὅλα αὐτά χρησιμοποιοῦν περιγραφικά τήν ἴδια μέθοδο καί καταλήγουν σέ σχετικά συμπεράσματα καί προτάσεις.

Ἀρχίζω ἀπό τίς τελευταῖες. Παραθέτω ἀπό τό βιβλίο H. Ellis καί συνεργατῶν *Βιομηχανικό Κεφάλαιο στήν Ἑλληνική Ἀνάπτυξη*, Ἐκδόσεις ΚΕΠΕ, 1964, καί μεταφράζω ἀπό τήν ἀγγλική ἔκδοση:

«Ἡ τεχνική καί ἐπαγγελματική ἐκπαίδευση συνεισφέρει... στήν προσφορά μάνατζερ ἐπιχειρήσεων καί στήν ἀποτελεσματικότητά τους. Καλύτερη οἰκονομική ἐκπαίδευση θά σημαίνει καλύτερη ἐκπαίδευση γιά μπίζνες, κ.τ.λ.» (σ. 149), «... ἡ εἰσροή νέων ἀνθρώπων καί ἡ σπατάλη τοῦ καιροῦ τους σέ μή παραγωγική καί χαμηλῆς ποιότητος ἐκπαίδευση μπορεῖ μόνο νά σταματήσει μέ μιά ἀπόλυτη μείωση στίς δαπάνες σ' αὐτούς τούς τομεῖς. Ἡ τεχνική κι ἐπαγγελματική ἐκπαίδευση ἀπαιτεῖται, ὡς ἕνα βαθμό, νά προωθηθεῖ σέ βάρος μερικῶν ἀνθρωπιστικῶν στολιδιῶν. Ἡ ἐκπαίδευση σέ μπίζνες καί στά οἰκονομικά πρέπει ὡς ἕνα βαθμό νά ἀντικαταστήσει στά πανεπιστήμια ἄλλες ἀνταγωνιστικές ἀλλά μή παραγωγικές σπουδές». (σ. 150) «... θ' ἄξιζε πιθανόν νά ἐξετάζαμε ἄν, αὐτό τόν καιρό καί μέ τή σκέψη ὅτι ἡ ἑλληνική οἰκονομία ἔχει περιορισμένους πόρους, νέοι ἱκανοί φοιτητές δέν θά 'πρεπε νά σταματήσουν νά πηγαίνουν στό ἐξωτερικό γιά διδακτορικές σπουδές στά Οἰκονομικά. Ἡ περίπτωση τῆς διοίκησης ἐπιχειρήσεων εἶναι μᾶλλον διαφορετική. Ἐδῶ, ἕνας μεγάλος ἀριθμός καλά καταρτισμένων ἀποφοίτων θά χρειάζεται συνέχεια γιά μιά ἐπεκτεινόμενη οἰκονομία». (σ. 150)

Τέλος, οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρονται καί σέ μιά πολυγραφημένη μελέτη τοῦ Ἀνδρέα Γ. Παπανδρέου *(Προτάσεις γιά τήν ἀνασυγκρότηση τῆς Ἀνώτατης Ἐκπαίδευσης*, Ἀθήνα, 1960):

«Γιά μιά χώρα μέ χαμηλό κατά κεφαλή εἰσόδημα πού ἀγωνίζεται γιά βελτίωση, τό χειρότερο γνώρισμα εἶναι ὅτι ἡ ἀκαδημαϊκή κατάρτιση οἰκονομολόγων δέν σχετίζεται μέ τήν πραγματική οἰκονομική ζωή τῆς χώρας». (σ. 147)

Οἱ *Μακροχρόνιες προοπτικές τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας. Πρόγνωση τῶν ἐξελίξεων τῆς ἐπόμενης δεκαπενταετίας.* (Βασιλικό Ἵδρυμα Ἐρευνῶν, Ἀθήνα, 1968) μᾶς προσφέρει τά ἑξῆς (καί πάλι μεταφράζω ἀπό τήν ἀγγλική ἔκδοση):

«Ἐνδείξεις ἐκπαιδευτικῆς προόδου τά πρόσφατα χρόνια εἶναι ἡ ἐξάπλωση τῆς ἐκμάθησης ξένων γλωσσῶν, ἡ ἐπέκταση ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων ὀργανωμένων ἀπό τούς ἐργοδότες, καί ἡ ἀνάπτυξη καί ἐξάπλωση ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν μέσων (βιβλία, τουρισμός, δημόσια θεάματα, κ.τ.λ.)» (σσ. 60,1). «Ἡ ἑλληνική ἐκπαίδευση ὡς τά τώρα ἔχει καθυστερήσει πιό λίγο στό γενικό ἀνέβασμά της ἀπό τήν προσφορά εἰδικευμένης ἐπαγγελματικῆς κατάρτισης πού θά καλύπτει τή ζήτηση στούς διάφορους τομεῖς τῆς οἰκονομίας». (σ. 61).

Μέ κίνδυνο νά γίνω βαρετός ἀπό μιά ἐπανάληψη τῶν πιό πάνω «σοφῶν» πορισμάτων, ἄς συγκεντρώσω τήν πεμπτουσία τους: «χρειαζόμαστε ἐκπαίδευση γιά μπίζνες», «γίνεται σπατάλη σέ μή παραγωγικές σπουδές», «οἱ ἀνθρωπιστικές σπουδές δέν εἶναι καί τόσο ἀναγκαῖες», «τό περιεχόμενο τῶν σπουδῶν πρέπει νά συμπλέει μέ τίς συνθῆκες κι ἀπαιτήσεις τῆς οἰκονομίας», «τά ἐκπαιδευτικά προγράμματα, ὀργανωμένα ἀπό τήν ἐργοδοσία, ἐπεκτείνονται». Ἀρκεῖ. Τά σχόλια βέβαια περιττεύουν, μιά καί ἡ ἰδεολογική «ἀμεροληψία» καί «ἀπολιτική» φύση τῶν πιό πάνω συμπερασμάτων, ἡ «οὐδέτερη κι ἀντικειμενική» στάση τοῦ κράτους ἀπέναντι στά συγκρουόμενα κοινωνικά συμφέροντα μιλᾶν τόσο εὔγλωττα ἀπό μόνα τους. Τό πῶς λοιπόν ὑπάρχουν οἱ παραμικρές ἀμφισβητήσεις γιά τήν ἰδεολογική ἐντιμότητα τῆς «Οἰκονομικῆς τῆς Ἐκπαίδευσης» εἶναι τό λιγότερο ἀνεξήγητο. Καί πιθανές ἐρωτήσεις σάν κι αὐτές πού ἀκολουθοῦν, δέν εἶναι παρά «ὑποβολιμαῖες, ἄσχετες, ἐπικίνδυνες κι ἀσφαλῶς εἰσάγουν τήν πολιτική εἰς τόν ἱερόν χῶρον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος»[15].

«Ποιός καί γιατί χρειάζεται ἐκπαίδευση γιά μπίζνες;», «Γιά ποιούς εἶναι σπατάλη καί σέ ποιούς δέν εἶναι παραγωγικές οἱ ἀνθρωπιστικές σπουδές;», «Τόσο φιλάνθρωποι εἶναι οἱ ἐργοδότες καί προωθοῦν προγράμματα ἐκπαίδευσης καί μαθητείας;», «Γιατί ἡ οἰκονομία μας νά θέλει περισσότερους εἰδικευμένους τεχνίτες καί ἀποτελεσματικούς διοικητές ἐπιχειρήσεων;»[16]. Ὅσο γιά τή γνώμη ἑνός «προοδευτικοῦ φιλελεύθερου ἀστοῦ», καλό εἶναι νά κοιτάξει κανείς διάφορα ἄρθρα τοῦ Ε. Π. Παπανούτσου. Εἰδικότερα, στά δύο πού οἱ τίτλοι τους ἀκολουθοῦν πιό κάτω, συζητάει, χρησιμοποιώντας τά γνωστά ἀπολογητικά ἐπιχειρήματα (ἄλλοτε ἔντεχνα κι ἄλλοτε ὄχι), τό σύμπλεγμα πολιτική – οἰκονομία – ἀγορά – ἐκπαίδευση: «Ὁ κόμπος τοῦ προβλήματος. Πῶς θά καλυτερέψουμε τήν ποιότητα τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας προϊόντων», *Τά Νέα*, Ἰούνιος 1972, καί, «Ἡ πολιτική καί ἡ ἐπιστήμη ἀπέναντι στά ἐκπαιδευτικά προβλήματα», *Τό Βῆμα*, 18/6/72.

Ἔρχομαι τώρα στίς πιό τεχνικά ἐπιστημονικοφανεῖς «μελέτες»[17]. Ἀπό τίς βασικές ἐρωτήσεις πού βάζει στόν ἑαυτό του ὁ H. Leibenstein εἶναι: «Τί ὠφελεῖται τό οἰκονομικό σύστημα ἀπό τούς πόρους πού ἀφιερώνει στήν ἐκπαίδευση;». Γιά νά τήν ἀπαντήσει ἀκολουθεῖ τή μέθοδο κόστους – ἀποδοτικότητας πού περίγραψα πιό πάνω καί καταλήγει ὅτι τό 1964 ἡ ἀποδοτικότητα τῆς ἀνώτατης ἐκπαίδευσης γιά τούς ἄντρες ἦταν 8%, ἐνῶ γιά τή μέση ἐκπαίδευση ἦταν 3% γιά τούς ἄντρες καί 5% γιά τίς γυναῖκες. Ἐπίσης ὅτι ἡ ἀποδοτικότητα τῶν παραπάνω σπουδῶν τῶν μηχανικῶν σέ σύγκριση μέ τούς σχεδιαστές γιά τό 1964 ἦταν 14%, ἐνῶ τῶν καθηγητῶν γυμνασίων σέ σύγκριση μέ τούς δασκάλους γιά τήν ἴδια χρονιά ἦταν 8%. Τέλος, βρίσκει μικρή ἀποδοτικότητα καί στήν ἐπαγγελματική ἐκπαίδευση.

Ἀπ' αὐτές καί ἄλλες μετρήσεις καταλήγει σέ συμπεράσματα καί προτάσεις. Παραθέτω ἐνδεικτικά μιά ἀνθολόγηση:

«...ἄν ἐμπιστευτοῦμε τήν ἀκρίβεια τῶν στοιχείων... συμφέρει νά ἐπεκτείνουμε τήν ἀνώτατη ἐκπαίδευση – ἄν πάρουμε τήν ποσότητα καί ποιότητα τῆς μέσης ἐκπαίδευσης σάν δοσμένα» (σ. 16). «...ἀπό οἰκονομική ἄποψη ὑπάρχει λόγος νά ἐπεκταθεῖ ἡ ἀνώτατη ἐκπαίδευση παρά ἡ μέση» (σ. 40). «Ἡ χαμηλή ἀποδοτικότητα στή μέση ἐκπαίδευση πιθανό νά ὀφείλεται μερικά σέ μιά χειροτέρευση τῆς ποιότητας τῶν οἰκονομικά πολυτίμων μαθημάτων τοῦ προγράμματος τῆς μέσης ἐκπαίδευσης» (σ. 29). «Ἀλλά κι ἄν ἀκόμα τό εἶδος τῆς τωρινῆς μέσης ἐκπαίδευσης δέν συμφέρει οἰκονομικά... αὐτό δέν θά πεῖ ὅτι μέση ἐκπαίδευση μέ ἄλλο περιεχόμενο καί ποιότητα δέν θά μᾶς δώσει διαφορετικά ἀποτελέσματα» (σ. 41). «Ἐπίσης εἶναι πιθανόν ὅτι, στό ὅριο, ἡ συνεισφορά στήν [οἰκονομική] μεγέθυνση ὀφείλεται σέ τύπους ἐκπαίδευσης πού μεγαλώνουν τήν προσφορά εἰδικοτήτων πού ἀποτελοῦν [ὅπως εἶναι τώρα] φραγμό στή μεγέθυνση ἤ στίς εἰδικότητες πού μεγαλώνουν τό ἀπόθεμα τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ ταλέντου. Ἡ ἐντύπωσή μου εἶναι ὅτι ἡ μέση

ἐκπαίδευση, στό ὅριο, δέν προσφέρει τίποτα σ' αὐτούς τούς δύο παράγοντες» (σ. 52).

Καί πάλι ἡ «ἀξιοθαύμαστη» προσπάθεια τοῦ ἀστοῦ οἰκονομολόγου νά καλουπώσει τό περιεχόμενο καί τή μορφή τῆς ἐκπαίδευσης στίς ἀνάγκες τοῦ συστήματος, στήν ἀνάγκη γιά μόρφωση εἰλώτων πού θά τό ὑπηρετοῦν γιά νά προκόβει αὐτό (καί μαζί μ' αὐτό αὐτοί πού πρωταρχικά ὠφελοῦνται), νά διατηρεῖται καί νά ἀναπαράγεται, ἀναδύεται ἰδιαίτερα ἔντονη μέσα ἀπό τά πιό πάνω ἀποσπάσματα.

Προτοῦ φύγω ἀπό τή «μελέτη» Leibenstein θά 'θελα νά ἀναφερθῶ σ' ἕνα ἄλλο εὕρημα καί νά τό συνδέσω μέ τή συζήτηση τῆς ἐπόμενης «μελέτης»· στό ὅτι οἱ ἐπενδύσεις στή βιομηχανία φαίνεται νά ἔχουν μικρότερη ἀποδοτικότητα ἀπό τίς ἐπενδύσεις στήν ἀνώτατη ἐκπαίδευση καί μεγαλύτερη ἀπό τίς ἐπενδύσεις στή μέση ἐκπαίδευση.

Ὁ S. Bowles ἔχει ἀναδειχτεῖ σ' ἕναν ἀπό τούς πιό ἱκανούς ἀμερικανούς ριζοσπάστες, οἰκονομολόγους καί πράγματι ἀπορεῖ κανείς μέ τή μεθοδολογία τῆς ἔρευνάς του (ὑπεύθυνες ἡ νεανική ἀνωριμότητα κι ἡ λόγω Harvard ὀρθοδοξία;)[18].

Ἀνακαλύπτει ὅτι ἡ συνεισφορά τῆς αὔξησης τοῦ κεφαλαιικοῦ ἐξοπλισμοῦ στό ρυθμό τῆς ἀνάπτυξης τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἦταν 22 φορές μεγαλύτερη ἀπό τή συνεισφορά τῆς αὐξημένης ἐκπαίδευσης τῶν ἐργατῶν. Μᾶς λέει ἐπίσης ὅτι τό «κεφάλαιο» ἀπολαμβάνει λιγότερα ἀπό τό ὁριακό προϊόν του, ἐνῶ «ἡ προφανής μικρή οἰκονομική συνεισφορά τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαίδευσης μπορεῖ νά εἶναι τό ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀπόλυτα ὀρθολογικῆς ἀπόφασης νά χρησιμοποιεῖ τό σχολεῖο βασικά σάν μέσο πού νά μεταδίδει τήν ἐθνική κληρονομιά στή νέα γενιά καί νά ἐντυπώνει ἀξίες πού κρίνονται κοινωνικά ἀπαραίτητες. Ἤ μπορεῖ, ἁπλά, νά καθρεφτίζεται τό γεγονός ὅτι σχετικά μιά μικρή ποσότητα πόρων ἀφιερώθηκε στήν ἐκπαίδευση αὐτή τήν περίοδο» (σ. 27).

Πάλι κανείς καταλήγει λοιπόν στό συμπέρασμα – ἄν θέλει νά χρησιμοποιήσει γιά ὁδηγό του τή μελέτη τοῦ Bowles — ὅτι ἄν θέλουμε τό, ἐκπαιδευτικό μας σύστημα νά προσφέρει περισσότερα στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη, τότε τό περιεχόμενο πρέπει ριζικά ν' ἀλλάξει. Τί εἴδους ἀνάπτυξη ὅμως καί γιά ποιῶν τό ὄφελος; Αὐτό εἶναι κάτι βέβαια πού παρασιωπᾶται. Ὅπως ἐπίσης ἀποσιωπᾶται ἀπό τίς γενικές κι ἀόριστες (κι «ἐκ τοῦ πονηροῦ»;) δηλώσεις τύπου «... τό θέμα τῆς ἀπασχολήσεως αὐτῶν πού θά ἀποφοιτήσουν ἀπό τά τμήματα μεταπτυχιακῶν σπουδῶν τῶν ΑΕΙ θά πρέπει νά μελετηθεῖ σέ συνάρτηση μέ τίς τωρινές καί τίς μελλοντικές ἀνάγκες τοῦ τόπου σέ εἰδικευμένο καί ὑψηλῆς στάθμης προσωπικό...»[19]. Μήπως ὅλες οἱ μισοτελειωμένες μεταρρυθμίσεις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος κάτι τέτοιο δέν εἶχαν γιά σκοπό;[20] Ἀλλά καί ἡ σημασία στή (διαστρεβλωμένη) μετάδοση τῆς ἐθνικῆς κληρονομιᾶς καί τῶν ἐθνικοχριστιανικῶν ἰδεῶν καί ἀξιῶν δέν θεωρήθηκε ποτέ σάν κάτι τό καθαρά κι ἀπόλυτα ἀντιπαραγωγικό. Γιατί μπορεῖ

γιά ἕναν οἰκονομολόγο μιά τέτοια ἐκπαίδευση νά μή συνεισφέρει ἄμεσα στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη, ἀλλά ἀπό τήν ἄλλη μεριά ἡ ἄρχουσα τάξη χρειάζεται καί τέτοια ἐκπαίδευση, πού θέλει νά πιστεύει ὅτι δημιουργεῖ ἐργατική τάξη πού,ποτισμένη καί γαλουχημένη ἀπό τά νάματα τῆς ἀστείρευτης ἐθνικῆς μας πηγῆς, θά παραμένει νηφάλια, ὑποταγμένη, θά σέβεται τά δικαιώματα τοῦ «κεφαλαίου», πού δέν κάνει τίποτε ἄλλο παρά νά προσπαθεῖ νά ἀνεβάσει τήν ἀμοιβή του στό ὕψος τοῦ ὁριακοῦ του προϊόντος! Ἔτσι οἱ ἐκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στήν Ἑλλάδα ἀπό τή μιά μεριά θέλουν νά δημιουργήσουν ραγιάδικη ἐργατική τάξη ἀλλά καί ἀπό τήν ἄλλη πιό παραγωγική, σύμφωνα μέ τίς ἀπαιτήσεις τῆς οἰκονομίας μας – ὅπως αὐτές βέβαια καθορίζονταν ἀπό τήν ἀστική τάξη καί πού ὅπως παραδέχεται ὁ Ε.Π. Παπανοῦτσος» «... ἡ ἐπιτυχία τοῦ νέου συστήματος θά κριθεῖ ὄχι στά Λύκεια γενικῆς παιδείας ἀλλά στά ἐπαγγελματικά σχολεῖα, μέσα καί ἀνώτερα»[21].

Σ' ἕνα κατοπινό του βιβλίο ὁ Bowles προσεγγίζει τό θέμα τοῦ «ἐκπαιδευτικοῦ προγραμματισμοῦ» γιά τήν Ἑλλάδα χρησιμοποιώντας τέσσερις διαφορετικές μεθόδους[22].

Δέν θά 'θελα νά ἀπαριθμήσω τήν ἀντιφατική ποικιλία τῶν ἀποτελεσμάτων τους (π.χ. μία μέθοδος φτάνει στό συμπέρασμα ὅτι πρέπει νά δώσουμε ἔμφαση καί προσοχή στή δευτεροβάθμια τεχνική ἐκπαίδευση, ἐνῶ μιά ἄλλη δέν συστήνει καθόλου τήν ἀνάπτυξή της) παρά μόνο ν' ἀναφέρω τήν «ἡρωική» ὁμολογία τοῦ συγγραφέα ὅτι ἡ ἐπεξεργασία τῶν στοιχείων μέ ὅλες αὐτές τίς μεθόδους ἀγνόησε τίς ἐπιπτώσεις τους στή διανομή τοῦ εἰσοδήματος. Δέν θά 'ταν ἄστοχο μοῦ φαίνεται ἄν θεωρήσουμε αὐτή τήν ὁμολογία, μιά καί ἡ ἀνάπτυξή της ἀποτελεῖ τό περιεχόμενο τῆς ἀκροτελευταίας ἑνότητας τοῦ βιβλίου του, σάν τό συνδετικό κρίκο πού φέρνει τόν Bowles στίς πιό πρόσφατες ἀναλύσεις του, στίς ὁποῖες θ' ἀναφερθῶ στό τρίτο μέρος αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου.

Κάνει λοιπόν ὁ Bowles μιά πρώτη διόρθωση σέ μιά μέθοδο μέ τό νά κοιτάζει ποιά εἶναι ἡ ἐπίδραση τῶν διαφόρων ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων στή διανομή τῶν εἰσοδημάτων σ' ὅλη τή διάρκεια τῆς ζωῆς τῶν ἐργαζομένων, χωρίς ὅμως νά ὑπολογίζει τήν ἀνισότητα τῶν εἰσοδημάτων πού ὀφείλεται στήν κατοχή κεφαλαίου ἤ γῆς. Τά νέα ἀποτελέσματα δείχνουν ὅτι στήν πρωτοβάθμια ἐκπαίδευση πρέπει νά ἀφιερωθοῦν περισσότεροι πόροι, στή γυμνασιακή οἱ ἴδιοι, καί λιγότεροι στήν ἐκπαίδευση τοῦ λυκείου καί τήν τεχνική ἐκπαίδευση, κι ἰδιαίτερα λιγότεροι στήν ἀνώτατη τῶν κοινωνικῶν καί θεωρητικῶν ἐπιστημῶν.

Στό βιβλίο τοῦ Bowles (σσ. 145 – 152) ἀναφέρεται ἡ «μελέτη» τοῦ G. Williams πού παρουσιάζει τό «εὕρημα» ὅτι τό 1961 μόνο τό 56% τῶν μαθητῶν τῆς δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης πραγματικά «χρειαζόντουσαν ἀπό τήν ἑλληνική οἰκονομία»[23]. Γιά τήν ἀν. ἐκπαίδευση τό ἀντίστοιχο ποσοστό ἦταν 50%. Καί ἡ ἐξήγηση (θαυμάστε την): ἤ ἡ Ἑλλάδα ἐκπαιδεύει περισσότερους ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται, ἤ μορφωμένοι ἐργάτες χρησιμοποιοῦνται μή ἀποδοτικά, ἤ δέν εἶναι τόσο παραγωγικοί ὅσο σ' ἄλλες χῶρες, κι αὐτό ὀφείλεται στό πρόγραμμα σπουδῶν ἤ στό ὅτι οἱ ἐργάτες εἶναι χαμηλῆς ποιότητας!!

Ἡ τελευταία «μελέτη» πού θά συζητήσω εἶναι ἕνα ἄρθρο τοῦ Γ. Ψαχαρόπουλου[24]. Ἀρχίζει μέ τήν παρατήρηση ὅτι οἱ διαφορές μισθῶν δέν καθρεφτίζουν πραγματικές διαφορές μισθῶν στήν παραγωγικότητα, κι αὐτό γιατί στήν ἀγορά ὑπάρχουν διαστρεβλωτικές ἀτέλειες κι ἔτσι ἡ μέτρηση τῆς ἀποδοτικότητας δέν μπορεῖ νά βασίζεται στίς διαφορές μισθῶν. Γι' αὐτό ὑπολογίζει τούς «σκιώδεις» μισθούς,πού ἀντιπροσωπεύουν τήν ἀξία τοῦ ὁριακοῦ προϊόντος. Ἀλλά μᾶς λέει ἀκόμα ὅτι ἡ θεωρία τῶν «σκιωδῶν» μισθῶν βασίζεται στίς ἀρχές τοῦ πλήρους ἀνταγωνισμοῦ, ὅπου ἡ ἀξία τοῦ ὁριακοῦ προϊόντος εἶναι ἴση μέ τήν τιμή τοῦ συντελεστῆ. Ἄρα δέν καταλαβαίνει κανείς ἄν πράγματι ἡ νέα αὐτή μέθοδος λύνει τό πρόβλημα τῆς μή ρεαλιστικότητας τῆς παλιᾶς μεθόδου ἤ ὄχι.

Τελικά βγάζει ὅτι γιά τό 1961 στήν Ἑλλάδα ἡ ἀνώτατη ἐκπαίδευση, ἀπό τήν ἄποψη τῆς κοινωνίας γενικά, δέν συμφέρει ὅσο ἡ τεχνική ἐκπαίδευση, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ ἰδιωτική ἀποδοτικότητα τῆς ἀνώτατης ἐκπαίδευσης εἶναι μεγαλύτερη ἀπό αὐτή τῆς τεχνικῆς ἐκπαίδευσης. Ὅσο γιά τή χρησιμότητα τῶν εὑρημάτων του, ὑποστηρίζει ὅτι ἄν χρησιμοποιηθοῦν γιά προγραμματισμό (ἐδῶ ἐρχόμαστε πάλι στό σημεῖο πού ἀνέφερε ὁ Μ. Νικολινάκος στό ἄρθρο του), τότε ὁ ὑπολογισμός τῆς ἀποδοτικότητας τῶν ἐπενδύσεων στήν ἐκπαίδευση πρέπει νά γίνεται σύμφωνα μέ τό κοινωνικό κριτήριο. Μέ ἄλλα λόγια, σπατάλη (σχετική) οἱ ἐπενδύσεις στήν ἀνώτατη ἐκπαίδευση. Τώρα βέβαια τό τί ἀξίες καί συμφέροντα κρύβει τό κοινωνικό κριτήριο, εἶναι ἄλλη ἱστορία. Δέν τό λένε ξεκάθαρα τέτοιες «μελέτες» ὅτι θεωροῦν τήν κοινωνία σάν μιά συμπαγή κι ἄρρηκτη μάζα ἀνθρώπων μέ κοινές ἰδέες, πού ἀποβλέπουν σέ κοινούς στόχους καί πού δέν ἔχουν νά μοιράσουν τίποτε μεταξύ τους. Τό ὑπονοοῦν ἀλλά δέν τολμοῦν νά τό φωνάξουν: κι ἔτσι ἀφήνουν τέτοιες ἀσήμαντες λεπτομέρειες παράμερα καί συνεχίζουν νά μετροῦν ἀποδοτικότητες ἀπό τήν κοινωνική ἄποψη!

Ἀλλά «οἱ σχετικές ἀποδοχές θ' ἀλλάξουν μᾶλλον στό μέλλον καθώς θ' ἀλλάζει ἡ οἰκονομία καί, ἄρα, ἡ ἀποδοτικότητα (πραγματική ἤ «σκιώδης») βασισμένη σέ διαστρωματικά στοιχεῖα μπορεῖ νά μᾶς ἐξαπατήσει» (σ. 50). Πολύς θόρυβος γιά τό τίποτε, λοιπόν; Οὔτε τούς προγραμματιστές στήν ὑπηρεσία τῆς ἄρχουσας τάξης δέν φαίνεται νά ἐξυπηρετοῦν καί πολύ τέτοιου εἴδους «μελέτες».

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ[25]

Στό τρίτο καί τελευταῖο μέρος θά ἤθελα ν' ἀναφερθῶ στό ρόλο τῆς ἐκπαίδευσης στίς καπιταλιστικές οἰκονομίες καί στό πῶς ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας της ἔχει σχεδιασθεῖ ὥστε νά νομιμοποιεῖ, νά ἐνισχύει καί νά ἀναπαράγει συστηματικά τήν ἀνισότητα τῆς κοινωνικῆς καί οἰκονομικῆς ὀργάνωσης.

Στίς προκαπιταλιστικές κοινωνίες ἡ βασική παραγωγική μονάδα ἦταν ἡ οἰκογένεια. Μιά καί ἡ κινητικότητα (χώρου καί ἐπαγγέλματος) ἦταν ἐλάχιστη, οἱ ἀξίες καί γνώσεις μεταδινόντουσαν ἀπό γενιά σέ γενιά μέσα ἀπό τήν οἰκογένεια καί τήν ἐκκλησία. Τότε, ἡ λειτουργία σχολείων ἀποσκοποῦσε κύρια στή διδασκαλία γραφῆς κι ἀνάγνωσης γιατί, ὅπως τόνιζε ὁ πρῶτος νόμος περί σχολείων στήν Ἀμερική (Μασσαχουσέτη, 1646) «τό πρωταρχικό σχέδιο τοῦ λαοπλάνου Σατανᾶ εἶναι νά κρατάει μακριά τούς ἀνθρώπους ἀπό τό νά γνωρίσουν τίς Γραφές»[26].

Μέ τόν ἐρχομό τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, τοῦ κράτους σάν θεσμό καί τήν προλεταριοποίηση τῶν μαζῶν καί τή μετακίνηση στίς πόλεις, οἱ ἀξίες καί γνώσεις πού μεταδινόντουσαν μέσα ἀπό τήν οἰκογένεια, τή γειτονιά καί τήν κοινότητα ἄρχισαν νά φαίνονται ἀνεπαρκεῖς, μιά καί τό προλεταριάτο ἔμπαινε σέ καινούργιες κοινωνικές σχέσεις[27]. Ὅπως λέει ὁ Manacorda «πάνω στό μορφωτικό πεδίο ἡ [βιομηχανική] ἐπανάσταση... περιόρισε τόν παλιό τρόπο τῆς ἐξειδίκευσης τῶν ἐργατικῶν τάξεων μέ τή θητεία τοῦ μαθητευόμενου πλάι στόν τόπο τῆς ἐργασίας καί ἔβαλε σέ κρίση τόν προνομιακό χαρακτήρα καί τό ρητορικό περιεχόμενο τοῦ σχηματισμοῦ τῶν προνομιούχων τάξεων μέσα στό πατροπαράδοτο σχολεῖο» (Manacorda, OP. CIT., σ. 17). Ἐπίσης, σιγά – σιγά, ὅσο ἡ τεχνολογική πρόοδος προχωροῦσε, ἡ ἀπασχόληση παιδιῶν στούς τόπους παραγωγῆς δέν ἦταν καί τόσο κερδοφόρα ὅσο παλιότερα. Αὐτό ἔκανε τούς βιομήχανους νά μήν ἐναντιώνονται στή λαϊκή ἐκπαίδευση[28].

Ἔτσι ὁ ρόλος τοῦ σχολείου ἄλλαζε· προετοίμαζε τούς μαθητές γιά τήν προσαρμογή τους στό νέο σύστημα ὄχι μόνο ἀπό τήν ἄποψη γνώσεων ἀλλά καί στήν ἀποδοχή τῶν νέων ἀξιῶν πού χρειαζόταν ἡ νέα τάξη πραγμάτων: ὑπακοή καί πειθαρχία (ἡ στρατιωτική μας χούντα εἶχε ἐπιβάλει στούς μαθητές ὑποχρεωτικά νά μεταφέρουν σχολική τσάντα!) στό κύρος τῆς ἐξουσίας τῆς ἀστικῆς τάξης, προσαρμογή στή ρουτίνα τοῦ ὡραρίου καί συμμόρφωση στίς ἐντολές τοῦ ἀνώτερου[29]. Ὁ Marx εἶχε πετυχημένα παρατηρήσει ὅτι:

«Καθώς ἡ παραγωγή καί ἡ κυκλοφορία ἐμπορευμάτων εἶναι οἱ γενικές προϋποθέσεις τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς, ὁ καταμερισμός τῆς ἐργασίας στή μανιφακτούρα ἀπαιτεῖ νά ἔχει φθάσει προηγούμενα ὁ γενικότερος κοινωνικός καταμερισμός τῆς ἐργασίας σέ κάποιο βαθμό ἀνάπτυξης. Ἀντίστροφα, ὁ πρῶτος καταμερισμός ἀντεπιδρᾶ καί ἀναπτύσσει καί πολλαπλασιάζει τόν τελευταῖο»[30].

Καί γιά νά πετύχει ἡ μετάδοση τῶν νέων γνώσεων κι ἀξιῶν, τά σχολεῖα ὀργανωνόντουσαν πάνω στή βάση τῆς ὀργάνωσης τοῦ τόπου δουλειᾶς[31]. Τό ἀφεντικό κι ὁ ἐπιστάτης καί ἡ φιλανθρωπία τοῦ καπιταλιστῆ γιά τήν προσφορά δουλειᾶς ἀπό τή μιά μεριά, ὁ δάσκαλος καί ἡ γενναιοδωρία τοῦ κράτους γιά τήν προσφορά ἐκπαίδευσης ἀπό τήν ἄλλη[32]. Σιγά – σιγά, μέ τήν ἐπέκταση τῶν σχολείων (πού προχωροῦσε παράλληλα μέ τήν παροχή δικαιώματος ψήφου στήν ἐργατική τάξη) ἡ ἀστική τάξη προσπαθοῦσε νά ἀποδείξει ὅτι ὁ κοινωνικός καταμερισμός τῆς ἐργασίας δέν ἦταν ἀποτέλεσμα οἰκογενειακῆς καταγωγῆς ἀλλά ἀτομικῆς προσπάθειας καί θέλησης, μιά καί γιά ὅλους οἱ εὐκαιρίες τώρα ἦταν οἱ ἴδιες[33]. Ἀλλά καί τά προγράμματα ὕλης καί μαθημάτων συνεχῶς ἄλλαζαν, γιά νά μποροῦν νά ἀντιμετωπίζουν μ' ἐπιτυχία τίς νέες ἀπαιτήσεις τοῦ

παραγωγικοῦ συστήματος, πού ὅπως ἐπιγραμματικά εἰπώθηκε στά μέσα τοῦ 1920 στήν Ἀμερική:

«Γιά ἕνα μεγάλο διάστημα ὅλα τά ἀγόρια προετοιμάζονταν γιά νά γίνουν πρόεδροι. Μετά γιά ἕνα ἄλλο διάστημα τά ἐκπαιδεύαμε γιά νά γίνουν ἐπαγγελματίες. Τώρα τά ἐκπαιδεύουμε γιά νά βροῦν δουλειά». (Cohen *καί* Lazerson, OP. CIT., *σσ. 186, 187).*

Ὅσο γιά τά πανεπιστήμια, ἀπό τόποι ἐκπαίδευσης θεολόγων καί παραγωγῆς δασκάλων βασικά, ἄρχισαν νά μετατρέπονται σέ ἐργαστήρια προαγωγῆς καί μετάδοσης τῆς ἐπιστήμης, ὅπως ἤθελε νά τήν ἐφαρμόζει καί νά τήν ἐκμεταλλεύεται ἡ ἀστική τάξη γιά ὄφελός της. Ἀπό τότε ἄρχισε καί τό ξεπούλημα τῆς ἀνώτατης ἐκπαίδευσης στά οἰκονομικά συμφέροντα τῆς ἄρχουσας τάξης, μέ τό σφίξιμο ἄμεσων, ἀμοιβαῖα ἐπωφελῶν καί ἐγκάρδιων σχέσεων τῶν πανεπιστημίων μέ βιομηχανικές καί ἐμπορικές φίρμες, τράπεζες κ.τ.λ., μέ δωρεές καί κονδύλια γιά ἔρευνα, μέ καθηγητές πού γίνονται σύμβουλοι σέ ἐπιχειρήσεις καί μέ ἐπιχειρηματίες πού γίνονται σύμβουλοι ἐκπαιδευτικῶν ἐπιτροπῶν καί πανεπιστημίων, μέ ἐπενδύσεις πανεπιστημιακῶν χρημάτων σέ μετοχές κι ὁμολογίες ἐπιχειρήσεων (πολυεθνικῶν, στίς μέρες μας) κ.τ.λ.[34]. Καί ὅταν βέβαια τά πανεπιστήμια δέν μποροῦσαν ἀπόλυτα νά ἀνταποκριθοῦν στίς νέες τεχνοκρατικές ἀπαιτήσεις τοῦ μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας, τότε ἡ ἄρχουσα τάξη δημιουργοῦσε ἄλλου εἴδους ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα (π.χ. τά ΚΑΤΕ στήν Ἑλλάδα, τά Polytechnics στή Βρετανία) πού πιό φθηνά καί μέ μεγαλύτερη πιστότητα θά ἐκπαίδευαν ἕνα πολυπληθέστερο, «δεύτερης ποιότητας» σῶμα τεχνικῆς, διοικητικῆς καί πνευματικῆς μισθωτῆς ἐργασίας[35].

Ταυτόχρονα ὅμως μέ τό τυπικό ἄνοιγμα ὅλων τῶν ἐπιπέδων τῆς ἐκπαίδευσης στήν ἐργατική τάξη, ἡ ἱεραρχική ὀργάνωση τῆς δομῆς τῆς κοινωνίας κινδύνευε, κι αὐτό γιατί ἡ ἐπέκταση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἦταν ἀδύνατο νά μεταδώσει «χρήσιμες» γνώσεις χωρίς ταυτόχρονα νά ἀναπτύξει τίς κριτικές ἱκανότητες τῶν ἐκπαιδευομένων καί χωρίς νά μεταφέρει λίγο ἀπό τήν ἀληθινή λειτουργία τοῦ συστήματος[36]. Γι' αὐτό ἡ ἄρχουσα τάξη μέ διάφορους τρόπους προσπάθησε οὐσιαστικά νά ἐξασφαλίσει τήν ἀσφαλή ἀναπαραγωγή τῆς κοινωνικῆς δομῆς ἀπό γενιά σέ γενιά μιά καί τό νομικό πλαίσιο τοῦ κληρονομικοῦ, ἐργατικοῦ καί συνταγματικοῦ δικαίου δέν φαινόταν ἀρκετά ἰσχυρό στό νά ἀποκλείει τήν ἀνατροπή της. Οἱ τρόπο αὐτοί ἦταν: ἰδιωτικά καί πρότυπα σχολεῖα καί πανεπιστήμια μέ καλύτερη ποιοτικά ἐκπαίδευση γι' αὐτούς πού μποροῦν νά πληρώνουν καί πού κρατοῦν ψηλές θέσεις στόν κρατικό μηχανισμό, στρατιωτικές σχολές γιά τούς εὐπατρίδες, προγράμματα ἐκπαίδευσης πού ἀντανακλοῦσαν ἀξίες καί συμφέροντα τῆς ἄρχουσας τάξης κ.τ.λ. Ἔτσι ἡ τυπικά καί ἐπιφανειακά ἴση ἐκπαίδευση οὐσιαστικά μετατρεπόταν σέ ἄνιση, μιά καί ἄνιση ἦταν ἡ ἱεραρχική ὀργάνωση τῆς κοινωνίας, κομμένη καί ραμμένη στά μέτρα καί τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἄρχουσας τάξης[37]. Ἀλλά καί πάλι, ὅταν τά πιό «φωτισμένα» μέλη τῆς ἀστικῆς τάξης βλέπαν ὅτι ἡ εἰσαγωγή μιᾶς, περιορισμένης ἔστω, ἰσότητας στήν ἐκπαίδευση θά μείωνε τή σπατάλη τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ καί θά ἦταν ἀναγκαία γιά τή διατήρηση τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, τότε προχωροῦσαν (δειλά καί μ' ἀντιθέσεις) στήν ἐφαρμογή της[38]. Δέν πρέπει ὅμως νά νομιστεῖ ὅτι τό ἄνοιγμα τῆς ἐκπαίδευσης στήν ἐργατική τάξη ἀποτελεῖ ἀποκλειστικά προγραμματισμένη, ὀρθολογιστική καί οἰκειοθελή ἐνέργεια τῆς ἄρχουσας τάξης πού τήν ἐπέβαλε στήν ἐργατική τάξη ἐνῶ αὐτή ἀντιστεκόταν σέ κάτι τέτοιο[39]. Ἡ ἐξέλιξη στή δομή καί στό ρόλο τῆς ἐκπαίδευσης δέν μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ σωστά χωρίς νά ἀνατρέξει κανείς στήν ἀπαίτηση τῆς ἐργατικῆς τάξης γιά ἐκπαίδευση[40]. Αὐτή τή ζητοῦσε σάν δικαίωμα ἐνῶ ἡ ἄρχουσα τάξη τῆς τήν πρόσφερε μέ τέτοιο τρόπο πού νά λύνει μέ ἐπιτυχία τήν ἀντιφατικότητα τῆς λειτουργίας τῆς συσσώρευσης τοῦ κεφαλαίου καί τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν ἱκανοτήτων τῆς ἐργατικῆς τάξης ἀπό τή μιά μεριά, μέ τή λειτουργία τῆς ἀναπαραγωγῆς τῶν σχέσεων ἰδιοκτησίας πού κυβερνοῦν τήν οἰκειοποίηση τοῦ προϊόντος, τῶν κανόνων πού ἐπικρατοῦν στόν τόπο παραγωγῆς καί τοῦ συστήματος ἐλέγχου πάνω στήν παραγωγική διαδικασία, ἀπό τήν ἄλλη[41]. Ὅπως λέει ὁ Simon, ἡ ἐκπαίδευση εἶναι ἕνα πεδίο ὅπου διεξάγεται ταξική πάλη, ὅπου ἀντίθετοι σκοποί κι ἐπιδιώξεις συναντιοῦνται[42].

Φτάνω ἔτσι στό σημεῖο ἐκεῖνο πού, κατά τή γνώμη μου, εἶναι τό ἐννοιολογικό πλαίσιο ὅπου πρέπει νά τοποθετεῖ καί νά ἐξετάζει κανείς τό πρόβλημα τῆς ἐκπαίδευσης μέσα στό καπιταλιστικό σύστημα, τίς παραγωγικές δυνάμεις καί τίς σχέσεις παραγωγῆς καί τή διαλεκτική τους ἐξελικτική ἀλληλεπίδραση.

Ἄς συνοψίσω τώρα μερικά ἀπό τά πιό χαρακτηριστικά πορίσματα ἐρευνῶν πάνω στό ἀμερικανικό ἐκπαιδευτικό σύστημα. Τό 1967 μόνο 13% τῶν ἀποφοίτων γυμνασίου μέ οἰκογενειακό εἰσόδημα πάνω ἀπό $ 15.000 τό χρόνο (1965) δέν παρακολουθοῦν πανεπιστημιακές σπουδές ἐνῶ τό ἀντίστοιχο ποσοστό ἀποφοίτων γυμνασίου μέ εἰσόδημα κάτω ἀπό $ 3.000 ἦταν 80% (Bowles, 1971, OP. CIT., σ. 13. Ἐπίσης Atkinson, OP. CIT., σσ. 92 – 97)[43]. Καί μή νομιστεῖ ὅτι τά ποσοστά ἀντανακλοῦν τό γεγονός ὅτι μαθητές ἀπό πλούσιες οἰκογένειες εἶναι πιό ἱκανοί καί μέ καλύτερους βαθμούς ἀπό τούς μαθητές τῶν πιό φτωχῶν οἰκογενειῶν. Ἡ παράλληλη ἀντιπαράθεση ἑνός κοινωνικο – οἰκονομικοῦ δείκτη πού περιλαβαίνει οἰκογενειακό εἰσόδημα, τό ἐπάγγελμα καί ἐκπαίδευση τοῦ πατέρα, τήν ἐκπαίδευση τῆς μητέρας κ.τ.λ. καί ἑνός δείκτη πού μετράει τή γενική ἱκανότητα τοῦ μαθητῆ στό σχολεῖο, δείχνει καθαρά ὅτι ἡ πιθανότητα συνέχισης σπουδῶν σέ πανεπιστήμια εἶναι μεγαλύτερη γιά τά παιδιά οἰκογενειῶν μέ ψηλότερο δείκτη, κρατώντας σταθερή τή σχολική ἐπίδοση (Bowles, 1971, OP. CIT., σ. 18)[44]. Αὐτή ἡ ψευτοϊσότητα κάνει τόν Bowles νά παρατηρεῖ ὅτι γιά νά ἀποχτήσει ἡ ἐκπαίδευση ἐξισωτικό χαρακτήρα καί γιά νά ἀντισταθμίσει τήν κοινωνική ἀνισότητα πού ὀφείλεται στήν κληρονομιά τοῦ πλούτου καί τῶν προνομίων, πρέπει νά γίνει (ἡ ἐκπαίδευση) ἄνιση, δηλ. νά εὐνοεῖ περισσότερο τούς φτωχούς μαθητές ἀπό τούς πλούσιους, ἐνῶ πραγματικά τό ἀντίθετο συμβαίνει. (Bowles, OP. CIT., 1971, σ. 19 καί Jallade, OP. CIT., σ. 436)[45]. Ἀκόμα ρωτάει πολύ εὔστοχα: «γιατί τά πανεπιστήμια νά δέχονται αὐτούς μέ τούς ψηλότερους βαθμούς στίς εἰσαγωγικές ἐξετάσεις; Γιατί ὄχι αὐτούς μέ τούς χαμηλότερους ἤ τούς μεσαίους βαθμούς; Σύμφωνα μέ τίς συμβατικές ἀρχές τῆς ἀποτελεσματικότητας, ὁ κοινωνικός στόχος τοῦ ὀρθολογικοῦ πανεπιστημίου εἶναι νά προσφέρει τή μεγαλύτερη αὔξηση στίς ἀτομικές ἱκανότητες (προστιθεμένη ἀξία, ὅπως θά 'λεγε ἕνας οἰκονομολόγος), ὄχι νά παράγει τήν πιό ἐπιφανή τάξη ἀποφοίτων (ἀκαθάριστο προϊόν)». (Bowles, 1971, OP. CIT., σ. 26). Καί ἐνῶ εἶναι ἡ ἐργατική τάξη πού πληρώνει ἀναλογικά περισσότερα σέ πολιτειακούς καί τοπικούς φόρους ἀπό τή μέση κι ἀνώτερη τάξη, εἶναι τά παιδιά αὐτῶν τῶν τάξεων πού ὠφελοῦνται πιό πολύ ἀπό τήν πανεπιστημιακή ἐκπαίδευση[46]. Μέ ἄλλα λόγια, ἡ ἐργατική τάξη πληρώνει τά ἔξοδα τῆς ἐκπαίδευσης τῶν παιδιῶν τῆς ἀστικῆς τάξης[47]. Ἀκόμα κι ἕνας ἀπό τούς πιό ὀρθόδοξους ἀμερικανούς οἰκονομολόγους, στόν ὁποῖο πολλά χρωστάει ἡ «Ο τῆς Ε», ἀναγνωρίζει ὅτι «... ἡ δημόσια [χρηματική] ὑποστήριξη τῆς ἐκπαίδευσης συχνά εὐνοεῖ πρόσωπα μέ καλύτερη οἰκογενειακή προέλευση (εὐνοιοκρατία πού μπορεῖ νά μήν εἶναι τυχαία). Π.χ. πιθανόν τό κύριο ἀποτέλεσμα – καί πιθανόν ἡ κύρια πρόθεση – τοῦ χωριστοῦ σχολικοῦ συστήματος στό Νότο (καί Βορρᾶ;) ἦταν νά δημιουργηθοῦν διακρίσεις στίς ἐκπαιδευτικές δαπάνες πού νά δουλεύουν ἐνάντια στούς μικρούς νέγρους. Ἐπίσης πολλά πολιτειακά συστήματα ἀνώτατης ἐκπαίδευσης ἀναδιανέμουν πόρους ἀπό τίς φτωχές οἰκογένειες στίς μεσαῖες καί στίς πλούσιες»[48]. Αὐτό βέβαια δέν εἶναι κάτι τό ἀφύσικο καί παράξενο στό καπιταλιστικό σύστημα, ὅπου τά ἔξοδα παραγωγῆς κοινωνικοποιοῦνται, ἀπό τή μιά μεριά, καί τά κέρδη ἰδιοποιοῦνται ἀπό τήν ἄρχουσα τάξη, ἀπό τήν ἄλλη[49]. Κι οὔτε βέβαια παράξενο εἶναι ὅτι καί στήν Ἑλ-

λάδα ἔχει ἀποδειχτεῖ ὅτι οἱ χαμηλές εἰσοδηματικές τάξεις ἐπιδοτοῦν τίς σπουδές τῶν παιδιῶν τῶν ψηλότερων εἰσοδηματικῶν τάξεων[50]. Εἶναι φανερό λοιπόν πόσο λαθεμένη εἶναι ἡ θέση ὅτι τό «κοινωνικό σύνολο» (sic) καλύπτει τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐκπαιδευτικῶν δαπανῶν. (Δρεττάκης, OP. CIT., σ. 17).

Θέλω νά πιστεύω ὅτι οἱ πιό πάνω γραμμές δεῖξαν μέ σαφήνεια τό ρόλο καί τόν τρόπο τῆς λειτουργίας τῆς ἐκπαίδευσης στήν καπιταλιστική κοινωνία. Ἰδιαίτερα πιστεύω νά φάνηκε πόσο ἀβάσιμες εἶναι οἱ προσδοκίες τῶν «φιλελεύθερων» ἀστῶν πολιτικῶν ὅτι ἡ ἐπέκταση τοῦ τωρινοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος μπορεῖ νά δημιουργήσει τήν ἐξίσωση τῶν οἰκονομικῶν εὐκαιριῶν, τήν ἀνακατανομή τοῦ εἰσοδήματος καί τήν κατάργηση τῆς φτώχειας χωρίς νά πειραχτοῦν οἱ βασικοί θεσμοί τῆς κοινωνίας καί γιατί συμφέρει στήν ἄρχουσα τάξη «τό πρόβλημα νά παρουσιάζεται σάν ἀνεπαρκής ἐκπαίδευση καί περισσότερη ἐκπαίδευση ἡ λύση του» (Bowles, 1972, σ. S 220)[51]. Ἐλπίζω ὅτι ἑλληνικές μελέτες πάνω σ' αὐτά τά θέματα δέν θ' ἀργήσουν νά ἐμφανισθοῦν, χρησιμοποιώντας τή μεθοδολογία τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τῆς Ἐκπαίδευσης, γιά νά ξεφύγουμε ἀποφασιστικά ἀπό τή στείρα ψευτοαπολιτική ψευτοεπιστημονικότητα τῆς «Ο τῆς Ε»[52].

---

1. M. Blaug (ed.) Economics of Education, Penguin, 1968, σ. 8. Γιά τό πῶς οἱ Σοβιετικοί οἰκονομολόγοι ὁρίζουν τήν «Ο τῆς Ε» κοίτα A. Glukhov «Basic Problems of the Economics of Public Education», Problems of Economics, January 1976, σσ. 26, 29 καί E. N. Zhil'tsov «Concerning the Subject of the Economics of Higher Education», Problems of Economics, September 1974 σ.80.

2. Μ. Νικολινάκος, «Πολιτική Οἰκονομία τῆς Παιδείας», Τό Βῆμα, 20.3.76

Γιά τήν πιό στενή ἔννοια τῆς «Ο τῆς Ε» ἀρκεῖ ν' ἀναφερθῶ σέ δύο ἐκδόσεις τοῦ OECD: Forecasting Educational Needs for Economic and Social Development, Paris, 1962 καί Methods and Statistical Needs for Educational Planning, Paris, 1967.

3. V. Klochkov, «Human Resources in Bourgeois Political Economy», Problems of Economics, February 1975.

4. David K. Cohen καί Marvin Lazerson, «Education and the Corporate Order», Socialist Revolution, May-June 1971, πού ἀναδημοσιεύτηκε στό R.C. Edwards et Al (eds.), The Capitalist System, Prentice-Hall, N.J. 1972, σ. 185. Γιά μιά ἐκτενή περίληψη τῆς προ- καί μεταεπαναστατικῆς ρωσικῆς βιβλιογραφίας κοίτα τό δεύτερο μέρος τοῦ λήμματος «Education, Economics of» στό C.D. Kering (ed.) Marxism, Communism and Western Society, Herder and Herder, W. Germany, 1973 καί H.J. Noah, The Economics of Education», Problems of Communism, July-August 1967.

5. Κοίτα ἐπίσης τή σύντομη ἀλλά πολύ πετυχημένη συζήτηση πάνω σ' αὐτό τό σημεῖο, Δ. Δημητράκος, «Ἐργατική Δύναμη καί Οἰκονομική Ἀνάπτυξη», Οἰκονομικός Ταχυδρόμος, 23.9.76, σ.19.

5.α Ἀκόμα καί ὁ Andre Gunder Frank (σάν πιστός μαθητής τῆς Σχολῆς τοῦ Σικάγου) ἀσπάζεται τόν ὅρο καί τή σχετική ἐπιχειρηματολογία σ' ἕνα ἀπό τά πρωτόλεια γραφτά του: «Human Capital and Economic Growth», Economic Development and Cultural Change, January 1960, ὅπου καταλήγοντας τονίζει ὅτι οἱ φτωχότερες χῶρες, μέ πληθυσμούς πού ὑποφέρουν ἀπό ἀρρώστιες, μιά καί θέλουν νά ἀναπτυχθοῦν καλό θἄναι νά χρησιμοποιήσουν τίς μελέτες τῶν ἀναπτυγμένων χωρῶν πάνω στό θέμα τοῦ «ἀνθρώπινου κεφαλαίου» σάν ὁδηγούς ἐπενδύσεων!

6. Γιά τίς διάφορες μεθόδους, κι ἰδιαίτερα γιά τήν ἐφαρμογή τους στήν ἑλληνική οἰκονομία, κοίτα S. Bowles, Planning Educational Systems for Economic Growth, Harvard University Press, Cambridge, Mass., Second Printing, 1971, Κεφάλαια V καί VI. Σέ μερικά ἀπό τά ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς μελέτης θ' ἀναφερθῶ ἐκτενέστερα στό δεύτερο μέρος τοῦ ἄρθρου.

6.α Kering, op.cit., σ. 85

7. P.F.W. Preece, «The Economics of Education», Science and Society, Fall 1970, σ. 306.

8. Κοίτα G. Psacharopoulos, Returns to Education, Elsevier Scientific Publ. Co., Amsterdam, 1973, κεφ. 2.

9. S. Kostanian καί E. Zhil'tsov, «Problems of Effectiveness in the Training of Specialists», Problems of Economics, January 1976, σ. 55, ἐνῶ, ἔμμεσα, τό ἀντίθετο συμβουλεύει ὁ Klochkov, op. cit., σσ.103, 104.

10. J.P. Jallade, «Education Finance and Income Distribution», World Development, May 1976, σσ. 440, 441.

11. S. Bowles καί H. Gintis, «The Problem with Human Capital Theory - A Marxian Critique», American Economic Review, May 1975, σ. 77. Δέν συμφωνῶ ὅμως μέ τούς συγγραφεῖς ὅταν ὑποστηρίζουν στή σ. 78 τοῦ ἄρθρου τους ὅτι τό μοντέλο τῆς ἀτομικῆς ἐπιλογῆς σάν βασικό πλαίσιο τῆς «Ο τῆς Ε» δέν δίνει ἀπάντηση στά ἐρωτήματα «Γιατί ἔχουμε αὐτό τό εἶδος τῶν σχολείων;» καί «Γιατί ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν εἶναι αὐτή πού εἶναι;» Ἡ ἀπάντηση δίνεται ἀπό τόν ὑπολογισμό «κερδῶν» καί «κόστους», πού εἶναι σίγουρα ἡ λογική προέκταση τοῦ μοντέλου τῆς ἀτομικῆς ἐπιλογῆς. Τό κακό μ' αὐτή τήν ἀπάντηση εἶναι ὅτι οὔτε ἀπαλλαγμένη ἀπό θεωρητικά ἐλαττώματα, οὔτε οὐδέτερη ἰδεολογικά εἶναι, ὅπως θέλουν νά τήν παρουσιάζουν.

12. S. Bowles, «Schooling and Inequality from Generation to Generation», Journal of Political Economy, May-June 1972 σ. S 220. Ἀντίθετα, σ' αὐτή τή μελέτη του ὁ Bowles καταλήγει στό ὅτι τό μεγαλύτερο ποσοστό τῆς ἐπίδρασης τῶν περισσότερων χρόνων ἐκπαίδευσης στά εἰσοδήματα ὀφείλεται στήν ταξική προέλευση τῶν ἐκπαιδευομένων (σ. S. 225)

13. Klochkov, op. cit., σ. 100. Κοίτα ἐπίσης A. B. Atkinson, The Economics of Inequality, Clarendon Press, Oxford, 1975 σ. 82.

14. M. Manacorda, Μαρξισμός καί Παιδεία, Κέντρο Μαρξιστικῶν Μελετῶν καί Ἐρευνῶν, Ἀθήνα 1966, σσ. 4, 5.

15. Οὔτε βέβαια ἔλειψαν οἱ κούφιες ἐκκλήσεις τύπου: «Ἡ ἐκπαίδευση μεταφέρει ἀμεταχάραγο τό θεῖο νόμισμα (sic) καί τό θέτει στά θυλάκια τῆς νέας γενιᾶς. Ἡ μεταχάραξη τοῦ θείου νομίσματος θά γίνει κατορθωτή μέσα σέ ἕνα κλῖμα γενικῆς πνευματικῆς ἐγερσιμότητας πού λείπει», Χρ. Μαλεβίτσης, «Τά ἔργα ὑποδομῆς στήν Παιδεία», Ἐποχές, Ἰούνιος 1965.

16. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἀπάντηση τοῦ ὑπουργοῦ Παιδείας στό παράπονο τῆς βρετανικῆς βιομηχανίας ὅτι τά πανεπιστήμια δέν παράγουν τά εἴδη τῆς ἐργατικῆς δύναμης πού χρειάζεται ἡ οἰκονομία: «Οὔτε μποροῦμε νά προβλέψουμε τή ζήτηση οὔτε νά μανιπουλάρουμε τήν προσφορά μέ ἀρκετή ἀκρίβεια γιά ἕνα τέτοιο σκοπό». Δηλαδή, ἄν ἦταν τεχνικά δυνατό, καί βέβαια θά ταιριάζαμε τήν προσφορά μέ τή ζήτηση!! (Guardian 1.5.76)

17. H. Leibenstein, «Rates of Return to Education in Greece. A Discussion of Results and Policy Implications», Economic Development Report No. 94, Development Advisory Service, Center for International Affairs, Harvard University, 1967. Αὐτή ἡ μελέτη, ὅπως κι ἐκείνη τοῦ Bowles πού συζητάω πιό κάτω, ἔγιναν στά πλαίσια συνεργασίας Harvard καί ΚΕΠΕ. Γιά μιά τεχνική συζήτηση τῆς «μελέτης» Leibenstein κοίτα Bowles, Planning...., op.cit., σσ.152-6.

18. S. Bowles, «Sources of Growth in the Greek Economy 1951-61», Economic Development Report No. 27, April 1967, Project for Quantitative Research in Economic Development and Development Advisory Service, Center for International Affairs, Harvard University. Ἀναδημοσιεύτηκε μέ μικροαλλαγές στό Hollis B. Chenery (ed.), Studies in Development Planning, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1971.

19. Μ. Δρεττάκης, «Ἡ προσφορά καί ἡ ζήτηση μεταπτυχιακῶν σπουδῶν στήν Ἑλλάδα», Οἰκονομικός Ταχυδρόμος, 27.5.76, σ. 17.

20. Κοίτα Κ. Τσουκαλᾶ, «Ἡ Ἀνώτατη Ἐκπαίδευση στήν Ἑλλάδα ὡς Μηχανισμός Κοινωνικῆς Ἀναπαραγωγῆς», Δευκαλίων, No. 13, Μάρτης 1975, σ. 17, γιά τή μεταρρυθμιστική προσπάθεια τοῦ Βενιζέλου νά εἰσάγει στή χώρα ἕνα ἐκσυγχρονισμένο, παραγωγικό καί λειτουργικό ἀστικό ἐκπαιδευτικό σύστημα. Πάνω στό θέμα τοῦ νοήματος τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης κοίτα ἐπίσης ἕνα ἄλλο ἄρθρο τοῦ Μ. Νικολινάκου «Ἐκπαιδευτική Μεταρρύθμιση – γιά ποιόν ὅμως;», ΑΝΤΙ, 3.4.76.

κεραμικά
ἀπό τό ἐργαστήριο
"αντικειμενο,,
Φτιαγμένα μέ κέφι καί ἀγάπη σέ καινούργιες πάντα φόρμες καί σχέδια ἐκλεκτά δῶρα γιά τούς ἀπαιτητικούς φίλους σας.
Θά τά βρῆτε στό ἐργαστήριο, Φανερωμένης 48 - Χολαργός τηλ. 65.21.725

Στή Θεσσαλονίκη ἀντικείμενα τοῦ ἐργαστηρίου θά βρῆτε κατ' ἀποκλειστικότητα στό μαγαζί "ἀντικείμενο,, Δημητρίου Γούναρη 30.

21. Ε.Π. Παπανούτσου, «Τά νέα ἐκπαιδευτικά μέτρα – προβλήματα καί δυσχέρειες», Τό Βῆμα, 6.6.76.

22. Bowles, Planning..., op.cit., κεφάλαιο 5.

23. G. Williams, «Planning Models for the Calculation of Educational Requirements for Economic Development, Greece» in J. Tinbergen καί H. C. Bos, Econometric Models of Education, Some Applications, OECD, Paris 1965, σ. 87.

24. G. Psacharopoulos, «Estimating Shadow Rates of Return to Investment in Education», The Journal of Human Resources, Winter, 1970.

25. Κρίνω τό βιβλίο τῶν S. Bowles καί H. Gintis, Schooling in Capitalist America: Educational Reform and the Contradictions of Economic Life, Routledge and Kegan Paul, London, 1976, σάν αὐτό πού πιό ὁλοκληρωμένα καί σωστά διαγράφει τήν ἱστορική ἀνέλιξη τῆς ἐκπαίδευσης στήν Ἀμερική κι ἀνατέμνει τόν πραγματικό της ρόλο. Κράμα εὑρηματικῆς ρώμης καί διαλεκτικῆς εὐστροφίας, διακρίνεται ξεκάθαρα κι ἀντιπαρατάσσεται συνάμα στίς στεῖρες καί πνευματικά ἀποστεωμένες ἐπιστημονικοφανεῖς ἀπολογητικές «μελέτες», ὅπου τό κυριότερο παραμένει ἀνείπωτο.

26. Ὅπως ἀναφέρεται στόν S. Michelson, «The Political Economy of Public School» σέ M. Carnoy (ed.), Schooling in a Corporate Society, David McKay Company, Inc. N.Y., 1972, σ. 143 καί στόν S. Bowles, «Unequal Education and the Reproduction of the Social Division of Labor», The Review of Radical Political Economics, Fall-Winter 1971, σ. 2. Πάνω σ' αὐτό τό σημεῖο σχετικά μέ τό ρόλο τῆς ἐκκλησίας τῆς Σκωτίας στήν ἐκπαίδευση κοίτα W.O. Lester Smith, Government of Education, Penguin, 1965, σ. 56.

27. H. Braverman, Labor and Monopoly Capital, The Degradation of Work in the Twentieth Century, Monthly Review Press, N.Y., 1974 σ. 287. Ἀλλά δέν ἦταν μόνο τό προλεταριάτο πού ἄρχισε νά περνάει μέσα ἀπό τό ἐκπαιδευτικό σύστημα. Ὅπως λέει ὁ Τσουκαλᾶς γιά τή χώρα μας: «Τό πέρασμα ἀπό τήν ἀγροτιά στή μικρή ἀστική τάξη τῶν πόλεων προϋποθέτει γενικά τήν πρόσκτηση ἑνός πολιτιστικοῦ καί ἰδεολογικοῦ ὑποστρώματος, πού τό οἰκογενειακό περιβάλλον δέν εἶναι σέ θέση νά παράσχει. Ἡ δυνατότητα κοινωνικῆς ἀνέλιξης τοῦ "ὑποψήφιου" μικροαστοῦ εἶναι συνάρτηση τῆς τυπικῆς καί οὐσιαστικῆς του μόρφωσης. Ἔτσι ἡ πρόσβαση στήν ἐκπαίδευση ἀποτελοῦσε τήν οὐσιαστικότερη προϋπόθεση γιά νά μπορεῖ νά ὀνειρεύεται εὔλογα ὁ ἀγρότης τήν κατάκτηση τῶν μικροαστικῶν θέσεων πρός τίς ὁποῖες προσβλέπει». (Τσουκαλᾶς, op.cit., σ. 27)

28. Brian Simon, «Education and Social Change: A Marxist Perspective», Marxism Today, February 1977, σ. 40.

29. Κοίτα ἐπίσης, H. Gintis, «Education, Technology and the Characteristics of Worker Productivity», American Economic Review, May 1971, σ. 276, καί S. L. Engerman στήν κριτική του γιά τό βιβλίο τοῦ E.G. West, Education and the Industrial Revolution, Barnes and Noble, N.Y., 1975, στήν Journal of Economic Literature, March 1976, σ. 78.

30. K. Marx, Capital, Vol. I, Progress Publishers, Moscow - Lawrence and Wishart, London, 1970 σ. 333.

31. Γιά τήν Ἀμερική μεταξύ 1880-1910 ὁ Carnoy (op.cit., 1972, σ. 3) μᾶς λέει ὅτι τά ἐπιχειρηματικά συμφέροντα, γιά νά ἐξασφαλίσουν τή μετάδοση τῆς «μόρφωσης» πού τούς βόλευε, ἔβαλαν τά σχολεῖα κάτω ἀπό κεντρική διοίκηση σέ κάθε πόλη, κι αὐτό γιά νά ἐξασφαλιστεῖ τάχα ὁ ποιοτικός ἔλεγχος καί νά σωθοῦν τά σχολεῖα ἀπό τή διαφθορά τῶν τοπικῶν πολιτικῶν.

Ἡ προσπάθεια τῆς τωρινῆς βρετανικῆς κυβέρνησης νά περιορίσει τήν ἀνερξαρτησία τῶν τοπικῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐπιτροπῶν περιγράφεται στά Simon, op.cit., 1977, σ. 43 καί B. Simon, «Contemporary Problems in Educational Theory», Marxism Today, June 1976, σ. 170.

32. Παρ' ὅλα αὐτά, στήν Ἀγγλία μετά τή νομοθεσία τοῦ 1870, πού ἔβαζε σ' ἐφαρμογή τό θεσμό τῶν δημόσιων σχολείων, οἱ δαπάνες γιά τήν ἐκπαίδευση σάν ποσοστό τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος δέν αὐξήθηκαν καί πιθανό μάλιστα νά ἐλαττώθηκαν. Engerman, op.cit., σ. 77.

33. Τό καπέλωμα τῆς ἐργατικῆς τάξης ἀποκαλυπτόταν ἀπόλυτα ὅταν σέ σπάνιες στιγμές εἰλικρίνειας οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἄρχουσας τάξης παραδεχόντουσαν ὅτι ἔπρεπε νά ἐγκαταλειφθεῖ ἡ δημοκρατική ἀρχή ὅτι ὅλοι εἶναι ἴσοι καί ὅτι ἔπρεπε νά ἐφαρμοστοῦν διαφορετικά προγράμματα διδασκαλίας πού θά ταίριαζαν στίς ἀνάγκες τῆς κάθε τάξης. Cohen καί Lazerson, op. cit., σ. 187.

Σχετικά μέ τά διαφορετικά προγράμματα, χαρακτηριστική ἦταν ἡ ἀρχική στάση τῆς ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς χούντας, σύμφωνα μέ τήν ὁποία τά προγράμματα καί τό περιεχόμενο σπουδῶν ἦταν κοινά γιά ὅλη τή χώρα καί γιά ὅλα (ἰδιωτικά καί δημόσια) σχολεῖα. Ἐνῶ τό 1971 σέ ὁρισμένα γυμνάσια ἡ ἐπιλογή μαθημάτων ξαναεπιτράπηκε. N.N. «Traditionalism and Reaction in Greek Education», σέ R. Clogg καί G. Yannopoulos, Greece Under Military Rule, Secker and Warburg, London, 1972, σσ. 129, 136.

34. Ἀποκαλυπτικότατο εἶναι τό Business Interests in Post-School Education, δημοσιευμένο ἀπό τή Βρετανική Ἐθνική Φοιτητική Ἕνωση, πού περιέχει ἐπίσης μιά καλή βιβλιογραφία γύρω ἀπ' αὐτό τό θέμα. Κοίτα ἐπίσης P. Goodwin, «Higher Education in Capitalist Society», Marxism Today, September 1970, σ. 269.

35. Γιά μιά ἐκτενέστερη συζήτηση αὐτοῦ τοῦ σημείου κοίτα M. Jacques, «Universities and Capitalism - The Present Crisis», Marxism Today, July 1975. Ἐπίσης, Goodwin, op.cit., σ. 266.

36. S. Bowles, «The Integration of Higher Education into the Wage Labor System», The Review of Radical Political Economics, Spring 1974, σ. 114. Καί M. Canroy, «Class Analysis and Investment in Human Resources: A Dynamic Model», The Review of Radical Political Economics, Fall-Winter 1971, σ. 57.

37. Κοίτα H. Gintis, «New Working Class and Revolutionary Youth», Socialist Revolution, May - June 1970. Ἐπίσης, Simon, op.cit., 1977, σσ. 40, 41.

38. Simon, op. cit., 1976, σ. 171.

39. Πρόσφατες ἀμερικανικές μελέτες ἀποκάλυψαν ὅτι ἀλλαγές στίς τεχνικές διδασκαλίας, στή χρηματοδότηση κι ἔλεγχο τῶν σχολείων καί σ' ἄλλα ὀργανωτικά θέματα ἔγιναν ἀπό διάφορες ἐλίτ «ἐμπειρογνωμόνων» παρ' ὅλη τή λαϊκή ἀντίθεση. Bowles καί Gintis, op.cit., σ. 77. Κοίτα ἐπίσης Jacques, op.cit., σ. 197. Γιά μιά σύντομη ἱστορική ἀναδρομή γύρω ἀπό τούς ἀγῶνες γιά ἐκπαίδευση τῆς ἐργατικῆς τάξης στή Βρετανία κι ἐνάντια στούς διάφορους ἐκπαιδευτικούς νόμους πού ψήφιζε τό κοινοβούλιο, κοίτα Simon, op.cit., 1977, σσ. 38-40.

40. Γι' αὐτό τό σημεῖο κοίτα τό ἄρθρο τοῦ Νικολινάκου στό ANTI, op.cit., καί Simon, op.cit., 1976, σ. 169.

41. S. Bowles καί H. Gintis ἀπαντοῦν στό «Alienation and Human Needs» τοῦ R. Wolff, Monthly Review, February 1976, σ. 63.

42. Simon, op.cit., 1977, σσ. 42,44.

43. Πρόσφατη ἔρευνα στή Βρετανία ἀποδείχνει ὅτι ἡ ταξική ἱεράρχηση τῶν οἰκογενειῶν τώρα παίζει πιό ἄνισο ρόλο στίς εὐκαιρίες γιά ἐκπαίδευση ἀπ' ὅ,τι ἀμέσως μετά τόν τελευταῖο παγκόσμιο πόλεμο. Elaine Potter, «Your Class Still Weights the Dice», The Sunday Times, 9.1.77. Πιό παλιά εἶχε ἀποδειχτεῖ ὅτι, μέ τήν ἐξαίρεση τοῦ πανεπιστημίου τῆς Οὐαλλίας, μόνο μιά μειοψηφία, καί σέ πολλές περιπτώσεις μιά μικρή μειοψηφία πρωτοετῶν φοιτητῶν ἦταν γιοί καί κόρες οἰκογενειῶν ἐργατικῆς τάξης. C. Clark «An Unorthodox Proposal: University Education in the Welfare State», Encounter, May 1968, σ. 26. Κοίτα ἐπίσης Goodwin, op.cit., σσ. 265, 267.

44. Γιά περισσότερα στοιχεῖα κοίτα ἐπίσης, S. Bowles, «Contradictions in Higher Education in the United States», σέ R. Edwards et al (Eds. op.cit., σσ. 496-7.

45. Σχετική μ' αὐτή τήν πρόταση εἶναι ἡ (ἄνιση τυπικά) κινεζική πολιτική πού βασίζεται στό νά προτιμοῦνται τά παιδιά φτωχῶν ἀγροτῶν, ἐργατῶν, στρατιωτῶν καί κατώτερων στελεχῶν ἀπό τά παιδιά οἰκογενειῶν μέ ἀστικό παρελθόν. Γι' αὐτήν καί γιά ὅλα τά ἄλλα μέτρα πού πάρθηκαν στήν Κίνα μετά τή Μορφωτική Ἐπανάσταση μέ σκοπό τήν αὔξηση τῶν μαθητῶν ἀπό φτωχές ἀγροτικές οἰκογένειες κοίτα R. Machetzki, «China's Education since the Cultural Revolution», Political Quarterly, January/March 1974, σ. 65.

46. Ὁ Βρετανικός Σύνδεσμος Βιομηχάνων τό 1969 πρότεινε νά χρηματοδοτεῖται ἡ ἐκπαίδευση ἀπό τά δίδακτρα κι ὄχι ἀπό τή φορολογία (Preece, op.cit., σ. 309)

47. S. Perrow, The Radical Attack on Business, A Critical Analysis, Harcourt, Brace, Jovanovich, Inc., 1972, σ. 129.

48. Σχόλιο τοῦ G. Becker πάνω στό ἄρθρο τοῦ Bowles, Journal of Political Economy, May-June 1972, op.cit., σσ. S 254-5.

49. Ἕνα ἄλλο παράδειγμα πάνω στό ἴδιο θέμα εἶναι ἡ κοινωνικοποίηση τῶν ἐξόδων τῆς ἔρευνας (τό κράτος πληρώνει τό μεγαλύτερο ποσοστό τῶν ἐξόδων τῆς ἔρευνας τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων στήν Ἀμερική) καί ἡ ἰδιοποίηση τῶν κερδῶν ἀπό τίς ἐπιχειρήσεις (πού ἔχουν τό δικαίωμα νά ἰδιοποιοῦνται καί νά ἐκμεταλλεύονται τά διπλώματα εὑρεσιτεχνίας πού ἀπορρέουν ἀπό ἔρευνα πού χρηματοδοτεῖται ἀπό τό κράτος – ἐκτός ἄν ἡ ἔρευνα γίνεται γιά τήν Ἐπιτροπή Ἀτομικῆς Ἐνεργείας ἤ τή ΝΑΣΑ) D.G. Zuck, «Technology, Dependence, Patents and Transnational Corporations with Special Emphasis on Chile», Science for the People, July 1973, σ. 11. Τέλος τό ἴδιο σχόλιο ἔχει γίνει ἀπό τό N. Μουζέλη, «Rise and Fall of the Greek Junta», New Left Review, March-April 1976, σ. 70, καί πού ἀναφέρεται στίς ξένες ἐπενδύσεις στήν Ἑλλάδα.

50. Π. Παπαγεωργίου, «Οἱ φτωχότερες τάξεις πληρώνουν τελικά τήν δωρεάν παιδεία», Οἰκονομικός Ταχυδρόμος, 17.6.76.

Κοίτα ἐπίσης Jallade, op. cit., σ. 439, καί Clark, op. cit., σ. 26.

51. Γιά μερικές σκέψεις πάνω στήν ἀδυνατότητα βασικῶν ἀλλαγῶν στήν ἐκπαίδευση μέσα στό πλέγμα τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος κοίτα M. Carnoy, «Is Compensatory Education Possible?» στό Carnoy (ed.) 1972, op. cit., σ. 189.

Γιά τό θέμα τῶν «φιλελευθέρων προσδοκιῶν» κοίτα Cohen καί Lazerson, op. cit., σ. 188, καί Δ. Καψάλη, «Ὁ κ. Παπανοῦτσος καί ἡ γενεαλογία μιᾶς ἀθλιότητας», Ὁ Πολίτης, Ἰούνιος 1976, σ. 41.

52. Ἕνα ἄλλο θέμα πού ἀξίζει νά ἐρευνηθεῖ εἶναι ὁ ταξικός χαρακτήρας τῆς ἔρευνας πού γίνεται σέ ἑλληνικά πανεπιστημιακά καί ἐξωπανεπιστημιακά ἱδρύματα. Σάν ἀφετηρία μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ ἡ ἔκδοση τοῦ OECD, Science and Development — National Reports of the Pilot Teams — Greece, Paris, 1968.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ, ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΕΞΟΡΜΗΣΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Ἑβδομαδιαῖο

ὄργανο ἀρχῶν τοῦ ΠΑΣΟΚ

επισημαινουμε

Τό «μέλλον» τῆς δημοκρατίας

Ἔγινε στήν Ἀθήνα (5, 6, 7 τρ.) μέ πρωτοβουλία τοῦ γαλλικοῦ δικτύου «Φράνς Κυλτύρ» καί τῆς ἑλληνικῆς Γραμματείας Τύπου καί Πληροφοριῶν τό Συμπόσιο γιά «Τό Μέλλον τῆς Δημοκρατίας». Μιά σειρά ἀπό εὐρωπαίους (Σοάρες, Μάκ Μπράηντ, Μπακάριτς κ.ἄ.) καί μή (οἱ λατινοαμερικανοί Λουΐς Ἐτσεβερία, τέως πρόεδρος τοῦ Μεξικοῦ, ὁ Ἀρχιεπίσκπος Βραζιλίας Καμάρα) καί ἄλλους διακεκριμένους ἀνάπτυξαν στό τριήμερο τίς ἀπόψεις τους γιά τή δημοκρατία, ἀλλά ἐπίσης καί τίς ἀνησυχίες τους γιά τό μέλλον της... Καί ἀκόμα τήν κυρίαρχη ἀστική ἰδεολογική ἄποψη γιά τή δημοκρατία, τήν ἄποψη δηλ. τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας...

Ὅλ' αὐτά τά «διεξῆλθε» μέ τρόπο θά 'λεγε κανένας «ἄψογο» ὁ δικός μας πρόεδρος Κ. Τσάτσος. Εἶπε δηλαδή – ἀνάμεσα στ' ἄλλα – πώς «ὅταν γίνεται κατάχρηση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν... ἡ πολιτική ἐξουσία δοκιμάζεται...» καί βάλλοντας ἄμεσα κατά τῶν «ὀργανωμένων ὁμάδων» (εὔκολα μπορεῖ νά συμπεράνει κανένας ποιῶν) συμπέρανε πώς «τήν ἐλεύθερη προσωπικότητα τήν ἀντικαθιστοῦν σήμερα οἱ ὀργανωμένες ὁμάδες...» μέσα στίς ὁποῖες «... (τά ἄτομα) καταντοῦν αἰχμάλωτα αὐτῶν τῶν ὁμάδων, πού συχνά ὑπηρετοῦν ὄχι τό σύνολο ἀλλά τούς ἐκλεκτούς πού τίς διευθύνουν...»

Καί τά ὀργανωμένα συμφέροντα κάνουν ἐπίσης κακό κατά τόν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, ἀφοῦ «ἀσκοῦν πάνω στήν πολιτική ἐξουσία πιέσεις ἰσχυρότερες ἀπό τή δύναμή της...» (!) Ποιά εἶναι αὐτά; Κατά τόν πρόεδρο ἀδιακρίτως τά τράστ, καρτέλ, συνδικάτα, θρησκευτικές ἑνώσεις κ.λπ....

Ἀπό ἐξισώσεις (παραμορφωτικές) πᾶμε πολύ καλά... Τί νά πεῖ κανένας ὕστερα γιά «τό μέλλον τῆς δημοκρατίας»...

Ἡ βυζαντινή μουσική στό φεστιβάλ Ἀθηνιών

Τόν περασμένο μήνα ἡ βυζαντινή μουσική ἀπόκτησε ἕνα διεθνές διαβατήριο πού θά τῆς δώσει τή δυνατότητα ὄχι μόνο νά ξεπεράσει τόν ἑλληνικό χῶρο, ἀλλά καί νά φέρει σ' ἐπαφή τό παγκόσμιο μουσικόφιλο κοινό μέ μιάν ἀπό τίς πιό πολύτιμες – καί τίς πιό παρεξηγημένες καί παραμελημένες – μορφές τῆς μουσικῆς μας παράδοσης.

Ἡ θριαμβευτική ἐπιτυχία τῶν δύο συναυλιῶν πού δόθηκαν μέσα στό πλαίσιο τῶν μουσικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ φεστιβάλ τῆς Ἀθηνιόν, ἀπό τό συγκρότημα τοῦ πρωτοψάλτη Θεόδωρου Βασιλικοῦ, μετρήθηκε ὄχι τόσο ἀπό τήν παρουσία τῶν τριῶν χιλιάδων ἀκροατῶν, τήν ἀναμετάδοση ἀπό τή Γαλλική Ραδιοφωνία καί τίς ἐγκωμιαστικές κριτικές τοῦ τύπου, ἀλλά ἀπό τό ἐνδιαφέρον πού ἔδειξαν οἱ ξένοι μουσικολόγοι γιά τό πρῶτο αὐτό ζωντανό δεῖγμα ἑρμηνείας τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἀπό ἕλληνες ἐκτελεστές. Λέμε «ζωντανό», γιατί θέλουμε νά ἐπισημάνουμε τήν κυκλοφορία ἑνός δίσκου, τοῦ πρώτου οὐσιαστικά στήν ἐξωελλαδική δισκογραφία, μέ δείγματα τῆς βυζαντινῆς ὑμνογραφίας ἑρμηνευμένα ἀπό τό Θεόδωρο Βασιλικό καί τούς συνεργάτες του. Τήν καλλιτεχνική ἐπιμέλεια, ὅπως καί τή γενική φροντίδα γιά τήν ἔκδοση αὐτοῦ τοῦ δίσκου, εἶχε ὁ συνεργάτης μας στό Παρίσι, συγγραφέας καί παραγωγός μουσικῶν προγραμμάτων στή Γαλλική Ραδιοφωνία, Ἄρης Φακίνος, πού εἶχε ἐπίσης καί τήν εὐθύνη γιά τήν ὀργάνωση τῶν συναυλιῶν

Τόσο ἡ ἐπιτυχία τῶν συναυλιῶν τῆς Ἀθηνιόν, ὅσο καί τό ἐνδιαφέρον πού προκλήθηκε ἀπό τήν ἔκδοση τοῦ «βυζαντινοῦ» δίσκου ἀπό τή Γαλλική Ραδιοφωνία, μᾶς ὑποχρεώνουν ν' ἀναλογισθοῦμε τήν ἀνάγκη περιβολῆς μέ μεγαλύτερη σοβαρότητα τῶν ἐνδεχόμενων – δυστυχῶς – μελετῶν στόν τόπο μας γύρω ἀπό τόν ἀνεκμετάλλευτο θησαυρό τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Δέν μιλᾶμε, φυσικά, γιά τήν ἐκμετάλλευση πού τῆς γίνεται ἀπό πολλούς ἕλληνες συνθέτες, πού σπάνια μιλᾶνε γι' αὐτήν κάθε φορά πού δρέπουν τούς καρπούς τῆς μουσικῆς «ἀφαίμαξης».

Ὁμιλία τοῦ Γ. Πυρουνάκη

«Ἡ πολιτική τοῦ Χριστιανισμοῦ – νοθεύσεις καί προδοσίες στή διαρκῆ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ τοῦ Χριστοῦ» εἶναι τό θέμα (ἐνδιαφέρον – ὅπως φαίνεται ἀπό τόν τίτλο) πού θά ἀναπτύξει αὔριο 11 π.μ. στόν «Ἀπόλλωνα» (Σταδίου 19) ὁ πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Πυρουνάκης. Θά ἀκολουθήσει συζήτηση μέ τό κοινό. Εἴσοδος ἐλεύθερη.

Σημείωση: Στήν πρόσκληση πού μᾶς ἔστειλε ὁ φίλος ἱερωμένος ὑπάρχει τό σλόγκαν: «Ἡ περιουσία τῆς ἐκκλησίας στό λαό!» Θαυμάσια ἡ ...προτροπή, ἀλλά καί τό θαυμαστικό σωστό. Δύσκολα γίνονται σήμερα «θαύματα»...

Δημητρια

Γιά δωδέκατη φορά ἐφέτος, ὁ δῆμος Θεσσαλονίκης διοργανώνει τήν πιό σημαντική σειρά ἐκδηλώσεων στόν πολιτιστικό χῶρο τῆς συμπρωτεύουσας, πού εἶναι τά «Δημήτρια».

Ἐκδηλώσεις μέ πολλαπλούς στόχους μέσα στό γενικό πλαίσιο τῶν «Δημητρίων», ἔχουν κατά καιρούς λειτουργήσει πολύ θετικά στήν πολιτιστική ἔνδεια τῆς συμπρωτεύουσας καί, τό κυριότερο, ἔχουν συνδέσει τήν τοπική αὐτοδιοίκηση μέ πρωτοβουλίες εὐρύτερου κοινωνικοῦ χαρακτήρα.

Ἔτσι, ὅλες οἱ παρατηρήσεις πού διατυπώνονται παρακάτω, δέν ἀμφισβητοῦν τή σκοπιμότητα καί τή χρησιμότητα τῶν «Δημητρίων». Ἀντίθετα, μέ δεδομένη αὐτή τή χρησιμότητα, ἐπισημαίνονται ὁρισμένα σημεῖα πού ἀλλοιώνουν τή λειτουργικότητά τους στό χῶρο τῆς Θεσσαλονίκης καί ἀπομακρύνουν τό κοινό πού δυνάμει μποροῦσε νά τά προσεγγίσει.

Ἡ πιό βασική ἀδυναμία τῶν «Δημητρίων» εἶναι ἡ πλήρης ἔλλειψη καθορισμοῦ τοῦ χαρακτήρα τους. Κάτω ἀπό τό γενικό καί ἐντελῶς ἀκαθόριστο τίτλο «πολιτιστικές ἐκδηλώσεις», συνωθοῦνται τά πιό ἑτερόκλητα πράγματα: Μεγαλόσχημα συγκροτήματα μέ ἐπιβλητικές παραστάσεις, ὄπερες, συναυλίες κλασικῆς μουσικῆς, χορωδίες, αὐτο-

κινητιστικοί ἀγῶνες «ΩΤΟ ΚΡΟΣ», τουρνουά μπάσκετ καί ἐκθέσεις βυζαντινῆς ἁγιογραφίας, θέατρο σκιῶν καί φοιτητικές καλλιτεχνικές ἐκδηλώσεις κ.ο.κ.

Γιά νά ὁλοκληρωθεῖ ἡ εἰκόνα, στή φετινή διοργάνωση προστέθηκε καί φεστιβάλ κομμωτικῆς τέχνης, ὅπου εὐάριθμοι κομμωτές θά διαγωνιστοῦν στά πλαίσια τῶν «ΙΒ΄ Δημητρίων»...

Ὅλες αὐτές οἱ ἐκδηλώσεις, κάτω ἀπό τόν ἴδιο φορέα, τελικά συνθέτουν ἕνα ποικίλο πρόγραμμα, χωρίς ἀρχή καί τέλος, πού εἶναι πολύ ἀμφίβολο ἄν βοηθάει, ἔστω καί ἐλάχιστα, στήν ἄνοδο τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῆς πόλης. Ἀντίθετα, μιά θεματική διοργάνωση κατά χρονιά-χρονιά θεάτρου, χρονιά μπαλέτου, χρονιά τραγουδιοῦ κλπ. – θά ὠφελοῦσε ἰδιαίτερα τήν πόλη.

Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς σύγχυσης εἶναι ὅτι τελικά τά «Δημήτρια» δέν ἔχουν περάσει στή ζωή τῆς πόλης, παρ' ὅλο πού διοργανώνονται ἀπό φορέα πού ἐξ ἀντικειμένου βρίσκεται μέσα στόν παλμό της. «Εἶναι γιορτή, ἀλλά τί ἀκριβῶς θά σέ γελάσω», εἶπε χαρακτηριστικά ἕνας 25χρονος δασολόγος σέ μιά σχετική ἔρευνα. Ἀρκετές ἐκδηλώσεις, εἶναι ἀλήθεια, πού ἔγιναν στίς συνοικίες συνάντησαν ἀνταπόκριση, ἀλλά τό κύριο κύκλωμα παραμένει «ἐντός τῶν τειχῶν», ἀπλησίαστο καί ἀπωθητικό.

Μέ ὅλα αὐτά εἶναι φανερό ὅτι χρειάζεται ἕνα θαρραλέο ἄνοιγμα. Ἄνοιγμα ὄχι μονάχα στή μορφή καί τό χαρακτήρα τῶν ἐκδηλώσεων ἀλλά καί στόν ἴδιο τό φορέα πού διοργανώνει τά «Δημήτρια».

Θά πρέπει δηλαδή νά πάψει ἡ ἐπιτροπή ν' ἀποτελεῖ μονοπώλιο τῶν δημοτικῶν συμβούλων. Μιά ἐπιτροπή στήν ὁποία θά συμμετεῖχαν ἐκπρόσωποι τῶν κυριοτέρων φορέων τῆς πνευματικῆς καί καλλιτεχνικῆς ζωῆς τῆς πόλης θά διεύρυνε σίγουρα τίς προοπτικές αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ...

ΕΚΘΕΣΗ ΓΕΡΟΥ

Μέ ἔκθεση ἔργων τοῦ Δημήτρη Γέρου (πού θά κλείσει στίς 29 τρ.) ἄρχισε φέτος ἡ «Ἑταιρία Διάδοσης Σύγχρονης Τέχνης – Καλλιτεχνική ΕΠΕ» (Δεινοκράτους 53). Ὁ καλλιτέχνης, πού τόν τελευταῖο καιρό ζεῖ στή Γερμανία καί ἐκθέτει ἐκεῖ τά ἔργα του, δείχνει στήν ἔκθεση συγκεντρωμένη τή δουλειά τῶν τελευταίων τεσσάρων χρόνων, πού εἶναι ἄγνωστη στό κοινό τῆς Ἀθήνας: 30 πίνακες στό ἴδιο ὑπερεαλιστικό κλίμα τῆς δουλειᾶς του.

Μέ τήν εὐκαιρία ἡ γκαλερί θά κυκλοφορήσει σέ ἔγχρωμη μεταξοτυπία ἕνα ἀπό τά σημαντικότερα ἔργα τοῦ Γέρου σέ 70 ἀντίτυπα.

Ἡ «Συνάντηση τῶν 12» καί ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἀντιιμπεριαλιστικῆς συσπείρωσης στήν ἱστοριογραφία

τοῦ Κώστα Μοσκώφ

***1.** Ἡ πρόσφατη, ὅπως ἀποκαλέστηκε ἀπό τούς διοργανωτές της, «Συνάντηση τῶν 12» ἱστοριογράφων, πού συζήτησε γιά ἕνα τετραήμερο ζητήματα μεθόδου, οὐσίας καί παιδείας τῆς νεοελληνικῆς ἱστοριογραφίας, προκάλεσε γενικότερο ἐνδιαφέρον, γιατί σήμερα ἔχει γίνει συνειδητή ἡ σημασία τῆς ἱστοριογραφίας σάν τῆς βασικῆς ἐπιστήμης ἐθνικῆς αὐτογνωσίας καί ἐθνικῆς αὐτοπραγμάτωσης. Ἡ πλειονότητα τῶν εἰσηγητῶν ἀνῆκε στή γαλλική ἱστοριογραφική σχολή, ὅπως ἔχει ἐξελιχτεῖ σήμερα, σάν ἕνας τρόπος ἀντιμετώπισης τῆς ἱστορίας σφαιρικά, μέσα ἀπό ὅλα τά πεδία κίνησης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀντιμετώπιση τῆς ἱστορίας πού ἔχει ἐπίγνωση τῆς σχετικῆς αὐτονομίας καί τῆς διαφορετικῆς ταχύτητας τῆς κίνησης στά διάφορα πεδία τῆς ζωῆς, στήν οἰκονομία, τήν πολιτική, τήν ἰδεολογία, ἀντιμετώπιση τέλος πού ἔχει ἐπίγνωση τῆς σέ τελευταία ἀνάλυση καθοριστικῆς σημασίας τῆς κίνησης στό πεδίο τῆς οἰκονομίας.*

ΑΠΟ τούς ἕλληνες ἱστοριογράφους πού ἔχουν διαμορφωθεῖ μέσα στή γαλλική ἐπιστημονική ἱστοριογραφία πῆραν μέρος στή συνάντηση ὁ Βασ. Παναγιωτόπουλος καί ὁ Σπ. Ἀσδραχᾶς, διευθυντές σπουδῶν δτό κέντρο αὐτό τῆς πιό νεωτεριστικῆς παιδείας, πού ἀποτελεῖ ἡ Σχολή Ἀνωτάτων Σπουδῶν τοῦ Παρισιοῦ, πῆραν μέρος ἀκόμη οἱ ἐντεταλμένοι ὑφηγητές τοῦ Πανεπιστημίου Παρισιοῦ Κ. Βεργόπουλος, Κ. Τσουκαλᾶς· ἀπό τούς ἐπιστήμονες τῆς ἴδιας προέλευσης πού μένουν στήν Ἑλλάδα πῆραν μέρος ὁ καθηγητής Μεταξᾶς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, οἱ Β. Κρεμμυδᾶς καί Κ. Μοσκώφ. Δίπλα καί ἀπέναντι στήν παραπάνω ὁμάδα πῆραν μέρος στή συνάντηση ὁ καθηγητής Μ. Σακελαρίου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/κης, στά χρόνια τῆς δικτατορίας καθηγητής στό Πανεπιστήμιο τῆς Λυών, ὁ καθηγητής Σφυρόερας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὁ καθηγητής Βρανούσης, διευθυντής τῶν Μεσαιωνικῶν Ἀρχείων, καί οἱ ἱστοριογράφοι Γ. Ροῦσος, Δ. Φωτιάδης καί Α. Δεσποτόπουλος.

Κοινό χαρακτηριστικό τῆς δεύτερης αὐτῆς ὁμάδας, θά μποροῦσε νά πεῖ κανείς, εἶναι ἡ ἀντιμετώπιση τῆς ἱστορίας μας ἀπό μία φιλελεύθερη ἀστική σκοπιά –πολλοί ἀπό τούς φιλελεύθερους αὐτούς ἱστοριογράφους ἔχουν προσφέρει σημαντικό ἱστοριογραφικό ἔργο σέ εἰδικές ἀρχειακές ἰδίως ἐργασίες τους, ἐνῶ ἄλλοι προσφέρουν σημαντικό δημοσιογραφικό – ἐκλαϊκευτικό ἔργο.

Ἀναπόφευκτος καί ἀναγκαῖος ὁ περιορισμένος ἀριθμός τῶν προσκεκλημένων σέ μιά τέτοια συνάντηση, ἄφηνε ὡστόσο νά φανοῦν οἱ ἐπιλογές τῶν διοργανωτῶν, πού ἔγιναν ἀκριβῶς ἀπό τή σκοπιά τῆς φιλελεύθερης πλευρᾶς τῆς ἀστικῆς τάξης. Μέσα στά πλαίσια αὐτῆς τῆς ἐπιλογῆς, πού θέλησε νά ἀντιπαραθέσει τή μαρξιστική πρός τή φιλελεύθερη ἔκφραση τῆς νεοελληνικῆς ἱστοριογραφίας, θά μποροῦσαν νά ἐπισημανθοῦν ὡστόσο κάποιες ἐλλείψεις. Λεῖψαν οἱ ἀγγλοσαξωνικῆς ἐπιμόρφωσης νεώτεροι ἱστοριογράφοι μας, λεῖψαν οἱ νεώτεροι ἱστοριογράφοι πού διαμορφώθηκαν στίς σοσιαλιστικές χῶρες. Σέ ὅ,τι ἀφορᾶς τούς παλαιότερους, λεῖψαν ἐρευνητές πού μέσα στίς δύσκολες ἑλλαδικές συνθῆκες, δίχως τά ἐφόδια τῆς παιδείας πού ἔχουν πάρει ἀπό τά ξένα πανεπιστήμια οἱ νεώτεροι, δῶσαν ὡστόσο σημαντικό ἔργο – ὁ Ν. Ψυρούκης, ὁ Μ. Παπαϊωάννου, ὁ Τ. Βουρνᾶς, μέσα σέ πολλούς ἄλλους.

Μιά τέτοια συνάντηση ἦταν, καί θέλησε νά εἶναι, μιά γόνιμη ἀντιπαράθεση πού θά ἔδειχνε τίς δυνατότητες καί τά ὅρια ἑνός ἐπιστημονικοῦ διαλόγου. Μιά τέτοια συνάντηση εἶχε καί ὅλα τά ρίσκα ἑνός τέτοιου διαλόγου. Ἡ βαθιά διαφορά ἰδεολογικῆς παιδείας καί τοποθέτησης ἐκφράστηκε ἔτσι συχνά μέσα ἀπό τήν ἀδυναμία ἐξεύρεσης κοινῶν τόπων προβληματισμοῦ, ἀδυναμία συνταύτισης στήν ἱεράρχηση τῶν πιό καυτῶν ζητημάτων τῆς ἱστορίας μας. Συχνά ἡ διαφορά αὐτή ὁδήγησε σέ μιά ὀξύτητα τή συζήτηση, ὀξύτητα ὄχι πάντοτε βέβαια δυσάρεστη, μιά καί ζωήρεψε τόν προβληματισμό καί κινητοποίησε παραπέρα τίς συνειδήσεις. Ἔτσι, μία εἰσήγηση πού εἶχε σάν ἐπίκεντρο τίς διαδικασίες πραγμάτωσης τῆς ἐξάρτησης μέσα ἀπό τήν ἰδεολογική γλώσσα τῆς ἱστοριογραφίας, χαρακτηρίστηκε καλοπροαίρετα ἀλλά καί πολύ ἐνδεικτικά «ἐκτός θέματος» ἀπό τήν πλευρά τῆς φιλελεύθερης ἱστοριογραφίας.

Μέσα στά ρίσκα ἑνός τέτοιου διαλόγου θά πρέπει νά κατανοηθοῦν καί οἱ δυσκολίες κατανόησης τῶν σημαινομένων ἀπό ὁρισμένα μή ἐξειδικευμένα στή μαρξιστική ὁρολογία ἄτομα πού εἶχαν ἀναλάβει τή δημοσιογραφική κάλυψη τῆς «συνάντησης» – ὄχι βέβαια ὅλοι. Ἀπό τή συζήτηση τῆς πρώτης μέρας δέν δημοσιεύτηκαν οἱ ἐπιστημονικές θέσεις τοῦ ἱστοριογράφου ἐκείνου πού ἔτυχε νά εἶναι ὁ πιό ὀξύς ἐνάντια στίς θέσεις τῆς ἄρχουσας μεταπρατικῆς ἰδεολογίας μας, παρ' ὅλο πού ἡ εἰσήγησή του γιά τή μεθόδευση τῆς ἐπικράτησης τοῦ ἐμπορομεσιτικοῦ συστήματος ἀπασχόλησε μεγάλο μέρος τῆς συνάντησης ἀπό τήν πρώτη αὐτή μέρα, καί παρ' ὅλο πού δημοσιεύτηκαν οἱ εἰσηγήσεις καί τῶν 11ὑπολοίπων συνέδρων. Ἡ εἰσήγηση τοῦ ἴδιου προσώπου πάνω στήν ἰδεολογική γλώσσα τῆς ἐξάρτησης πού ἀναφέραμε παραπάνω, δέν δημοσιεύτηκε παρά κάτω ἀπό τήν ἀπαίτηση τοῦ κοινοῦ, τρεῖς μέρες ἀργότερα, καί ἐνῶ ἤδη εἶχαν δημοσιευτεῖ ἐκτενῶς οἱ πρός αὐτήν παρεμβάσεις, καί μάλιστα μόνο ὡς πρός τό ἐπικριτικό μέρος τους. Τό γεγονός αὐτό σχολιάστηκε ὁπωσδήποτε μέ κάποια ὑπερβολή ἀπό τούς ἐπιστημονικούς ἐκείνους κύκλους πού ἐπέμεναν στό ἄστοχο τῆς ἀποδοχῆς μιᾶς τέτοιας συνάντησης δίχως τήν ἐξασφάλιση δυνατότητας ἑνός ἐλέγχου πάνω στόν τρόπο προβολῆς της.

2. Ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν ἀστική φιλελεύθερη ἱστοριογραφία καί στή μαρξιστική ἱστοριογραφία, πού ἐκφράστηκε μέσα ἀπό τήν ἀνυπαρξία κοινῶν τόπων προβληματισμοῦ, ὁδήγησε στό νά διατεθεῖ ἡ πρώτη μέρα σχεδόν ὁλοκληρωτικά στή συζήτηση γιά τήν ὕπαρξη ἤ μή μιᾶς ἱστορικῆς συνέχειας στή ζωή τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ζήτημα ἐντελῶς περιθωριακό σήμερα, γιατί κανείς δέν ἀμφισβητεῖ τή, διαλεκτική βέβαια καί δίχως ρομαντικές ἤ ρατσιστικές ἐξάρσεις, πραγματικότητα τῆς συνέχειας στή συλλογική πράξη τοῦ ἑλλαδικοῦ λαοῦ μέσα στήν ἱστορία. Καί δέν εἶναι δίχως σημασία γιά τήν ἀπόδειξη τοῦ ἰδεολογικοῦ χάσματος ἀνάμεσα στήν ἀστική καί τή μαρξιστική ἱστοριογραφία οἱ ἐπικρίσεις πού ἀκουστῆκαν γιά τίς ἐπιστημονικές προσπάθειες γειτονικῶν χωρῶν νά ἐπισημάνουν καί ἐκεῖνες τήν ἱστορική αὐτή συνέχεια μέσα στούς λαούς τους – σάν νά ἦταν προνόμιο μόνο τοῦ ἑλληνισμοῦ ἡ πραγματικότητα τῆς ἱστορίας του.

Ὅ,τι ἀπόμεινε ἀπό τό χρόνο τῆς πρώτης μέρας, κάλυψε ἡ πολύ ἐνδιαφέρουσα ἐνασχόληση τῆς συζήτησης μέ τό καυτό θέμα τοῦ χαρακτήρα τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας – ἰδίως τοῦ χρόνου καί τοῦ τρόπου τῆς ἐξαστικοποίησής της. Ἀπό τό Β. Κρεμμυδᾶ – τόν πιό σημαντικό ἴσως μαζί μέ τό Β. Παναγιωτόπουλο καί τό Σπ. Ἀσδραχᾶ ἱστοριογράφο μας πού εἰδικεύεται στήν οἰκονομική μας ἱστορία – τονίστηκε ἡ σημασία τῆς πρώτης κεφαλαιουχικῆς συσσώρευσης στήν Πελοπόννησο τοῦ 18ου αἰώνα καί τῆς ἀνάπτυξης δίπλα στήν ἐμπορευματική γεωργία, στή βιοτεχνία καί στή ναυτιλία μιᾶς σημαντικῆς ναυτιλιακῆς βιομηχανίας.

Ὁ Κ. Μοσκώφ χαρακτήρισε ἀντίθετα ἐξαρτημένο, μεταπρατικό, ἐμπορομεσιτικό τό χαρακτήρα τῆς ναυπηγικῆς αὐτῆς βιομηχανίας· τόνισε ἐπίσης τό μεταπρατικό χαρακτήρα τοῦ συνολικοῦ συστήματος πού πηγάζει τόσο ἀπό διεργασίες πού συντελοῦνται στό πεδίο τῆς οἰκονομικῆς ὅσο καί τῆς πολιτικῆς καί πολιτιστικῆς ζωῆς. Ἀναφέρθηκε ἐπίσης πῶς μέσα ἀπό διαδικασίες οἰκονομικές ἀλλά ἰδίως πολιτικές τό μεταπρατικό σύστημα ἐγκαθιδρύει τήν κυριαρχία του, ἐξουδετερώνοντας ἐντελῶς τό δεύτερο μεγάλο πόλο ἀνάπτυξης τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας, τά βιοτεχνικά κέντρα τοῦ τριγώνου Γιάννενα - Πήλιο - Θεσσαλονίκη. Ἡ ἐξουδετέρωση αὐτή, συνέχισε, ὁδηγεῖ στήν καθυστέρηση τῆς ἀνάπτυξης τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας.

Ἀπό ἄλλους εἰσηγητές, ἰδίως τόν Κ. Βεργόπουλο, τόν Κ. Τσουκαλᾶ καί τό Β. Παναγιωτόπουλο, τονίστηκε ἡ σημασία ἑνός ἄλλου πόλου ἀνάπτυξης πού ἀποτέλεσε ὁ παροικιακός ἑλληνισμός.

●Ἡ δεύτερη μέρα τῆς συνάντησης ἦταν ἀφιερωμένη σέ εἰσηγήσεις τῶν νέων ἱστοριογράφων σχετικά μέ τά καίρια, κατά τίς καθέκαστα ἀπόψεις τους, ζητήματα τῆς ἱστοριογραφίας μας. Ὁ Κ. Βεργόπουλος τόνισε ἀκριβῶς τήν πολυεπιστημονική βάση αὐτῆς τῆς νεώτερης ἱστοριογραφίας, πού δέν βασίζεται μόνο στήν ἱστορική παιδεία πού δίνουν οἱ φιλοσοφικές σχολές, ἀλλά πού χρησιμοποιεῖ γνώσεις πού προέρχονται παράλληλα καί ἀπό τήν κοινωνιολογία, τήν οἰκονομολογία, τήν ψυχολογία, τή φιλοσοφία. Ἐπίσης ἀναφέρθηκε στή νέα προβληματική πού ἐντοπίζεται στήν παράλληλη μελέτη τῆς οἰκο-

νομικῆς, τῆς πολιτικῆς καί ἰδεολογικῆς ἱστορίας.

Ὁ καθηγητής Σφυρόερας ἀναφέρθηκε στό σημεῖο αὐτό στόν κίνδυνο πού παρουσιάζεται, ἄν οἱ νέες μέθοδοι δέν στηριχτοῦν στήν παράλληλη ἀναζήτηση τῶν πηγῶν.

Ἡ ἑπόμενη εἰσήγηση τῆς δεύτερης μέρας ἔγινε ἀπό τόν Κ. Μοσκώφ, πού ἀναφέρθηκε στήν ἐπίδραση τοῦ μεταπρατικοῦ συστήματος στήν ἰδεολογία, στήν ἀνάγνωση τῆς ἱστορίας. Ὁ εἰσηγητής τόνισε πώς ἡ ἐπίδραση τοῦ συστήματος ἐκφράζεται μέ τήν ἀδυναμία αὐτοανάγνωσης τῆς ἱστορίας, ἀδυναμίας πού συνδέεται μέ τήν ἀνικανότητα τῆς ἐμπορομεσιτικῆς κυρίαρχης τάξης νά αὐτοπραγματωθεῖ, νά πραγματοποιήσει, σέ ἀστικά ἔστω πλαίσια, τό ἐθνικό εἶναι μας. Ὁ εἰσηγητής τόνισε τήν ἀδυναμία προσπέλασης πρός τή λαϊκή ἰδεολογία – τό ἰδεολογικό χάσμα πού δημιουργεῖ ἡ πρόσδεση στή σύστημα τῆς συλλογικῆς Μητρόπολης, Δύσης. Ὁ εἰσηγητής τόνισε τή διείσδυση πού πραγματοποιεῖται στίς περιόδους ἀναδίπλωσης τοῦ ἐθνικολαϊκοῦ κινήματος, καί μέσα στίς τάξεις του ἀκόμα, τῆς προοδευτικῆς ἰδεολογίας. Τόνισε πώς μόνο στή σημεῖο πού ἡ ἱστοριογραφία θά συνδεθεῖ μέ τό προοδευτικό κίνημα, μέ τήν ἐπιτόπια καί παγκόσμιά του ἔκφραση, μόνο τότε θά μπορέσει νά προχωρήσει ἡ ἱστοριογραφία, νά βρίσκει μέσα στήν Πράξη τό Λόγο της.

Ὁ Β. Κρεμμυδᾶς τόνισε τήν ἀνάγκη διαλεκτικοῦ συνδυασμοῦ τῆς ποσοτικῆς καί τῆς ποιοτικῆς ἱστορίας, τῆς ἱστορίας τῶν καταστάσεων καί τῆς ἱστορίας τῶν γεγονότων.

●Ἡ τρίτη μέρα ἄρχισε μέ τή συζήτηση τῆς εἰσήγησης τοῦ Κ. Μοσκώφ, πού εἶχε μετατεθεῖ ἀπό τή δεύτερη στήν τελευταία αὐτή μέρα. Ὁ Κ. Βεργόπουλος, ὁ Κ. Τσουκαλᾶς καί ὁ Β. Παναγιωτόπουλος ἐπισημάναν τήν ἀνάγκη, συμφωνώντας μέ τόν εἰσηγητή, νά ἀποφύγει κανείς τή μεταφορά ξένων μοντέλων στήν ἱστοριογραφική πραγματικότητα τοῦ τόπου, νά ἐπισημάνει τίς ἐθνικές ἰδιαιτερότητες τῶν γενικῶν νόμων κίνησης τῆς ἱστορίας. Ὁ Κ. Βεργόπουλος χαρακτήρισε ἀνολοκλήρωτο τό χαρακτήρα τῶν λαϊκῶν κινημάτων στό 19ο αἰώνα, χαρακτήρα πού, ὅπως τόνισε καί ὁ εἰσηγητής, προέρχεται ἀπό τήν ἔλλειψη ἐντός τους μιᾶς τάξης αὐτόνομου φορέα πραγμάτωσης τῆς ἱστορίας. Ὁ Β. Παναγιωτόπουλος τόνισε τήν ἱστορικότητα τῶν πολιτιστικῶν φαινομένων καί τήν ἀνάγκη νά ἀναζητηθεῖ ὁ τοπικός φορέας τῆς ἐξάρτησης. Ὁ Κ. Τσουκαλᾶς ἀναφέρθηκε στόν κίνδυνο ἔξαρσης τοῦ αὐθόρμητου λαϊκοῦ παράγοντα, κίνδυνο, ὅπως εἶπε, ἡρωποίησης κάθε ποπουλίστικου καί ἀντιδυτικοῦ παράγοντα.

Ὁ κ. Δεσποτόπουλος τόνισε τή σημασία τοῦ ξένου παράγοντα σάν διαρκοῦς τροχοπέδης τῆς ἱστορίας μας – σημεῖο πού ἐπισήμανε καί ὁ κ. Ροῦσος ἀναφερόμενος στή δημοπρασία πού ἔβγαλε τήν πένα του ὁ πολύς Ντρουώ ἐπιζητώντας τήν καλύτερη ἀμοιβή – προσφερόμενος τελικά στούς βασιλικούς γιά νά συγγράψει τή γνωστή φιλοκωνσταντινική ἱστορία του.

Ὁ κ. Ροῦσος καί ὁ κ. Φωτιάδης ἀναφέρθηκαν στό παλατιανό κατεστημένο καί στήν ξένη ἐξάρτηση σάν βασικούς παράγοντες συγγραφῆς τῆς ἐπίσημης ἱστοριογραφίας καί τῆς ἱστορίας μας.

Ὁ καθηγητής Μεταξᾶς τόνισε κατόπι τήν ἀνάγκη τῆς διεπιστημονικῆς παιδείας γιά τήν ὑπόσταση κάθε ἐπιστήμης –ἰδιαίτερα τῆς ἱστοριογραφίας μας. Σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν οὐσία τῆς ἱστοριογραφίας, τόνισε τήν ἀνάγκη διερεύνησης ὅλων τῶν πεδίων τοῦ συστήματος, τόσο τοῦ οἰκονομικοῦ ὅσο καί τοῦ πολιτικοῦ.

Τήν ἀνάγκη ἐμπλουτισμοῦ τῆς ἱστοριογραφικῆς παιδείας τόνισε καί ὁ καθηγητής Σφυρόερας, ἐνῶ ὁ καθηγητής Βρανούσης ζήτησε τήν ἵδρυση ἑνός διεπιστημονικοῦ Ἰνστιτούτου Ἱστορικῶν Σπουδῶν.

Ὁ καθηγητής Σακελαρίου συνοψίζοντας διαπίστωσε τήν ἀνάγκη πύκνωσης τῆς ἔρευνας μέσα σέ μιά ἀναγκαία ἀτμόσφαιρα ἐλευθερίας, καί τόνισε ἀκόμα πώς ἡ ἱστοριογραφία γράφεται συνεχῶς μαζί μέ τήν ἱστορία. Ὁ καθηγητής Σακελαρίου διαπίστωσε ἀκόμα τήν ἀνάγκη νά ἀνοιχτοῦν τά ἀρχεῖα καί νά πολλαπλασιαστοῦν τά μέσα τῆς ἱστοριογραφικῆς παιδείας, οἱ ἕδρες καί τά σπουδαστήρια στά πανεπιστήμια, τά μεταπτυχιακά τμήματα.

3. Ὅσο καί ἄν δέν προκύψαν συγκεκριμένα συμπεράσματα ἀπό τή «Συνάντηση», θά μποροῦσε ὡστόσο κάποιος νά διακρίνει τίς βασικές ροπές τῆς ἀντιπαράθεσης, νά διακρίνει ἔτσι τό βασικό προσανατολισμό τῆς προβληματικῆς σήμερα γύρω ἀπό τήν ἑλληνική ἱστορία μέσα στήν ἑλληνική ἱστοριογραφία. Ἡ νεώτερη, γαλλικῆς ἰδίως ἐπιμόρφωσης, ἱστοριογραφική μας σχολή εἶναι μία σχολή μαρξιστική, ἀνιχνεύει τήν κίνηση τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας σέ ὅλα τά πεδία τῆς κοινωνικῆς δομῆς, τήν οἰκονομία, τήν πολιτική, τήν ἰδεολογία. Ἄν ὑπάρχει κάποια ἔμφαση στήν ἔρευνα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, αὐτό ὀφείλεται ὄχι μόνο στό ὅτι τό πεδίο τῆς οἰκονομίας εἶναι τό καθοριστικό σέ τελευταία ἀνάλυση, καθορίζοντας στή μακριά διάρκεια τά πλαίσια τῆ αὐτονομίας τῶν λοιπῶν πεδίων. Ἡ ἔμφαση στήν οἰκονομική ἱστορία ὑπάρχει γιατί εἶναι τό πιό παραμελημένο ὡς τώρα πεδίο τῆς ἱστορίας μας. Οἱ μαρξιστές τοῦ μεσοπολέμου καί τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς γενιᾶς πού ἀσχολήθηκαν μέ τήν ἱστοριογραφία δέν εἶχαν ἐπιστημονική ἱστοριογραφική παιδεία, – νομικοί, φιλόλογοι, δημοσιογράφοι ἤ καί ἁπλοί ἐρασιτέχνες, δῶσαν ὡστόσο σημαντικό ὑλικό, ἀρχειακῆς ἤ ἄλλης μορφῆς, προχωρῆσαν κάποια ἱστοριοδιφική καί οἰκονομετρική ἔρευνα, ὅσο καί ἄν δέν μπόρεσαν νά προχωρήσουν ἐπιστημονικά σέ καμμία δοκιμή σύνθεσης. Ὁ Γ. Κορδᾶτος π.χ.; στερούμενος τήν ἀνάλογη παιδεία καί παρ' ὅλη τήν προσφορά του, πραγματοποίησε μιά μηχανιστική μαρξιστική ἀνάλυση, δίχως νά μπορέσει νά διακρίνει οὔτε κάν τή βασική ἀντίθεση τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας, τήν ἐξάρτηση, τή λειτουργία της μέσα ἀπό τούς ἐπιτόπιούς της κοινωνικούς φορεῖς.

Βέβαια ἡ προσφορά τῆς νεώτερης ἱστοριογραφίας μας δέν μπορεῖ νά εἶναι σήμερα ὁλοκληρωμένη. Ὁ Κ. Βεργόπουλος ὅσο καί ὁ Κ. Τσουκαλᾶς δέν ἔχουν πραγματοποιήσει, μέσα στήν πολύ ἐνδιαφέρουσα ὡστόσο δουλειά τους, ἀρκετή ἱστοριοδιφική ἔρευνα, τά σχήματά τους παρά τήν πλούσια παράθεση βιβλιογραφίας πού προσφέρουν ἐπιζητοῦν ἀκόμα ἐπαλήθευση μέσα ἀπό τήν πραγματικότητα τῆς ἑλλαδικῆς ἱστορίας. Ἡ διεθνής πάλη τῶν τάξεων, ἡ διείσδυση τῆς ἐξάρτησης ὄχι μόνο στήν πολιτική ἤ στήν οἰκονομία, ἀλλά καί στήν ἰδεολογία, ἡ λειτουργία γενικότερα τοῦ ἀντισυστήματος πρίν ἀπό τή διάρθρωσή του σέ συγκροτημένο φορέα ἀλλαγῆς ἀπό τό κίνημα τῆς ἐργατικῆς τάξης, παραμελοῦνται μέσα στίς σημαντικές ἀλλά ἀτελεῖς αὐτές ἐργασίες. Ὁ ἱστοριογραφικός λόγος τους, ἐνῶ ἀναγνωρίζει τή βασική ἀντίθεση τῆς κοινωνίας στήν ἐξάρτηση, ὡστόσο δέν προχωρεῖ στή λειτουργική τοποθέτηση τῶν ἐπιμέρους διαδικασιῶν, κινήσεων τῆς ἱστορίας μέσα στή σύστημα, δέν κατανοεῖ δηλαδή τή δομική λειτουργία τοῦ μεταπρατικοῦ παράγοντα.

Οἱ οἰκονομικοί ἱστοριογράφοι, ὅπως κατ' ἐξοχή εἶναι ὁ Σπ. Ἀσδραχᾶς, ὁ Β. Κρεμμυδᾶς, ὁ Β. Παναγιωτόπουλος, προχωρῆσαν σέ οὐσιαστικές οἰκονομικές ἀναλύσεις τοῦ νοτιότερου ἑλλαδικοῦ χώρου. Δέν μελέτησαν ὡστόσο ἐνδελεχέστερα τό «βιοτεχνικό τρίγωνο», τίς βιοτεχνικές κοινότητες τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου, τῆς Νότιας Μακεδονίας. Δέν ἤρθαν ἔτσι κατ' εὐθείαν ἀντιμέτωποι μέ τήν τραγωδία τῆς νεώτερης ἱστορίας μας, τήν ἐξουδετέρωση τῆς βιοτεχνικῆς ἄνθησης, βάσης μιᾶς οἰκονομικῆς «ἀπογείωσης» γύρω στά 1800, ἐξουδετέρωσης πού πραγματοποιεῖται τόσο στό οἰκονομικό ὅσο καί στό πολιτικό πεδίο, μέσα ἀπό τήν ἐπιβολή τῆς ἐξάρτησης, τήν ἐπιβοήθηση τῆς νίκης τῶν μεταπρατικῶν ἐπιτόπιων κοινωνικῶν δυνάμεων, τήν μέσα ἀπό ἕνα μεταπρατικό σύστημα διάρθρωση τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας. Στούς ἱστοριογράφους αὐτούς ὑπάρχει βέβαια ἡ προδιάθεση νά θέσουν σέ δεύτερο πλάνο τήν κυρίαρχη ἀντίθεση, νά μήν τῆς ἀποδώσουν τή δομική της λειτουργία. Ὡστόσο ἀνάμεσα σέ μιά ροπή πρός τά σχήματα τῆς μεσευρώπης ἤ τοῦ τρίτου κόσμου, ἀπό τή μία πλευρά, ἀνάμεσα σέ μία ἐμπειρικιστική ἱστοριογραφική ἀντίληψη, ἀπό τήν ἄλλη, οἱ ἱστοριογράφοι αὐτῆς τῆς ὁμάδας ἀκολουθοῦν σήμερα τό μέσο δρόμο. Δέν βιάζονται στή δοκιμή σύνθεσης, προχωροῦν ὅμως, ἀργά ἔστω, πρός τόν ὁλοκληρωμένο ἱστοριογραφικό λόγο. Εἶναι ἐνθαρρυντικό ὅτι οἱ περισσότεροι νεώτεροι ἱστοριογράφοι ἀκολουθοῦν μιά τέτοια ροπή, βάζουν περισσότερα ἐρωτήματα στήν ἱστορία παρά τῆς δίνουν ἀπαντήσεις. Μοντέλο μιᾶς τέτοιας σεμνῆς ἱστοριογραφικῆς συμπεριφορᾶς ἴσως εἶναι τό πολύ πρόσφατο βιβλίο τοῦ Γ. Δερτιλῆ πάνω στήν ἑλληνική κοινωνία τοῦ 1880 - 1910, τίς διεργασίες πού ὁδήγησαν στή στρατιωτική παρέμβαση στό Γουδί. Θά μποροῦσε ὅμως νά ἀναφερθεῖ κανείς καί σέ ἀρκετά ἄλλα ὑπάρχοντα πλέον δείγματα ἑνός τέτοιου σεμνοῦ ἀλλά καί θαρραλέου ἐπιστημονικοῦ ἱστοριογραφικοῦ λόγου.

Ἡ ἐπιστημονική ἀστική ἱστοριογραφία δέν μπορεῖ νά προχωρήσει μέσα στά πλαίσια τοῦ συστήματος, σάν μέρος τῆς πράξης του, γιατί λείπει μέσα ἀπό τό σύστημα αὐτό ἡ δυνατότητα αὐτοπραγμάτωσης, ἄρα καί αὐτογνωσίας. Ἡ ἱστοριογραφία εἶναι σήμερα δεμένη μέ τό ἀντισύστημα, τό ἐθνικολαϊκό μας κίνημα. Πορεύεται καί αὐτή τούς σκολειούς του δρόμους, τίς ἀντιφάσεις καί δυσκολίες τοῦ μικροῦ καιροῦ – ὁ ἱστοριογραφικός λόγος σήμερα δυναμώνει γιατί δυνάμωσε καί ἡ πράξη, ἐπιταχύνεται ὁ ρυθμός τῆς ἱστορίας μας.

Ἄν ἡ μή μαρξιστική ἱστοριογραφία εἶναι ἀνύπαρκτη ἐπιστημονικά σήμερα, κυριαρχεῖ ὡστόσο ἀκόμα στά σχολεῖα, στήν καθημερινή παιδεία, σάν βασική ἔκφραση τοῦ μεταπρατικοῦ μας συστήματος, τῆς ἀναπαραγωγῆς του μέσα στό πεδίο τῆ ἰδεολογίας. Ἱστορικά σήριαλς, κάποτε πολύτομα καί «πολύτιμα», στολίζουν τά ράφια ὄχι μόνο τῶν βιβλιοπωλείων ἀλλά καί τῶν σαλονιῶν τοῦ μεσοαστικοῦ κόσμου.

Ἡ «συνάντηση τῶν 12» ἔδειξε τελικά τά ὅρια ἀλλά καί τίς δυνατότητες τῆς ἱστοριογραφικῆς παρουσίας στόν τόπο μας σήμερα. Ἔδειξε ἰδίως πώς οἱ μαρξιστές ἱστοριογράφοι, παρ' ὅλες τίς σημαντικές ἐπιμέρους διαφορές μεθόδου, παρ' ὅλες τίς ἀδυναμίες οἰκοδόμησης ἑνός καθολικοῦ προβληματισμοῦ, ἀντιπαρατάχτηκαν αὐθόρμητα καί γιά πρώτη φορά ἐδῶ καί ἀρκετά χρόνια δημόσια, σάν ἕνα ἐνιαῖο βασικό σύνολο ἰδεολογικῆς παραγωγῆς, ἐνάντια στήν ἰδεολογία τοῦ κατεστημένου, στό φιλελεύθερο προσωπεῖο της. Τό τελικό συμπέρασμα τῆς συνάντησης ξεπερνᾶ τίς συμπαθητικές εὐχές πού ἀκούστηκαν. Τό τελικό συμπέρασμα τῆς συνάντησης εἶναι πώς πηγάζει ἀπό τά πράγματα ἡ ἀνάγκη γιά τό συντονισμό τῆς ἰδεολογικῆς μάχης, γιά μία διαρκέστερη, ὀργανικότερη σύνδεση Λόγου καί Πράξης στήν ἐπιστημονική ἱστοριογραφία μας, γιά τό ὀργανικό δέσιμο τῆς ἱστοριογραφίας στό ἐθνικό λαϊκό μας κίνημα. Καμμία ἐπί μέρους διαφορά δέν δικαιολογεῖ τήν καθυστέρηση στήν οἰκοδόμηση μιᾶς τέτοιας συσπείρωσης πού θά ξεκινᾶ ἀπό τήν ἀναγκαιότητα ἐξουδετέρωσης τῆς κύριας ἀντίφασης τῆς κοινωνίας μας, τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἐξάρτησης, ἀντίθεση πού συναντᾶ διαρκῶς ἐμπρός του ὁ ἱστοριογραφικός λόγος – ὅπως τόν συναντᾶ ἐμπρός της ἐπώδυνα ὅλη ἡ ἱστορία μας. Μιά τέτοια ἐπιστημονική - ἰδεολογική συσπείρωση θά πρέπει νά ἐγκολπώσει καί τό φιλελεύθερο ἀστικό ἱστοριογραφικό λόγο πού σήμερα ὅσο ποτέ ἄλλοτε ὁδηγεῖται μέσα στίς ὠμότητες τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἐπίθεσης νά κατανοήσει τά ἀδιέξοδα τῆς ἰδεολογικῆς του πρόσδεσης στό μεταπρατικό μας σύστημα.

Τό τελικό συμπέρασμα τῆς «συνάντησης» εἶναι πώς χρειάζεται ἀγώνας, συντονισμός τοῦ ἀγώνα, μεθόδευση τοῦ ἱστοριογραφικοῦ προοδευτικοῦ λόγου, κινητοποίηση ὅλων τῶν φορέων του γιά τήν ἀποδυνάμωση τῆς ἰδεολογίας τοῦ συστήματος μέσα ἀπό ἕναν ἀπό τούς πιό ἀδύναμους ἐπιστημονικά κρίκους της – τήν ἱστοριογραφία, τήν κατ' ἐξοχήν ἐπιστήμη πού εἶναι δεμένη μέ τήν αὐτογνωσία.

Σέ μιά τέτοια πρακτική, στόχος εἶναι πάντοτε ἡ ἀποκρυπτογράφηση τῶν ἐπιμέρους πτυχῶν τῆς βασικῆς αὐτῆς ἀντίθεσης, ἡ ἀνίχνευση τῆς διείσδυσης τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ στήν ἐπιτόπια του ἔκφραση, στή μεταπρατική κοινωνία μας, σέ ὅλα τά πεδία τῆς ζωῆς της. Καί ἡ διαλεκτική σύνδεση ἑνός τέτοιου ἱστοριογραφικοῦ λόγου μέ τήν καθημερινή πράξη τῆς ἱστορίας μας.

•μουσική•

φεστιβαλικό φινάλε

Τοῦ Γιώργου Λεωτσάκου

***45′** μέ τό λεωφορεῖο ἀπό τοῦ Θών στό Ἡρώδειο, ὅπου τό βράδυ τῆς 19 Σεπτέμβρη 1977 δινόταν ἡ πρώτη, μέ σολίστ τήν πιανίστα Βάσω Δεβετζῆ, ἀπό τίς τρεῖς συναυλίες τῆς Συμφωνικῆς τῆς Γιούτα, ὑπό τή «διεύθυνση» τοῦ Μωρίς Ἀμπραβανέλ. Ἡ διαδρομή, μέ τίς συνηθισμένες κυκλοφοριακές συνθῆκες, δέν ξεπερνᾶ σέ διάρκεια τά 20′ – 25′, ἀλλά τό βράδυ ἐκεῖνο ὅλες οἱ προσβάσεις πρός τόν κυριότερο χῶρο τῶν καλοκαιρινῶν μουσικῶν μας ἐκδηλώσεων εἶχαν πήξει στήν κούρσα καί στό «γιώτα – χί». Ἀπό μέρες στόν Τύπο εἶχε ἀρχίσει μιά ἔντονη διαφημιστική ἐκστρατεία, προκειμένου οἱ συναυλίες αὐτές νά μεταμορφωθοῦν στά ἀντιπαθητικά ἐκεῖνα κοσμικά γεγονότα πού, ὅπως φαίνεται, θεωρεῖ ὁ Ε.Ο.Τ. σάν μέτρο ἐπιτυχίας τῶν ἐκδηλώσεών του. Οὔτε γιά τά περιλάλητα «Μπολσόι» δέν μέ εἶχαν πλευρίσει τόσοι ἄνθρωποι, σχετικοί τε καί ἄσχετοι, ζητώντας νά... τούς βρῶ (ὦ, τῆς ρωμέικης ἀφέλειας!) «προσκλήσεις» (!) ἤ «ἔστω εἰσιτήρια» (!!) καί ἐξωθώντας με ὥς τήν ἀγένεια... Ἡ διαφημιστική ἐκστρατεία, πού ἕνας ἀπό τούς πιό ἀνομολόγητους ἀλλά καί κυριότερους στόχους της ἦταν νά διαιωνίσει τόν «κοσμικό» μύθο τῆς ἀείμνηστης Τζίνας Μπαχάουερ σ' ἕνα ἄλλο πρόσωπο, εἶχε πετύχει.*

ΤΟ ΚΑΤΑ πόσο πέτυχαν καλλιτεχνικά οἱ *συναυλίες* εἶναι κι αὐτό γνωστό ἀπό τίς ὁμόθυμα καταδικαστικές κριτικές – πρᾶγμα πού διαπίστωνε στό «Σημειωματάριο» τῆς 2.10.1977 καί ὁ «Τήλεφος» τῆς «Καθημερινῆς». Τό παίξιμο τῆς κ. Δεβετζῆ στό Τρίτο Κοντσέρτο γιά πιάνο, σέ ντο ἐλ. ἔργο 37, τοῦ Μπετόβεν, τεχνικά κι ἐκφραστικά πολύ κατώτερο ὅλων τῶν ὡς σήμερα γνωστῶν μας ἐπιδόσεών της, ἦταν κακῆς καί ἀμελέτητης (ὁλοφάνερη δακτυλική δυσκαμψία!) μαθήτριας Ὠδείου. Τελείως ἄσχετος μέ τήν τέχνη τοῦ μαέστρου, ἀνίκανος νά συγχρονίσει ἔστω καί μιά «ἀτάκα» καί νά κάμει τήν ὀρχήστρα νά τραγουδήσει ἔστω καί μιά φράση, ὁ «μαέστρος» Μωρίς Ἀμπραβανέλ, θλιβερά γνωστός ἀπό τίς ἐμφανίσεις του τοῦ 1966, ἐπί κεφαλῆς τῆς ἴδιας ὀρχήστρας, φιγούρα πτωχοπροδρομικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τοῦ περασμένου αἰώνα (ἀπό τότε πρέπει νά χρονολογεῖται τό προφανῶς... δανεικό παντελόνι του πού τό «ρεβέρ» του σταματοῦσε πάνω ἀπό τόν ἀστράγαλο!) ἔδειχνε, ὅπως γράφαμε, «ὅλη τή δύναμη διεθνῶς δικτυωμένων συμφερόντων καί κάποιων ἑταιριῶν δίσκων πού» τόν προβάλλουν «βάζοντάς τον να ἠχογραφεῖ ἀράδα καί πλασάροντας τά προϊόντα του χάρη σ' ἕνα προφανῶς τέλειο σύστημα πωλήσεων». Μοναδική φωτεινή ἀχτίδα τίς τρεῖς βραδιές ἡ Καναδέζα μεσόφωνος Μωρήν Φόρρεστερ, ἔδωσε μιά συνταραχτικῆς φωνητικῆς ὀμορφιᾶς κι ἐκφραστικῆς εὐαισθησίας, μ' ἐντελῶς *προσωπικούς* συγκινησιακούς χρωματισμούς ἑρμηνεία τῶν «Τραγουδιῶν γιά νεκρά παιδιά» τοῦ Μάλερ, σέ στίχους Φρήντριχ Ρύκερτ: ἔργο πού τήν τελευταία λέξη στήν ἑρμηνεία του θεωρεῖται ὅτι ἔχει πεῖ ἡ ἀλησμόνητη Κάθλην Φερριέ (1912 – 53), στήν ἱστορική ἠχογράφησή της μέ τό μαέστρο Μπροῦνο Βάλτερ.

Κι ἐδῶ ἁπλῶς παραθέτουμε μερικά στοιχεῖα πού θά μποροῦσαν να χρησιμοποιηθοῦν σάν ὕλη γιά τήν κατασκευή διαφόρων συλλογισμῶν. Τούς συλλογισμούς αὐτούς ἄς κάμει ὁ ἀναγνώστης, βγάζοντας ὅποια συμπεράσματα θέλει. Ἡ κ. Δεβετζῆ, χάρη στίς γνωστές μακροχρόνιες σχέσεις της μέ τούς καλλιτεχνικούς κύκλους τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. ἀλλά καί ἄλλων χωρῶν, πρόσφερε στό φετινό Φεστιβάλ σημαντικές ὑπηρεσίες, ἐξασφαλίζοντας ὄχι μόνο τήν ἔλευση τῶν «Μπολσόι» ἀλλά καί τούς «Ἀμέρικαν Μπαλλέ Θήατερ», στίς προφεστιβαλικές ἐκδηλώσεις. Μιλήσαμε ἤδη γιά τήν ἀνάγκη τοῦ Φεστιβάλ καί κάποιου πολιτιστικοῦ «κατεστημένου» μας, γιά τή διαιώνιση τοῦ μύθου Μπαχάουερ σ' ἕνα ἄλλο πρόσωπο, πού κι αὐτό νά διαθέτει τήν ἀμοιβή του γιά κάποιο ὑψηλό ἤ φιλανθρωπικό σκοπό... (Καμιά φορά σκέφτομαι πώς πλῆθος συνελλήνων ἔχει ἀνάγκη ἀπό μύθους πολύ περισσότερο παρ' ὅ,τι ἀπό τέχνη, ἀλλ' αὐτό εἶναι ἄλλη ἱστορία). Γιά τόν ἕνα, γιά τόν ἄλλο καί γιά τρίτους, ἄγνωστους, λόγους θεωρήθηκε ὅτι ἡ κ. Δεβετζῆ, μόνη ἑλληνίδα σολίστ στό Φεστιβάλ (δέ λογαριάζουμε τίς συναυλίες τῆς Κ.Ο.Α.) εἶχε περισσότερα δικαιώματα ἐμφάνισης ἀπό πολλούς νέους κι ἄξιους καλλιτέχνες μας. Ὁ κ. Ἀμπραβανέλ, ἰσόβιος, φαίνεται, δικτάτορας τῆς Συμφωνικῆς τῆς Γιούτα, πού χωρίς αὐτόν θά μποροῦσε πράγματι νά εἶναι μιά ἀπό τίς καλύτερες τῶν Η.Π.Α., κατάγεται, ὅπως καί ἡ Δεβετζῆ, ἐκ Θεσσαλονίκης – δέν ξέρομε καί ἄν ἦταν γνωστοί ἀπό παλιά. Ὅπως καί δέν ξέρομε ἄν γι' αὐτούς ἤ ἄλλους λόγους ὁ Ε.Ο.Τ. πῆρε τή... γενναία ἀπόφαση νά τόν μετακαλέσει καί πάλι ἀγνοώντας ὅλο τόν καταιγισμό τῶν κριτικῶν ψυχρολουσιῶν πού ὁ κ. Ἀμπραβανέλ εἶχε συλλέξει τό 1966. Καί ἐδῶ σταματοῦμε, ἔχοντας δώσει πιά ὅλα τά στοιχεῖα στόν ἀναγνώστη καί στόν ἱστορικό τοῦ μέλλοντος.

Κάποια φαρμακόγλωσσα πάντως ἔλεγε ὅτι τοῦ χρόνου στό Φεστιβάλ ἔχουν σειρά γιά σολίστ... ἡ κ. Πία Χατζηνίκου καί ὁ κ. Θεόδωρος Κρίτας. Ἐμεῖς ὅμως δέ λέμε τίποτα.

στὶς ἐπάλξεις τῆς Δημοκρατίας

ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

ἡ ἀπογευματινή σου ἐφημερίδα

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ ΕΙΝΑΙ ΑΝΤΙΦΑΤΙΚΗ

Συνέντευξη μέ τόν Οὔλριχ Κουχίρτ

Τῆς Ντόρας Ἠλιοπούλου - Ρογκάν

Τόν ἄλλο μήνα (14 - 18) στήν πόλη Γκέρα τῆς Ἀν. Γερμανίας ὀργανώνεται ἕνα διεθνές συμπόσιο μέ βασικό θέμα τή φυσιογνωμία καί τό περιβάλλον τῆς πόλης – καί τίς ἐπιπτώσεις τῆς παρεμβολῆς τῶν πλαστικῶν τεχνῶν. Ὀργανωτής εἶναι ὁ Οὔλριχ Κουχίρτ, καθηγητής τῆς Ἀκαδημίας Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Ἀνατ. Βερολίνου, πρόεδρος τῆς Ἕνωσης Τεχνοκριτῶν τῆς Ἀνατ. Γερμανίας κι ἐπικεφαλῆς μιᾶς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς πού ἐδῶ καί τρία χρόνια μελετάει συστηματικά τίς σχέσεις τέχνης καί περιβάλλοντος. Πέρα ἀπό τόν τομέα αὐτό, ὁ γερμανός καθηγητής ἔχει ἀφιερώσει μεγάλο μέρος τῆς σταδιοδρομίας του στή μελέτη τῆς τέχνης τοῦ 20οῦ αἰώνα στή Δύση καί στίς σοσιαλιστικές χῶρες.

ΣΤΗ συζήτηση πού ἀκολουθεῖ, ὁ γερμανός καθηγητής μιλάει γιά τά θέματα αὐτά:

- *Τή σημερινή μορφή τῆς τέχνης σέ δυτικές καί ἀνατολικές χῶρες.*
- *Τή συνεργασία τέχνης καί περιβάλλοντος, ἔτσι ὅπως προβάλλεται τελευταῖα στά οἰκοδομικά καί πολεοδομικά προγράμματα τῆς Ἀν. Γερμανίας.*

– Ποιό εἶναι τό κύριο γνώρισμα τῶν σύγχρονων καλλιτεχνικῶν ρευμάτων στή Δύση σέ σχέση μέ τίς σοσιαλιστικές χῶρες;

– Στή Δύση παρατηροῦμε μιά μεγάλη ποικιλία συχνά ἀντιφατικῶν τάσεων καθώς καί μιά διάσπαση τῶν δυνάμεων στίς πρόσφατες ἐπεκτατικές τάσεις ὁρισμένων ρευμάτων. Ὅλα αὐτά συντελοῦν στό νά ἔχει πάψει τό ἔργο τέχνης νά ὑπάρχει σάν μιά αὐτοδύναμη ἑνότητα. Ἀντίθετα, στίς σοσιαλιστικές χῶρες, ὁ «ρεαλισμός» εἶναι προικισμένος μέ ὁρισμένες ἀπαραίτητες σταθεροποιητικές ἰδιότητες, δίχως αὐτό νά σημαίνει τήν προνομιούχα μεταχείριση μιᾶς μορφῆς του ἤ τήν ἐναντίωση σέ μιάν ἐποικοδομητική ἐναλλαγή τῶν διαφόρων παραλλαγῶν του. Ἔτσι, ὁ κριτικός ρεαλισμός, οἱ διαφορετικές σέ ἔνταση μορφές τοῦ στρατευμένου, ὁ ρεαλισμός πού ἔχει μιά χροιά ἐξπρεσιονιστική, ἐκεῖνος πού διαθέτει κοινά γνωρίσματα μέ τό σουρεαλισμό ἤ, τέλος, ἐκείνη ἡ μορφή πού κινεῖται στό χῶρο τῆς νέας παραστατικότητας, συμβιώνουν ἁρμονικά προσφέροντας μέσ' ἀπό τήν ἀπαραίτητη ἐκείνη ποικιλία πού ἐρεθίζει τή δημιουργική διάθεση, τό λίπασμα τῆς ἀνανέωσης. Γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους βλέπω τό μέλλον τῆς τέχνης νά βρίσκεται ἀπό τή μεριά τοῦ ρεαλισμοῦ.

– Πέρα ἀπό τίς παραλλαγές αὐτές, πού ἀποτελοῦν τό «κύριο σῶμα» τοῦ ρεαλισμοῦ, ὑπάρχουν ἰδιαίτερα γνωρίσματα πού νά χαρακτηρίζουν τήν τέχνη τῆς κάθε μιᾶς ἀπό τίς σοσιαλιστικές χῶρες ξεχωριστά;

– Ναί. Οἱ διαφορές πού διαπιστώνουμε εἶναι αἰσθητές κι ἔχουν ἕναν ἔντονο ἐθνικό χαρακτήρα. Ἡ πολωνική π.χ. τέχνη χαρακτηρίζεται ἀπό ἕναν ἔντονο ἀτομικισμό, κι ἡ τέχνη τῆς Ἀνατ. Γερμανίας ἀπό μιά βαθιά φιλοσοφική δομή. Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτό, ὑπάρχουν ἀνάμεσα στίς καλλιτεχνικές ἐκφράσεις τῶν χωρῶν αὐτῶν μερικοί συνδετικοί κρίκοι πού τίς ἐντάσσουν σέ ἑνότητες. Ἐντοπίζουμε π.χ. ἕνα μεγαλύτερο ἀριθμό κοινῶν γνωρισμάτων ἀνάμεσα στήν πολωνική, τήν τσεχοσλοβακική καί τήν οὐγγρική τέχνη ἀπό τή μιά μεριά, τήν τέχνη τῆς Σοβιετικῆς Ἕνωσης καί τή βουλγαρική ἀπό τήν ἄλλη.

– Ὑπάρχουν καλλιτέχνες πού κινοῦνται στό χῶρο τῆς ἀφαίρεσης;

–Ναί. Ἔχουν κυρίως υἱοθετήσει τή γραμμή τῆς γεωμετρικῆς ἀφαίρεσης καί οἱ δημιουργίες τους ἀνήκουν κυρίως στό χῶρο τῶν γραφικῶν τεχνῶν.

– Πῶς νοεῖται ἡ ἐλευθερία τοῦ καλλιτέχνη στήν Ἀνατ. Γερμανία;

– Ἡ κατάσταση ἄλλαξε ἀπό τό 1970 καί πέρα. Ὅλοι, δίχως ἐξαίρεση, οἱ καλλιτέχνες ἔχουν τό δικαίωμα νά παρουσιάσουν τό ἔργο τους στίς γκαλερί, πού, ἐκτός ἀπό ἐλάχιστες περιπτώσεις, εἶναι κρατικές. Οἱ γκαλερί διοικοῦνται ἀπό δημόσιες καλλιτεχνικές ἐπιτροπές.

– Ποιά εἶναι ἡ διάρθρωση τῆς καλλιτεχνικῆς παιδείας στήν Ἀνατ. Γερμανία;

– Κατ' ἀρχήν, δύο χρόνια γενικῆς μόρφωσης, κι ὕστερα 2 - 3 χρόνια ἄσκησης – σέ πανεπιστημιακή τάξη – στόν τομέα τῆς τέχνης πού διάλεξε νά ἐκφραστεῖ.

– Τελευταῖα, πολλαπλασιάζονται οἱ προσπάθειες γιά τήν ὁλοένα πιό ἐνεργό συμμετοχή τῆς τέχνης στή διαμόρφωση τοῦ περιβάλλοντος, ἔτσι ὥστε ἡ ἑνότητα κατοικία, οἱ οἰκισμοί καί γενικά τά πολεοδομικά προγράμματα νά χαρακτηρίζονται ἀπό λιγότερο ἀπρόσωπες λύσεις καί νά τονώνουν αἰσθητικά τό ἄτομο. Ἔχουν σημειωθεῖ στήν Ἀνατ. Γερμανία, καί σέ τί κλίμακα, ἀνάλογες προσπάθειες;

– Στή χώρα μου παρατηρεῖται τελευταῖα ἕνας οἰκοδομικός ὀργασμός. Μέ βάση ἕνα γενικό προγραμματισμό πού ἔχει στόχο τήν ἐπίλυση τοῦ προβλήματος «κατοικία» ἀπό τό κράτος, προβλέπεται ὅτι μέχρι τό 1980 θά ἔχουν παραδοθεῖ κάπου 2 ἑκατ. διαμερίσματα σέ συγκροτήματα καί οἰκισμούς. Τά προγράμματα αὐτά προβλέπουν τήν ἀποκλειστική χρήση προκατασκευασμένων στοιχείων (ὑπάρχουν στήν Ἀν. Γερμανία πολλά ἐξειδικευμένα στόν τομέα αὐτό ἐργοστάσια) καί εἶναι αὐτάρκη (κοινοί δημόσιοι χῶροι, ἐστιατόρια, μαγαζιά, σχολεῖα κ.ἄ.). Γιά τήν ἐκπόνηση τῶν προγραμμάτων αὐτῶν, ἐκτός ἀπό τό κράτος καί τίς ἐπιτροπές τῶν ἁρμόδιων ὑπουργείων (Οἰκισμοῦ καί Πολιτισμοῦ), συμβάλλουν καί διάφορες τοπικές κοινοτικές ἐπιτροπές μέ ἐπικεφαλῆς ἕναν ἀρχιτέκτονα τῆς περιοχῆς. Στίς ἐπιτροπές αὐτές, πέρα ἀπό τό ἀρχιτεκτονικό, τό οἰκονομικό καί τό λειτουργικό μέρος, ἔχει προβλεφτεῖ καί τό καλλιτεχνικό. Ἀνάλογα μέ τήν κάθε περίπτωση καί τίς εἰδικές συνθῆκες πού ἐπικρατοῦν, τό καλλιτεχνικό μέρος σ' ἕνα οἰκοδομικό συγκρότημα κυμαίνεται ἀνάμεσα στό ἕνα καί τό δύο τοῖς ἑκατό. Κατ' ἐξοχήν ὑπόδειγμα γιά ἕνα ἀνάλογο σύνολο εἶναι τό ὑπό κατασκευήν τετράγωνο 9 τοῦ Ἀνατ. Βερολίνου. Οἱ ἐργασίες ἄρχισαν τό 1976 καί θά τελειώσουν τό 1980. Ἐδῶ, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, προβλέπονται ἡ χρησιμοποίηση μιᾶς μεγάλης ποικιλίας ὑλικῶν, πειραματικά συνταιριάσματα καινούργιων ὑλικῶν, ἡ χρήση τοῦ χρώματος σέ μεγάλες ἐξωτερικές ἐπιφάνειες, ἡ συμπερίληψη τοιχογραφιῶν, μωσαϊκῶν καί κάπου 90 γλυπτῶν. Συνοψίζοντας, εἴμαστε σέ θέση νά διαπιστώσουμε, ὄχι μόνο μέσ' ἀπ' αὐτό τό τετράγωνο ἀλλά κι ἀπ' ὅλα γενικά τά ἀνάλογα προγράμματα τῆς Ἀνατ. Γερμανίας, ὅτι ἡ θέση πού δίνεται στήν τέχνη εἶναι ὁλοένα πιό σημαντική κι ὅτι ἀφορᾶ περισσότερα στάδια: Ἀρχίζοντας ἀπό ἐκεῖνο τῆς παραγωγῆς τῶν προκατασκευασμένων στοιχείων, ὅπου δίνεται μιά ἰδιαίτερη προσοχή στό συνταίριασμα τῶν ὑλικῶν, συνεχίζοντας μέ τή δόκιμη χρήση τοῦ χρωματικοῦ παράγοντα στό ἐξωτερικό καί καταλήγοντας μέ τίς καλλιτεχνικές συνθέσεις (τοιχογραφίες, μωσαϊκά, γλυπτά). Στόχος σ' ὅλα αὐτά δέν εἶναι μονάχα ἡ ἐξουδετέρωση τῆς μονοτονίας ἀπό τό ἀρχιτεκτονικό μέρος. Εἶναι ἡ ἀφύπνιση καί ἡ ὑποκίνηση τῶν δημιουργικῶν ἱκανοτήτων ὄχι μόνο τῶν κατασκευαστῶν ἀλλά καί τῶν κατοίκων, ἔτσι ὥστε νά μήν προγραμματίζονται ἁπλῶς ἀλλά καί νά διατηροῦνται τό ἴδιο ζωντανοί οἱ νέοι αὐτοί χῶροι.

Κάλλιο πέντε καί στό χέρι
παρά δέκα καί καρτέρι

... Τώρα πιά δέν ὑπάρχει καρτέρι: μέ τό «ΑΝΤΙ» στό χέρι καί 10% καί 20% ἔκπτωση σέ δίσκους καί κασέτες!

●

Χάρητος 38 στό Κολωνάκι
Μόνιμη ἔκθεση δίσκων

●

Μιά «εἰδική προσφορά» ἑνός εἰδικοῦ μαγαζιοῦ

•βιβλίο•

Ἡ Μάγδα Χαλικιᾶ παρουσιάζει ἑφτά βιβλία μαύρων διανοούμενων καί ἀγωνιστῶν πού γράφουν γιά τό κοινό πρόβλημα τῶν μαύρων τῆς Ἀμερικῆς.

ΤΟ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΟ πρόβλημα δημιουργήθηκε τήν ἐποχή πού δημιουργήθηκαν καί οἱ ΗΠΑ σάν ἀνεξάρτητο κράτος. Ἀρχικά παρουσιάστηκε σάν θέμα διένεξης ἀνάμεσα στίς βόρειες καί νότιες πολιτεῖες τῶν λευκῶν, ἦταν τό θέμα πού θά καθόριζε τήν ἕνωση ἤ τή διάσπασή τους. Πολύ σύντομα (ἀπ' τό 1800) ἄρχισε νά γίνεται ζήτημα τῶν ἴδιων τῶν μαύρων. Ἄγνωστοι δοῦλοι ἄρχισαν νά ξεσηκώνονται, σέ μιά προσπάθεια νά ἀποτινάξουν τό ζυγό τῆς σκλαβιᾶς, πού εἶχε γίνει ἀβάσταχτος σάν συνέπεια τῆς διαχωριστικῆς ἐργατικῆς πολιτικῆς στίς φυτεῖες τοῦ Νότου, τῆς Κού - Κλούξ - Κλάν καί τῶν ἄλλων ρατσιστικῶν ὀργανώσεων, καί τοῦ νόμου τοῦ Λύντς. Αὐτή ἡ προσπάθεια ξεκίνησε ἀπό μεμονωμένα ἄγνωστα ἄτομα, γιά νά γίνει ξεσηκωμός μαύρων ὁμάδων (γιά παράδειγμα, ἡ ἐξέγερση τοῦ Νάτ Τάρνερ), καί τελικά μεγάλου μέρους τοῦ ἔγχρωμου ἀμερικάνικου πληθυσμοῦ. Ἀργότερα – στόν 20ό αἰώνα κυρίως – δημιουργήθηκαν μικτές ὀργανώσεις μαύρων καί λευκῶν πού ἐνδιαφέρονταν γιά τό πρόβλημα τῶν ἔγχρωμων.

ΜΕΤΑ ἀπ' τή «θεωρητική» ἀναγνώριση τοῦ μαύρου σάν ἴσου μέ τό λευκό (παρά τίς διάφορες προσπάθειες πού γίνονταν γιά ν' ἀποδειχτεῖ πώς εἶναι «διανοητικά κατώτερος») τό πρόβλημα δέν λύθηκε, γιατί εἶχαν δημιουργηθεῖ τά γκέτο καί ἡ πολιτιστική ἀπομόνωση τῶν μαύρων, ἡ μικτή ἐκπαίδευση εἶχε ὁλοκληρωθεῖ κάπως στά πανεπιστήμια ἀλλά ὄχι στή βασική ἐκπαίδευση, ἐξακολουθοῦσαν νά ὑπάρχουν δημόσιοι χῶροι «μόνο γιά λευκούς», ἡ μεταχείριση τῶν μαύρων στίς φυλακές καί στά ἄσυλα ἦταν ἄνιση καί δέν εἶχε ἀρχίσει ἡ ἄνοδος νέγρων στόν κρατικό καί πολιτικό μηχανισμό, κάτι πού ἄρχισε νά γίνεται σταδιακά μετά τό '66 (πράγμα πού δέν βοήθησε τούς ὑπόλοιπους μαύρους, ἰδιαίτερα μιά καί οἱ νέγροι ἀνώτεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι υἱοθετοῦσαν βασικά τήν πολιτική τῶν λευκῶν γιά νά κρατήσουν τή θέση τους, καί συχνά τούς ὑπερασπίζονταν). Οἱ προσπάθειες ὅλων τῶν μάχιμων ὀργανώσεων συγκεντρώθηκαν στόν ἀγώνα γιά τήν ἐφαρμογή αὐτῆς τῆς θεωρητικῆς ἰσότητας, ἕναν ἀγώνα πού συνεχίζεται καί στίς μέρες μας.

ΑΥΤΟ τό γεγονός τῆς ὕπαρξης μιᾶς «ἀποικίας μαύρων στό ἐσωτερικό τῆς Ἀμερικῆς» – ὅπως ὑποστηρίζουν πολλοί ἡγέτες τῶν διαφόρων κινημάτων τόν τελευταῖο καιρό – φαίνεται λίγο παράξενο γιά μιά χώρα πού ἀγωνίζεται γιά τήν ἐφαρμογή τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων. Ὅμως, ἔχει μιά σκοπιμότητα πού μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ. Σύμφωνα μέ τόν Τζώρτζ Τζάκσον, «τό διάχυτο κλίμα τοῦ φασισμοῦ πού ὑπῆρχε καί ὑπάρχει εἶναι αὐτό πού δημιουργεῖ τό ρατσισμό, τό φόβο, ὄχι μόνο τῶν μαύρων ἀλλά καί τῶν Ἰνδιάνων καί Μεξικάνων. Ὁ φόβος αὐτός γεννιέται ἀπ' τήν αἴσθηση τῆς ἀνασφάλειας πού δημιουργεῖται στούς ἐργάτες ἀπ' τίς συνθῆκες ζωῆς καί ἐργασίας στόν καπιταλισμό. Αὐτή ἡ αἴσθηση γεννᾶ τό ρατσισμό, πού τόν προωθεῖ ἐνεργά ἡ ἄρχουσα τάξη κατά τῶν μαύρων τῶν κατώτερων – κυρίως – τάξεων. Αὐτός ὁ προγραμματισμένος ρατσισμός χρησίμεψε πάντα γιά νά σαστίσει τόν τεράστιο ἀριθμό τῶν ἀτόμων πού συντηροῦνται σ' ἕνα μόλις ὑψηλότερο ἐπίπεδο ἀπ' ἐκείνους πού βρίσκονται σέ μιά πιό μειονεκτική θέση. Ὁ ρατσισμός χρησίμεψε πάντα στίς ΗΠΑ σάν ἐκτόνωση τῆς ψυχοπαθητικῆς καταστροφικότητας μιᾶς ὁμάδας ἀνθρώπων πανικόβλητων καί ἀνήσυχων ἀπό ἕναν τρόπο ζωῆς πού δέν κατάλαβαν ποτέ καί τόν ἐχθρεύονταν ἀπ' ὅταν γεννήθηκαν». Μέ λίγα λόγια, ὁ μαῦρος χρησίμεψε, καί χρησιμεύει ἀκόμα, στίς νότιες πολιτεῖες, σάν ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος τῆς λευκῆς Ἀμερικῆς.

ΥΠΑΡΧΟΥΝ πολλά κείμενα μαύρων διανοούμενων καί ἀγωνιστῶν. Παρ' ὅλη τή διαφορετική ἰδεολογική τους τοποθέτηση (σάν ὑποστηριχτές τῆς Ἀριστερᾶς, τοῦ Εἰρηνιστικοῦ Κινήματος, ἤ τοῦ Μουσουλμανικοῦ), ὅλα τά κείμενα ἔχουν ἕναν κοινό σκοπό, τό ξεσκέπασμα τῶν πραγματικῶν πολιτικῶν καί κοινωνικῶν συνθηκῶν, τήν ἀφύπνιση τῶν μαύρων γιά τή θέση τους, καί τήν προσπάθεια γιά τή δημιουργία ἑνός πολιτιστικοῦ κλίματος (λογοτεχνία, μουσική, ἀθλητισμός) πού θά μποροῦσε νά χρησιμέψει σάν σημεῖο ἀναφορᾶς γιά τό μαῦρο ἀμερικάνικο πληθυσμό. Μερικά ἀπ' αὐτά τά κείμενα παρουσιάζονται ἐδῶ.

Ἡ Ὁμολογία τοῦ Νάτ Τάρνερ (The Confessions of Nat Turner)
William Styron
Signet, 1966

Ἀναφέρεται στήν ἐξέγερση πού ὀργανώθηκε στό Νότο τό 1831 ἀπ' τόν Νάτ Τάρνερ. Ὁ Νάτ ἦταν δοῦλος. Ἀνῆκε σέ κάποιον Τζόζεφ Τράβις, ἦταν ἱεροκήρυκας καί θρησκόληπτος. Μελέτησε τήν Παλαιά Διαθήκη καί πίστεψε πώς εἶχε διαλεχτεῖ ἀπ' τό Θεό γιά νά ὁδηγήσει τό λαό του στήν ἐλευθερία (ὅπως εἶχε κάνει κι ὁ Μωϋσῆς μέ τούς Ἑβραίους). Στίς 20 Αὐγούστου τοῦ 1831, ὁ Νάτ μέ ὀχτώ ἄλλους δούλους σκότωσαν τόν κύριό τους καί τήν οἰκογένειά του κι ἄρχισαν τήν προέλαση. Περνοῦσαν ἀπό χωριά ἁρπάζοντας ὅπλα, κηρύσσοντας τήν Ἡμέρα τῆς Κρίσης καί μαζεύοντας ἐνισχύσεις μέχρι πού ἔγιναν ἑβδομήντα. Αἰφνιδίασαν τούς λευκούς μεγαλοχτηματίες καί σκότωσαν γύρω στούς ἑξήντα. Ἀλλά στό ἐνδιάμεσο εἶχε ξεσηκωθεῖ ὁλόκληρη ἡ περιοχή καί εἶχε ἀρχίσει νά τούς κυνηγᾶ. Ἡ ὁμάδα τοῦ Τάρνερ διαλύθηκε, οἱ ἄντρες του πιάστηκαν σιγά σιγά καί ὁ ἴδιος πιάστηκε ἀπό ἕναν Μπέντζαμιν Φίππς (λευκό). Καταδικάστηκε σέ ἀπαγχονισμό στίς 11 Νοέμβρη τοῦ 1831. Ἡ ἐξέγερσή του στοίχισε τή ζωή ἑκατό δούλων, ἀπ' τούς ὁποίους μόνο δεκαεννιά δικάστηκαν πρίν νά ἐκτελεστοῦν. Τό βιβλίο εἶναι μιά ζωντανή ἀφήγηση τῶν γεγονότων.

Ἀδερφέ Σόλεντάντ: τά γράμματα ἀπ' τή φυλακή τοῦ Τζώρτζ Τζάκσον (Soledad Brother: the prison letters of George Jackson)
George Jackson
Penguin, 1970.

Ὁ Τζάκσον γεννήθηκε καί μεγάλωσε στά γκέτο τῶν μαύρων τοῦ Σικάγου καί τοῦ Λός Ἄντζελες. Στά 18 του καταδικάστηκε γιά ληστεία δευτέρου βαθμοῦ «ἀπ' ἕνα χρόνο μέχρι ἰσόβια». Αὐτή ἡ καταδίκη στέλνει τόν ἄνθρωπο στή φυλακή γιά ἕνα χρόνο τουλάχιστον, μέχρι νά ὁρίσει ἡ «Ἐπιτροπή Ἀποφυλάκισης», πού συνεδριάζει μιά φορά τό χρόνο, πότε θ' ἀποφυλακιστεῖ. Ἡ ἀποφυλάκιση δίνεται μέ βάση τό μητρῶο φυλακῆς τοῦ φυλακισμένου. Ὁ Τζάκσον δέν μπόρεσε νά πάρει ἄδεια ἀποφυλάκισης γιά ἔντεκα χρόνια. Τό μητρῶο του ἀναφέρει τήν ἀντίδρασή του στίς κτηνώδεις κι ἐξευτελιστικές συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν, κι ἐπικρατοῦν, στή φυλακή: ἀρνήθηκε νά γίνει φυτό καί διάλεξε ν' ἀντισταθεῖ, νά διατηρήσει τήν ἀνθρώπινη ὑπόστασή του. Πολιτικοποιήθηκε (σάν τούς Ε. Κλῆβερ καί Μάλκολμ Χ) ἀπ' τήν ἐμπειρία του στή φυλακή. Ἀνήκει στούς φυλακισμένους πού μέ ἀνταρσίες κι ἄλλες μορφές διαμαρτυρίας τράβηξαν τήν προσοχή στίς ἀβυσσαλέες συνθῆκες τῶν φυλακῶν παντοῦ στήν Ἀμερική. Αὐτοί οἱ φυλακισμένοι δέν βλέπουν τούς ἑαυτούς τους σάν ἐγκληματίες, ἀλλά σάν ἐπαναστάτες πού πολεμοῦν μιά ἄδικη κοινωνία. Στίς 21 Αὐγούστου 1971, ὁ Τζάκσον σκοτώθηκε ἐνῶ «προσπαθοῦσε ν' ἀποδράσει». Σ' αὐτό τό βιβλίο πού προλογίζεται ἀπ' τόν Ζά Ζενέ, περιέχονται τά γράμματα τῆς περιόδου 1964-70. Εἶναι γράμματα πρός τούς γονεῖς του, τό νεώτερο ἀδερφό του Τζόναθαν (πού σκοτώθηκε μόλις 17 χρονῶν, τόν Αὔγουστο τοῦ 1970, ἐνῶ προσπαθοῦσε νά τόν ἐλευθερώσει), τή δικηγόρο του, τήν Ἄντζελα Νταίηβις, καί φίλους. Φανερώνουν τήν ἐπαναστατική ἰδεολογία του, τίς προσπάθειες νά ξυπνήσει τούς δικούς του ἀπ' τό λήθαργο τοῦ μικροαστισμοῦ τους, καί τίς συνθῆκες κράτησής του. Σύμφωνα μέ τό Ζενέ, τό βιβλίο «πρέπει νά διαβαστεῖ σάν μανιφέστο... σάν κάλεσμα σ' ἀνταρσία». (Βλέπε καί «ΑΝΤΙ» τ. 57 – 30/10/77).

Τά μάτια μου κοκκίνισαν ἀπό θυμό (Blood in my eye)
George Jackson
Penguin, 1972.

Τό βιβλίο αὐτό ἀποτελεῖ συνέχεια τοῦ «Ἀδερφοῦ Σόλεντάντ». Εἶναι μιά συλλογή ἀπό ἄρθρα πού πρωτοδημοσιεύτηκαν στήν ἐφημερίδα τοῦ Κόμματος τῶν Μαύρων Πανθήρων, ἕνα γράμμα πρός τόν Τζών Γκεράσσι, καί γράμματα σέ φίλους. Ὅλα τά κείμενα γράφτηκαν στό διάστημα πού μεσολάβησε ἀπ' τό θάνατο τοῦ ἀδερφοῦ του μέχρι τή δικιά του δολοφονία. Παρουσιάζουν μιά ἀνάπτυξη τῆς θεωρητικῆς του ἰδεολογίας, προτάσεις γιά ἀνταρτοπόλεμο στίς πόλεις, γιά τήν ἀφύπνιση τῶν μαύρων, καθώς καί μιά ρεαλιστική ἀνάλυση τῶν κοινωνικῶν καί πολιτικῶν συνθηκῶν στήν Ἀμερική. Ὁ ἐπίλογος γράφτηκε ἀπ' τό Χιούι Νιοῦτον, τοῦ Κόμματος τῶν Μαύρων Πανθήρων, μετά ἀπ' τή δολοφονία τοῦ Τζάκσον.

Ἡ Αὐτοβιογραφία τοῦ Γ. Ε. Μπ. Ντυμπουά (The Autobiography of W.E.B. Du Bois)
W.E.B. Du Bois
International Publishers, 1968.

Εἶναι ἡ τρίτη καί τελευταία αὐτοβιογραφία τοῦ Ντυμπουά, πού γράφτηκε λίγο πρίν ἀπ' τό θάνατό του, στίς 27 Αὐγούστου τοῦ 1963 στήν Γκάνα. Ὁ Ντυμπουά εἶναι ἕνα ἀπ' τά πιό γνωστά ὀνόματα, ὄχι μόνο στήν ἱστορία τοῦ κινήματος τῶν μαύρων, ἀλλά καί στήν κοινωνιολογία. Ἦταν ὁ πρῶτος πού δίδαξε κοινωνιολογία ἐπίσημα στήν Ἀμερική, κι ὁ πρῶτος πού μελέτησε συστηματικά τήν ἱστορία τοῦ μαύρου στήν Ἀμερική, σέ σχέση μέ τόν τόπο καταγωγῆς του, τήν Ἀφρική. Ἦταν ἕνας ἀπ' τούς πρώτους ἀριστερούς ἡγέτες, ἱδρυτής τοῦ N.A.A.C.P. (Ἐθνικοῦ Σύνδεσμου γιά τήν Πρόοδο τῶν Ἔγχρωμων). Ἕνα ἀπ' τά πιό γνωστά ἔργα του εἶναι «Ἡ Ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ Νέγρου». Τό βιβλίο

ἀναφέρεται στή ζωή του καί παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἐπειδή καλύπτει ἱστορικά γεγονότα ἀπό μιά ἐποχή πού ὁ μαῦρος ἦταν ἀκόμα σκλάβος στίς νότιες πολιτεῖες, μέχρι τά τέλη τοῦ 1950.

Ἡ Αὐτοβιογραφία τοῦ Μάλκολμ Χ (The Autobiography of Malcolm X)
Malcolm X
Ballantine, 1964.

Πρόκειται γιά τήν ἀπίστευτη ἱστορία τῆς πιό ἠγετικῆς φυσιογνωμίας τῶν μαύρων, στή δεκαετία τοῦ '60. Μεγαλωμένος κάτω ἀπό ἄθλιες συνθῆκες (ὁ πατέρας του δολοφονήθηκε ἀπό μέλη τῆς Κού - Κλούξ - Κλάν καί ἡ μητέρα του κλείστηκε σέ ἄσυλο ὅταν ἦταν πολύ μικρός), πέρασε ἀπ' ὅλα τά ἐπαγγέλματα τοῦ ὑπόκοσμου (μαστρωπεία, κλοπές, ἐμπόριο ναρκωτικῶν, κλπ.) γιά νά καταλήξει στή φυλακή. Ἐκεῖ γνωρίζει τίς θέσεις τοῦ Ἐλίζα Μουχάμαντ (Μουσουλμάνου πού διακήρυσσε τήν ἀνάγκη γιά τήν ἐπιστροφή τῶν μαύρων στό ἔθνος τοῦ Ἰσλάμ, καί τήν ἀνάγκη γιά μιά δικιά τους θρησκεία ἀντί γιά τή χριστιανική θρησκεία τῶν λευκῶν), καί μεταμορφώνεται. Διαβάζει καί βελτιώνει τή γραφή καί τήν ὁμιλία του. Ὅταν ἀποφυλακίζεται γίνεται μαχητικό μέλος τῆς ὀργάνωσης τοῦ Ἐλίζα, ἔρχεται σέ ρήξη μαζί του γιά ἰδεολογικούς λόγους, μετά ἀπό μερικά χρόνια, καί δημιουργεῖ μιά δικιά του ὀργάνωση. Οἱ ὁμιλίες του στιγμάτιζαν τήν παθητική στάση πολλῶν μαύρων καί τίς ἀπόπειρές τους νά μιμηθοῦν τή ζωή τοῦ λευκοῦ, ἀντί νά συνειδητοποιήσουν τή δικιά τους ἱστορική συνείδηση καί νά προσπαθήσουν νά δημιουργήσουν ἕνα δικό τους πολιτιστικό κλίμα πού θά χρησίμευε σάν σημεῖο ἀναφορᾶς τοῦ ἀμερικάνου μαύρου. Δολοφονήθηκε στίς 21 Φεβρουαρίου τοῦ 1965, τήν ὥρα πού μιλοῦσε σέ μιά συγκέντρωση.

Ὁ ἐπίλογος τοῦ βιβλίου, πού ἀναφέρεται στίς συνθῆκες θανάτου του, ἔχει γραφτεῖ ἀπ' τόν Ἄλεξ Χάλεϋ (πού βοήθησε καί στό γράψιμο ὅλου τοῦ βιβλίου, καί πού ἔγινε γνωστός τελευταῖα ἀπ' τό βιβλίο του «Ρίζες»).

Μάλκολμ Χ: ὁ ἄνθρωπος καί ἡ ἐποχή του (Malcolm X: The Man and his Times)
Ἐπιμέλεια: John Henrik Clarke
Collier Books, 1969

Εἶναι ἕνα σύνολο ἀπό ἄρθρα καί ὁμιλίες σέ πανεπιστήμια καί τήν τηλεόραση τοῦ ἴδιου τοῦ Μάλκολμ Χ, τῆς γυναίκας του καί φίλων του. Παρουσιάζουν ὅλες τίς πλευρές τῆς προσωπικότητας τοῦ Χ, τό ρόλο του στό κίνημα τῶν μαύρων, τήν ἐπίδρασή του στήν πολιτική συνείδηση τοῦ μαύρου Ἀμερικάνου, τή σχέση του μέ τό Ἰσλάμ, τήν οἰκογενειακή του ζωή, τίς τελευταῖες μέρες του, τίς τελευταῖες συζητήσεις μέ τούς ὀπαδούς του. Γράφουν, ἐκτός ἀπ' τόν ἴδιο καί τή γυναίκα του, οἱ: Ἔρικ Λίνκολν, Τσάρλς Γουίλσον, Γουίκεροπετς Κγκοσιτσίλε, Τζαίημς Μπόγκς, Πατρίτσια Ρόμπινσον, Ἀμπντελγουαχάμπ Μ. Ἐλμεσσίρι, Ἤρλ Γράντ, Μμπουράμπα Κερίνα, Γκόρντον Πάρκς, Σίρλεϋ Γκράχαν Ντυμπουά, Ὄσσι Νταίηβις, Κέννεθ Μπ. Κλάρκ, κτλ.

Ἄν ἔρθουν τό πρωί (If they come in the morning)
Angela Y. Davis
Signet, 1971.

«Ἄν σέ πάρουν τό πρωί, θά ἔρθουν γιά μᾶς τό ἴδιο βράδυ», γράφει στόν πρόλογο αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ὁ Τζαίημς Μπάλντγουιν. Πρόκειται γιά μιά σειρά ἀπό ἄρθρα πού ἔγραψε ἡ ἴδια ἡ Νταίηβις, οἱ Μπόμπυ Σήλ καί Ἔρικα Χάγκινς (ἡγετικά μέλη τῶν Μαύρων Πανθήρων), Χιούι Νιοῦτον, Τζώρτζ Τζάκσον (πρίν ἀπ' τό θάνατό του) κ.ἄ. κατά τήν περίοδο τῆς φυλάκισής τους. Τά ἄρθρα ἀναφέρονται, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, στίς συνθῆκες κράτησης τῶν πολιτικῶν κρατούμενων, τό σύστημα τῶν φυλακῶν, τήν καταστολή, τούς ἀδελφούς Σόλεντανς; καί γενικά τήν κοινωνική λειτουργία τοῦ συστήματος τῶν φυλακῶν στίς ΗΠΑ.

•βιβλίο•

ΒΑΣΙΛΗ Ι. ΛΑΖΑΝΑ
Γκαῖτε: Ἡ τριλογία τοῦ πάθους (προλεγόμενα – κριτική ἀνάλυση – ἔμμετρη μετάφραση)
Ἀθήνα, 1977

Συνεχίζοντας ὁ Βασίλης Λαζανᾶς τίς μελέτες καί τίς μεταφράσεις τῶν κλασικῶν γερμανῶν ποιητῶν, παρουσιάζει αὐτή τή φορά τήν «Τριλογία τοῦ πάθους» τοῦ Γκαῖτε, στήν ὁποία περιλαμβάνεται καί ἡ περίφημη «Ἐλεγεία τοῦ Μαρίενμπαντ», πού ὁ Τσβάιχ θεωροῦσε σάν τό ὡραιότερο ποίημα πού γράφτηκε σ' αὐτόν τόν πλανήτη καί πού εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπό τόν ἔρωτα τοῦ γέρου πιά ποιητῆ μέ τήν πολύ νέα Οὔλρικε φόν Λέβετσοβ.

ΑΖΙΖ ΝΕΣΙΝ
Ἡ νοημοσύνη τῶν ζώων
Ἐκδόσεις Κέδρος, 1977

Πρόκειται γιά τό καινούριο βιβλίο τοῦ διάσημου τούρκου φιλέλληνα καί προοδευτικοῦ συγγραφέα Ἀζίζ Νεσίν, πού μετάφρασε ἀπευθείας ἀπό τά τούρκικα ὁ Ἔρμος Ἀργαῖος καί πού περιέχει 66 ἀνθολογημένες πραγματικές ἱστορίες, ἀναφερόμενες σέ περιστατικά πού ἔζησε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, ἀλλά καί σέ ἀφηγήσεις ἀναγνωστῶν του. Πρόκειται γενικά γιά ἕνα ἐνδιαφέρον βιβλίο, πού δείχνει ὅτι τά ζῶα ἔχουν νοημοσύνη καί ἀπευθύνεται τόσο σέ νέους ὅσο καί σέ μεγάλους.

ΔΕΚΑΗΜΕΡΟ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ
Ἔκδοση Κέντρου Μαρξιστικῶν Ἐρευνῶν
Ἀθήνα 1977

Στόν τόμο αὐτό περιλαμβάνονται ὅλες οἱ διαλέξεις, εἰσηγήσεις καί συζητήσεις πού ἔγιναν στά πλαίσια τοῦ «Δεκαημέρου Μαρξιστικῆς Σκέψης», ἐκδήλωση πού ἔγινε τόν Ἀπρίλη τοῦ 1977, ὀργανωμένη ἀπό τό Κ.Μ.Ε. μέ μεγάλη ἐπιτυχία καί στήν ὁποία πῆραν μέρος Ἕλληνες καί ξένοι ἐπιστήμονες μαρξιστές ἀπό τή Γαλλία, τή Ρωσία, τίς δύο Γερμανίες, τήν Αὐστρία καί τή Βουλγαρία.

ΡΟΛΑΝ ΜΠΑΡΤ
Ἡ ἀπόλαυση τοῦ κειμένου (Προβλήματα τοῦ καιροῦ μας)
Ἐκδόσεις Ράππα

Στό βιβλίο αὐτό ἐπιχειρεῖται νά δοθεῖ ἀπό τόν Ρ.Μ. ἀπάντηση στό ἐρώτημα: τί ἀπολαμβάνουμε ἀπό τό κείμενο; Καί τό ἐρώτημα αὐτό πρέπει νά τό θέσουμε, ἔστω γιά ἕνα λόγο ταχτικῆς, προκειμένου νά καταξιώσουμε τήν ἀπόλαυση τοῦ κειμένου, ἐνάντια στήν ἀδιαφορία τῆς ἐπιστήμης καί στόν πουριτανισμό τῆς ἰδεολογικῆς ἀνάλυσης. Ὅπως πρέπει νά καταξιώσουμε τήν ἀπόλαυση τοῦ κειμένου ἐνάντια στήν ταπείνωση τῆς λογοτεχνίας σάν μέσο ἁπλῆς ψυχαγωγίας.

ΚΩΣΤΗ ΠΑΠΑΚΟΓΚΟΥ
Ἀρχεῖο Πέρσον – κατοχικά ντοκουμέντα τοῦ ΔΕΣ Πελοποννήσου
Ἐκδόσεις «Παπαζήση»

Ὁ Ἄξελ καί ἡ Ἔλσα Πέρσον – ἕνα ζευγάρι Σουηδῶν πού ἀντιπροσώπευσαν τόν Ἐρυθρό Σταυρό στήν Πελοπόννησο στή διάρκεια τῆς κατοχῆς – διάσωσαν ἕνα μοναδικό ἀρχεῖο. Ἀποτελεῖται ἀπό φωτογραφίες, ἀναφορές τοῦ ΔΕΣ ἀλλά καί τοῦ ΕΛΑΣ, τῆς Ἐθν. Ἀλληλεγγύης, καί τήν ἀλληλογραφία τοῦ ΔΕΣ μέ τίς ἀρχές Κατοχῆς. Μέσα ἀπ' αὐτό τό ὑλικό, πού ὁ Κωστής Παπακόγκος ἐπιμελήθηκε μέ ξεχωριστή φροντίδα, βγαίνει ἀνάγλυφα τό δράμα τοῦ ἀνώνυμου Ἕλληνα στά σκληρά χρόνια τῆς Κατοχῆς. Ἄν τόσα ἔχουν γραφτεῖ γιά τήν ἐνεργητική δράση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στήν Ἀντίσταση, τό ἀρχεῖο Πέρσον φέρνει μιά ἄλλη διάσταση στό ὑλικό τοῦ '40 - '44 : τόν ἀγώνα γιά τήν ἐπιβίωση τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδας.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΕΙΛΙΝΟΥ
13 διηγήματα κι ἕνας χαμένος τίτλος
Ἐκδόσεις Κέδρος '77

Στό βιβλίο αὐτό τοῦ Δημήτρη Δειλινοῦ περιλαμβάνονται 13 διηγήματα βγαλμένα ἀπό τούς ἀγῶνες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπως τό διήγημα πού ἔχει τίτλο «Δήλωση», γραμμένο στόν 4ο ὄροφο τῆς Ἀσφάλειας, ἐνῶ ἄλλα ἔχουν γραφτεῖ στή μοναξιά τῆς συνοικίας ἤ στήν ξενιτιά. Γενικά πρόκειται γιά διηγήματα γραμμένα μέ ζωντανό καί ἀποκαλυπτικό ὕφος, μές στά ὁποῖα ἐκφράζονται καυτές μαρτυρίες ἑνός μικροῦ Ἕλληνα, στήν καθημερινή του σύγκρουση μέ μιά ὑποκριτική καί γεμάτη ἀνεπιείκεια κοινωνία.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΜΑΡΙΝΟΥ
Γειά Χαρά
Ἐκδόσεις Κέδρος '77

Πρόκειται γιά ἕνα πολύ ἐνδιαφέρον παιδικό βιβλίο τοῦ γνωστοῦ ποιητῆ καί συνθέτη Γ.Μ.Μ. πού πῆρε τό πρῶτο βραβεῖο ἀπό 44 χῶρες γιά καλύτερα παιδικά τραγούδια στό παιδαγωγικό φεστιβάλ στή Γαλλία, βιβλίο πού ἔχει χαραχτηριστεῖ ἀπό τέσσερις χῶρες σάν τό καλύτερο καί πιό παιδαγωγικό τῆς χρονιᾶς. Ὁ μύθος του εἶναι ἁπλός, γεμάτος ἀνθρωπιά καί μηνύματα γιά τό παιδί, ὥστε νά μιλάει ἀπευθείας μέ τά παιδιά καί ὄχι στά παιδιά.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ - ΔΙΑΛΟΓΟΣ - ΔΙΑΛΟΓΟΣ

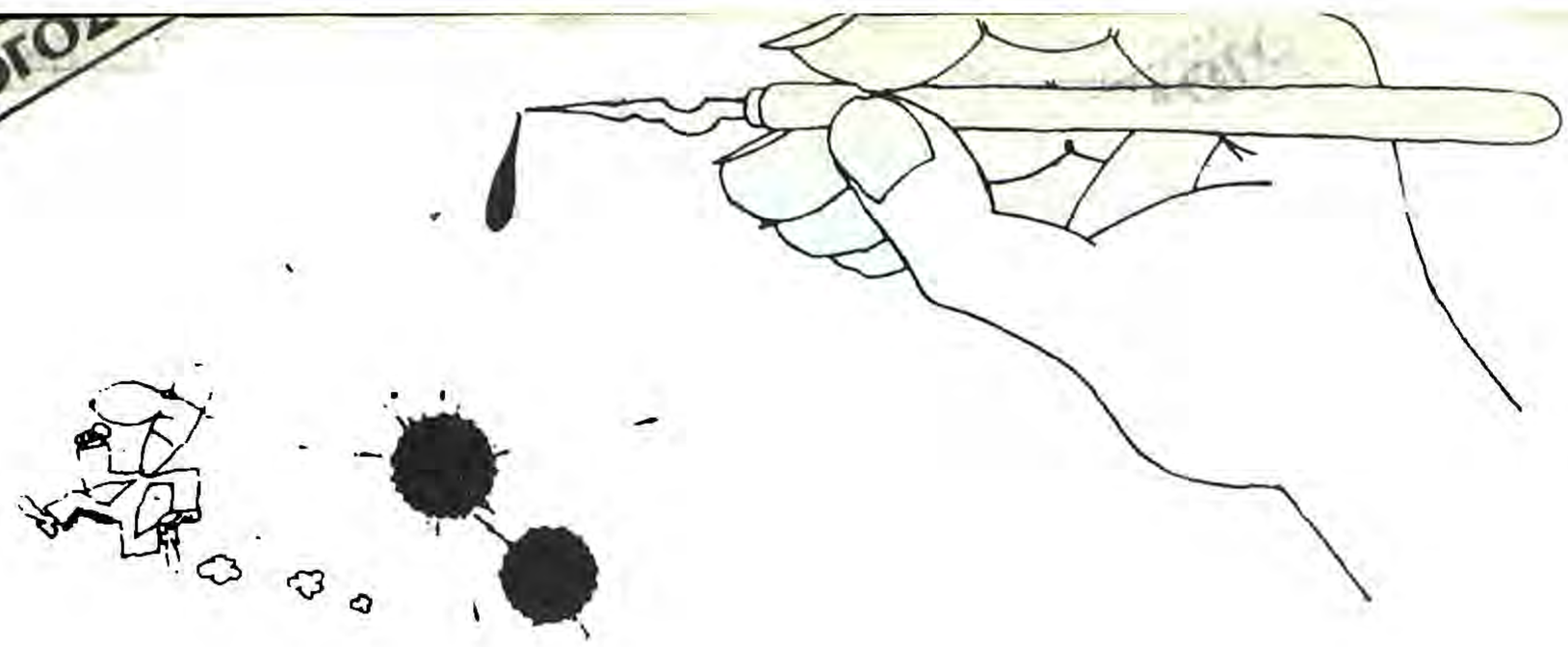

● *Δυσάρεστος εἶναι γιά τό «ΑΝΤΙ» ὁ σημερινός «ΔΙΑΛΟΓΟΣ». Ἡ σχέση τοῦ περιοδικοῦ μέ τούς φίλους ἀναγνῶστες, τό δέσιμο, ἡ ἀγάπη εἶναι γνωστά – καί πολυειπωμένα. Τοῦτες οἱ στῆλες εἶναι ἀνοιχτές – καί παραμένουν. Τό πρόβλημα ὅμως πού κι ἄλλοτε θίξαμε (τοῦ περιορισμένου χώρου), ὁ μεγάλος ἀριθμός τῶν γραμμάτων, ἡ μορφή πού πῆρε τό συγκεκριμένο θέμα τῆς διαμάχης τῶν δύο ΚΚΕ ἀπό ἕναν περιορισμένο κύκλο φίλων ἀναγνωστῶν, ἡ (συνήθως μεγάλη) ἔκταση τῶν γραμμάτων, μερικές παρατηρήσεις στό ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ καί τίς ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ τῆς ἔρευνας τοῦ «ΑΝΤΙ» γιά τό πῶς θέλουν οἱ ἀναγνῶστες τό περιοδικό, καί τό προεκλογικό ἀκόμα κλίμα, μᾶς ὑποχρεώνουν νά δώσουμε – εἰλικρινά μέ λύπη – περιληπτικά, μέ δυό λόγια, τά γράμματα μερικῶν φίλων, πολλά ἀπό τά ὁποῖα εἶναι ἤδη ἀρκετά καθυστερημένα.*

Ζητᾶμε συγγνώμη. Πιστεύουμε ὅτι ἀπό δῶ καί πέρα (μέ τήν κάποια... «ἀποσυμφόρηση») ὁ «ΔΙΑΛΟΓΟΣ» θά συνεχιστεῖ κανονικά, ἀφοῦ οἱ φίλοι ἀναγνῶστες μᾶς βοηθήσουν περισσότερο σέ δυό τουλάχιστον βασικά σημεῖα: τά σύντομα καί δακτυλογραφημένα γράμματα.

Καί κάτι ἀκόμα: σέ πολλά γράμματα βάζουμε ἀρχικά τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀποστολέα. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι δέν ἔχουμε (ἤ δέν πρέπει νά ἔχουμε) τά πλήρη στοιχεῖα. Ὅποιος φίλος ἀναγνώστης δέν θέλει νά δημοσιευτεῖ τό ὄνομά του, ἄς τό γράψει, βάζοντας κάτω ἀπό τό γράμμα ἀρχικά ἤ ψευδώνυμο.

Τά γράμματα τώρα, μέ δυό λόγια – ἀφοῦ ζητήσουμε καί πάλι συγγνώμη:

● Ὁ ἐργάτης Α.Ν. (Δομοκός), ὁ μαθητής Δημήτρης Σ.Σ. (Περιστέρι) κι ὁ Κ.Σ. (Μαρούσι) ἀπαντοῦν στήν Τ.Σ. καί ὑπεραμύνονται τῶν θέσεων τοῦ ΚΚΕ. Ὁ πρῶτος ἀναφέρεται στή «συνέπεια ἀπέναντι στήν ἐργατική τάξη, τήν ἐφαρμογή τοῦ Μαρξισμοῦ – Λενινισμοῦ, τήν πολιτική, τήν πάλη τοῦ ΚΚΕ» καί τονίζει ὅτι γιά τό θέμα τῆς Ἀργεντινῆς ὑπάρχει ἡ ἄποψη τοῦ ἴδιου τοῦ ΚΚΑ: «εὐχαρίστησε τό ΚΚΕ γιά τή θέση πού πῆρε στήν Βουλή, γιά τήν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας». Ὁ δεύτερος, ἀπαριθμεῖ διάφορες γνωστές θέσεις τοῦ ΚΚΕ ἐσ. (ΑΣΔΗΣ, θέμα ΕΟΚ κ.ἄ.) γιά νά δείξει ὅτι τό κόμμα αὐτό «εἶναι οὐρά τῆς ἀστικῆς τάξης». Ὁ τρίτος ἀναφέρει ὅτι «ἡ θέση τοῦ ΚΚΕ στή Βουλή (στό θέμα τῆς Ἀργεντινῆς) στηρίζονταν στό διεθνιστικό του χαρακτήρα καί βγῆκε μέ γνώμονα τίς ἀποφάσεις καί διακηρύξεις τοῦ ΚΚΑ, καί ὄχι κατόπιν διαταγῆς ἀπό ξένο κέντρο». Καί προσθέτει ὅτι «ἡ θέση γιά ἀπομόνωση τῆς Ἀργεντινῆς εἶναι ἐχθρική γιά τό λαϊκό της κίνημα».

● Τόν «καινούργιο ἄνεμο» πού πνέει «στήν πολιτική ταχτική καί πραχτική τῶν ΚΚ τῆς Δυτικῆς (καπιταλιστικῆς) Εὐρώπης», ἐπισημαίνει ὁ φοιτητής Γ.Α. (Θεσσαλονίκη) στό συνάδελφό του Μ.Α. (Τ. 76), τονίζοντας ὅτι «μέ διαφορετικούς τρόπους, ἀπό διαφορετικούς δρόμους καί συχνά μέ διαφορετικές πραχτικές ἐπιλογές, τό κάθε Κ.Κ. ἀναζητᾶ, μέσα ἀπό τήν καθημερινή πραχτική καί τίς θεωρητικές του ἐπεξεργασίες, ἕναν τρόπο οὐσιαστικότερης προσέγγισης τῶν προβλημάτων τῆς ἐργατικῆς τάξης καί ἀποτελεσματικότερης συμμετοχῆς του στή διαμόρφωση τῶν συνθηκῶν πού θά εὐνοήσουν τήν ἐπίλυση αὐτῶν τῶν προβλημάτων ὑπέρ τῆς ἐργατικῆς τάξης». Καί ἐξηγεῖ τήν «ἱστορικά δικαιωμένη σημασία» τοῦ «εἰρηνικοῦ δρόμου γιά τό σοσιαλισμό» – εἰδικά στήν Ἑλλάδα.

● «Ἔργα καί ἡμέρες τῆς ΚΝΕ – ΚΚΕἐξ στίς Σέρρες» τιτλοφορεῖ τό γράμμα του ὁ Σερραῖος ἀναγνώστης μας Γ.Β. Καί ἀναφέρει ὅτι σέ κοινή κομματική ἐκδήλωση γιά τήν «ἀλλαγή τοῦ Ἰούλη» δέν πῆρε μέρος τό ΚΚΕ (ἀλλά καί τό ΠΑΣΟΚ), ἐνῶ μιά σειρά ἐνεργειῶν πού ἀκολούθησαν, «δείχνουν τή νοοτροπία καί τή μεθοδολογία τοῦ ΚΚΕ ἐξ. – ΚΝΕ». Μιλάει ἐπίσης γιά βαρύτατους χαρακτηρισμούς δημόσια στελεχῶν τοῦ ΚΚΕ κατά τοῦ ΚΚΕ ἐσ. καί τῆς ΕΚΟΝ «Ρήγας Φεραῖος», μέσα στό γενικότερο πνεῦμα «ἕνα εἶναι τό Κόμμα».

● Στόν Μ.Σ. (τ.75) ἀπαντοῦν, ὁ φοιτητής Μιχάλης Τ., ὁ Α.Α. (Ἀθήνα) καί ὁ Δ.Φ. (Μαρούσι) καί ὑπεραμύνονται τῶν θέσεων τοῦ ΚΚΕ ἐσ. Μεταξύ ἄλλων, ὁ Α.Α. λέει: «προλεταριακός διεθνισμός δέν εἶναι τό ἀδιάκοπο λιβάνισμα τοῦ ΚΚΣΕ. Πρέπει νά μάθουμε νά διακρίνουμε τά σωστά καί τά στραβά, τίς ἐπιτυχίες καί τίς ἀποτυχίες, γιά νά μποροῦμε νά αὐτοδιορθωνόμαστε». Κι ὁ Δ.Φ. «Ἐμεῖς, δέν ἔχουμε καμιά σχέση μέ τίς ἀναθεωρήσεις, ἐμεῖς διαλέγουμε μόνοι μας τόν τρόπο δράσης, ἐφαρμόζοντας πιστά τή μαρξιστική θεωρία, πού μᾶς δείχνει τήν πραχτική πού πρέπει νά ἀκολουθήσουμε. Καί δέν πρόκειται νά χάσουμε ἀπό τά μάτια μας τό μεγάλο σκοπό, πού εἶναι ἡ κομμουνιστική κοινωνία».

● Στή συνέντευξη τοῦ κ. Χ. Φλωράκη στήν «Ἐλευθεροτυπία» ἀναφέρεται βασικά ὁ Α.Π. (Χολαργός) σ' ἕνα μεγάλο γράμμα του. Θίγει τά θέματα τῶν σχέσεων ΚΚΕ – ΚΚΣΕ (ἄν π.χ. μᾶς ἐπιτεθεῖ ἡ Τουρκία) καί καταλήγει: «Πότε ἐπιτέλους τό ΚΚΕ θά ἐγκαταλείψει τά δογματικά του περί πανσόφου, ἀλανθάστου καί παναγάθου ἀνωτάτης ἀρχῆς καί θά μάθει νά διεκδικεῖ καί αὐτό τά δίκια του ὅταν ἀγνοοῦνται, ἀνοιχτά καί μαχητικά σάν τ' ἄλλα ἀδελφά ΚΚ;»

● Ὁ Γ.Μ. (Λαμία) ἀπαντᾶ στό Σ.Ζ. (τ.74) καί ρωτᾶ πῶς «τό ΚΚΕ ἐξ. μετά τή διάσπαση τοῦ σουηδικοῦ ΚΚ ἀναγνώρισε καί τά δύο κόμματα», ἐνῶ ἐδῶ λέει ὅτι «μία εἶναι ἡ ἐργατική τάξη, ἕνα καί τό κόμμα της». «Στή Σουηδία, ρωτᾶ, ὑπάρχουν... δυό ἐργατικές τάξεις;» Τέλος, ἐπισημαίνει ὅτι ὁ «Ριζοσπάστης» «ἀποσιωπᾶ συστηματικά τίς θέσεις, τίς ἀπόψεις καί τή δράση τοῦ ΚΚΕ ἐσ.» καί φέρνει σάν παράδειγμα τό συνέδριο.

● Σέ μακροσκελές γράμμα του ὁ ἰδιωτικός ὑπάλληλος Ν.Κ. (Καλλιθέα) ἐπιτίθεται κατά τοῦ ΚΚΕ ἐσ. ἀλλά καί κατά τῶν «κινεζόφιλων» ΕΚΚΕ, ΚΚΕ (μ-λ), (Μ-Λ) ΚΚΕ πού «φανερώνονται – ὢ τοῦ θαύματος! – σάν συγκροτήσαντες μιά "ἱερή" συμμαχία διαβολῆς, ξορκίσματος καί κατασυκοφάντησης τοῦ ΚΚΕ». Εἰδικά γιά τό ΚΚΕ ἐσ. διερωτᾶται ἄν «θά καταλήξει στό δρόμο τοῦ "Ἀρχείου – Μαρξισμοῦ" τῆς 10ετίας τοῦ 30» καί διαμαρτύρεται γιά τή χρησιμοποίηση (ἀπό τό ΚΚΕ ἐσ.) ἐπιχειρημάτων πού «ὡς τώρα μόνο ἡ ἀπροκάλυπτα φασιστική δεξιά» χρησιμοποιοῦσε (Γιά «ρούβλια ἀπό τήν Μόσχα» κ.ἄ).

● «Πνίγοντας τήν ἀγανάκτησή του ἀπό ὀδύνη», ὁ ὑποψήφιος φοιτητής Παναγιώτης Π. (μέλος τῆς ΕΚΟΝ «Ρήγας Φεραῖος») μᾶς γράφει γιά τά γνωστά γεγονότα τῆς Κοκκινιᾶς κατά τήν ἐκδήλωση πού ὅλοι τιμοῦσαν τή μνήμη τῶν ἡρώων. Καί κατηγορεῖ τήν ΚΝΕ, γιατί μέλη τους κι ἄλλοτε ἔκαναν ἀνάλογα ἐπεισόδια. «Σά μέλος τοῦ Ρ.Φ. – λέει – ἔμαθα ὅτι κύριος ἐχθρός μου εἶναι ὁ φασισμός, οἱ δικτατορικές δυνάμεις, οἱ ἐθνοπροδοτικές δυνάμεις πού μάχονται τό λαϊκό κίνημα καί τίς δυνάμεις τῆς Ἀλλαγῆς». Τά γεγονότα ὅμως τῆς Κοκκινιᾶς «ἔδωσαν τήν ἀφορμή στόν ἀστικό τύπο νά γράψει γιά

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

ἐμφύλιο πόλεμο τῆς Ἀριστερᾶς. Ντροπή!...»

● Ὁ Κώστας Λάμπρου ἀπό τήν Κέρκυρα, ἀπαντώντας στό γράμμα τοῦ Α.Π. (Λεμεσός) πού «μέ τόση ἀφέλεια μιλάει γιά ἑνότητα», λέει ὅτι δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει (μεταξύ τῶν δύο ΚΚΕ) ἑνότητα καί συνεργασία ὅταν τό ἕνα ἐπιμένει... «ὅτι ἕνα εἶναι τό κόμμα». Παρ' ὅλα αὐτά προσθέτει ὅτι «ὑπάρχει ἕνα κόμμα πού προσπαθεῖ (μάταια κατά τή γνώμη μου) νά προωθήσει ἤ μᾶλλον νά δημιουργήσει τήν ἑνότητα. Καί αὐτό εἶναι τό ΚΚΕ ἐσ.». Κάνει μετά μιά πρόταση: «δυό ὁλόιδια κείμενα προτρεπτικά γιά ἑνότητα κι ἀνάλογα μ' αὐτό πού μᾶς παρουσίασες, νά σταλοῦν ταυτόχρονα στήν ΑΥΓΗ (ὄργανο τοῦ Κ.Κ.Ε. ἐσωτ.) καί στό ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (ὄργανο τοῦ «ἑνός καί μοναδικοῦ Κ.Κ.Ε.»), γιά δημοσίευση. Καί τότε θά δεῖς, σύντροφε, ὅτι ἡ ΑΥΓΗ θά σπεύσει νά τό δημοσιεύσει, ἐνῶ ὁ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ θά τό πετάξει στό καλάθι τῶν ἀχρήστων».

Εἶναι ἀξιέπαινη ἡ προσπάθειά

σου, ἄγνωστε σύντροφε ἀπό τή Λεμεσό. Εἶναι ὅμως καί μάταιη. Εἶμαι βέβαιος πώς ἄν δέν ἤσουν τόσο μακριά καί μποροῦσες νά δεῖς ἀπό κοντύτερα σέ ποιό σημεῖο ἔχει φτάσει ὁ δογματισμός στήν Ἑλλάδα, θά ἔκανες καί σύ τίς ἴδιες ἐκτιμήσεις καί θά συμφωνοῦσες μαζί μου. Οἱ διασπάσεις ἄλλωστε τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων εἶναι πανευρωπαϊκό – τουλάχιστον – φαινόμενο, πού ἐντάσσεται στά πλαίσια τῆς προσπάθειας τοῦ Κ.Κ.Σ.Ε. νά ἀπομονώσει τόν εὐρωκομμουνισμό, μέ ἀποτέλεσμα ν' ἀκολουθεῖ μιά διασπαστική πολιτική, πού εἶναι λίγο – πολύ γνωστή σέ ὅλους. Καί εἶναι, νομίζω, μάταιο νά κριτικάρουμε τήν πολιτική αὐτή».

● Ὁ ἐκπαιδευτικός Κ.Κ. ἀπαντᾶ στό μαθητή Γ.Κ. καί στό Μ.Σ. (τ.75) γιά τίς ἐπικρίσεις του ἐνάντια στό ΚΚΕ ἐσ. καί προτείνει «διάλογο μέσα ἀπό τό "Ριζοσπάστη"».

● Ὁ Ντίνος Π. ρωτᾶ «τούς συντρόφους τῆς δογματικῆς ὁμάδας τοῦ· ἑνιαίου Κ.Κ.Ε.» ἄν «διαβάζουν τό δημοσιογραφικό τους ὄργανο». «Πολύ φοβᾶμαι ὅτι ναί μέν τό ἀγοράζετε, τό "διαβάζετε" ἀλλά δέν τό διαβάζετε – προσθέτει –, γιατί ἄν πραγματικά τό διαβάζατε θά βλέπατε τίς τόσες ἀντιφάσεις πού περιέχει. Αὐτά – καί γιά μιά ἀπάντηση στήν ἐναγώνια ἀναμονή τοῦ Σ.Ζ. (τεῦχος 74)».

● Στή διένεξη Κίνας – Ἀλβανίας ἀναφέρεται ὁ Λ.Κ. καί θεωρεῖ αἰτία τήν «ἐξωτερική πολιτική τῆς Κίνας σέ βάρος τῶν ἀγωνιζομένων λαῶν τοῦ κόσμου» καί «τή συμμαχία της μέ τόν ἀμερικάνικο ἰμπεριαλισμό». Σάν παράδειγμα φέρνει τή βοήθεια στόν Πινοσέτ, μέ τή «δικαιολογία» ὅτι «τό ν' ἀνεμίζει ἡ κόκκινη σημαία στήν κινέζικη πρεσβεία τοῦ Σαντιάγο, αὐτό ἐμψυχώνει τούς χιλιανούς ἐργάτες» – «ὅπως "ἐξήγησε" ὁ Φένγκ Χσουάν τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΚ τό 1974 στό χιλιανό Μαοϊστή συγγραφέα Ρόμπινσον Ρόχας».

● Ὁ μαθητής Β.Π. ἀναρωτιέται γιατί τό ΚΚΕ «ἔστειλε συγχαρητήριο τηλεγράφημα καί στό ΚΚ Σουηδίας καί στή μικρή διασπαστική ὁμάδα πού πρόσφατα ἀποχώρησε ἀπό τό ΚΚ, ἀναγνωρίζοντα καί τούς δύο». «Μήπως – προσθέτει – ὑπάρχουν στή Σουηδία δυό ἐργατικές τάξεις;» Ρωτᾶ ἀκόμα γιατί ὁ «Ριζοσπάστης» «δημοσίεψε ὁλόκληρο τό ἄρθρο τῶν "Νέων Καιρῶν" πού στρέφονταν κατά τοῦ Καρίγιο», τίς ἀντιδράσεις τοῦ «Φιγκαρό», «ὄχι ὅμως καί τίς ἀντιδράσεις τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν ΚΚ».

● Καταλαβαίνουμε τήν ἀγανάκτηση τοῦ φίλου Π.Κ. γιά τό γράμμα τοῦ «ὀπαδοῦ τοῦ ΧΡΙΣΚΕΛ» (τ.77-78). Ἀλλά ἄς μήν ξεχνᾶ τήν ἡλικία τοῦ ἐπιστολογράφου: εἶναι μαθητής...

● Τήν πικρία του γιά τόν κατακερματισμό τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων καί γιά τήν ἀσχολία τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων μέ πράγματα πού δέν ἐνδιαφέρουν (ποδόσφαιρο, μόδα κ.λπ.) ἐκφράζει ὁ Α.Φ. (Θεσσαλονίκη). Καί ζητᾶ νά ἀφήσουν τίς διαμάχες «γιά τίτλους κ.λπ.» καί νά κοιτάξουν τά σύγχρονα προβλήματα τοῦ λαοῦ, ὅπως «τά ἀκατάλληλα τρόφιμα καί τή μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος, πού καταντᾶ ἕνα φριχτό καί ἀποτρόπαιο ἔγκλημα "βιοχτονίας"».

● Στήν πολυδιάσπαση τῆς ἀντιπολίτευσης ἀναφέρεται ἀναγνώστης μας μέ τό ψευδώνυμο «δημοκράτης». Καί πιστεύει ὅτι ἄν τά μή κομμουνιστικά κόμματα κάνουν «ἕνα κόμμα» (τή «Δημοκρατική Ἕνωση») μέ ἕναν ἀρχηγό, καί τά κομμουνιστικά ἐπίσης ἕνα (μ' ἕναν ἀρχηγό κι ἐδῶ), τότε θά ἀπαλλαγοῦμε ὁριστικά ἀπό τή Δεξιά: οἱ δημοκρατικοί θά γίνουν κυβέρνηση καί οἱ κομμουνιστές ἀντιπολίτευση!

(ΣΣ: Εἴμαστε περίεργοι τί θά ψηφίσει ὁ φίλος ἀναγνώστης σ' αὐτές τίς ἐκλογές!...)

● Στό φεστιβάλ τῆς ΚΝΕ ἀναφέρεται ὁ φοιτητής Δ. Ἀττιλᾶκος. Οἱ χαρακτηρισμοί πού ὑπάρχουν στό (μεγάλο καί σέ ἔκταση) γράμμα του, δέν μᾶς ἐπιτρέπουν τή δημοσίευσή του. Ὅσο γιά τό ὑστερόγραφο («Παρακαλῶ σά φίλος τοῦ περιοδικοῦ καί τακτικός ἀναγνώστης νά δημοσιευτεῖ τό γράμμα μου, σέ ἀντίθετη περίπτωση θά τό θεωρήσω μεροληπτική πράξη»), δέ νομίζουμε ὅτι σηκώνει ἀπάντηση. Καλά θά ἦταν νά ξαναδιάβαζε, γράμμα καί ὑστερόγραφο, ὁ φίλος ἀναγνώστης. Καί νά ξεφύλλιζε κάποια τεύχη τοῦ «ΑΝΤΙ» μετά – στήν τύχη...

● Τό γράμμα τοῦ φίλου ἀναγνώστη Στ. Λ. ἀπό τή Ν. Σμύρνη δέν εἶναι εὔκολο νά δημοσιευτεῖ, ὡς πρός τό μεγαλύτερο μέρος του: πίσω ἀπό ὅποιον διαφωνεῖ μέ τό ΚΚΕ δέν κρύβεται ὑποχρεωτικά ἡ ΣΙΑ...

● Εὐχαριστοῦμε τό φίλο Π.Π. γιά τά καλά του λόγια στό κλείσιμο τοῦ γράμματός του. Γράφει:

«Ἀγαπητό «Ἀντί»

Ξέρω ὅτι ἔζησες δύσκολους καιρούς, ξέρω ὅτι πολεμήθηκες σάν προϊόν «ἀστικῆς» διανόησης. Ξέρω ὅμως ὅτι ἔζησες. Ξέρω ἀκόμη ὅτι θά ζήσεις γιά νά διδάξεις σέ μερικούς τί σημαίνει διάλογος χωρίς ἀποκλεισμούς. Σοῦ τό εὔχομαι συντροφικότατα».

● Εὐχαριστοῦμε τό φίλο Π.Δ. γιά τίς παρατηρήσεις του πού σέ γράμμα γιά ἄλλο θέμα κάνει:

«Ἡ στήλη αὐτή προσφέρει πολλά στόν γενικότερο προβληματισμό τῆς ἀριστερᾶς. Θά προσέφερε ὅμως περισσότερα ἄν οἱ ἀναγνῶστες σου ἔγραφαν τίς σκέψεις τους ἀπαλλαγμένοι ὅσο μποροῦν ἀπό φανατισμό καί ἀπό τήν πεποίθηση ὅτι αὐτό πού λένε εἶναι ἀπόλυτα σωστό ἄν ἀναφέρεται σέ μιά θέση τους ἤ ὅτι ἔχουν δίκαιο ἄν ἀναφέρεται σέ ἕνα συγκεκριμένο γεγονός».

Συμφωνοῦμε καί ἐλπίζουμε...

Ὅσο γιά τήν ἄποψη πού ἀκολουθεῖ, ὅτι δηλαδή «πρῶτα τό προβάδισμα σέ φανατισμό τό εἶχαν οἱ ὀπαδοί τοῦ ΚΚΕ, τελευταῖα ὅμως τούς πλησιάζουν οἱ ὀπαδοί τοῦ ΚΚΕ ἐσ. μέ γοργά βήματα», αὐτό εἶναι θέμα, βέβαια, προσωπικῆς κρίσης. Γιά μᾶς προέχει ὁ διάλογος σέ πολιτισμένα πλαίσια, χωρίς ἀκρότητες – ὁ ἐποικοδομητικός διάλογος...

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Ἀπό τήν Προσωρινή Διοίκηση τοῦ «Συλλόγου Ἐκλογέων Κυψέλης», πήραμε σημείωμα πού στάλθηκε στίς ἡγεσίες τῶν κομμάτων, καί πού ἀναφέρεται στήν ὀργάνωση τοῦ λαοῦ ἀπό τή βάση, μέ ἀφορμή τήν πρόταση τοῦ ΠΑΣΟΚ γιά «Ἀναπτυξιακές Ἐπιτροπές Βάσης». Τονίζεται συγκεκριμένα ὅτι ἡ δημιουργία ΑΕΒ ἀπό τό ΠΑΣΟΚ (πού συμπίπτει, στήν οὐσία, μέ τή δημιουργία «Συλλόγων Ἐκλογέων», ὅπως ὁ δικός τους) πρέπει νά γίνει ἀποδεκτή κι ἀπό τ' ἄλλα κόμματα σάν ἰδέα (κι ὄχι νά ἀπορριφθεῖ ἐπειδή προέρχεται ἀπό ἕνα κόμμα), γιατί εἶναι ἡ μόνη πού ὁδηγεῖ στήν «ἀμυντική ὀργάνωση τοῦ λαοῦ ἐνάντια στίς χοῦντες, ἀλλά καί στίς ὅποιες ἄλλες δυναμικές μειοψηφίες».

Καί προστίθεται: «Τό κεντρικό πολιτικό πρόβλημα στήν Ἑλλάδα – ἀλλά προφανῶς καί εὐρύτερα... – δέν εἶναι τό ποιό κοινωνικοοικονομικό σύστημα θά ἐπιλέξει ὁ λαός γιά νά ζήσει καλύτερα, ἀλλά ἄν καί μέ ποιό τρόπο θά μπορεῖ αὐτή τήν ἐπιλογή νά τή δέχεται καί νά τήν ἀπορρίπτει ἐλεύθερα, χωρίς νά τόν σταματᾶ τό ὁποιοδήποτε «κατεστημένο». Ἐμεῖς, σάν λύση τοῦ προβλήματος προτείναμε τό θεσμό τῶν Συλλόγων Ἐκλογέων.

(...) Ἄς ἀρχίσουμε, λοιπόν, ἀπό τό πείραμα στή Συνοικία τῆς Κυψέλης, ὅπου τό ἔδαφος ἔχει καλλιεργηθεῖ ἀπό καιρό. Ἀλλά ἄς ἀρχίσουμε τό συντομότερο. Πρίν εἶναι καί πάλι ἀργά...»

ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΣΟΚ

● *Στήν ἀντιδικία τῶν κ.κ. Α. Χριστοδουλίδη καί Β. Χαρίση γιά τό ΠΑΣΟΚ, ἐπεμβαίνει ὁ δικηγόρος ΘΟΔΩΡΟΣ ΚΕΗΣ (ἄλλοτε ἐκλεγμένος σέ ὄργανο τοῦ Κινήματος), πού ξανάγραψε γιά τό ΠΑΣΟΚ στό τ. 68 τοῦ «ΑΝΤΙ» μέ τό ψευδώνυμο Θ. Μυτιληναῖος.*

Ἀναφέρεται στίς πρῶτες διαγραφές (τῶν «δεξιῶν σοσιαλδημοκρατῶν») καί τίς ἄλλες (γνωστές) πού ἀκολούθησαν τονίζοντας ὅτι δέν εἶχε σχέση μέ τή «Δημοκρατική Ἄμυνα», ἀλλά «τό μόνο κοινό σημεῖο μέ τά μέλη τῆς ὁμάδας αὐτῆς εἶναι τό ὅτι τά κεφάλια τῶν φίλων τῆς Δ.Α. βρέθηκαν μέ τά κεφάλια πολλῶν φίλων μου στό ἴδιο καλάθι τῆς ΠΑΣΟΚικῆς γκιλοτίνας – ἡ συναποθανούμενοι ὅμως δέν εἶναι πάντα καί συμμαχητές».

Σ' ἄλλο σημεῖο λέει:

«Ἡ πολιτική πραχτική τοῦ ΠΑΣΟΚ πρός τά ἔξω δέν ἀποτελεῖ παρά μιά προέκταση τῆς ἐνδοκομματικῆς του τακτικῆς. Τό τελευταῖο πρός τά ἔξω σύνθημα "ΠΑ.ΣΟ.Κ. – κίνημα τοῦ λαοῦ", ἄν συνδυαστεῖ μέ τήν ἐπικράτηση τοῦ πρός τά μέσα συνθήματος "Ἀντρέας – ΠΑ.ΣΟ.Κ.", εὔκολα καί χωρίς λογικό λοξοδρόμισμα μπορεῖ ν' ἀντικατασταθεῖ μέ τό "Ἀντρέας – Λαός". Μιά τέτοια ὅμως σύζευξη τῶν ἐννοιῶν "Ἡγέτης" – "Λαός", ξεχωριστά ἀπό τά κοινωνικά σύνολα πού τίς προσδιορίζουν, ἀποτελεῖ μιά σοβαρή ὑποχώρηση πρός ἰδεαλιστικές θέσεις, ἕνα ἄνοιγμα παράθυρου πρός τόν ἱρασιοναλισμό, τό μύθο καί τή μεταφυσική. Ὁ κίνδυνος τοῦ ὑπεραριστερισμοῦ μέσα στίς τάξεις τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ., πού πολλοί εἶχαν ἀρχικά ἐπισημάνει, δέν ἀποτέλεσε παρά ἕνα σταθμό γιά τό ἀναμενόμενο βασικά κατρακύλισμα ἀπό θέσεις ἀριστερίστικες μικροαστικές σέ θέσεις μυθολογικά καί μαγικά προσδιορισμένες. Σέ θέσεις πού ἀνελίσσεται ἰδεολογικά ὁ μικροαστικός κουρνιαχτός καί πού ὑλοποιήθηκαν μέσα σ' ὁρισμένες συνθῆκες πολιτικά ἀπό ἕνα Ραΐμς, ἕναν Περόν καί ἕναν Πουζάντ.

Κρατῶ μιά ἐπιφύλαξη γιά τό πραγματικό νόημα αὐτῶν τῶν ἰδεολόγικῶν καί πολιτικῶν μαιάνδρων τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ. κρίνοντας ὅτι πιθανόν αὐτοί νά ὀφείλονται σέ προεκλογικούς λόγους καί μάζεμα ἐκλογικῆς πελατείας».

Κι ἀφοῦ ἀναφέρει ὅτι «ἄν δέν συμβαίνει αὐτό» τότε ἴσως ὁ κίνδυνος δέν εἶναι «ἀπό τήν πλευρά τῶν ἀνυπάρκτων σοσιαλδημοκρατῶν» ἀλλά «ἀπό ἄλλη κατεύθυνση», καταλήγει:

«Παρά τά παραπάνω, πρέπει

νά ὁμολογήσω ὅτι διατηρῶ ἰσχνές ἐλπίδες γιά μιά πιθανότητα νά ξαναβρεῖ τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. τήν καλή γραμμή πλεύσης, ὅπως καθορίστηκε αὐτή μέ τή διακήρυξη τῆς 3ης τοῦ Σεπτέμβρη. Ἀρκεῖ γι' αὐτό, μέ τίς εὐχές τοῦ κ. Χαρίση μέλη καί στελέχη νά χρησιμοποιήσουν, ἔστω καί τήν τελευταία στιγμή, μερικές κατηγορίες τῆς λογικῆς».

● *Ὁ φίλος Γ. Π. (Καρπενήσι) ἀπαντᾶ στό γράμμα τοῦ μαθητῆ Δ. Δ. (Θεσσαλονίκη). Λέει γιά τίς θέσεις τοῦ Ἀντρέα Παπανδρέου καί τήν κριτική του στόν «Ἱστορικό Συμβιβασμό», μεταξύ ἄλλων, τά ἑξῆς:*

(...) Αὐτό πού πρέπει νά ἐπισημανθεῖ εἶναι ὅτι ὁ Α. Π. (ὅπως ἄλλωστε καί ἡ «ἐπίσημη» θέση τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ.) βλέπουν τήν Ἑλλάδα στήν περιφέρεια τοῦ διεθνοῦς καπιταλισμοῦ, τοῦ μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ τοῦ τέλους τοῦ 20οῦ αἰώνα. Αὐτό σημαίνει (σύμφωνα μέ τίς ἀναλύσεις πού πολιτικοί, οἰκονομολόγοι, φιλόσοφοι καί κοινωνιολόγοι ὅπως οἱ Πώλ Μπάραν, Πώλ Σουήζυ, Α. Παπανδρέου, Σαμίρ Ἀμίν, Χ. Καρντόζο καί πολλοί ἄλλοι ἔχουν κάνει) πώς ἡ πολιτική, οἰκονομική, κοινωνική καί πολιτιστική δομή τῆς χώρας μας διαφέρει ριζικά τόσο ἀπ' αὐτή τῆς Ἰταλίας ὅσο (καί σέ πιό μεγάλο βαθμό) ἀπό κείνη τῆς Γαλλίας. Τό γεγονός αὐτό ὁδηγεῖ στήν Ἑλλάδα σέ ἕναν τρόπο περάσματος στό σοσιαλισμό ταχτικά καί στρατηγικά διαφορετικό ἀπό κεῖνον πού οἱ ἀριστερές δυνάμεις τῆς Ἰταλίας καί τῆς Γαλλίας ἐπεξεργάζονται γιά τίς χῶρες τους. Αὐτό ἄλλωστε υἱοθετήθηκε ἐπίσημα ἀπ' τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. στή συνδιάσκεψη τοῦ Κινήματος τόν Ἰούλη πού πέρασε. Ἑπομένως ὁ Α.Π. δέν στράφηκε μέ «πάθος» ἐνάντια στό Κ.Κ.Ι. ἤ στή Γαλλική Ἀριστερά, ὅπως σωστά παρατηρεῖ ὁ σύντροφος Δ.Δ. Αὐτό πού κύρια ἐνδιέφερε (καί ἐνδιαφέρει) τόν Α.Π. καί τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. εἶναι ἡ ἐπισήμανση ὅτι παρόμοιες στρατηγικές σάν αὐτή τοῦ «Ἱστορικοῦ Συμβιβασμοῦ» ἤ τοῦ «Κοινοῦ Προγράμματος» δέν μποροῦν νά ἐφαρμοστοῦν στήν Ἑλλάδα, γιά τούς λόγους πού πιό πάνω ἀναφέρθηκαν. Ἡ κριτική τοῦ Α.Π. ἦταν ἰδωμένη κύρια σέ ἀναφορά μέ τήν ἑλληνική πραγματικότητα, ὅπως αὐτή τήν ἔχει ἀναλύσει καί ἀντιληφθεῖ τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. Προφανής καί κύριος σκοπός τοῦ Α.Π. ἦταν καί εἶναι ἡ κατάδειξη τοῦ ἀπραγματοποίητου τῆς ἐφαρμογῆς τῶν παραπάνω δυτικοευρωπαϊκῶν μοντέλων, ὅπως προτείνουν οἱ ντόπιοι εὐρωκομμουνιστικοί καί σοσιαλδημοκρατικοί κύκλοι.

Σχετικά μέ τά περί Καντάφι καί Λιβύης, φοβᾶμαι πώς δέν θά συμφωνήσω ἀπόλυτα μέ τό σύντροφο Δ.Δ. Δέν νομίζω ὅτι οἱ ἐπαινετικοί λόγοι τοῦ Κάστρο ἤ τοῦ ἀνατολικογερμανικοῦ ντοκυμανταίρ ἀρκοῦν γιά νά γίνει ἡ Λιβύη σοσιαλιστικό κράτος (μέ τήν ἔννοια τοῦ μαρξιστικοῦ σοσιαλισμοῦ), ὅπως δέν ἀρκοῦν οἱ φιλικές σχέσεις Λ.Δ. Κίνας καί Χιλῆς γιά νά κάνουν δημοκρατικό τό καθεστώς τοῦ Πινοσέτ (χωρίς βέβαια νά γίνεται σύγκριση ἀνάμεσα στή Χιλή καί στή Λιβύη). Εἶναι ὁπωσδήποτε θετική ἡ στάση τῆς Λιβύης ἀπέναντι στόν ἰμπεριαλισμό, στίς ἀμερικάνικες βάσεις, στή νεο - ἀστική Αἴγυπτο καί τόν ἀμερικανόφιλο πρόεδρό της. Αὐτά ὅμως δέν ἀρκοῦν γιά νά χαρακτηριστεῖ τό καθεστώς τῆς Λιβύης (ὅπως κι αὐτά τοῦ Ἰράκ καί τῆς Συρίας) «νίκη τῆς παγκόσμιας ἐργατικῆς τάξης», ὅπως φαίνεται νά πιστεύει ὁ σύντροφος Δ.Δ.. Κάθε ἤττα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ (ὅπως ἀναμφίβολα ἔγινε στήν περίπτωση τῆς Λιβύης) δέν μεταφράζεται αὐτόματα σέ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ... »

● *Καί καταλήγει γιά τά ἐσωτερικά καί τή στάση τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ. ἀπέναντι στά ἄλλα κόμματα:*

«Παρ' ὅλες τίς διαφορές δέν παύουμε νά θεωροῦμε συναγωνιστές καί συντρόφους στόν ἀγώνα ὅσους σκοπεύουν κι αὐτοί στήν ἐθνική ἀνεξαρτησία, στή δημοκρατία καί στό σοσιαλισμό.»

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΦΑΚΙΑΝΟΥΣ ΠΑΠΑΔΕΣ

● *Ἀπό τό Δῆμο Τσαντίλη πήραμε τό πιό κάτω γράμμα σχετικά μέ τό σημείωμα τοῦ Κ. Ζουράρι γιά τούς Σφακιανούς παπάδες:*

Ἀγαπητό Ἀντί,

Στό προηγούμενο τεῦχος σου δημοσίευσες μιά πολύ ἐνδιαφέρουσα συνέντευξη μέ τούς πέντε - μέ τό συμπάθειο - συμπαθέστατους παπάδες ἀπό τά Σφακιά. Δυστυχῶς τό παρεμβαλλόμενο σύντομο σχόλιο τοῦ κ. Ζ. ἦταν μιά γερή γροθιά στό στομάχι τοῦ ἀναγνώστη. Ὁ ἐπιτηδευμένος καί βυζαντινοπρεπής ἀνορθολογισμός του ἔρχεται σέ κατάφωρη ἀντίθεση μέ τό λιτό καί πεζό ὕφος τῶν φτωχῶν αὐτῶν ἀνθρώπων. Δεῖγμα γραφῆς: «...ὅλη ἡ ὀρθοδοξία τῶν πέντε ἱερέων μᾶς ξαναθυμίζει τό ἀπαρασάλευτο μάθημα τοῦ Γένους: «χτίζεται ὁ θεός», τόν στερεώνουμε νά μή χαθεῖ, γιά νά μᾶς στερεώσει νά μή χαθοῦμε. Κι' ἡ ὀρθοδοξία ἔχτισε πάντα τό θεό τοῦ Γένους μέ τήν ὀρθοπραξία της». Ἔτσι λοιπόν οἱ συγκεκριμένες ἀνθρώπινες πράξεις δίνουν τή θέση τους σέ μιά στείρα λατρευτική πραξεολογία καί ὁ ἀγώνας γιά τή βελτίωση τῆς ἐν τῶ κόσμω ζωῆς μετουσιώνεται σέ ἕναν μυστικοπαθή δονκιχωτισμό γιά τήν παλινόστηση τοῦ χθές.

Παλιό φυσικά τό κόλπο – ὅσο καί «τό καρκίνωμα πού λέγεται δεσποτοκρατία» – αὐτό δηλ. πού μέ τήν κοινωνική τους πρακτική θέλουν νά καταλύσουν οἱ ἀγαθοί πατέρες ἀπό τά Σφακιά. Ἀμ δέ. Ἐν ἀρχῆ ἦν τά παραφουσκωμένα λόγια, δηλ. οἱ πολιτικές. Αὐτά στοιχειοθετοῦν τήν ἑκάστοτε ὀρθή δόξα προκάτ πού βολεύει. Οἱ μανδαρίνοι δέν χτίζουν ποτέ σπίτια, χτίζουν Θεούς καί Θεοκρατίες. Τό Γένος, ἡ Ἠθική, ὁ Λυτρωμός, ἡ Ἐθνική Ὀρθοφροσύνη δέν εἶναι παρά τά ἄυλα ὑλικά ἀπό τά ὁποῖα οἰκοδομοῦνται ὅλες οἱ ἀνελεύθερες καί αὐταρχικές κοινωνικές δομές. Ἡ πονηριά στή μέση, εἶναι ὅτι πάντα χρησιμοποιοῦνται κάποιοι «ταπεινοί» οἱ ὁποῖοι «ἑαυτόν ὑψωθήσονται» – ἔτσι τούς λένε οἱ κρατοῦντες ἤ οἱ παρακρατοῦντες στή βάση τῆς κορυφῆς τῆς κοινωνικῆς πυραμίδας διανοούμενοι καί ἐστέτ. Ὁ θεσμός τοῦ ζηλωτῆ (ἰσλαμιστί: μουτζαχίντ), πού μαρτυρᾶ γιά τό χατήρι τῆς μεταφυσικῆς αὐτῶν πού μονοπωλοῦν τά λόγια, εἶναι τόσο χρήσιμος γιά τή διαιώνιση τῆς ἱερῆς τάξης τῶν κοινωνικῶν μας πραγμάτων, ὅσο καί ἡ πανάρχαια ἐφεύρεση τοῦ θεόπεμπτου Μεσσία. Ἀλλά ἀρκετή φιλοσοφία κάναμε καί ἴσως ὁ κ. Ζ., πού μᾶς διαβάζει, νά ἀγανακτεῖ: Δέν εἶναι οὔτε ἐθνικόφρων, οὔτε κανταφικός, οὔτε νοσταλγός τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Τότε ὅμως τί εἶναι; Ἰδού τό ἐρώτημα!

Δ. Τσαντίλης
Ἀθήνα

Υ.Γ. Παρόλο πού διάκειμαι εὐμενῶς πρός τήν ἀνανέωση τοῦ ἀριστεροῦ κινήματος, δέν μπορῶ νά κρύψω τή νοσταλγία πού αἰσθάνθηκα διαβάζοντας τό σχόλιο τοῦ κ. Ζ., γιά λίγο ὀρθόδοξο ἀντικληρικό σταλινισμό παλιᾶς σχολῆς.

● *Ὁ Κ. Ζουράρις, πού τοῦ θέσαμε ὑπ' ὄψη τό γράμμα, μᾶς ἔστειλε τήν ἑξῆς ἀπάντηση:*

Ἀγαπητό «Ἀντί»,
Ἀπαντῶ στό σχόλιο τοῦ κ. Δ. Τσαντίλη.

Πρῶτα διευκρινίζω:

α. Ὁ τίτλος τοῦ σημειώματός μου («καί τό φῶς ὁρκίστηκε νά μήν παραδοθεῖ»), ἡ ἐντός εἰσαγωγικῶν φράση μου κι ἡ ἑπόμενη μέχρι τήν τελεία, πού χαρακτηρίζονται ἀπό τόν κ. Δ. Τσ. «ἐπιτηδευμένος καί βυζαντινοπρεπής ἀνορθολογισμός», δέν εἶναι δικά μου ἀλλά τοῦ Καζαντζάκη. Ἐπειδή τό κείμενό μου ἦταν ἐλάχιστο, θεώρησα ὅτι τά εἰσαγωγικά ἀρκοῦσαν γιά τή μνεία τοῦ δανείου. Τώρα ὁ κ. Δ. Τσ. μέ πείθει ὅτι εἶχα ἄδικο. Τοῦ δίνω λοιπόν τίς παραπομπές: Ν. Καζ. «Ἀναφορά στόν Γκρέκο», ἔκδοση 6η, σελ. 17 καί 18. Βυζαντινοπρεπής λοιπόν εἶναι ὁ Καζαντζάκης, ἐγώ ἁπλῶς τόν θαυμάζω.

β. «Ὁ ἀνορθολογισμός [μου] ἔρχεται σέ κατάφωρη ἀντίθεση μέ τό λιτό καί πεζό ὕφος τῶν φτωχῶν αὐτῶν ἀνθρώπων». Ἐπειδή δέν διάβασα τή συνέντευξη, ὅπως δημοσιεύτηκε στό «Ἀντί», ὑποψιάζομαι ὅτι ἡ ἀπομαγνητοφώνηση ἔγινε μέ πνεῦμα τεχνοκρατικό, ἄρα συρρικνωτικό, ἀπό τόν φίλο μου Παπουτσάκη, κι ἔτσι ὁ κ. Δ. Τσ. ἔχει ἴσως δίκιο. Τόν βεβαιώνω ὅμως ὅτι ὁ προφορικός λόγος τῶν πέντε παπάδων δέν εἶναι οὔτε λιτός οὔτε φτωχός. Καί οἱ πέντε μιλοῦν μιά γλώσσα μέ προσμίξεις ἀγροτικῆς καί ἱερουργικῆς λαλιᾶς. Εἰδικά ὁ παπα-Χιωτάκης μιλᾶ καί γράφει μιά γλώσσα πού θυμίζει Ρωμανό τό Μελωδό καί μαντινάδες. Καί δύσκολος εἶναι καί πλούσιος καί μυστικός.

Μερικές ἀπαντήσεις:

Εἶναι φανερό ὅτι ἀνάμεσα στή γραφή μου καί στήν ἀνάγνωση πού τῆς κάνει ὁ κ. Τσ. ὑπάρχει ἀπόκλιση παιδείας. Στήν ἐποχή μας εἶναι ἀναπόφευκτο: ἀπό τή μιά ἡ «ἀνθρωπιστική» κι ἀπ' τήν ἄλλη ἡ «τεχνική» παιδεία. Μπορεῖ αὐτό νά μή γίνει ἐπικίνδυνο, ἄν δέν ὑπάρχει ἀμοιβαία βιασύνη στήν ἀπόρριψη τοῦ ἄλλου. Γι' αὐτό, παρακαλῶ τόν κ. Δ. Τσ. νά σκεφτεῖ μαζί μου μερικές διολισθήσεις ἐννοιῶν, πού διαβλέπω στήν ἐπιστολή του.

1. Ἡ ἔννοια τῆς «ὀρθοπραξίας» δέν εἶναι μέ κανένα τρόπο λατρεία τοῦ λόγου τῆς πράξης («λατρευτική πραξεολογία» λέει ὁ κ. Δ. Τσ.), τήν ὁποία σιχαίνομαι ὅσο καί ὁ κ. Δ. Τσ., ἀλλά τό ἀντίθετό της: εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς ὀρθῆς πράξης. Χωρίς ὀρθοπραξία ἡ ἑλληνική ὀρθοδοξία γίνεται, ὅπως σωστά στηλιτεύει ὁ κ. Δ. Τσ., θεοκρατία. Ἡ ἑλληνική ὅμως ὀρθοδοξία ἐμπνεύστηκε πάντα ἀπό τόν προφητισμό τῆς ἐρήμου (σέ ἀντίθεση μέ τόν προφητισμό τῆς Χαναάν), δηλαδή ἀπό τόν κοινοτισμό, τήν ἄρνηση τοῦ χρήματος καί τοῦ τόκου καί τήν ἐκ-κλησία, σέ ἀντιδιαστολή μέ τή διοίκηση (ψῆφος κλήρου καί λαοῦ).

Ἔτσι ἡ ὀρθοπραξία, ἡ πάλη δηλαδή μέσ' τή ζωή καί γιά τή ζωή, εἶναι ἡ μόνιμη «ἀριστερή»

διάσταση τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας.

2. Διαφαίνεται στό σχόλιο τοῦ κ. Δ. Τσ., ὅτι καταλογίζει στούς «ἀγαθούς πατέρες» εὐήθεια («πάντα χρησιμοποιοῦνται κάποιοι «ταπεινοί»,») καί σ' ἐμένα διάθεση ἤ λειτουργία «παρακρατοῦντος». Εἶναι κρίμα γιά ὅλους μας.

3. «Χτίζεται ὁ θεός, τόν στερεώνουμε νά μή χαθεῖ...» Ὅλη ἡ διατύπωση τοῦ Καζαντζάκη, πού ταιριάζει τόσο στούς πέντε κρητικούς παπάδες, ἐκφράζει μιά ἐγκοσμιωμένη καί ἀνθρωποκεντρική ἀντίληψη γιά τό θεό. Ἡ πίστη ἐκρέει σάν εὐθύνη καί δημιουργία τῶν ἀνθρώπων, πού μέ τή σειρά τους στερεώνονται ἀπ' αὐτήν.

Γιατί λοιπόν μιά δύσπιστη ἀναγνωστική ταχύτητα ἐκ μέρους τοῦ κ. Δ. Τσ. μοῦ καταλογίζει ἀνορθολογισμό, ἐνῶ ἡ ἐπιλογή μου τονίζει ἀκριβῶς τό μόνο δυνατό Ἔναρθρο Λόγο, δηλαδή τούς ἀνθρώπους («τόν στερεώνουμε»);

4. Ἡ σωρευτική παράθεση ἐννοιῶν στήν ὁποία ὑποκύπτει ὁ κ. Δ. Τσ. τόν ὁδηγεῖ σέ καταχρηστικές ἁπλουστεύσεις. Θά σχολιάσω μόνο μία: «οἱ μανδαρίνοι... χτίζουν θεούς καί θεοκρατίες». Εὐτυχῶς γιά ὅλους μας, οἱ μανδαρίνοι χτίζουν μόνο θεοκρατίες. Οἱ θεοί, δηλαδή οἱ δημιουργικές καί λυτρωτικές πνοές, χτίζονται μόνον ἀπό τούς λαούς. Οἱ μανδαρίνοι ἁπλῶς ἐντοιχίζουν τούς θεούς.

5. Ὁ κ. Δ. Τσ. ἔχει τολμηρές νοσταλγίες. Νοσταλγεῖ «λίγο ὀρθόδοξο ἀντικληρικό σταλινισμό». Τοῦ ὑπενθυμίζω κατ' ἀρχήν ὅτι ὁ σταλινισμός, πολύ λογικά ἄλλωστε σάν κατ' ἐξοχήν κληρικό σύστημα, συνεργάστηκε θαυμάσια μέ ὅλες τίς θεοκρατίες.

Ὅσο δέ ἀφορᾶ στά κατ' ἐμέ, θαυμάζω τήν τόλμη, δέν ζηλεύω ὅμως τή νοσταλγία: ὡς σταλινικός ἐν ἀποστρατεία ἔχω χάσει πιά τήν ἱκανότητα τῆς εὐτολμης ἀπερισκεψίας.

Πολύ φιλικά πρός τόν κ. Δ. Τσαντίλη,

Κώστας Ζουράρις

● *Γιά τή δίωξη τῶν Σφακιανῶν παπάδων μᾶς γράφει ἕνας συνάδελφός τους ἀπό τήν Ἀθήνα, γνωστός γιά τούς μαχητικούς ἀγῶνες του: ὁ παπα-Σταῦρος Παπαχρίστος:*

Οἱ Σφακιανοί Κληρικοί ἐνήργησαν νομίμως. Παρανόμως, ὁ Δεσπότης Σφακίων ἐκάλεσε εἰς ἀπολογίαν τούς ἐν λόγω Κληρικούς. Θά ἔπρεπε νά γνωρίζη, ὅτι οἱ Κληρικοί εἶναι προσωπικότητες καί δέν πρέπει νά ἐνεργοῦν κατά τήν γνώμην τοῦ Προϊσταμένου των. Τό κῦρος τῆς Ἐκκλησίας τό βλάπτουν ἐκεῖνοι πού σιωποῦν γιά τά προβλήματα τοῦ λαοῦ. Ποία θέσιν παίρνει ὁ Δεσπότης γιά τίς βάσεις θανάτου; Ἀντιθέτως οἱ Σφακιανοί Κληρικοί ἀγωνίζονται μέ ζῆλον γιά τήν ἀπαλλαγήν τῶν βάσεων θανάτου ἀπό τήν Κρήτην. Καί ἐνήργησαν νομίμως. Διότι, κατά τό ἄρθρον 14 παρ. 1 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος «Ἕκαστος δύναται νά ἐκφράζη καί νά διαδίδη προφορικῶς, ἐγγράφως καί διά τοῦ τύπου τούς στοχασμούς του, τηρῶν τούς νόμους τοῦ Κράτους».

Διά τῆς ὑπ' ἀριθμ. 1075/1975 ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας Γ΄ Τμήματος ἐδόθη λύσις εἰς τήν ἔκφρασιν γνωμῶν καί ἰδεῶν γιά κάθε ζήτημα καί γιά κάθε Ἕλληνα πολίτη. Διά τῆς ὑπ' ἀριθμ. 3246/1974 ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, μόνον ἐφ' ὅσον ἡ Κριτική γίνεται ὑπό μορφήν ἀντιδικίας ἀπαγορεύεται. Δηλαδή ἐάν κάποιος προβαίνη εἰς ἀνεπιτρέπτους χαρακτηρισμούς. Συνεπῶς ἐάν ὑπάρχη κάποιος ὁ ὁποῖος εἶναι παραβάτης, εἶναι αὐτός ὁ Δεσπότης Λάμπης καί Σφακίων. Διότι, ἀπαγορεύει εἰς τούς Κληρικούς του, ὅ,τι τούς ἐπιτρέπει τό Σύνταγμα καί οἱ Νόμοι τοῦ Κράτους.

Ἄς μελετήση ὁ Δεσπότης τό Σύνταγμα καί τούς Νόμους καί ἄς ἐπανορθώση τά σφάλματά του. Κανείς δέν εἶναι ἀλάνθαστος. Οἱ Σφακιανοί Κληρικοί ἀποτελοῦν γιά τήν Ἐκκλησίαν μία λάμψιν μέσα στό βαθύ σκοτάδι. Ἀποτελοῦν σταγόνες νεροῦ μέσα στήν ἔρημον. Εἶναι τά χελιδόνια μέσα στό βαρύ χειμῶνα, τοῦ πολιτικοῦ καί ἐκκλησιαστικοῦ κατεστημένου. Ἡ θέσις των εἶναι ὀρθή. Λογική καί πρό παντός χριστιανική. Κάθε χριστιανός, ἀλλά καί κάθε σωστός ἄνθρωπος, πρέπει νά συμπαρασταθῆ εἰς τήν ἄδικον δίωξιν τῶν Σφακιανῶν Κληρικῶν. Τά συνθήματα γιά τήν κατάργησιν τῶν βάσεων, γιά τόν ἀφοπλισμόν, τήν ἰσότητα καί τήν δικαιοσύνην καί τήν παγκόσμιον εἰρήνην, πρέπει νά ἀποτελοῦν σκοπόν εἰς τήν ζωήν παντός ἀνθρώπου.

Εὔχομαι εἰς τούς διωκομένους Σφακιανούς Κληρικούς νά συνεχίσουν τόν ἀγῶνα των. Μετά τό σκοτάδι θά ἔλθη καί τό φῶς. Ἡ δρᾶσις των ἀποτελεῖ παράδειγμα πρός μίμησιν.

Ἱερεύς
Παπαχρίστος Σταῦρος
Ἐφημέριος Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Νικολάου
Ν. Λιοσίων Ἀττικῆς

●

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΗ

● *Στή συνέντευξη τοῦ γραμματέα τοῦ ΚΚΕ ἐσ. Μπ. Δρακόπουλου (προηγούμενο τεῦχος) σημειώθηκαν μερικά λάθη. Ζητᾶμε συγγνώμη. Συγκεκριμένα: 1) Ὑπάρχουν δυνάμεις στό στρατό «χουντικές ἤ διαβρωμένες (καί ὄχι διατηρημένες) ἀπό τή χούντα. (Στόν πρόλογο καί σελ. 15, β΄ στήλη, τρίτη ἀράδα ἀπό κάτω). 2) Γιά τό ΝΑΤΟ: στή σελ. 14, α΄ στήλη, πέμπτη ἀράδα ἀπό κάτω, στή φράση «Ἐμεῖς δέν προβάλλουμε τήν ἔξοδο ἀπό τό πολιτικό ΝΑΤΟ» νά προστεθεῖ «σάν αἴτημα μίνιμουμ». Καί στή β΄ στήλη, τῆς ἴδιας σελίδας, 7η ἀράδα ἀπό πάνω, νά διαβαστεῖ ὅτι ἡ Γαλλία «εἶναι ἡ πιό καθαρή περίπτωση ἐξόδου ἀπό τό στρατιωτικό ΝΑΤΟ». 3) Ὁ «σχηματισμός δυνάμεων» (σελ. 11, β΄ στήλη, ἐννέα ἀράδες ἀπό κάτω) εἶναι* «συσχετισμός» *καί ἡ «ἀπεριόριστη ἐθνικοποίηση» εἶναι* «ἀπεριόριστες ἐθνικοποιήσεις».

●

Στό προηγούμενο τεῦχος (σελ. 9) ἀπό ἕναν «ἐκλογικό χάρτη» ἔλειπε – ἀπό τυπογραφική ἀβλεψία – ὁ τίτλος: ἦταν τῆς Α΄ ἐκλογικῆς περιφέρειας ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ. Ζητᾶμε συγγνώμη.

Σύντομα κυκλοφορεῖ ἀπό τίς ἐκδόσεις «ΚΕΔΡΟΣ»
τό προσωπικό ἡμερολόγιο
τοῦ προέδρου
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ
ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
1942-1944

ΑΝΤΙ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Ἀθήνα 601.
Τηλ: 732.713 – 732.819

●

● Ἐκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
● Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ
Βασ. Ἀλεξάνδρου 26
Ἅγ. Ἀνάργυροι.

● Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΦΩΤΟΚΥΤΤΑΡΟ» ΕΠΕ
Βασ. Ἀλεξάνδρου 2, Χίλτον.
Τηλ. 748.314 – 713.604
● Ἐκτύπωση:
Ἐργοστ. Γραφικῶν Τεχνῶν
Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ
Ἰασίου 5, Περιστέρι.

●

● *Κάθε ἐνυπόγραφο ἄρθρο ἐκφράζει τήν προσωπική ἄποψη τοῦ συγγραφέα του.*

●

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Ἐξαμ. 260 δρχ. - Ἐτήσια 520
Ἐτήσια Ὀργανισμῶν,
Τραπεζῶν, κ.λπ: 1.200 δρχ.
Γιά φοιτητές ἔκπτωση 15%.
● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Εὐρώπη - Μεσογ. χῶρες:
ἐξάμηνη: ἁπλή δολ. 10
ἀεροπ. δολ. 13
ἐτήσια: ἁπλή δολ. 20
ἀεροπ. δολ. 25
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ἀσία:
ἐξάμηνη: ἁπλή δολ. 10
ἀεροπ. δολ. 17
ἐτήσια: ἁπλή δολ. 20
ἀεροπ. δολ. 34
Αὐστραλία - Ὠκεανία:
ἐξάμηνη: ἁπλή δολ. 10
ἀεροπ. δολ. 24
ἐτήσια: ἁπλή δολ. 20
ἀεροπ. δολ. 47
● Ἐμβάσματα, ἐπιταγές:
ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601.
● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20
● ΠΑΛΗΑ ΤΕΥΧΗ: ΤΙΜΗ 30 ΔΡ.

●

Κεντρική διάθεση:
● γιά τά βιβλιοπωλεῖα τῆς Ἀθήνας:
Στά γραφεῖα τοῦ «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732-713
● γιά τά βιβλιοπωλεῖα Β. Ἑλλάδας:
Βιβλιοπωλεῖο «Ξένος Τύπος»
Ν. Κοτζιᾶς καί Σία Ο.Ε.
Τσιμισκῆ 78, τηλ. 279.720,
Θεσ/νίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΣΤ' ΤΟΜΟΥ ΤΗΣ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ (ΤΕΥΧΗ 62 - 74)

9 Ἰανουαρίου - 25 Ἰουνίου 1977

Καὶ στοὺς δύο πίνακες — ὕλης καὶ συνεργατῶν — τὰ λήμματα ἀναγράφονται κατ' ἀπόλυτη ἀλφαβητικὴ σειρά. Στὴν παραπομπὴ ὁ πρῶτος ἀριθμὸς δηλώνει τὸ τεῦχος καὶ ὁ δεύτερος τὴ σελίδα.

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

Γιῶργος Σεφέρης	τεῦχος	64	Ἐργατικὴ Πρωτομαγιὰ	τεῦχος	70
Αἰθιοπία - Ἐρυθραία	»	66	Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα	»	71, 72
21η Ἀπριλίου	»	69	CIA καὶ Ἑλλάδα	»	73

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

Ἀντιθέσεις	62/5, 63/5, 64/6, 65/6, 66/5, 67/5, 68/5, 69/5, 70/5, 71/5, 72/6, 73/4, 74/5
Διάλογος	62/52, 63/50-52, 64/53, 65/51, 66/49, 67/50, 68/50, 69/50, 70/47, 71/48, 72/48, 73/53, 74/51
Ἐπισημαίνουμε	62/41, 63/40, 64/50, 65/44, 66/42, 67/39, 68/38, 69/44, 70/36, 71/39, 72/40, 73/48, 74/44
Ἐπιστολὲς	62/54, 63/46-53, 64/52, 68/52, 70/51, 71/53, 72/49
Κύριο ἄρθρο	62/3, 63/3, 64/3, 65/3, 66/3, 67/3, 69/3, 68/3, 70/3, 71/3, 72/3, 73/3, 74/3
Πολιτικὸ 15ήμερο	62/4, 63/4, 64/4, 65/4, 66/4, 67/4, 68/4, 69/4, 70/4, 71/4, 72/4, 73/4, 74/4

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ — ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ '44 — ΕΜΦΥΛΙΟΣ

Ἀλεξανδρῆς Χρ. : «Τί εἶμαι ἐγὼ σήμερα;» 69/42
ΑΝΤΙ : Ἐθνικὴ Ἀντίσταση ἢ «ἀντεθνικὴ δράση»; 71/8
» : Μιὰ «συνηθισμένη ἱστορία» 67/38
Ἀνταῖος Πέτρος : Ἡ ἵδρυση τῆς ΕΠΟΝ 67/28
Γεωργιάδης Κ. (Ζαχαριάς) : «Νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια στὸ λαό...» 74/53
Ἐρανιστής : Ἱδρυτικὰ ντοκουμέντα τῆς ΕΠΟΝ 67/34
Κακολύρη Ἀθηνᾶ : Τὸ σπίτι ποὺ ἔγινε ἡ σύσκεψη τῆς ΕΠΟΝ 67/34
Κανελλόπουλος Π. : Σχόλιο στὴ σύσκεψη τοῦ Δεκέμβρη 62/24
Λιάνης Γιῶργος : Ὁ Ἀχιλλέας Παπαϊωάννου 64/42
Μανούσακας Γιάν. : «Νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια στὸ λαὸ» 72/38
» » : Ἔτσι ξεκίνησε τὸ ἀντάρτικο στὴν Κρήτη 73/50
Παναγιώτου Γιῶργ. : Χρονικὸ : ἀπὸ τὴ Βάρκιζα στὸ Λιτόχωρο 63/27
Παπαϊωάννου Ἀχ. : Γ. Γιαννούλης, ὁ πρωτοκαπετάνιος τοῦ Γράμμου 64/41
Παπαϊωάννου Κώστ. : Ἀπὸ τὴ Βάρκιζα στὸ Λιτόχωρο 63/27
Ρεπόρτερ : Ὑπόθεση Μπελογιάννη 68/27
Ρίχτερ Χάιντς : Τὰ πρακτικὰ τῆς «Μεγάλης Σύσκεψης» 62/21
Χατζῆς Θανάσης : Ἡ πανελλαδικὴ συνδιάσκεψη τοῦ ΚΚΕ τὸ 1942 65/31
Χατζόπουλος Ἀχ. : Συζήτηση μὲ τὸ Μ. Παρτσαλίδη 71/36

ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ — ΑΜΥΝΑ

ΑΝΤΙ : Περίεργος θάνατος ἑνὸς στρατιώτη 62/19
» : Ὁ στρατιώτης καὶ τὸ μάθημα 68/10
» : Ἐθνικὴ Ἀντίσταση ἢ «ἀντεθνικὴ δράση»; 71/8
» : Ἡ «ὀμπρέλα τοῦ ΝΑΤΟ» 72/15
Κακαουνάκης Ν. : Ὁ Καραμανλῆς, ὁ στρατὸς καὶ τὸ παρακράτος 67/7

ΕΠΙΤΑΕΤΙΑ

ΑΝΤΙ : Πῶς ἔβλεπε ἡ ΥΠΕΑ τὸ ΚΚΕεσ. 65/17
» : Ἡ ἔκθεση Παπαγεωργίου γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ Πολυτεχνείου 67/10
Δήμου Τάσος : Ἡ τέχνη τοῦ νὰ εἶσαι παράνομος 68/40
Ἐξάρχου Ντίνα : Τὰ πάντα στὴ διάθεση τῆς ὑψηλῆς διπλωματίας 72/16
Ζίγδης Ἰωάννης : Ἀπολύτως ἀπόρρητον 69/14
Κακαουνάκης Ν. : Ὁ Καραμανλῆς, ὁ στρατὸς καὶ τὸ παρακράτος 67/7
Καφαντάρης Στέλ. : Διπλωμάτες γιὰ ὅλες τὶς ἐποχὲς 69/22
Ρεπόρτερ : Γ. Παπαδόπουλος - Δ. Ἰωαννίδης: βίοι παράλληλοι 69/8
» : Ἕνας ἰδεολόγος βασιλοδεξιὸς 72/23
» : Παρακολουθήσεις τηλεφωνημάτων 73/8

Τρωγάδης Παντελ. : Ἀπόδημοι ἐθνοκόρακες 69/18, 70/11
» » : Ἕνας ἰδεολόγος βασιλοδεξιὸς 71/12
Τσαλακὸς Γ. : Ἡ πρώτη ἀντιχουντικὴ ἐπιτροπὴ στὴν Κύπρο 69/25

ΕΡΓΑΤΙΚΑ — ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ

ΑΝΤΙ : Ἡ ἀπεργία τῆς Λάρκο 70/20
Ἀργυρόπουλος Ν. : Συνέντευξη γιὰ τὴ ΛΑΡΚΟ 67/23
Ἐργατικὸς Ἀντ. : Τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα μπροστὰ σὲ μιὰ μεθοδευμένη διάσπαση 70/12
Κακολύρη Ἀθηνᾶ : Ἡ ἀπεργία τῆς ΛΑΡΚΟ 67/17
Παναγιώτου Γ. : Βόλος — μέρες τοῦ '36 70/16
Παπασαραντόπουλος Π. : Μαντὲμ Λάκκο 70/14

ΕΥΘΥΜΟΓΡΑΦΗΜΑ — ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ

Βασιλικὸς Β. : Τὸ πρίμ 65/7
Γιάννης Ι. : Ὁ Βαγγέλη - πασὰς 62/6, Δεκαπενθήμερο 63/4, 64/4, 65/5
Δαμῖγος Ν. : Αἰθιοπία Αἰθιόπων Χριστιανῶν 66/38
» : Πῶς θὰ ὑπάγεις στὸν Παράδεισο 68/54
» : Ἦτο ἡ ἐπανάστασις τῆς 21ης Ἀπριλίου πραξικόπημα; 69/6
» : Ἡ ὀνειρώδης συνέντευξις 72/5
» : Πρωτεῖνες καὶ πολιτικὴ 73/47
Καλαϊτζῆς Γ. : Ὁ κύριος Γενικὸς 62/37, 63/37, 64/48, 66/12, 67/13, 68/16, 69/32, 70/35, 71/17
Κουΐνο : Ἡ Μαφάλντα καὶ ὁ κόσμος της 62/38, 63/43, 64/52, 65/41, 66/6, 67/6, 68/52, 71/5, 72/40, 73/48, 74/34
Μπόστ : Περὶ σταγονιδίων καὶ φοροδιαφυγῆς 64/7
» : Περὶ σεισμῶν 67/6

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Ἀναστασιάδης Γ. : Πολιτικὴ καὶ ποδόσφαιρο 68/36
Ἀνωνύμου (παρουσίαση πρωτοπρεσβ. Πυρουνάκη) : Ἀγαμία καὶ γάμος κληρικῶν 68/32
Εὐθυμιόπουλος Ἠλ. : Οἰκολογικὲς ἐπιπτώσεις τῆς ἐξαρτημένης ἀνάπτυξης 70/24
» » : Ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος 63/21
Fornari Dario : Σεβέζο — ἐργατικὸς ἔλεγχος στὸ περιβάλλον 63/22
Κίνηση Ἀπελευθέρωσης Γυναικῶν : Ἰσότητα στὴν καταπίεση 63/33
Λύκας Γ. Κλ. : Ἀθήνα καὶ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος 64/47
» : Ἐλεύθερος χρόνος 70/22
Παπασαραντόπουλος Π. : ΕΘΥΛ : πάντοτε ἀμετακίνητη 72/25
Φωκᾶ Ἄννα : Οἱ γυναῖκες καὶ ἡ βία 63/34

Ο ἔκτος ΤΟΜΟΣ εἶναι ἕτοιμος

Οἱ τόμοι τοῦ «ΑΝΤΙ», πανόδετοι, μὲ πλήρη πίνακα περιεχομένων προσφέρονται γιὰ τὴ μελέτη:

- *τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, μὲ ἀναλυτικὲς καὶ ἀποκαλυπτικὲς ἔρευνες*
- *τῆς σύγχρονης ἱστορίας μας καὶ τῆς Ἀντίστασης*
- *τῆς οἰκονομίας, τῆς παιδείας, τῆς κοινωνικῆς ζωῆς*
- *τῆς διεθνοῦς ἐπικαιρότητας*
- *τῶν προβλημάτων ἰδεολογίας καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς*

ΚΥΠΡΟΣ

ΑΝΤΙ : Μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Eug. Rostow 71/11
» : Ἡ ἔκθεση Πάικ γιὰ τὴ δραστηριότητα τῆς CIA στὴν Κύπρο 74/16
Σέρβας Πλουτῆς : Μετὰ τὶς νέες ἐξελίξεις 67/16
» » : Ὁλοταχῶς πρὸς τὴ «λύση» τῆς διζωνικῆς 74/14
Τσαλακὸς Γιῶργος : Τί συμβαίνει στὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Κύπρου; 62/16
» » : Ἡ πρώτη ἀντιχουντικὴ ἐπιτροπὴ στὴν Κύπρο 69/25

ΜΕΛΕΤΕΣ — ΑΡΘΡΑ

ΑΝΤΙ (ἔρευνα) : Τὸ πρόβλημα τῆς ἐξουσίας καὶ ὁ εὐρωκομμουνισμὸς 73/43
Βεργόπουλος Κώστ.: Τὸ προστατευτικὸ κράτος καὶ οἱ κοινωνικὲς συμμαχίες 66/14
Γάτος Γιῶργος : Ἀντόνιο Γκράμσι 74/36
Δημητρᾶκος Δημ. : Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου 73/44
Δρουκόπουλος Βασ. : Ἡ μαρξιστικὴ διαλεκτικὴ γιὰ τὸν ἰμπεριαλισμὸ 70/27
Ζαχαρέας Αἰμίλιος : ΕΟΚ — νέο πεδίο ταξικοῦ ἀγώνα 71/19
Ἰωαννίδου Ἑλένη : Προβλήματα γλώσσας, συμπεριφορᾶς καὶ συνείδησης 67/40,68/42
Καζντὰν Α. Π. : Ἡ δομὴ τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας 70/30
Παπαδόπουλος Σωφρ. : Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου 74/26
Παπαντωνίου Γιάν. : ΕΟΚ καὶ ἑλληνικὴ ἐκβιομηχάνιση 74/22
Παπασπηλιόπουλος Σπήλιος : Ἑλλάδα καὶ ΕΟΚ 71/22, 72/30
Σταθᾶς Θ. : Οἱ κοινωνικὲς συμμαχίες, τὸ κράτος καὶ ὁ ἰμπεριαλισμὸς 72/36
Χατζηγώγας Γιάν. : Κείμενα τοῦ Μπρὲχτ γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ 70/38

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Γεωργίου Θέμης : Λιτότητα, ἀλλὰ στὶς αὐξήσεις 64/46
Δρουκόπουλος Βασ. : Ἡ μαρξιστικὴ διαλεκτικὴ γιὰ τὸν ἰμπεριαλισμὸ 70/27
Καζᾶκος Π. : Ἡ συσσώρευση σὲ παγκόσμια κλίμακα 62/36

ΠΑΙΔΕΙΑ — ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

ΑΝΤΙ : Μιὰ «ἐπιχείρηση» 65/7
Βασιλείου Δῆμος : Ἡ ἐπιστήμη — μύθος καὶ πραγματικότητα 63/38
Θεοδοσόπουλος Γ. : Τεχνικὲς σχολὲς καὶ Διεθνὴς Τράπεζα 74/38
Κακολύρη Ἀθηνᾶ : Ὁ θεσμὸς τῆς ἕδρας (ἔρευνα) 65/26
Κακολύρη Ἀθηνᾶ - Πανταζῆς Τάσος : Φοιτητικὲς ἐκλογὲς 64/15
Κατηφόρης Γ. : Πανεπιστημιακὸς δάσκαλος — ἕνα ἀνύπαρκτο ἐπάγγελμα 63/16
Μάρκου Δ. : Μιὰ μοντέρνα ἀεροναυτικὴ ἐκστρατεία 65/35
Παπαδολαμπάκης Μ.: Ἡ «ἀλλαγὴ» στὸ πανεπιστήμιο 69/38

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Γενικά

Ἀληθινὸς Φ. - Παγουλᾶτος Α. - Καρκαγιάννη Βάσα - Ντὺ Φρὲν Τερὲζ - Δανιήλ : Καλλιτεχνικὴ πρωτοπορία στὴ Ρωσία (1905-32) 62/42

Βιβλίο

Κριτικὴ βιβλίου.
Γράφουν οἱ :
Ζήρας Ἀλέξης : 74/48
Καζᾶκος Π. : 62/36, 72/35
Λεωτσᾶκος Γιῶργος : 71/40
Μηλιώνης Χριστόφ.: 66/46
Μότσιος Γιάννης : 65/45
Παπαγεωργίου Κ. : 67/44
Σαμουηλίδου Ἐριφ. : 71/47
Φραντζῆ Ἄντεια : 63/48

Βιβλιοπαρουσίαση : 62/51, 63/46, 64/51, 65/45, 65/47 67/43, 68/48, 69/45, 70/45, 71/45 72/46, 73/52, 74/49

Εἰκαστικὰ

ΑΝΤΙ : Συνέντευξη μὲ τὸ γλύπτη Τάκη 70/43
Ἡλιοπούλου-Ρογκὰν Ντόρα : Χρονικὸ ἐκθέσεων 62/49
» » : Ναυσικᾶ Πάστρα 65/45
» » : Δ. Περδικίδης 66/45
» » : Γιάννης Κουνέλης 68/45
» » : Λουκᾶς Σαμαρᾶς 71/44
» » : Τὸ μουσεῖο μοντέρνα τέχνης 72/41
Καρκαγιάννη Βάσα : Δανιὴλ 70/42
Κοτζαμάνη Μαρία : Δ. Περδικίδης 66/45
Μαρτίνου Σοφία - ΜΙΤ : Μιὰ διαδρομὴ μέσα στὴν πόλη 72/42
Πετρῆς Γ. : Ἡ χαρακτικὴ τοῦ Δημήτρη 63/45
» : Λαϊκὴ τέχνη καὶ σύμβολα 63/45

Θέατρο

Κολτσιδοπούλου Ἄννυ : Ὁ «Γλάρος», ὁ Κρόνος, τὰ ἐχέγγυα 63/49
» » : Κομμάτια καὶ θρύψαλα 66/44
» » : Οἱ «Μικροαστοὶ» τοῦ Γκόρκι 67/45
» » : Περὶ θεατρικῶν κρίσεων 74/50
Παπασαραντόπουλος Π. : Τὸ Κρατικὸ Βορείου Ἑλλάδος 71/42

Κινηματογράφος

Λιάππα Φρίντα : Λουκίνο Βισκόντι 70/40
» » : Ὁ Μπόρχες καὶ ὁ κινηματογράφος 73/51
Ὁμάδα κινηματογραφιστῶν : Ἑλληνικὸς κινηματογράφος 65/48
Σολδᾶτος Γιάννης : Νεοελληνικὴ ἱστορία καὶ κινηματογράφος 67/46
» » : Ἡ «φουστανέλα» 69/48
Σταύρακας Δημ. : Λουκίνο Βισκόντι ,70/40
Τσακνιᾶς Σπύρος : Τὸ «Πρὶμ» 68/46

Λογοτεχνία

Βελουδῆς Γιῶργος : Τὸ δημοτικὸ τραγούδι στὴν ποίηση τοῦ Ρίτσου 71/28
Δημαρᾶς Κ. Θ. : Ἡ «Ἀληθὴς Ἱστορία» 74/41
Ζάννας Παῦλος : Ἡ θέση μιᾶς ἄρνησης 64/24
Κα(ούνης) Γ. : Σχόλια στὴ δήλωση τοῦ ποιητῆ 64/40
Κοκόλης Ξ. Α. : Τὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη καὶ ἡ ἀριστερὴ κριτικὴ (1931-50) 64/30
Marcheselli Lucia : Ἡ γνωριμιά μου μὲ τὸ Σεφέρη 64/20
Μαρωνίτης Δ. Ν. : Μεταγραφικὲς δοκιμὲς τοῦ Σεφέρη 64/26
Παπαγεωργίου Κ. : Ἀφιέρωμα στὸ Σεφέρη καὶ χρονολογίες 64/17-18
» : Οἱ νέοι μιλᾶνε γιὰ τὸ Σεφέρη 64/34
» : Τὸ Γιοτάπατο 68/43
Πολιτικοὶ κρατούμενοι : Γιὰ τὸ Σεφέρη 64/37
Ρίτσος Γιάννης : Μικρὸ Ἡρῶο γιὰ τὸν Ἀλέκο 71/27
Ρώτας Βασίλης : Ἀγιούρτης καὶ στραβοὶ 73/49
Σεφέρης Γ. : Ἀνέκδοτες ἡμερολογιακὲς σελίδες 64/19
» : Μεταφραστικὲς δοκιμὲς 64/27
» : Ἡ δήλωση 64/40
Ταχτσῆς Κώστας : Οἱ δισταγμοὶ τοῦ Σεφέρη 64/22
Φραγκόπουλος Θ.Δ. : Σχόλιο πάνω στὴν αὐτολογοκρισία τοῦ ποιητῆ 64/28
Χατζηδάκη Νατάσα : Βασίλης Βασιλικὸς 67/42
Χατζηδάκη Φούλα : Ὁ Γ. Σεφέρης, ἡ αὐτολογοκρισία καὶ ἡ νεολαία 66/43

Μουσικὴ

Καρατζᾶς Μίλτος : Δισκογραφία 63/51
Λεωτσᾶκος Γιῶργος : Ἡμερολόγιο τῆς Ἑβδομάδας Σύγχρονης Μουσικῆς 63/42
» » : Ἐθνικὴ Λυρικὴ Σκηνὴ 65/50
» » : Βιβλιοκριτικὰ 71/40
» » : Ἀπὸ τοὺς κλειστοὺς χώρους στὸ Ἡρώδειο 72/44
» » : Προφεστιβαλικὰ 74/46
» » : Ἀλβανικὴ μουσικὴ 74/46

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ (ΕΛΛΗΝΙΚΗ)

α. Κόμματα — Πολιτικὴ ζωὴ — Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ

ΑΝΤΙ : Συνέντευξη μὲ τὸ γραμματέα τοῦ ΚΚΕ Χαρίλαο Φλωράκη 63/6
» : Πῶς ἔβλεπε ἡ ΥΠΕΑ τὸ ΚΚΕεσ. 65/17
» : Τὸ σχέδιο «Μαυρίκιος» 68/6
» : Αἰγαῖο : τὸ χρονικὸ ἑνὸς προβλήματος 66/41
Βεργόπουλος Κώστ.: Τὸ προστατευτικὸ κράτος καὶ οἱ κοινωνικὲς συμμαχίες 66/14
Κ. Γ. : Ἡ τύχη τῶν βουλευτῶν τῆς Ν.Δ. στὶς ἑπόμενες ἐκλογὲς 74/6
Διαμαντόπουλος Ἄγγελος : Ὁμοσπονδία ἢ συμμαχία 72/11
Η. Κ. : Κυβέρνηση καὶ μὲ 43,5% 74/8
Καρᾶς Ἠλίας : Ἡ Ἀριστερὰ καὶ οἱ ἐκλογὲς 72/7
Καρᾶς Σταῦρος : Ὁμοσπονδία ἢ συμμαχία; 72/11
Λιναρδᾶτος Σπύρος : Ἐκλογὲς καὶ δραστηριότητα 71/4
» » : Συλλογιστικὴ τοῦ εὐρωκομμουνισμοῦ ἢ τῆς Γ΄ Διεθνοῦς; 73/5
Λύτρας Γιάννης : Ἡ πρόσφατη κρίση στὸ ΠΑΣΟΚ 68/23
Μυτιληναῖος Θόδ. : Ἡ πρόσφατη κρίση στὸ ΠΑΣΟΚ 68/20
ΠΑΣΟΚ, Νεολαία : Ἀνακοίνωση γιὰ τὴν κρίση 68/24
Ρεσβάνης Κώστας : Συνέντευξη μὲ τὴ Ρούλα Κακλαμανάκη γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Δικαιοσύνης 67/12
Χαλιωρῆς Σαράντης : Ἐκδημοκρατισμὸς καὶ μεταπολίτευση 66/11

β. Ἔρευνες — Ρεπορτὰζ

ΑΝΤΙ : Πόσο ἐπικίνδυνο εἶναι τὸ παρακράτος; 62/7
» : Ἡ 4η Αὐγούστου καὶ ὁ τύπος 62/10
» : Ὁ «Φοιτητὴς» καὶ ἄλλα μυστήρια 62/20
» : Ἡ 4η Αὐγούστου στὴ Β. Ἑλλάδα 63/15
» : Στὸ μνημόσυνο Μάλλιου 64/10
» : Ἡ ἀναβίωση τοῦ παρακράτους 64/12
» : Ἡ 4η Αὐγούστου 65/11
» : Ἡ ἔκθεση Καραθανάση 65/15
» : «Ἰωάννης Καποδίστριας» ὁ... κομμουνιστοφάγος 66/6
» : Τὸ πορτραῖτο ἑνὸς σύγχρονου παρακρατικοῦ 66/6, 67/10
» : Τὸ παρακράτος — ἡ ἑλληνικὴ πλευρὰ 66/8
» : Τὸ σκάνδαλο τοῦ συνθετικοῦ οἰνοπνεύματος 67/14
» : Οἱ πρῶτες ἐπιβεβαιώσεις γιὰ τὸ σκάνδαλο τῶν οἰνοπνευμάτων 68/11
» : Τὸ σκάνδαλο τῶν οἰνοπνευμάτων 70/10
» : Ὁ κ. Στεφανάκης καὶ ὁ A.N. 375 71/6
» : 18 προσωπικότητες τῆς Ἀμερικῆς διαμαρτύρονται 74/11
» : Ἑλληνοαμερικανοί 74/11
» : Ἡ CIA, ἡ ΚΥΠ καὶ μερικὰ ἐρωτήματα 74/12
» : Ἕνας δοκιμασμένος πράκτορας ἐπιστρέφει 73/27
ΑΝΤΙ : Ὑπὸ τὸν ἀστερισμὸ τῆς CIA 73/17
» : Μιὰ ξενάγηση στὰ ἄδυτα τῶν ἀδύτων 73/32
» : Πρεσβευτές, στρατιωτικοὶ καὶ σταθμάρχες 73/21
» : Ἡ «κατασκοπευτικὴ κοινότητα» 73/34
» : Ὁ κ. Τάκης Θεοδωρακόπουλος 73/40
» : Ἱστορία ἑνὸς ἀξιωματούχου τῆς CIA 73/41
» : Βιβλιογραφία γιὰ τὴ CIA 73/42

Αἰητζη, Φίλιπ : Ἡ συγκαλυμμένη δραστηριότητα τῆς CIA στὴν Ἑλλάδα 73/13
» » : Ὁ «χρυσὸς ὁδηγὸς» γιὰ πράκτορες τῆς CIA στὴν Ἑλλάδα 73/22
Μάρκου Δ. : Τὸ σκάνδαλο τῶν κρασιῶν 64/11
Μεγαρίτης Φ. : Ἡ ὑπόθεση τῆς «17 Νοέμβρη» 62/14
Ρεπόρτερ : Ἔτσι μπορεῖ νὰ «κουκουλωθεῖ» μιὰ ὑπόθεση 65/8
» : Προφυλακίσεις γιὰ τὰ συνθετικὰ οἰνοπνεύματα 71/9
» : Μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Eug. Rostow 71/11
» : Παρακολουθήσεις τηλεφωνημάτων 73/8
Τρωγάδης Παντ. : Οἱ χίλιοι τοῦ Ο'Ντουάϋερ 73/28
Φακίνος Ἄρης : Λαθρεμπόριο ὅπλων 64/8
Χατζόπουλος Ἀχ. : Ἀλέξανδρος Παναγούλης 70/7

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ (ΞΕΝΗ)

Γενικὰ

Φακίνος Ἄρης : Λατινικὴ Ἀμερικὴ — νέο μοντέλο δικτατορίας 74/19
Δημητριάδης Ι. : Ἀφρική, προβλήματα ἀνάπτυξης 69/35
Τσόμσκυ Νόαμ : Τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα 74/9

Αἰθιοπία — Ἐρυθραία

ΑΝΤΙ : Συζήτηση μὲ αἰθίοπες φοιτητὲς 66/30
Ἐλυζαῖος Γ. : Τὸ πρόβλημα τῆς Ἐρυθραίας 66/33
Τσαλακὸς Γ. : Τὶ συμβαίνει στὴν Αἰθιοπία 66/19
» : Τὸ χρονικὸ τῶν γεγονότων 66/26
» : Συνέντευξη μὲ τὸν πρέσβυ τῆς Αἰθιοπίας 66/28
— : Δυὸ ἀπόρρητες ἐπιστολὲς τοῦ Μενγκίστου 66/25
Τ. Γ. : Αἰθιοπία, ἡ ἄγνωστη χώρα 66/32

Δυτικὴ Σαχάρα

Fornari Dario : Ἕνας χρόνος ἀνεξαρτησίας 64/14
» » : Στὶς σκηνὲς τῆς Δυτ. Σαχάρας 72/28

Η.Π.Α.

ΑΝΤΙ : Συμπαράσταση στοὺς Ἰνδιάνους 66/39

Ἰταλία

Fornari Dario : Σεβέζο 63/22
» » : «Φοιτητικὸ» κίνημα χωρὶς πολιτικὴ μεσολάβηση 67/24
Φωκᾶ Ἄννα : Οἱ γυναῖκες καὶ ἡ βία 63/34
Καρυώτης Βασ. : Τὸ ἰταλικὸ πρόβλημα 69/28
Φακίνος Ἄρης : Συνέντευξη μὲ τὴ Μαρία - Ἀντονιέτα Ματσιόκι 69/33

Κογκό, Λ. Δ.

Ἡλιοὺ Μαρία : Μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Νγκουαμπὶ 68/17
Νγκουαμπὶ Μαριὲν : Κείμενα 68/18

Λιβύη

ΑΝΤΙ : Τὸ «πράσινο βιβλίο» τοῦ Καντάφι 68/12

Μοζαμβίκη

Χρήστου Ἄγγελος : Οἱ πρῶτες δυσκολίες 74/21

Νότιος Ἀφρικὴ

Eornari Dario : Συνέντευξη μὲ τὸ SWAPO 63/25
Λάμψα Πωλίνα : Νότιος Ἀφρικὴ — ἕνας κόσμος καταρρέει 71/14

Ταϋλάνδη

ΑΝΤΙ : Μὲ τὸ νόμο τοῦ Λὺντς 62/40

ΤΥΠΟΣ

Ἀγγελῆς Τάσος : Συζήτηση γιὰ τὸν περιοδικὸ τύπο 65/41
ΑΝΤΙ : Ἡ 4η Αὐγούστου καὶ ὁ τύπος 62/10
» : Ὁ «Φοιτητὴς» καὶ ἄλλα μυστήρια 62/20
» : Ἡ δίωξη μὲ τὸν Α.Ν. 375 71/6
Κυριαζῆς Δημ. : Ἡ ἀντικειμενικότητα τοῦ πολιτικοῦ περιοδικοῦ 65/42
Πεπονῆς Ἀναστ. : Περιοδικὸς τύπος καὶ κοινὴ γνώμη 65/39
Ρεπόρτερ : Ἔτσι μπορεῖ νὰ «κουκουλωθεῖ» μιὰ ὑπόθεση 65/39

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ἀγγελῆς, Τάσος 65/41
Αἰητζη, Φίλιπ 73/13, 73/22
Ἀλεξανδρῆς, Χρῆστος 69/42
Ἀληθεινός, Δ. 62/42
Ἀναστασιάδης, Γιῶργος 68/36
Ἀνταῖος, Πέτρος 67/28
Ἀνώνυμος (Χριστιανὸς) 68/32
Ἀνώνυμος (τοῦ 1789) 74/41
Ἀργυρόπουλος, Νικ. 67/23

Βασιλείου, Δῆμος 63/38
Βασιλικός, Βασίλης 65/7
Βελουδῆς, Γιῶργος 71/28
Βέλτσος, Γ. 65/26
Βεργόπουλος, Κώστας 66/14

Γάτος, Γιῶργος 74/36
Γεωργιάδης, Κώστας 74/33
Γεωργίου, Θέμης 64/46
Γιάννης, Ι. 62/6, 63/4, 64/4, 65/5

Κ. Γ. 74/6

Δαμῖγος, Νίκος 66/38, 68/54, 69/6, 72/5, 73/47

Δανιὴλ 62/42
Δημαρᾶς, Κ. Θ. 74/41
Δημητρᾶκος, Δημ. 73/44
Δημητριάδης, Γιάννης 69/35
Δήμου, Τάσος 68/40
Διαμαντόπουλος, Ἄγγελος 72/11
Δρουκόπουλος, Βασίλης 70/27

Ἐλυζαῖος, Γ. 66/33
Ἐξάρχου, Ντίνα 72/16
Ἐρανιστὴς 67/34
Ἐργατικός, Ἀντ. 70/12
Εὐθυμιόπουλος, Ἠλίας 63/21, 70/24

Ζάννας, Παῦλος 64/24
Ζαχαρέας, Αἰμίλιος 71/19
Ζαχαριᾶς 74/33
Ζήρας, Ἀλέξης 74/48
Ζίγδης, Ἰωάννης 69/14

Ἡλιού, Μαρία 68/17
Ἡλιοπούλου-Ρογκάν, Ντόρα 62/49, 65/45, 66/45, 68/45, 71/44, 72/41
Θεοδοσόπουλος, Γιῶργος 74/38

Ἰωαννίδου, Ἑλένη 67/40, 68/42

Καζᾶκος, Πᾶνος 62/36, 72/35
Καζντάν, Α. Π. 70/30
Κακαουνάκης, Νίκος 67/7
Κακλαμανάκη, Ρούλα 67/12
Κακολύρη, Ἀθηνᾶ 64/15, 65/26, 67/17, 67/34

Καλαΐτζῆς, Γιάννης 62/37, 63/37, 64/48, 66/12, 67/13, 68/16, 69/32, 70/35, 71/17
Κανελλόπουλος Παναγ. 62/34
Καντάφι, Μουάμαρ 68/12
Καούνης, Γιάννης 64/40
Κάπρος, Τέλης 65/26
Καράγιωργας, Σάκης 65/27
Καρᾶς, Ἠλίας 72/7, 74/8
Καρᾶς, Σταῦρος 72/11
Καρατζᾶς, Μίλτος 63/51
Καρκαγιάννη-Καραμπελιᾶ, Β. 62/42, 70/42
Καρυώτης, Βασίλης 69/28
Κατηφόρης, Γιῶργος 63/16
Καφαντάρης, Στέλιος 69/22
Κοκόλης, Ξ. Α. 64/30
Κολτσιδοπούλου, Ἄννυ 63/49, 66/44, 67/45, 74/50
Κοτζαμάνη, Μαρία 66/45
Κουΐνο 62/38, 63/43, 64/52, 65/41, 66/6, 67/6, 68/52, 71/5, 72/40, 73/48, 74/34
Κυριαζῆς, Δημ. 65/42

Λαζαρίδης, Χρυσ. 65/27
Λάμψα, Πωλίνα 71/14
Λεωτσᾶκος, Γιῶργος 63/42, 65/50, 71/40, 72/44, 74/46
Λιάνης, Γιῶργος 64/42
Λιάππα, Φρίντα 70/40, 73/51
Λιναρδᾶτος, Σπύρος 71/4, 73/5
Λύκας, Γ. Κλ. 64/47, 70/22
Λύτρας, Γιάννης 68/23

Μανούσακας, Γιάννης 72/38, 73/50
Marcheselli, Lucia 64/20
Μάρκου, Δ. 64/11, 65/35
Μαρτίνου, Σοφία 72/42
Μαρωνίτης, Δημ. 64/26
Μαυράκης, Δημ. 65/27
Μεγαρίτης, Φ. 62/14
Μηλιώνης, Χριστόφορος 66/46
Μητρόπουλος, Θύμιος 65/28
ΜΙΤ 72/42
Μότσιος, Γιάννης 65/45
ΜΠΟΣΤ 64/7, 67/6
Μυτιληναῖος, Θ. 68/20

Νγκουαμπί, Μαριὲν 68/18

Παγουλᾶτος, Ἀνδρέας 62/42
Παναγιώτου, Γιῶργος 63/27, 70/16
Πανταζῆς, Τάσος 64/15
Παπαγεωργίου, Κώστας 64/17 - 13, 67/44, 68/43
Παπαδολαμπάκης, Μανώλ. 69/38
Παπαδόπουλος, Σωφρόνης 74/26
Παπαθωμόπουλος, Μαν. 65/28
Παπαϊωάννου, Ἀχιλλέας 64/41
Παπαϊωάννου, Κώστας 63/27
Παπαντωνίου, Γιάννος 74/22
Παπασαραντόπουλος, Πέτρ. 70/14, 71/42, 72/25
Παπασπηλιόπουλος, Σπήλ. 71/22, 72/30
Πεπονῆς, Ἀναστάσιος 65/39
Πετρῆς, Γιώργης 63/45
Πυρουνάκης, παπᾶ-Γιώργης 68/32

Ρεπόρτερ 65/8, 68/27, 69/8, 71/9-11, 72/23, 73/8
Ρεσβάνης, Κώστας 67/12
Ρίτσος, Γιάννης 71/27
Ρίχτερ, Χάιντς 62/21
Ρόκκος, Δημ. 65/28
Ρώτας, Βασίλης 73/49

Σαμουηλίδου-Βλάχου, Ἐριφ. 71/47
Σέρβας, Πλουτῆς 67/16, 74/14
Σεφέρης, Γιῶργος 64/19, 27, 40
Σιδέρης, Μαν. 65/30
Σολδᾶτος, Γιάννης 67/46, 69/48
Σταθᾶς, Θ. 72/36
Σταυρακάκης, Γιάννης 65/30
Σταύρακας, Δημήτρης 70/40

Ταχτσῆς, Κώστας 64/22
Τσακνιᾶς, Σπύρος 68/46
Τσαλακός, Γιῶργος 62/16, 66/19, 26 28, 32, 69/25,
Τσάτσος, Δημ. 65/30
Τρωγάδης, Παντελῆς 69/18, 70/11, 71/12, 73/28
Τσόμσκυ, Νόαμ 74/9

Φακίνος, Ἄρης 64/8, 69/33, 74/19
Φλῶρος, Γιάννης 65/30
Φραγκόπουλος, Θ. Δ. 64/28
Φραντζῆ, Ἄντεια 63/48
Φρέν, Τερὲζ Ντὺ 62/42
Φωκᾶ, Ἄννα 63/34
Fornari, Dario 63/22, 25, 64/14, 67/24, 72/28

Χαλιωρῆς, Σαράντης 66/11
Χατζηγώγας, Γιάννης 70/38
Χατζηδάκη, Νατάσα 67/42
Χατζηδάκη, Φούλα 66/43
Χατζῆς, Θανάσης 65/31
Χατζόπουλος, Ἀχιλλέας 70/7, 71/36
Χρήστου, Ἄγγελος 74/21

σπυρου λιναρδατου

ο πολεμος του 1940-41
και
η μαχη της κρητης

ΤΟΜΙΔΙΑ 2

Τό τέταρτο βιβλίο τῆς σειρᾶς, πού καλύπτει τήν περίοδο ἀπό τό 1935 ὥς τόν Ἰούνιο τοῦ 1941.

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗ
ὁλόκληρη ἡ Ἑλλάδα
ὁλόκληρος ὁ κόσμος ΒΗΜΑ
Ο ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗΜ
Α ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗΜ
ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗ
ΒΗΜΑ Ο ΒΗΜΑ
ΑΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗΜ
ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗΜ
Ο ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗΜ
Α ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗ
ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗ
ΤΟ ΒΗΜΑ
κάθε πρωί
στά χέρια σας
Ο ΒΗΜΑ ΤΟ ΒΗΜ

ΘΟΥΡΙΟΣ

•

κεντρικό όργανο τού
'ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ'

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ

Ὁ ἐμφύλιος

Στή σκιά τῆς Ἀκροναυπλίας

Συγκλονιστική ἀφήγηση γιά τήν πιό κρίσιμη περίοδο τῆς σύγχρονης ἱστορίας μας.

ΔΩΡΙΚΟΣ
Μαυρομιχάλη 64 Τηλ. 3629675, 3604161

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
Κ.ΠΗΓΗΣ 3 ΑΘΗΝΑ Τηλ. 360.32.34
κυκλοφορούν

ΙΩΑΝΝΑ ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗ
τό χαμένο κουμπί

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

κυκλοφόρησε

Η ΑΥΓΗ
κάθε πρωΐ
•ζωντανή ενημέρωση
•αδέσμευτη έρευνα •ελεύθερη κριτική

Η ΑΥΓΗ
κάθε Κυριακή
16 σελίδες
•με πλούσιο περιεχόμενο
•μέ νέο έπιτελείο συνεργατών

Η ΑΥΓΗ
στην πρώτη γραμμή της πάλης
γιά τή δημοκρατία καί την ανεξαρτησία
της Χώρας
γιά την ενότητα καί την ανανέωση
τού κομμουνιστικού κινήματος

αγοράζετε
διαδίδετε
τήν
ΑΥΓΗ

PYLARINOS
ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ
ΣΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ